

אוניברסיטת בר-אילן

המחלקה למדעי המדינה

**תפיסת החברה כרגישה לאבדות והשפעתה על ניהול מלחמה:**

**ישראל במלחמת לבנון השנייה (2006)**

פנינה שוקר

בהנחיית:

פרופ' סטיוארט כהן

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך במחלקה למדעי  
המדינה של אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ג

רמת גן

**עבודה זו נכתבה בהדרכתו של פרופ' סטיוארט כהן**

**מן המחלקה למדעי המדינה**

**של אוניברסיטת בר-אילן**

## שלמי תודה

בראש ובראשונה, לפרופ' סטיוארט כהן, על הנחייתו המסורה, סבלנותו, עצותיו המועילות והערותיו הממקדות והמחכימות.

תודה לכל אלו אשר תמכו וסייעו לאורך הדרך: לד"ר דוד קורן על העידוד הבלתי פוסק וההכוונה; לפרופ' יונתן פאקס על שתתם מניסיונו; לעפר ימיני, שלומי נויפלד ואורן בראל על ההקשבה והזמינות לסיוע הטכני בכל עת; לצוות הספרניות האדיב בספריה למדעי החברה באוניברסיטת בר-אילן על אורך רוחן ונכונותן התמידית לסייע.

תודה כפולה ומכופלת למשפחתי היקרה - להוריי רות ויוסף בטיטו, על טיפוחם והשקעתם, עידוד הלמידה ואהבת הספר; לדודתי מזל רנפורד, על תמיכתה ואמונתה ביכולותיי, ולדודי ריימונד רנפורד על ליטוש האנגלית; לחמי וחמותי, אברהם וציפורה שוקר, על ההתעניינות והסיוע.

תודה מיוחדת ועמוקה אני חבה לבן זוגי גולן – אשר קיבל באהבה את התנהלותי בתקופה של עיסוק אינטנסיבי בכתיבת העבודה, ושלולא דחיפתו, עזרתו ומסירותו לאין קץ עבודה זו לא הייתה מגיעה לקו הגמר.

ואחרון חביב – לבני האהוב מכל עידו, על שהכניס את המחקר לפרופורציות הנכונות.

## תקציר

עניינה של עבודה זו היא בדיקת השפעתה של רגישות הציבור הישראלי לאבדות – כפי שנתפס על-ידי בכירי הדרג המדיני והצבאי, על ניהול מלחמת לבנון השנייה (יולי-אוגוסט 2006). מאז קום המדינה תפסה זו באה לידי ביטוי בקבלת החלטות בעניינים צבאיים, אך תמורות רבות, חיצוניות ופנימיות, אשר הגיעו לשיאן בשנות השמונים של המאה הקודמת, תרמו תרומה מכרעת להשתרשותה ביתר שאת בקרב מקבלי ההחלטות. תפסה זו אינה ייחודית לישראל, ועם תום המלחמה הקרה הנה צוברת תאוצה בדמוקרטיות מערביות.

המחקר מתבסס על תשתית תיאורטית העוסקת בהשפעתה של רגישות חברתית לאבדות על אופן השימוש בכוח צבאי. תחילתה של תיאוריה זו היא במחקרו של מולר (Mueller), שמצא כי ככל שמספר האבדות במלחמה גואה, כך תפחת תמיכת החברה. מאז נערכו מחקרי המשך רבים שבדקו את היבטיה השונים של התופעה בעיקר בהקשר האמריקאי, אך בהקשר הישראלי תופעה זו כמעט ולא זכתה להתייחסות, על אף התרבות ביטוייה בעשורים האחרונים.

### **שאלות המחקר**

שאלת המחקר המרכזית שנבחרה בעבודה זו הנה: האם השפיעה תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות על ניהול מלחמת לבנון השנייה?

שאלת מחקר נוספת, שנגזרה משאלת המחקר המרכזית, הנה: באלו אמצעים – צבאיים ושאנים צבאיים – נקטו מקבלי ההחלטות בכדי להפחית את רגישות החברה הישראלית לאבדות, כפי שנתפסה על-ידם במהלך מלחמת לבנון השנייה?

### **השערות המחקר**

מחקר זה מכיל ארבע השערות מחקר: **השערת הראשונה** היא כי רגישות החברה הישראלית לאבדות עמדה לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות במהלך מלחמת לבנון השנייה, והיא באה לידי ביטוי הן ברמה האסטרטגית של ניהול המלחמה והן ברמה הטקטית. **השערת השנייה** היא

שבכדי למנוע ירידה בתמיכה הציבורית במלחמה עקב הצטברות האבדות, חתרו מקבלי ההחלטות להעלאת נכונות החברה הישראלית להקרבה באמצעות מספר דרכים, שיוצגו בהמשך בהרחבה. **השערה שלישית** היא שמקבלי ההחלטות בעת המלחמה תפסו את החברה הישראלית כרגישה יותר לאבדות בקרב לוחמים מאשר בקרב אזרחים, ולפיכך במהלך המלחמה ניתנה חשיבות גדולה יותר לצמצום האבדות בקרב חיילי צה"ל. **השערה רביעית** ואחרונה שתיבדק היא שרגישות החברה הישראלית לאבדות הייתה למעשה בבחינת עיוות תפיסתי של מקבלי ההחלטות.

### **מתודולוגיה**

מחקר זה הינו איכותני דדוקטיבי, והוא מתמקד במקרה מבחן אחד – מלחמת לבנון השנייה (2006). לבחינת שלוש ההשערות הראשונות, נעשה שימוש בניתוח תוכן של פרסומים אמפיריים, משניים וראשוניים, באמצעותו נבדקו מהימנותן ומשקלן של עדויות קיימות לכך שבמהלך המלחמה הנדונה רגישות החברה הישראלית לאבדות היוותה שיקול משמעותי בקרב מקבלי ההחלטות והשפיעה רבות על ניהול המלחמה ועל אופן הצגתה לציבור. לצורך בדיקת השערת המחקר הרביעית נעשה שימוש בשיטת מחקר נוספת – סקרי דעת קהל שנערכו במהלך המלחמה, שתרמו לחידוד הפער שבין תפיסתם של מקבלי ההחלטות למציאות.

המקורות לעבודה הינם תיאורטיים ואמפיריים: הרקע התיאורטי מתבסס על מקורות משניים – ספרים, מאמרים ועבודות מחקר אקדמיות. החלק האמפירי מתבסס מחד על מקורות משניים, אך מאידך שואב גם ממקורות ראשוניים, דוגמת קטעי עיתונות, מקורות אלקטרוניים ודו"חות של ועדות חקירה.

### **מבנה המחקר**

מחקר זה בנוי משלוש חטיבות: בחטיבה הראשונה הוצגה תשתית הידע התיאורטי החיונית להבנת המחקר, כמו גם יישומו במקרה הישראלי. עניינה של החטיבה השנייה הוא פריסת סקירה היסטורית המעידה על כך שלאורך ההיסטוריה של מדינת ישראל, לשיקול האבדות היה תמיד משקל רב בקבלת החלטות בעניינים צבאיים. בנוסף, הוצגו עיקרי התהליכים החברתיים שהובילו

להתעצמות התפיסה כי החברה הישראלית אינה נכונה כבעבר להשלים עם נפגעים. בחטיבה השלישית, המהווה את לב המחקר, נבדקו השערות המחקר באמצעות מקרה המבחן.

### **ייחודו ותרומתו של המחקר**

למחקר זה מספר תרומות תיאורטיות ואמפיריות: מהבחינה התיאורטית, מרבית הספרות הקיימת בנושא רגישותן של חברות דמוקרטיות לאבדות עוסקת בעיקר באופן השפעתן על מנהיגים, אך במחקרי התמקדתי דווקא בצד השני של הקשר: באופן שבו מקבלי ההחלטות מתמודדים עם התופעה ומנסים להשפיע עליה. מהבחינה האמפירית, המחקר מאפשר הבנה עמוקה ועדכנית יותר של יחסי הגומלין בין החברה הישראלית לצבאה. תרומה אמפירית נוספת ניתן למצוא בעובדה שהמחקר עוסק בסוגיה הרלוונטית לא רק לישראל אלא שרירה וקיימת בדמוקרטיות נוספות.

### **עיקרי הממצאים**

כל ארבע השערות המחקר אוששו:

**א.** נמצא כי שלושת מקבלי ההחלטות הבכירים בזמן המלחמה - ראש הממשלה, שר הביטחון והרמטכ"ל, סבורים היו כי נפגעים בקרב הלוחמים ישפיעו באופן שלילי על דעת הקהל, ויובילו ללחץ ציבורי להפסקת הלחימה. ניכר כי לחשש זה ניתן משקל כבד בהחלטותיהם, שבא לידי ביטוי הן במאמץ לצמצום מספר הנפגעים והן במאמץ התודעתי, שנועד לסייע לציבור לעכל את הנפגעים במהלך המלחמה ביתר קלות, למקרה שהמאמץ הפיזי ייכשל.

**ב.** בסקירת הספרות התיאורטית הוצגו ארבעה משתנים עיקריים המשפיעים על דעת הקהל במלחמה, ובראשן ניצבת החתירה לצמצום נפגעים. ואכן, במלחמת לבנון השנייה ניתנה חשיבות חסרת תקדים להימנעות מנפגעים, כאשר הביטוי המרכזי לכך היה רתיעה עיקשת מביצוע מהלך קרקעי רחב. כמו כן, מגבלות הלחימה הרבות שהוטלו על הכוחות במטרה לצמצם בנפגעים, מנעו בעדם מלהשלים את משימותיהם בהצלחה, ולעתים התוצאה הייתה מספר נפגעים רב יותר. בנוסף, מגבלות הלחימה הרבות גרמו לירידה ברמת המוטיבציה הגבוהה של הלוחמים, אשר טענו

כנגד הגבלת הפעילות ההתקפית ואף תבעו להרחיבה. כמו כן, השינויים התכופים במשימות והפקודות העמומות הניבו בקרב דרגי השדה הזוטרים פקפוק בחשיבותן, ועל כן במקרים מסוימים העדיפו שלא לסכן חיילים עבור ביצוען, אך גם במקרים בהם נתפסה המשימה כחיונית וערכית, ניתנה קדימות לחילוץ נפגעים על פני דבקות במשימה.

עוד הוצג ברקע התיאורטי, כי להגדרת מטרות המלחמה על-ידי המנהיגים ישנה השפעה רבה על נכונות הציבור להקרבה: ככל שהמטרות תיתפסנה כחשובות יותר, כך הציבור יהיה נכון יותר להקריב למען השגתן. בנוסף, נטען לעיל כי הציבור יסכין להמשיך ולספוג נפגעים בתנאי שיהיו כרוכים בהישגים. ואכן, במקביל לאמצעים שננקטו לצמצום נפגעים בקרב הלוחמים, נמצא כי ההנהגה הישראלית במלחמת לבנון השנייה הפעילה מאמץ רחב במישור התודעתי, שמטרתו הייתה לשכנע את הציבור הישראלי בצדקת המלחמה והישגיה, ובכך להגביר את סף סובלנותו לנפגעים. מאמץ זה בא לידי ביטוי בראש ובראשונה בהצהרות הדרג המדיני על מטרות מלחמה שאפתניות, זאת על אף שהובהר לו היטב על-ידי הדרג הצבאי כי השגתן איננה אפשרית בדרכי הפעולה שנבחרו. כמו כן, הדרג הצבאי והמדיני כאחד טיפחו את אשליית הניצחון, האדירו את הישגי הלחימה וטרחו לשבח בכל הזדמנות את עמידתה האיתנה של החברה הישראלית. אלא שבמקום לייצר תודעת ניצחון, אמירות מסוג זה נטעו בקרב הציבור ציפיות גבוהות, ומשאלה לא התממשו, נוצרה תחושת אכזבה שהתבטאה בצניחה בתמיכה הציבורית בשלהי המלחמה.

בנוסף, עם התמשכות המלחמה, גבר הצורך בהצגת הישגים שייתפסו בציבור כמשמעותיים. במסגרת זו, יצאו לפועל מהלכים צבאיים בעלי חשיבות סמלית, כביכול, אשר חלקם היו כרוכים בסיכון רב לכוחות. גם פעולות אלה כשלו ביצירת תודעת ניצחון ולעתים אף היו כרוכות בנפגעים רבים, אשר העדר ההישגים אך העצים בקרב הציבור את תחושת הכישלון וחוסר הטעם במותם. הדוגמא המרכזית לכך הנה ההחלטה על יציאה למהלך קרקעי רחב לאחר שכבר התקבלה ההחלטה על הפסקת אש. לכאורה, ממצא זה של המחקר בדבר חתירתם של מקבלי ההחלטות להישג תודעתי גם במחיר חיי חיילים, סותר ממצא אחר של המחקר בדבר זהירותם הרבה ביחס להפעלת הכוחות, אך ניתן להסביר זאת בכך שככל הנראה הלחץ הציבורי להישג משמעותי הוא שהניע את הדרג המדיני להוציא לפועל פעולה קרקעית רחבה דווקא בעיתוי בעייתי זה, מתוך הכרה שזו ההזדמנות האחרונה לספק לציבור מעין הצדקה לנפגעים שהצטברו מתחילת המלחמה.

עוד נטען ברקע התיאורטי כי דרך נוספת לשימור הלגיטימציה הפנימית במלחמה הנה קיצור משכה, אך באופן תמוה לא רק שמקבלי ההחלטות לא תחמו בזמן את משך הפעולה הצבאית, הם אף פעלו להארכתה בכדי להגיע להישגים משמעותיים בטרם הפסקת האש. ככל הנראה, מיעוט הנפגעים בימים הראשונים למלחמה הוביל לשאנונות בקרב בכירי הדרג המדיני והצבאי, שסברו כי ניתן יהיה להמשיך את הלחימה ללא נפגעים רבים. כתוצאה מכך, ישראל ניהלה את המלחמה הממושכת בתולדותיה שגבתה נפגעים רבים בשני הצדדים ככל שנקפו הימים.

מן האמור לעיל עולה כי הניסיונות להשפיע על מוכנות הציבור לנפגעים באמצעות מטרות לא ריאליות והישגים צבאיים לא עלו בקנה אחד עם הניסיון לחסוך בנפגעים. ככל שהמלחמה התמשכה והסתבר כי שיטות הפעולה הזהירות אינן נושאות פרי, הצורך להצדיק את הנפגעים באמצעות הישגים משמעותיים הפך דחוף יותר, ועל כן בלית ברירה מקבלי ההחלטות הכריעו גם בעד מהלכים שלא נחשבו לחפים מאבדות.

ג. ניכר כי בניגוד למאמץ הרב שנעשה בכדי לצמצם את מספר הנפגעים בקרב הלוחמים, לא ניתנה התייחסות מספקת להגנה על חיי האזרחים, שאמורה להיות בעדיפות עליונה. בנוסף, העדפת הצמצום בחיי חיילים אף הביאה לנקיטת דרכי פעולה שאזלת ידן בצמצום הסיכון עבור האזרחים הייתה ידועה מראש, ואך העצימו את הפגיעה בעורף.

ד. נמצא כי חרף התמיכה הציבורית האיתנה במלחמה ובמטרותיה, קינן כל העת בקרב מקבלי ההחלטות החשש מפני ירידה בתמיכה הציבורית עקב נפגעים. ניתן להסביר תמיכה זו בכך שלהשקפת מרבית החברה הישראלית, מטרות המלחמה היו מוצדקות. אמנם, לאחר אירועים מרובי נפגעים ניכר כי תמיכה זו התרופפה במקצת, אולם למרות זאת, במרבית המקרים חלה התאוששות כמעט מידית, ועד לסיום המלחמה נשמרה יציבות יחסית. תמיכת הציבור החלה לצנוח רק כשגאתה בקרבו ההכרה כי המלחמה מתקרבת לסיום ללא הישגים ממשיים.

מסקנת המחקר המרכזית היא כי בעת מלחמה מנהיגיהן של מדינות דמוקרטיות נתונים תחת לחצים סותרים מצד הציבור, החפץ בהישגים מהירים ומרשימים אך במספר נפגעים מועט ככל האפשר. מקבלי ההחלטות שואפים לשמור על איזון עדין בין שתי הדרישות, אך לעתים מוכרעת הכף בהתחשב בהלכי רוחו של הציבור, המודד לאורך כל תקופת הלחימה את מטרותיה והישגיה למול מספר הנפגעים. מכך עולה כי הציבור מחושב יותר מכפי שסבורים מנהיגיו, וכי נכונותו להקרבה תלויה בעיקר בשיקולי עלות-תועלת. כמו כן, תוצאותיה המאכזבות של מלחמת לבנון

השנייה עבור הצד הישראלי מאתגרות את הטיעון המחקרי הרווח, כי מדינות דמוקרטיות נוטות יותר מאשר מדינות שאינן דמוקרטיות לנצח במלחמות, בייחוד במלחמות אותן יזמו. מחקר זה מצביע על כך כי בסופו של דבר, חששה של ההנהגה הישראלית מנפגעים הוביל לעתים, באופן פרדוקסאלי, לעלייה במספר נפגעים, אך בעיקר הוביל להישגים לא מספקים מבחינה צבאית. מכך ניתן להסיק כי לשיקול הנפגעים, הרווח בעיקר במדינות דמוקרטיות, ישנן השלכות שליליות על יכולתן לנצח מלחמות.

## תוכן העניינים

|                                                                                            |       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| מבוא.....                                                                                  | 5-1   |
| 1. חטיבה ראשונה : מסגרת תיאורטית.....                                                      | 29-6  |
| 1.1 חשיבות ההיבט החברתי באסטרטגיה צבאית.....                                               | 8-6   |
| 1.2 רגישותן של חברות דמוקרטיות לאבדות והשלכותיה.....                                       | 13-8  |
| 1.3 משתנים המשפיעים על רגישות חברתית לאבדות.....                                           | 22-14 |
| 1.3.1 מספר הנפגעים.....                                                                    | 16-14 |
| 1.3.2 הגדרת מטרות המלחמה.....                                                              | 18-16 |
| 1.3.3 סיכויי ההצלחה.....                                                                   | 20-18 |
| 1.3.4 משך המלחמה.....                                                                      | 22-20 |
| 1.4 המקרה הישראלי.....                                                                     | 29-23 |
| 2. חטיבה שנייה : מסגרת היסטורית.....                                                       | 63-30 |
| 2.1 תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות והשפעתה על הדוקטרינה הצבאית הישראלית 1948-2006..... | 48-30 |
| 2.1.2 השפעת הצורך במיעוט אבדות על ניהול מלחמות ישראל.....                                  | 48-34 |
| 2.2 תמורות בחברה הישראלית והשפעתן על נכונותה להקרבה.....                                   | 63-48 |
| 2.2.1 תמורות נורמטיביות.....                                                               | 54-49 |
| 2.2.2 תמורות בזירה התקשורתית.....                                                          | 56-54 |

|                                                                                                            |                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| 2.2.3 תמורות בזירה המשפטית.....                                                                            | 58-56          |
| 2.2.4 תמורות בזירה הכלכלית.....                                                                            | 60-58          |
| <b>2.3 תפיסת מקבלי ההחלטות את נכונותה של החברה הישראלית להקרבה ערב מלחמת לבנון השנייה.....</b>             | <b>63-60</b>   |
| <b>3. חטיבה שלישית: תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות במבחן מלחמת לבנון השנייה – ביטויים והשלכות.....</b> | <b>128-64</b>  |
| <b>3.1 החתירה לצמצום בנפגעים.....</b>                                                                      | <b>97-64</b>   |
| 3.1.1 העדפת אש מנגד על פני תמרון.....                                                                      | 89-64          |
| 3.1.2 הטלת אילוצים ומגבלות על הלחימה.....                                                                  | 93-89          |
| 3.1.3 הפסקת הפעילות המבצעית עקב נפגעים.....                                                                | 97-93          |
| <b>3.2 שכנוע בצדקת מטרות המלחמה.....</b>                                                                   | <b>100-97</b>  |
| <b>3.3 עיצוב תודעת ניצחון.....</b>                                                                         | <b>124-100</b> |
| 3.3.1 רטוריקה של מנהיגים.....                                                                              | 104-101        |
| 3.3.2 חתירה להשגת "תמונת ניצחון".....                                                                      | 120-105        |
| 3.3.3 פתיחות תקשורתית של הצבא.....                                                                         | 124-120        |
| <b>3.4 אי-קיצור משך המלחמה.....</b>                                                                        | <b>128-124</b> |
| <b>4. נכונות החברה הישראלית להקרבה במהלך מלחמת לבנון השנייה.....</b>                                       | <b>137-129</b> |
| <b>5. דיון וסיכום.....</b>                                                                                 | <b>144-138</b> |
| <b>רשימה ביבליוגרפית.....</b>                                                                              | <b>213-145</b> |
| <b>תקציר בשפה האנגלית.....</b>                                                                             | <b>VII-I</b>   |

## מבוא

מחקר זה עוסק בתפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות, השפעת תפיסה זו על מקבלי ההחלטות ודרכי התמודדותם עמה, כפי שמשקף מאופן ניהולם את מלחמת לבנון השנייה.

בשנים האחרונות נוצרה הסכמה בקרב חוקרי אסטרטגיה צבאית כי כיום הולכת וגוברת השפעתם של גורמים אזוריים על קביעת מטרות המלחמה, בחירת דרכי הלחימה ולעיתים אף לניהול הלחימה עצמה.<sup>1</sup> תחום מרכזי הכרוך בכך, ואשר גם בו חלו שינויים מפליגים בעידן המודרני, הוא יחס דעת הקהל למלחמות. עד למאה ה-20 דעת הקהל ברובה ראתה את השימוש בכוח ככלי טבעי למימוש האינטרסים של המדינה. אלא שמוראות מלחמות העולם הובילו לדה-לגיטימציה של השימוש בכוח בדמוקרטיות מערביות.<sup>2</sup>

ניכר כי תהליך דומה התרחש גם בישראל. בשלושת העשורים האחרונים מסתמנת מגמה של חדירת ערכים אינדיבידואליסטים וליבראליים לחברה הישראלית. במקביל, עקב שינויים במערכת הגלובלית והאזורית, נוסף על שינויים כלכליים וטכנולוגיים, החלו להבשיל תמורות ביחס החברה לצה"ל, שסימנו כי תם עידן הצבא כערך מקודש.<sup>3</sup> הביטוי העיקרי לכך הוא ויכוח ציבורי באשר למחיר האנושי של הפעלת כוח צבאי.<sup>4</sup> לפי לוי, מאז שנות ה-90 למאה ה-20 נעשתה השמירה על חיי אדם לשיקול מבצעי כבד-משקל,<sup>5</sup> ולטענת פינקל בשנות האלפיים התעצם השיקול האנושי עד כדי פיתוח הציפייה החברתית למלחמה ללא נפגעים.<sup>6</sup> ההנחה העומדת בבסיסו של מחקר זה היא כי ציפייה זו, כפי שנתפסה על-ידי מקבלי ההחלטות, השפיעה מאוד על דוקטרינת הלחימה של צה"ל במלחמת לבנון השנייה, ובמקביל אף הובילה לניהול מאבק בלתי פוסק לשימור התמיכה הציבורית במלחמה, מתוך חשש שמניין ההרוגים הגואה יוליד דרישה להפסקת הקרבות.

---

<sup>1</sup> סטיוארט א. כהן. (2003). "היחסים המשתנים בין החברה לצבא בישראל: ההשלכות המבצעיות", בתוך: מאג'ד אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), בשם הביטחון. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס, ע' 103.

<sup>2</sup> אפרים ענבר. (1998). המלחמה. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, ע' 43.

<sup>3</sup> אורי בן-אליעזר. (2003). "החברה הצבאית והחברה האזרחית בישראל", בתוך: מאג'ד אלחאג' ואורי בן-אליעזר (עורכים), בשם הביטחון. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס, עמ' 63-71.

<sup>4</sup> כהן, שם, ע' 110; סטיוארט א. כהן. "מדוע זקוק צה"ל להגנה מפני החברה הישראלית?", בתוך: אפרים לביא (עורך), יחסי צבא-חברה בישראל: השלכות על קבלת החלטות בנושאי ביטחון ושלום. תל-אביב: מרכז תמי שטיינמץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל-אביב, ע' 64.

<sup>5</sup> יגיל לוי. (2011). "הממד החברתי של הפיקוח האזרחי על הצבא: מדיניות מניעת נפגעים", בתוך: אפרים לביא (עורך), יחסי צבא-חברה בישראל: השלכות על קבלת החלטות בנושאי ביטחון ושלום. תל-אביב: מכון תמי שטיינמץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל-אביב, ע' 71.

<sup>6</sup> מאיר פינקל. (2007). "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל, מערכות, 412, ע' 61.

## מטרת המחקר

מטרתו המרכזית של מחקר זה הינה לבדוק את מידת השפעתה של רגישות החברה הישראלית לאבדות על ניהול מלחמת לבנון השנייה. המקרה הישראלי ככלל הינו שדה מחקר אולטימטיבי לניתוח ההיבטים החברתיים-צבאיים במדינות דמוקרטיות, הנתונות במשברי ביטחון לאומי ומלחמות.

## שאלות המחקר

האם השפיעה תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות על ניהול מלחמת לבנון השנייה?  
אם יימצא שכן, שאלה נוספת שתיגזר משאלת המחקר המרכזית הנה: באלו אמצעים – צבאיים ושאינם צבאיים – נקטו מקבלי ההחלטות בכדי להפחית את רגישות החברה הישראלית לאבדות, כפי שנתפסה על-ידם במהלך מלחמת לבנון השנייה?

## השערות המחקר

בהתבסס על טענת ועדת וינוגרד, כי "צה"ל התנהל במלחמה כמי שהחשש מנפגעים בקרב חייליו שימש מרכיב מרכזי בהליכי התכנון ובשיקוליו המבצעיים"<sup>7</sup>, **השערת הראשונה** היא כי רגישות החברה הישראלית לאבדות עמדה לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות במהלך מלחמת לבנון השנייה, והיא באה לידי ביטוי הן באסטרטגיה של ניהול המערכה והן באופן שבו הופעלו הכוחות – היקפם, ניודם, גיוס המילואים, ההחלטה על המהלך הקרקעי ועוד. **השערת השנייה** היא שבכדי למנוע ירידה בתמיכה הציבורית במלחמה עקב הצטברות האבדות, חתרו מקבלי ההחלטות להפחתת רגישות החברה הישראלית לאבדות והעלאת נכונותה להקרבה, כמו למשל באמצעות ניהול קרבות "תודעה" והצגת המבצע כ"מלחמה על הבית". **השערה שלישית** היא שמקבלי ההחלטות בעת המלחמה תפסו את החברה הישראלית כרגישה יותר לאבדות בקרב לוחמים מאשר בקרב אזרחים, ולפיכך במהלך המלחמה ניתנה חשיבות גדולה יותר לצמצום האבדות

<sup>7</sup> (ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי. הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 – ועדת וינוגרד, ע' 252.

בקרב חיילי צה"ל. השערה זו מתבססת בין היתר על התבטאותו בדיעבד של ר/א דן חלוץ, הרמטכ"ל דאז, כי "היום במדינת ישראל נהיה פחות לגיטימי שחייל ימות ויותר לגיטימי שאזרח ימות".<sup>8</sup> **השערה רביעית** ואחרונה שתיבדק היא שרגישות החברה הישראלית לאבדות הייתה למעשה בבחינת עיוות תפיסתי של מקבלי ההחלטות. השערה זו מתבססת על סקרי דעת קהל רבים שנערכו בזמן המלחמה, שלמעשה הראו באופן עקבי תמיכה ציבורית גורפת בהפעלת כוח רבה יותר מזו שצה"ל הפעיל.<sup>9</sup>

### מתודולוגיה ומקורות

מחקר זה הינו איכותני דדוקטיבי, והוא מתמקד במקרה מבחן אחד – מלחמת לבנון השנייה (2006). כל שלוש ההשערות הראשונות תיבדקנה באמצעות ניתוח תוכן של פרסומים אמפיריים, משניים וראשוניים, באמצעותו אבדוק את מהימנותן ומשקלן של עדויות קיימות לכך שבמהלך המלחמה הנדונה רגישות החברה הישראלית לאבדות היוותה שיקול משמעותי בקרב מקבלי ההחלטות והשפיעה רבות על עיצוב המערכה ועל אופן הצגתה לציבור. לצורך בדיקת השערת המחקר הרביעית אעשה שימוש גם בשיטת מחקר נוספת – סקרי דעת קהל שנערכו במהלך המלחמה, שיתרמו לחידוד הפער שבין תפיסתם של מקבלי ההחלטות למציאות עצמה.

המקורות לעבודה הינם תיאורטיים ואמפיריים: הרקע התיאורטי יתבסס על מקורות משניים - ספרים ומאמרים אקדמיים, תוך סקירת עמדותיהם של חוקרים שונים בתחום יחסי צבא-חברה, כמו גם הצגת התייחסותם לתופעת תפיסת החברה כרגישה לאבדות והשפעתה על ניהול מלחמה. החומר האמפירי יתבסס מחד על מקורות משניים - מחקרים, ספרים ומאמרים העוסקים בקבלת ההחלטות במלחמת לבנון השנייה, אך מאידך ישאב גם ממקורות ראשוניים – ראיונות ודיווחי עיתונות, מקורות אלקטרוניים ודו"חות של ועדות חקירה. אציין כי היות ומרבית הספרות בנושא מלחמת לבנון השנייה נכתבה זמן קצר לאחר המלחמה, מהימנותה מוטלת בספק. כאלו הם ספרו של אילן כפיר "האדמה רעדה" (2006), ספרם של יואב לימור ועפר שלח, "שבויים בלבנון" (2007), ספרו של עמיר רפפורט "אש על כוחותינו" (2007) וספרם של עמוס הראל ואבי יששכרופ, "קורי עכביש" (2008). הספרות האקדמית בנושא מלחמת לבנון השנייה ככלל הינה דלה למדי, וכמעט

<sup>8</sup> סימה קדמון. "אני טעיתי", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (15 בפברואר 2008), ע' 7.

<sup>9</sup> לב גרינברג. (2007). שלום מדומיין, שיח מלחמה: כשל המנהיגות, הפוליטיקה והדמוקרטיה בישראל: 1992-2006. תל-אביב: רסלינג, ע' 327.

ואינה קושרת בין תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות לבין אופן ניהול מלחמה זו. יוצאים מכלל זה הם החוקרים אבי קובר,<sup>10</sup> אפרים ענבר<sup>11</sup> ויגיל לוי,<sup>12</sup> שבמאמריהם השכילו להתייחס לנקודה זו כגורם אפשרי לביצועיה הבינוניים של ישראל במלחמת לבנון השנייה. סוג מקורות נוסף שמהימנותו מוטלת בספק הוא ספרות אוטוביוגרפית, בהם יש להניח כי שיקולי התדמית של המחבר הובילו אותו לעתים לשכתוב ההיסטוריה.

## מבנה המחקר

מחקר זה בנוי משלוש חטיבות: עניינה של החטיבה הראשונה הוא סקירת ספרות – בחלק זה אציג תחילה תשתית תיאורטית קצרה שתכלול את עיקרה של הספרות המחקרית העוסקת בנושא הנדון, ולאחר מכן אתמקד במקרה הישראלי. החטיבה השנייה מהווה מעין "שער" היסטורי לליבת המחקר: בחלקה הראשון אדגים באמצעות סקירה היסטורית קצרה כיצד מאז קום המדינה משפיעה רגישות לאבדות על קבלת החלטות בעניינים צבאיים, ובחלקה השני אציג את התהליכים החברתיים המהווים בעיניי את שורשי תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות. בחטיבה השלישית, אשר הינה עיקרה של עבודה זו, אבדוק את השערות המחקר באמצעות מקרה המבחן: ראשית אבדוק האם וכיצד השפיעה תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות על ניהול מלחמת לבנון השנייה - החל מתפיסת ההפעלה של צה"ל ערב המלחמה וכלה במהלך הקרקעי ערב הפסקת האש. תוך כך, אבחן את השערתי השנייה באמצעות הצגת הדרכים בהן חתרו מקבלי ההחלטות להגביר את נכונות החברה הישראלית להקרבה. לאחר מכן אתייחס לסוגיית הטיפול בעורף במהלך המלחמה, בכדי להשוות בין הדאגה ללוחמים לבין הדאגה לאזרחים – ובכך אתייחס להשערה השלישית. לבסוף, אבדוק האם חששם של מקבלי ההחלטות מאבדות צבאיות היה מוצדק – ובכך אענה על השערת המחקר הרביעית.

<sup>10</sup> למשל, במאמרו מ-2008: "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", *Journal of Strategic Studies*, 31 (1), 3-40.

<sup>11</sup> במאמרו מ-2007: "כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006", רמת-גן, מרכז בגין-סאדאט, אוניברסיטת בר-אילן.

<sup>12</sup> למשל, במאמרו מ-2008: "כיצד דמוקרטיזציה מעוררת לוחמנות – מלחמת לבנון השנייה", *פוליטיקה*, 17, עמ' 129-111.

## חשיבות המחקר ותרומתו הצפויה

עבודה זו צפויה להעניק מספר תרומות תיאורטיות ואמפיריות: ראשית, **בהיבט התיאורטי** – תרומתו הייחודית של המחקר היא בכך שמחקרים קודמים לא הקדישו התייחסות שיטתית לדרכים בהן מקבלי ההחלטות עושים שימוש בכדי להפחית רגישות לאבדות בעת מלחמה. אי לכך, עבודה זו מהווה את אחד המחקרים המפורטים הראשונים בנושא. **בהיבט האמפירי** – תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות והשפעתה על התנהגותה הצבאית של ישראל לא זכתה להתייחסות מספקת בספרות המחקרית הקיימת, בפרט לא כפי שהיא באה לידי ביטוי במקרה המבחן הנבחר. בחינה כזאת נעשתה בעיקר בהקשר האמריקאי. בנוסף, לעניות דעתי מקרה המבחן מהווה "מקרה קריטי" לבחינת השערות המחקר, ועל כן למסקנות המחקר עשויה להיות תקפות חיצונית עבור מקרי מבחן בעלי מאפיינים דומים. כמו כן, התהליכים החברתיים המוצגים בעבודה זו הנם בעלי משמעות רבה להבנת היחסים בין צה"ל לחברה הישראלית, הן במישור הערכי והסימבולי והן במישור היומיומי של התנהלות הצבא וקביעת מדיניות בנושאים שונים. ההיבט המעשי יכול למצוא ביטוי בתרומה להיערכות לאתגרים מסוג זה.

## **1. חטיבה ראשונה: מסגרת תיאורטית**

בכדי לענות על שאלות המחקר אציג תשתית תיאורטית קצרה שתכלול את המושגים המרכזיים המרכיבים את ליבת המחקר, כמו גם את עיקרה של הספרות המחקרית שנכתבה עד כה בנושא.

### **1.1 חשיבות ההיבט החברתי באסטרטגיה צבאית**

לעיסוק התיאורטי והמעשי במרקם היחסים בין חברות לכוחותיהן המזוינים ישנה היסטוריה ארוכה במיוחד. בימינו גברה עוד יותר ההתעניינות ביחסי צבא-חברה, בשל מה שנראה כשינויים יסודיים בהשקפת העולם ביחס לתועלת שבשימוש בכוח הצבאי בכלל, וביחס לצורך בשירות צבאי מקיף בפרט. השפעתם של שינויים אלה על מרכיבי הכוח הצבאי ניכרת ברוב המדינות הדמוקרטיות המערביות.<sup>13</sup> כיום, עקב שינוי דגשי המחקר, במקום להתמקד בתרומה היחסית של הנסיבות החברתיות לתוצאות הסכסוך המזוין, חוקרים בודקים גם את השפעתן על האופן שבו נערכות מלחמות.<sup>14</sup>

קלאוזוביץ הינו ההוגה החשוב הראשון שהפנה את תשומת-הלב לממד החברתי באסטרטגיה צבאית. קלאוזוביץ תיאר מלחמה כ"שילוש מופלא", הכולל את היעד הפוליטי של המלחמה, את הכלים המבצעיים ואת הכוחות החברתיים שביטאה.<sup>15</sup> בהשראת קלאוזוביץ, גרס גם הווארד כי לממד החברתי משמעות מכרעת בהחלטתה של מדינה לצאת לעימות צבאי, בקביעת יעדי המלחמה ובהיקפה. לפי הווארד, עוצמת הצבא, יכולותיו והישגיו בשדה הקרב הינם גורם חשוב, אולם חוסנה של החברה ונכונותה לשאת במחיר המלחמה עשוי להפוך את העדיפות האופרטיבית והטכנולוגית במלחמה לנחיתות במשוואה כוללת אל מול האויב.<sup>16</sup>

<sup>13</sup> סטיוארט א. כהן. (2001). "צה"ל – חלופות לבניין הכוח", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון – סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה. תל-אביב: מערכות, משרד הביטחון, ע' 24.

<sup>14</sup> כהן, 2003, ע' 104; ראה: Barry R. Posen. (1984). The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany Between the World Wars. New-York: Cornell University; Alvin Bernstein, Macgregor Knox and Murray Williamson (eds.). (1994). The Making of Strategy: Rulers, States, and War. Cambridge: Cambridge University Press; Peter J. Katzenstein. (ed.) (1996). The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. New-York: Columbia University Press; Elizabeth Kier. (1997). Imagining War: French and British Military Doctrine between the Wars. Princeton: Princeton University Press.

<sup>15</sup> Carl Von Clausewitz. (1976). On War. Princeton: Princeton University Press, p. 89.

<sup>16</sup> Michael E. Howard. (1979). "The Forgotten Dimensions of Strategy", Foreign Affairs, 57 (5), p. 977.

לטענת ברזילי, ככל שנכונותה של אוכלוסייה לסבול והמוטיבציה להילחם גבוהים יותר, כך תסכים אותה אוכלוסייה להקצות משאבים רבים יותר לניצחון. מכאן, שפיחות בחוסן חברתי יכול להביא לקשיים במוביליזציה הנדרשת לצרכי הגשמת יעדי מלחמה.<sup>17</sup> אוסגוד סבר שלאור חיוניותו של החוסן החברתי להצלחת הלחימה הוא מהווה מטרה מרכזית לפגיעת האויב.<sup>18</sup> לפי רוזן, חוסן חברתי של מדינה יכול להיות חוסן מובנה, משמע – קיים באומה מרגע הקמתה, או נרכש במשך הזמן בכדי לחזק נקודות חלשות מסוימות בחברה.<sup>19</sup> מרכיב משמעותי בחוסן החברתי הינו המוראל הלאומי, שהוגדר ע"י מורגנטאו כ"איכות הכוללנית אשר מכריעה כוחות במאבק שוויוני....גורם בלתי מוחשי, שבלעדיו לא ניתן לנהל מדיניות".<sup>20</sup>

לטענת קובר, חשיבות ההיבט החברתי מתחדדת בסכסוכים בעצימות נמוכה, בין היתר בשל אורכם.<sup>21</sup> לטענתו, עימותים מסוג זה מתנהלים במידה רבה במישור של כוח העמידה החברתי, לא פחות מאשר במישור של יחסי הכוחות ויחסי השחיקה.<sup>22</sup> כדוגמא לכך מציין קובר את הנסיגה הצרפתית באלג'יריה, לאחר שצרפת איבדה במלחמה זו כ-0.05 אחוזים מאוכלוסייתה. למולה, היו האלג'ירים נכונים להמשיך ולהילחם גם לאחר שאיבדו כ-6 אחוזים מאוכלוסייתם.<sup>23</sup> כמו כן, במחקרו העוסק ביכולת החברה לשאת בסבל המלחמה מציג רוזן את מלחמת וייטנאם כדוגמא נוספת לחשיבות כושר העמידה בעימות המוגבל. על אף שלוייטנאמים נגרמו פי 160 אבדות יותר מאשר לאמריקנים, אין חולק על כך שהמלחמה הסתיימה בניצחון הווייטנאמים, וזאת משום שסבילותם של האמריקנים למחיר המלחמה הייתה נמוכה באופן ניכר מזו של הווייטנאמים.<sup>24</sup>

לטענת אל"ם שמואל ניר,<sup>25</sup> בעימות המוגבל - בשונה ממלחמה, הצד הנחות בעוצמתו, המכיר באי יכולתו להכריע את האויב החזק ממנו בעימות צבאי-פיזי חזיתי, שואף להעתיק את ההכרעה לתודעת החברה. כלומר, המבחן הוא למי משתי החברות יכולת גבוהה יותר ליצור ולשמר לכידות

<sup>17</sup> גד ברזילי. (1992). דמוקרטיה במלחמות – מחלוקת וקונצנזוס בישראל. תל-אביב: ספריית פועלים, ע' 17.  
<sup>18</sup> Robert Osgood. (1971). "The Expansion of Force", in: Robert J. Art and Kenneth N. Waltz (ed.), *The Use of Force: International Politics and Foreign Policy* (pp. 29-55), Boston: Little Brown.

<sup>19</sup> Stephen P. Rosen. (1995). "Military Effectiveness: Why Society Matters?", *International Security*, 19 (4), pp. 5-31.

<sup>20</sup> הנס מורגנטאו. (1962). פוליטיקה בין האומות. תל-אביב: עם-עובד, ע' 170.

<sup>21</sup> Avi Kober (2002). "Low-intensity Conflicts: Why the Gap between Theory and Practice?", *Defense and Security Analysis*, 18 (1), pp. 15-38.

<sup>22</sup> אבי קובר. (2001). "המלחמה ושדה הקרב בעתיד – לאן?!", בתוך: חגי גולן (עורך), *מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה*. תל-אביב: מערכות, ע' 251.

<sup>23</sup> אבי קובר. (2004). "סכסוכים בעלי עצימות נמוכה: מדוע קיים פער בין תיאוריה ומעשה?!", בתוך: חגי גולן ושואל שי (עורכים), *העימות המוגבל*. תל-אביב: מערכות, ע' 85.

<sup>24</sup> Stephen P. Rosen. (1972). "War Power and the Willingness to Suffer", in: Bruce M. Russett (ed.), *Peace, War, and Numbers*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, p. 167.

<sup>25</sup> איש מודיעין, נחשב לאבי תורת העימות המוגבל בצה"ל.

חברתית שתעניק לחברה וללוחמיה את הנחישות ואת הנכונות להקרבה פיזית, חומרית ונפשית, הנדרשות לחימה ממושכת.<sup>26</sup> שרביט אף הוא רואה את השיקולים המדיניים והחברתיים בעימות המוגבל כבעלי משקל רב, עד כי הפעלת הכוחות הצבאיים ושיטות הפעולה הננקטות כנגד כוחות בלתי סדירים נגזרת מהם.<sup>27</sup> קובר טוען כי חשיבות ההיבט החברתי בעימות המוגבל גוברת גם עקב הפיכת האוכלוסייה ליעד ישיר, ולעיתים יעד מועדף, לפגיעה מצד היריב.<sup>28</sup> לדוגמא, מרכז הכובד האסטרטגי של ישראל שחזבאללה ביקש לתקוף במהלך מלחמת לבנון השנייה היה מה שכינה מזכ"ל חזבאללה, חסן נסראללה, בשם "קורי העכביש" של ישראל, או במילים אחרות: התפיסה הגורסת כי חברת השפע הדמוקרטית המערבית אינה נכונה לשלם את המחיר הכרוך בעימות מתמשך, ולפיכך במוקדם או במאוחר היא תיסוג ותוותר.<sup>29</sup>

## 1.2 רגישותן של חברות דמוקרטיות לאבדות והשלכותיה

עם הפיכתה של המלחמה לעממית, נאלצה המדינה לגייס משאבים אנושיים וחומריים מאוכלוסייתה המקומית. כתמריץ, העניקה תגמולים שונים למתגייסים.<sup>30</sup> יחסי חליפין אלה הניחו תשתית לדמוקרטיזציה, שכתוצאה ממנה הותנתה היציאה למלחמה בהסכמה ציבורית רחבה.<sup>31</sup> אלא שמאז תום מלחמת העולם השנייה, חוסר האיזון בין רווחי המלחמה לעול שנכפה על-ידה הוביל לירידה בלגיטימיות ההקרבה עבור מלחמה בעיקר בחברות דמוקרטיות.<sup>32</sup> לטענת אוסגוד, נכונות הציבור להקרבה בעימותים מוגבלים פחותה אף יותר, מכיוון שישנו סיכון

<sup>26</sup> שמואל ניר. (2004). "טבע העימות המוגבל", בתוך: חגי גולן ושאול שי (עורכים), העימות המוגבל. תל-אביב: מערכות, עמ' 22-23.

<sup>27</sup> ראה: אריה שרביט. (2005). העימות המוגבל – לחימה כנגד כוחות בלתי סדירים. מפקדת זרוע היבשה, מחלקת תו"ל. כפי שצוטט ב: גיא ברוקר. (2011). "השעונים שתקתקו בעצלתיים: התנהלות הצבא במתח שבין לגיטימציה לבין מגבלות הפעלת הכוח", בין הזירות, 10, ע' 13.

<sup>28</sup> קובר, שם, ע' 249.

<sup>29</sup> רון טירה. (2008). המאבק על טבע המלחמה: מקלאוזביץ לסקיפיו אפריקנוס ואנואר סאדאת, ועד לאויב המדינתי שהסתגל למלחמה נגד ה-RMA. תל-אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, ע' 88; Avi Kober. (2009). Israel's Wars of Attrition: Attrition Challenges to Democratic States. London\New-York: Routledge, p. 36.

<sup>30</sup> הרכבי, שם, ע' 554.

<sup>31</sup> Charles Tilly. (1997). Roads from Past to Future. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, pp. 193-215.

<sup>32</sup> Immanuel Kant. (1970). Kant's Political Writings. Ed.: Hans Reiss. Oxford, UK: Oxford University Press; Bruce Bueno de Mesquita & David Lalman. (1992). War and Reason. New Haven, CT: Yale University Press; Dan Reiter and Allan C. Stam. (2002). Democracies at War. New Jersey: Princeton University Press, p. 167; Darren Filson and Suzanne Werner. (2004). "Bargaining and Fighting: The Impact of Regime Type on War Onset, Duration and Outcomes", American Journal of Political Science, 48, 296-313; Yagil Levy. (2010a). "The Second Lebanon War: Examining "Democratization of War" Theory", Armed Forces & Society, 36, pp. 787-788; Yagil Levy. (2010d). "The Hierarchy of Military Death", Citizenship Studies, 14 (4), pp. 347-348.

אינהרנטי שעומותים מוגבלים יהיו ממושכים יחסית ובלתי ניתנים להכרעה. בנוסף, מטרותיהם הפוליטיות של עימותים מסוג זה הן מוגבלות ולעיתים קרובות אף מופשטות, מה גם שלרוב הם מתרחשים במרחק גיאוגרפי רב מ"הבית" ולפיכך הם אינם צופנים בחובם אינטרסים חיוניים.<sup>33</sup>

רגישות לאבדות מהווה את אחד הטיעונים המרכזיים העומדים בבסיסה של תיאורית השלום הדמוקרטי:<sup>34</sup> דמוקרטיה הן רגישות יותר לאבדות מאשר מדינות שאינן דמוקרטיות, ובשל כך נוטות פחות לצאת למלחמות.<sup>35</sup> בספרות העוסקת בכך ישנם שני הסברים עיקריים להיותן של חברות דמוקרטיות רגישות יותר לאבדות: ההסבר הנורמטיבי – תהליכי הליברליזציה חוללו תמורות בנכונות הציבור להקרבה, והציבו את קדושת החיים כערך עליון.<sup>36</sup> ההסבר הרציונאלי – אזרחי דמוקרטיה מונעים משיקולי עלות-תועלת, ושואפים למקסם את רווחת הפרט. לפיכך, עקב השלכותיהן ההרסניות של מלחמות, דמוקרטיה ישאפו להימנע מהן ככל הניתן.<sup>37</sup>

תופעת הרגישות לאבדות מוגדרת כנכונות נמוכה של החברה לספוג אבדות בפעילות צבאית. קיימת הסכמה רווחת בקרב חוקרי מדע המדינה כי תופעה זו היא מאפיין חברתי ותרבותי קבוע בדמוקרטיות מערביות מאז תום המלחמה הקרה, וכי היא מצויה במגמת עלייה, עד כדי התנגדות מוחלטת לצאת לפעילות הכרוכה בנפגעים.<sup>38</sup> יש הטוענים כי תופעה זו כובלת את ידי הצבאות,

---

<sup>33</sup> Robert E. Osgood. (1979). *Limited War Revisited*. Boulder, Colorado: Westview Press, p. 79.

<sup>34</sup> Erik Gartzke. (1998). "Kant we all Just Get Along?: Opportunity, Willingness, and the Origins of the Democratic Peace", *American Journal of Political Science*, 42 (1), pp. 1; Erik Gartzke. (2000). "Preferences and the Democratic Peace", *International Studies Quarterly*, 44 (2), p. 191; Kelly M. Kadera, Mark J. Crescenzi and Megan Shannon. (2003). "Democratic Survival, Peace and War in the International System", *American Journal of Political Science*, 47 (2), p. 224.

<sup>35</sup> Reiter and Stam, *op. cit.*; Randolph M. Siverson. (1995). "Democracies and War Participation: In Defense of Institutional Constraints", *European Journal of International Relations*, 1 (4), p. 481; Scott S. Gartner and Michael Koch. (2005). "Casualties and Constituencies: Democratic Accountability, Electoral Institutions and Costly Conflicts", *Journal of Conflict Resolution*, 49 (6), p. 889; Gil Merom. (2008). "The Second Lebanon War: Democratic Lessons Imperfectly Applied", *Democracy and Security*, 4 (1), p. 16; Niklas Schoring. (2008). "Casualty Aversion in Democratic Security Provision: Procurement and the Defense Industrial Base", in: Matthew Evangelista, Harald Muller and Niklas Schoring (eds.), *Democracy and Security: Preferences, Norms and Policy-Making*. New York, NY: Routledge, p. 16; Sarah E. Croco, Paul K. Huth and Benjamin Valentino. (2010). "Bear any Burden? How Democracies Minimize the Cost of War", *The Journal of Politics*, 72 (2), p. 543.

<sup>36</sup> John A. Gentry. (2006). "Norms and Military Power: Nato's War Against Yugoslavia", *Security Studies*, 15 (2), p. 187.

<sup>37</sup> Schoring, *op. cit.*, p. 17; Sally Howard Campbell and Clifton T. Morgan. (1991). "Domestic Structure, Decisional Constraints and War", *Journal of Conflict Resolution*, 35 (2), p. 212.

<sup>38</sup> Gerhard Kummel and Nina Leonhard. (2005). "Casualties and Civil-Military Relations: The German Polity Between Learning and Indifference", *Armed Forces & Society*, 31 (4), pp. 514-515; Joseph Soeters and Jan Van Der Muelen. (2005). "Considering Casualties: Risk and Loss during Peacemaking and Warmaking", *Armed Forces & Society*, 31, p. 483; Joseph P. Vasquez. (2005). "Shouldering the Soldiering: Democracy, Conscription and Military Casualties", *Journal of Conflict Resolution*, 49 (6), p.

בכך שהיא עשויה להניע מנהיגים לאמץ מדיניות של סלידה מאבדות, השואפת להגביל סיכון לכוחות הלוחמים ולעיתים עשויה להסלים עד כדי הקרבת יעילות מבצעית ואף הימנעות ממשימות בהן צפויים נפגעים.<sup>39</sup> עדות לכך ניתן למצוא בדבריהם של ויליאם כהן, לשעבר מזכיר ההגנה האמריקאי, והנרי שלטון, לשעבר מפקד הכוחות המזוינים של ארצות-הברית, כי "הלקח העליון שנלמד ממבצע 'כוח מאוחד'<sup>40</sup> הוא ששלומם של אנשינו חייב להישאר בעדיפות ראשונה".<sup>41</sup> כפועל יוצא, פעולה צבאית נחשבת למוצלחת רק אם בוצעה ב"עלות" נמוכה של נפגעים או ללא נפגעים כלל.<sup>42</sup>

לאור כך, הציג לוטוואק במחצית שנות התשעים את רגישות החברה הפוסט מודרנית לאבדות כנקודת התורפה של החברה המערבית בעידן המלחמה ה"פוסט-הרואית". לטענתו, מקורה של הרגישות החברתית הגואה לאבדות מצוי בהתפתחויות דמוגרפיות, כלכליות, חברתיות ותרבותיות.<sup>43</sup> לעומתו, טוען מוסקוס כי הנכונות הפוחתת להקרבה מקורה בכך שהציבור סבור כי

---

849; Yagil Levy. (2011). "How Casualty Sensitivity Affects Civilian Control: The Israeli Experience", *International Studies Perspectives*, 12, p. 69; Yagil Levy. (2012). *Israel's Death Hierarchy: Casualty Aversion in a Militarized Democracy*. New York: New York University Press, p. 2.

<sup>39</sup> Merom, *op. cit.*, p. 21; Edward N. Luttwak. (1994). "Where Are the Great Powers? At Home with the Kids", *Foreign Affairs*, 73 (4), p. 24; Edward N. Luttwak. (1995). "Toward Post-Heroic Warfare", *Foreign Affairs*, 74 (3), pp. 109-122; Edward N. Luttwak. (1996). "A Post-Heroic Military Policy", *Foreign Affairs*, 75, p. 42; Harvey Sapolsky and Jeremy Shapiro. (1996). "Casualties, Technology, and America's future Wars", *Parameters*, 26 (2), p. 122; James Burk. (1999). "Public Support for Peacekeeping in Lebanon and Somalia: Assessing the Casualties Hypothesis", *Political Science Quarterly*, 114 (1), p. 54; Philip Everts. (2000). "When the Going Gets Rough: Does the Public Support the Use of Military Force?", *World Affairs*, 162 (3), p. 93; Paul Cornish. (2003). "Myth and Reality: US and UK Approaches to Casualty Aversion and Force Protection", *Defense Studies*, 3 (2), p. 123; Yaakov Amidror. (2008). *Winning Counterinsurgency War: The Israeli Experience*. Jerusalem: Jerusalem Center for Public Affairs, p. 28.

<sup>40</sup> שם הקוד שניתן ע"י נאט"ו למבצע הפצצות על יוגוסלביה בין מרץ 1999 ליוני 1999 והיווה חלק חשוב ממלחמת קוסובו.

<sup>41</sup> As cited in: Jeffrey Record. (2000). *Failed States and Casualty Phobia: Implications for Force Structure and Technology Choices*. Alabama: Air War College, Center for Strategy and Technology, Maxwell Air Force Base, p. 9.

<sup>42</sup> דאגלס א. מקגרור. (2007). *השתנות תחת אש: מהפכה בצורת הלחימה של אמריקה*. תל-אביב: צה"ל – המכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה, המכון לחקר הטקטיקה והפעלת הכוח, משרד הביטחון, ע' 294; Efraim Inbar. (1996). "Contours of Israel's New Strategy Thinking", *Political Science Quarterly*, 111 (1), p. 54; Thomas G. Mahnken. (2003). "The American Way of War in Twenty-first Century", in: Efraim Inbar (ed.), *Democracies and Small Wars*. London: Frank Cass, p. 76.

<sup>43</sup> Luttwak, *op. cit.*, p. 115; Andrew P.N. Erdmann. (2002). "The U.S. Presumption of Quick, Costless Wars", in: John F. Lehman and Harvey Sicherman (eds.), *America The Vulnerable*. Philadelphia: Foreign Policy Research Institute, p. 53; Hugh Smith. (2005). "What Costs Will Democracies Bear? A Review of Popular Theories of Casualty Aversion", *Armed Forces & Society*, 31, p. 487; Avi Kober. (2008). "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", *Journal of Strategic Studies*, 31 (1), p. 7.

אין בני האליטות נושאים עמו באופן שווה בעול השירות הצבאי.<sup>44</sup> הסבר נוסף הוא התרחבות סיקורן התקשורתי של פעולות צבאיות, שהגביר את המודעות למחירן.<sup>45</sup> כמו כן, גם ניסיון העבר משפיע: המספר הנמוך של אבדות במבצעים צבאיים בעשורים האחרונים, כמו לדוגמה מלחמת המפרץ הראשונה (1991), תרמו לציפייה כי גם בעתיד יהיה כך.<sup>46</sup> לאור כך, טוען לוטוואק שבכדי שהצבא יוכל להגשים את תכניותיו בעידן המלחמה פוסט-הרואית, עליו להימנע, במידת האפשר, מאבדות לכוחותיו.<sup>47</sup>

הרגישות לאבדות צבאיות גברה בחברות דמוקרטיות החל משנות השבעים של המאה הקודמת ושיחקה תפקיד מרכזי בהגבלת חופש הפעולה של המדינה בפריסת הכוחות המזוינים לטובת משימות צבאיות.<sup>48</sup> מאז מלחמת וייטנאם ותוצאותיה העגומות, גבר החשש בקרב הממשל האמריקאי שהציבור יתמוך בפעילויות צבאיות רק אם מחירן האנושי יהיה מינימאלי.<sup>49</sup> ההתנגדות הציבורית למלחמה זו השפיעה באופן ניכר על מחקרים בנושא תמיכה ציבורית אמריקאית בשימוש בכוח, ביניהם ראוי לציין את מחקרו המכונן של ג'ון מולר, שטען לראשונה כי תמיכה ציבורית במלחמה נשחקת כפונקציה של הצטברות מספר האבדות.<sup>50</sup> חותמה של "טראומת וייטנאם" ניכר עוד שנים רבות לאחר המלחמה, ושורר אף כיום באמונתם של מקבלי ההחלטות בממשל האמריקני, כי הציבור אינו מסוגל לשאת נפגעים.<sup>51</sup> לתפיסה זו נמצא ביסוס

---

<sup>44</sup> Charles Moskos. "Grave Decision: When Americans Accept Casualties", Chicago Tribune (12 December 1995).

<sup>45</sup> Frank Stech. (1994). "Winning CNN Wars", Parameters, 14 (3), 37-56; Johanna Neuman. (1996). Lights, Camera, War: is Media Technology Driving International Politics? New York: St. Martin's.

<sup>46</sup> Cornish, op. cit. p. 124; Larson et al. (1996). "Casualties and the Will to Win", Parameters, 26 (4), p. 136.

<sup>47</sup> Luttwak, 1995, pp. 109-122; Moskos, op. cit.

<sup>48</sup> Luttwak, 1994; Luttwak, 1996, p. 36; Record, op. cit., p. 7; Mahnken, op. cit., p. 74; Merom, op. cit., p. 21; Philip Everts. (2001). "Introduction", in: Philip Everts and Pierangelo Isernia (eds.), Public Opinion and the International Use of Force. London: Routledge, p. 18; Michael E. O'Hanlon. (2002). "A Flawed Masterpiece", Foreign Affairs, 81 (3), p. 57.

<sup>49</sup> Burk, op. cit., p. 53; Everts, op. cit., p. 91; Record, op. cit.; Cornish, op. cit., p. 124; Eliot A. Cohen. (1984). "Constraints on America's Conduct of Small Wars", International Security, 9 (2), p. 151.

<sup>50</sup> John E. Mueller. (1971). "Trends in Popular Support for the Wars in Korea and Vietnam", American Political Science Review, 65 (2), pp. 358-375; John E. Mueller. (1973). War, Presidents and Public Opinion. New-York: Wiley, p. 61; Jeffrey S. Milstein. (1974). Dynamics of the Vietnam War: A Quantitative Analysis and Predictive Computer Simulation. Columbus: Ohio State University Press, p. 55; Samuel Kernell. (1978). "Explaining Presidential Popularity: How Ad Hoc Theorizing, Misplaced Emphasis, and Insufficient Care in Measuring One's Variables Refuted Common Sense and Led Conventional Wisdom Down the Path of Anomalies", The American Political Science Review, 72 (2), p. 506; Charles Kelly and Mark A. Lorell. (1985). Casualties, public opinion, and presidential policy during the Vietnam War. Santa Monica, CA: RAND, p. iii.

<sup>51</sup> Record, op. cit., p. 9; Albert Palazzo. (2008). "No Casualties Please, We're Soldiers", Australian Army Journal, v (3), p. 66.

מסוים במציאות: למשל, לאחר מותם של 241 חיילי מארינס בפיגוע תופת בביירות (1982), חלה צניחה תלולה בשיעורי התמיכה הציבורית האמריקנית בהמשך השהייה בלבנון, שלבסוף אף הובילה לנסיגה משם.<sup>52</sup> דוגמא נוספת ניתן למצוא גם במחקרו של קלארנס, כמו גם במחקרם של קול ודסטלר, שמצאו כי הציבור האמריקני תמך באופן בלתי מסויג במעורבות האמריקנית בסומליה (1993) כל עוד מספר האבדות במהלכה היה נמוך, אך לאחר הקרב במוגדישו בו נפלו 13 חיילים אמריקניים, חל מהפך בדעת הקהל, שדרש לסגת מיידית מאדמת סומליה.<sup>53</sup>

לאור כך, ניכר כי בעשורים האחרונים ניתנת עדיפות להימנעות מנפגעים על פני שיקולים מבצעיים.<sup>54</sup> עדות מובהקת לכך הינה "דוקטרינת ויינברגר", אשר פותחה כלקח מהזעזוע הציבורי שנגרם, כאמור, לאחר פיגוע התופת בביירות, ועסקה בשימור התמיכה הציבורית במלחמות "קטנות".<sup>55</sup> בתחילת שנות התשעים יושמה דוקטרינה זו (שהפעם זכתה לשם "דוקטרינת פאוול") במהלך מלחמת המפרץ (1991), והשפיעה רבות על האסטרטגיה האמריקאית בעשור לאחר מכן.<sup>56</sup> דוקטרינת "ויינברגר-פאוול" יוצאת מתוך נקודת הנחה כי סובלנות הציבור לאבדות הנה מינימאלית, ועל כן היא ממקמת את עקרון שימור הכוח מעל להצלחת המשימה, תוך התפשרות על התוצאה המבצעית והאסטרטגית. למעשה, דוקטרינה זו העניקה לסלידה מאבדות מעמד רשמי כשיקול בקביעת מדיניות ביטחון לאומי.<sup>57</sup> כדוגמא נוספת להעדפת הימנעות מנפגעים על פני הצלחת המשימה ניתן לציין גם את התערבות נאט"ו וארה"ב בקוסובו (1999). גנרל וסלי קלארק, אשר פיקד על כוחות נאט"ו במהלך המבצע, ציין כי בכדי לשמר את התמיכה הציבורית במלחמה, הכרחי לנקוט ב"צעדים יוצאים מן הכלל בכדי להימנע מאבדות".<sup>58</sup> כתוצאה מכך, הטייסים האמריקאים הונחו לטוס בגובה 15,000 רגל בכדי לחמוק מאש מן הקרקע, ובשל כך נמנע לעיתים דיוק בפגיעותיהם.<sup>59</sup>

<sup>52</sup> Record, *ibid.* p. 8; Cori Dauber. (2001). "Implications of the Weinberger Doctrine for American Military Intervention in a Post-desert Storm Age", *Contemporary Security Policy*, 22 (3), p. 75.

<sup>53</sup> I. M. Destler and Steven Kull. (1999). *Misreading the Public Mood: The Myth of a New Isolationism*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, p. 91; Louis Klarevas. (2000). "Trends: The United States Peace Operation in Somalia", *Public Opinion Quarterly*, 64 (4), p. 524.

<sup>54</sup> Record, *op. cit.* p. 9; Palazzo, *op. cit.*

<sup>55</sup> Record, *ibid.* p. 8; Dauber, *op. cit.*

<sup>56</sup> אליוט כהן. (2001). "עשור למלחמת המפרץ – הלקחים שנלמדו", *מערכות*, 375-374, 45-42; Schoring, *op. cit.*, p. 21.

<sup>57</sup> Palazzo, *op. cit.*, pp. 66-67; Kenneth J. Campbell. (1998). "Once Burned, Twice Cautious: Explaining the Weinberger-Powell Doctrine", *Armed Forces and Society*, 24 (3), p. 357.

<sup>58</sup> As cited in: Palazzo, *ibid.* p. 68.

<sup>59</sup> Palazzo, *op. cit.*

רגישות חברתית לאבדות עשויה שלא להימצא בדעת הקהל עצמה, אלא בתפיסתם של מקבלי ההחלטות. ישנן דוגמאות רבות לכך כי הן מנהיגים אזרחיים והן מנהיגים צבאיים נוטים להפריז בחוסר נכונותו של הציבור לאבדות, בעוד שבמציאות, תחת תנאים מסוימים, הציבור דווקא עשוי להיות סובלני יותר לאבדות מאשר מקבלי ההחלטות.<sup>60</sup> למשל, מחקר שבוצע על-ידי אריק לרסון בשנת 1996 מצא כי הציבור האמריקאי אינו רגיש לאבדות יותר משהיה במהלך מלחמת העולם השנייה.<sup>61</sup> חוקרים אחרים הוסיפו על כך שלמעשה, תמיכתו של הציבור האמריקאי במלחמה מושפעת רבות מתמיכת האליטות – כאשר קיים קונצנזוס בקרב האליטות באשר לתמיכה במלחמה, גם הציבור יתמוך בה, ולהפך.<sup>62</sup>

### 1.3 משתנים המשפיעים על רגישות חברתית לאבדות

לטענת לוי, בעוד אבדות צבאיות רבות מפחיתות תמיכה ציבורית בשימוש בכוח, משתנים אחרים יכולים "לפצות" על השפעה זו, לפחות באופן זמני, ולהעלות את נכונותן של חברות מערביות להקרבה:<sup>63</sup>

**1.3.1 מספר הנפגעים** – כאמור לעיל, פעולות צבאיות הכרוכות בסיכון מינימאלי לכוחות הינן מועדפות על הציבור.<sup>64</sup> לפיכך, מקבלי החלטות שוקלים את האפשרות לפעולה קרקעית - בה הסיכוי לפגיעה בכוחות הוא גבוה יותר מאשר בפעולה אווירית - רק אם היא משרתת אינטרסים

<sup>60</sup> Everts, *op. cit.*, p. 102; Record, *op. cit.*, pp. 7, 10-11; Mahnk, *op. cit.*, p. 76; Erdmann, *op. cit.*, pp. 69-71; Cornish, *op. cit.*, p. 125; Smith, *op. cit.*, p. 497; Palazzo, *op. cit.*, p. 65; Levy, *op. cit.*, p. 348; John Zaller. (1992). *The Nature and Origins of Public Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press; Steven Kull. (1995). "Misreading the Public Mood", *Bulletin of the Atomic Scientists*, 51 (2), pp. 55-59; Steven Kull and Clay Ramsay. (2001). "The Myth of the Reactive Public: American Public Attitudes on Military Fatalities in the Post-Cold War Period", in: Phillip Everts and Pierangelo Isneria (eds.), *Public Opinion and the International Use of Force*. London: Routledge, p. 205; Peter D. Feaver and Christopher Gelpi. (2004). *Choosing your Battles: American Civil-Military Relations and the Use of Force*. New-Jersey: Princeton University Press, p. 110; William A. Boettcher and Michael D. Cobb. (2006). "Echoes of Vietnam? Casualty Framing and Public Perceptions of Success and Failure in Iraq", *The Journal of Conflict Resolution*, 50 (6), p. 850.

<sup>61</sup> Eric V. Larson. (1996). *Casualties and Consensus: The Historical Role of Casualties in Domestic Support of U.S Military Operations*. Santa Monica, CA: RAND.

<sup>62</sup> *ibid.*, pp. 75-97; Robert Mandel. (2004). *Security, Strategy and the Quest for Bloodless War*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, p. 26; Adam J. Berinsky. (2007). "Assuming the Costs of War: Events, Elites, and American Public Support for Military Conflict", *Journal of Politics*, 69 (4), p. 975.

<sup>63</sup> Levy, *op. cit.*; Steven Casey. (2010). "Casualty Reporting and Domestic Support for War: The US Experience during the Korean War", *Journal of Strategic Studies*, 33 (2), p. 292.

<sup>64</sup> Kelly and Lorell, *op. cit.*; Richard C. Eichenberg. (2005). "Victory Has Many Friends: U.S. Public Opinion and the Use of Military Force, 1981-2005", *International Security*, 30 (1), p. 142.

חיוניים של המדינה.<sup>65</sup> על אף שקלאוזביץ סבר שהעדיפות במלחמה תגיע לשיאה מכוח המספרים, ואף המעיט בערכם של גורמים חומריים, כגון חימוש,<sup>66</sup> הודות להתפתחויות דרמטיות הנובעות מהטכנולוגיה המודרנית, דוגמת נשק מדויק מונחה מרחוק ומחשוב שדה הקרב,<sup>67</sup> שכונו "המהפכה בעניינים צבאיים" (Revolution in Military Affairs – RMA),<sup>68</sup> צבאות מערביים אימצו סגנון לחימה חדש, שמטרתו הימנעות מהתכתשויות מדממות וממושכות וחתירה להשגת ניצחון מהיר במינימום אבדות.<sup>69</sup> עקרונותיו המרכזיים של סגנון לחימה זה הם תקיפה מדויקת, תמרון דומיננטי, ניצול חלל ולוחמת מידע, והוא מסתמך בעיקר על חימוש מדויק, כוחות מיוחדים ולוחמה פסיכולוגית, תוך שילוב זרועות אוויר, יבשה וים.<sup>70</sup> המתקפות האוויריות בקוסובו, שתי מלחמות המפרץ בעיראק והלחימה האמריקאית באפגניסטן מהוות דוגמאות מובהקות לכך.<sup>71</sup> התפתחויות אלו לא רק הגבירו את יכולת הפגיעה באויב, אלא אף שירתו את הצורך של מקבלי ההחלטות בהפחתת הסיכונים לכוחות הלוחמים,<sup>72</sup> ובכך העניקו את היכולת לסייע צבאית

<sup>65</sup> Luttwak, 1996, p. 37; Sapolsky and Shapiro, *op. cit.*, p. 119.

<sup>66</sup> ליאונרד אשלי. (1977). על המלחמה: מדריך קצר לקלאוזביץ. תל-אביב: מערכות, עמ' 35-36.  
<sup>67</sup> יחזקאל דרור. (2002). "טכנולוגיה מודרנית כבסיס לתורת מלחמה מדינית", בתוך: עיניים בביטחון המזרח התיכון. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 43.

<sup>68</sup> ההתמודדות האינטלקטואלית עם השלכות המעבר לעידן המידע על העיסוק הביטחוני הביאה בשנות התשעים של המאה הקודמת להתפתחות הרעיון של "המהפכה בעניינים צבאיים". רעיון זה נולד עקב שינויים מרחיקי לכת בתחום טכנולוגיות המידע, שגרמו לקפיצת מדרגה בזמינות ובאיכות המודיעין, בקצב העברת המידע ובדיוק הנשק. מתוך: ליאור טבנסקי. (2011). "לחימה במרחב הקיברנטי: מושגי יסוד", צבא ואסטרטגיה, 3 (1), ע' 65. ראה גם: אייזנסטאדט, בסביץ' וכהן, שם, ע' 4.

<sup>69</sup> Erdmann, *op. cit.* p. 52; Eliot A. Cohen. (1996). "Revolution in Warfare", *Foreign Affairs*, 75 (2), pp. 37-54; Benjamin S. Lambeth. (2000). *The Transformation of America's Air Power*. Ithaca, NY: Cornell University Press; Philip Everts. (2002). *Democracy and Military Force*. New-York: Plagrave, p. 6; Martin Shaw. (2005). *The New Western Way of War: Risk-Transfer War and its Crisis in Iraq*. Cambridge: Polity Press, p. 71; Yagil Levy. (2010c). "The Gap of Legitimacies Syndrome: A Conceptual Framework", *International Political Science Review*, 31 (1), p. 87

<sup>70</sup> Max Boot. (2003). "The New American Way of War", *Foreign Affairs*, 82 (4), p. 42.

<sup>71</sup> אליוט א. כהן ותומס א. קיני. (2000). סופה בשמי עיראק: המערכה האווירית במלחמת המפרץ. תל-אביב: מערכות, ע' 38; Boot, *op. cit.*, p. 43; Erdmann, *op. cit.* p. 49; Cornish, *op. cit.* p. 121; Soeters and Van Der Muelen, *op. cit.* p. 483; Levy, 2011, p. 69; Benjamin S. Lambeth. (1997). "The Technology Revolution in Air Warfare", *Survival: Global Politics and Strategy*, 39 (1), p. 65; Erik Gartzke. (2001). "Democracy and the Preparation for War: Does Regime Type Effect States Anticipation of Casualties?", *International Studies Quarterly*, 45 (3), 467-484; Benjamin S. Lambeth. (2001). *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*. Santa Monica: RAND, p. 88; John A. Gentry. (2011). "Casualty Management: Shaping Civil-Military Operational Environments", *Comparative Strategy*, 30 (3), p. 244.

<sup>72</sup> Kelly and Lorell, *op. cit.*, p. 1; Luttwak, 1994, p. 27; Gartzke, *op. cit.*, p. 468; Everts, *op. cit.*, p. 18; Mahnkn, *op. cit.*, p. 76; Smith, *op. cit.* p. 491; Eliot A. Cohen. (1994). "The Mystique of US Air Power", *Foreign Affairs*, 73 (1), p. 109; Alexander C. Lembcke and Niklas Schornic. (2006). "The Vision of War Without Casualties: On the Use of Casualty Aversion in Armament Advertisement", *Journal of Conflict Resolution*, 50 (2), p. 206.

למדינות מתפתחות מבלי לחשוש מנפגעים רבים, העשויים להפחית את נכונות הציבור להמשך המעורבות.<sup>73</sup>

לפי בן-ישראל, ישראל הייתה אחת המדינות הראשונות בעולם, שהכירו בעליונותו של הנשק המונחה המדויק.<sup>74</sup> נשק זה מילא תפקיד משמעותי כבר במסגרת הלחימה נגד טילי הקרקע-אוויר הערביים במלחמת יום הכיפורים, אך למעשה, המלחמה הראשונה, שבה נעשה שימוש בנשק כזה באופן מרכזי ושבח הייתה לו תרומה ישירה להכרעה, הייתה הקרב נגד הסורים במסגרת מלחמת לבנון (1982).<sup>75</sup> כמו כן, התפיסה החדשה באה לידי ביטוי גם במבצעי 'דין וחשבון' ו'ענבי זעם' נגד חזבאללה של שנות התשעים,<sup>76</sup> והיא השתכללה במהלך מלחמת לבנון השנייה ובמבצע 'עופרת יצוקה'.<sup>77</sup>

מחד, התפתחויות אלו אכן הפחיתו את דאגות הציבור בקשר לסיכוני המלחמה, אך מאידך אף העצימו את ציפיותיו לניצחון במחיר אנושי מינימאלי.<sup>78</sup> בנוסף, בשיטה זו טמון פרדוקס: צורת לחימה זו מאופיינת לרוב בפגיעה מאסיבית בתשתיות אזרחיות וכן בגרימת נזק סביבתי משמעותי ליריב, מה שמוביל לעתים לביקורת בינלאומית על התנהלות זו.<sup>79</sup> למשל, כתוצאה מסיכולים ממוקדים שנערכו במהלך שנות האינתיפאדה השנייה נהרגו גם נשים וילדים.<sup>80</sup> דוגמא נוספת ניתן לשאוב ממבצע 'עופרת יצוקה': מדיניות האש המאסיבית שהופעלה במהלכו במטרה להקטין את חשיפת החיילים לסיכון, הובילה להרג והרס חסרי תקדים בצד הפלסטיני.<sup>81</sup>

<sup>73</sup> Kelly and Lorell, *op. cit.*, p. 2; Kober, *op. cit.*, p. 16.

<sup>74</sup> בן-ישראל. (2001). 'ביטחון, טכנולוגיה ושדה הקרב העתידי', בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, ע' 301.

<sup>75</sup> שם; אברהם בר-דוד. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון (16 בספטמבר 2008); דמיטרי אדמסקי. (2012). תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית: השפעת התרבות האסטרטגית על המהפכה בעניינים צבאיים ברוסיה, בארצות הברית ובשראל. תל-אביב: מערכות, ע' 157.

<sup>76</sup> זאב בוגן. (2001). "השפעת הנשק המדויק על המערכה היבשתית", מערכות, 374-375, ע' 63.

<sup>77</sup> אסף שגיב. (2006). "שאלת קיטבג", תכלת, 24, ע' 23; יגיל לוי. (2010). מי ישלוט על הצבא? בין פיקוח על הצבא לשליטה בצבאות. ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים, מכון אשכול, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, ע' 68.

<sup>78</sup> Smith, *op. cit.* p. 492; Levy, *op. cit.*

<sup>79</sup> יגיל הנקין. (2003). "קוסובו, סומליה, ג'נין: ניתוח השוואתי", תכלת, 14, עמ' 67-98; יובל בזק. (2011). "המענה לצורך בלגיטימציה בינלאומית – שיפור כוח המחץ של צה"ל", צבא ואסטרטגיה, 3 (2), ע' 7; סא"ל ש'. (2011). "התשה – אסטרטגיה נוספת להשגת ניצחון", מערכות, 435, ע' 11; Levy, 2010d, p. 348; Avi Kober. (2009). Israel's Wars of Attrition: Attrition Challenges to Democratic States. London\New-York: Routledge, pp. 124-126.

<sup>80</sup> Kober, *ibid*, p. 126; Steven R. David. (2003). "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars. London: Frank Cass, p. 138.

<sup>81</sup> לוי, שם, ע' 133.

לפי בני הזוג טופלר, במדינות ליברליות ניכרת מגמה של פיתוח נשק לא-קטלני, שנועד להפחתת אבדות בקרב אוכלוסיות שנלכדו באזורי לחימה, וכן הפחתת הנזק לסביבה ולתשתיות.<sup>82</sup> רובי ליזר, חומרי הרדמה, תוכנות וירוס ודבק פולימרי מהווים דוגמאות לנשק מסוג זה.<sup>83</sup> אלא שלטענת קובר, הופעתם של כלי נשק לא-קטלניים אלה אמנם מצמצמת מחד את האבדות הנגרמות ללוחמים, ללא-לוחמים ולסביבה, אך מאידך, מתקבלים כלי נשק כאלה טוב יותר בדעת הקהל, ולמעשה אף עלולים להגביר את הפיתוי ליזום פעולה צבאית או להסלימה.<sup>84</sup>

**1.3.2 הגדרת מטרות המלחמה** – ישנה הסכמה רחבה על כך כי הגדרת מטרות המלחמה הנן בעלות השפעה רבה על נכונות החברה לשלם את המחיר האנושי של המלחמה.<sup>85</sup> במדינות דמוקרטיות האזרחים מצפים שמנהיגיהם יצאו רק למלחמות שיש להן צידוק רציונאלי ומוסרי.<sup>86</sup> למשל, ככל שאיום חיצוני נתפס כגבוה יותר, כך תגבר הלגיטימציה להקרבת חיי אדם.<sup>87</sup> בהתאמה, ככל שמלחמה או מבצע צבאי יהיו רחוקים יותר מלב האינטרסים הלאומיים, כך תפחת הנכונות להקרבה.<sup>88</sup> כך, כאשר מטרתו של מבצע היא שמירה על אינטרס חיוני כלשהו, דוגמת הגנה עצמית - התמיכה הציבורית בו תהיה גבוהה, לעומת מעורבות הומניטארית למשל, בה התמיכה הציבורית תהיה נמוכה יותר באופן משמעותי, עקב היותה נובעת מאינטרס כללי של

<sup>82</sup> אלוין טופלר והידי טופלר. (1994). מלחמה ואנטי מלחמה. אור-יהודה: ספריית מעריב, ע' 155.

<sup>83</sup> שם, עמ' 153-154.

<sup>84</sup> אבי קובר. (2001). "המלחמה ושדה הקרב בעתיד – לאן?", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה. תל-אביב: מערכות, ע' 250.

<sup>85</sup> Eichenberg, *op. cit.*; Casey, *op. cit.*; Levy, 2010d, p. 351; Alexander L. George. (1980). "Domestic Constraints on Regime Change in U.S. Foreign Policy: The Need for Policy Legitimacy", in: Alexander L. George, Ole R. Holsti and Randolph M. Siverson (Eds.), Change in the International System. Boulder: Westview Press, pp. 233-235; Bruce W. Jentleson. (1992). "The Pretty Prudent Public: Post Post-Vietnam American Opinion on the Use of Military Force", International Studies Quarterly, 36 (1), p. 71; Rebecca L. Britton and Bruce W. Jentleson. (1998). "Still Pretty Prudent", Journal of Conflict Resolution, 42 (2), p. 396; Scott S. Gartner and Gary M. Segura. (1998). "War, Casualties, and Public Opinion", The Journal of Conflict Resolution, 42, p. 298; Yaacov Y. I. Vertzberger. (1998). Risk Taking and Decision Making. Stanford: Stanford University Press, p. 132; Ron Schleifer. (2003). "Democratic, Limited War and Psychological Operations", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars. London: Frank Cass, p. 41.

<sup>86</sup> Bahaa-eddine M. Mazid. (2007). "Presuppositions and Strategic Functions In Bush's 20/9/2001 Speech: A Critical Discourse Analysis", Journal of Language and Politics, 6 (3), pp. 360-361.

<sup>87</sup> Moskos, *op. cit.*; Miroslav Nincic and Bruce Russett. (1976). "American Opinion on the Use of Military Force Abroad", Political Science Quarterly, 91 (3), p. 430; Richard K. Betts. (2000). "Is Strategy an Illusion?", International Security, 25, p. 46; Yagil Levy. (2009a). "An Unbearable Price: War Casualties and Warring Democracies", International Journal of Politics, Culture and Society, 22 (1), p. 70; James A. Nathan and Charles Tien. (2010). "Casualties and Threats: Conditions of Support for War", Defense & Security Analysis, 26 (3), p. 290.

<sup>88</sup> Kelly and Lorell, *op. cit.*, p. vi; Record, *op. cit.*, p. 7; Feaver and Gelpi, *op. cit.*, p. 185; Smith, *op. cit.* pp. 492-493.

סדר עולמי ויציבות.<sup>89</sup> מסיבה זו הגדיר ממשל קלינטון ב-1994 כי יישלח חיילים אמריקניים למשימות שמירת שלום של האו"ם רק בתנאי שהן משרתות אינטרסים לאומיים של ארה"ב.<sup>90</sup> זו גם הסיבה לכך שהמעורבות ההומניטארית האמריקנית בסומליה (1993) ובבוסניה (1999) זכתה לגיטימיות פחותה מאשר המעורבות האמריקנית בעיראק.<sup>91</sup> עם זאת, הירידה בתמיכה במלחמה בעיראק עקב אבדות הייתה מהירה יותר מאשר הירידה בתמיכה במלחמות וייטנאם וקוריאה, כיוון שהאיומים שעיראק ייצגה נחשבו לפחותים.<sup>92</sup> אי לכך, הציג ממשל בוש הבן את המעורבות האמריקאית בעיראק כחלק חשוב במלחמה העולמית כנגד הטרור.<sup>93</sup>

לטענת כתריאל וליבוביץ', בישראל נדונה הסוגיה של הצדקת היציאה למלחמה בעיקר במונחים של 'מלחמת ברירה' ו'מלחמת אין ברירה', משמע, הסוגיה המרכזית בשיח הצדקת המלחמה היא השאלה האם מוצדק כל הדרכים האחרות לפתרון המשבר.<sup>94</sup> לפי יריב, לעומת 'מלחמת ברירה', בה 'האיום המספיק' הינו בדרגת חריפות נמוכה יחסית, 'מלחמה בלית ברירה' עונה באופן ברור על הקריטריון של 'איום מספיק', ולפיכך אף תצדיק, בעיני רוב הציבור, מחיר גבוה בחיי אדם.<sup>95</sup> מנחם בגין עמד על הבעייתיות של מלחמת לבנון כ'מלחמת ברירה' בשלב מוקדם למדי, ועל כן ניסה להקנות לה לגיטימציה באמצעות הצגת המלחמה כ'מלחמת ברירה לגיטימית'. אריאל שרון הקדים את בגין, ועוד ב-1981 ניסה להעניק הצדקה למהלומה צבאית בצפון באמצעות העלאתו של אש"ף למדרגת איום על קיומה של ישראל.<sup>96</sup>

היות ופתיחה במלחמה תובעת את המשאבים הקריטיים של הציבור, מטרה מלחמתית חייבת להיות משווקת לקהל הרחב על מנת לשכנע אותו שפעולותיה היוזמות הן הכרחיות ועל מנת להצדיק את התמיכה בה.<sup>97</sup> ואכן, בן-אהרן מצאה במחקרה, כי במהלך מלחמה מיוצר על-ידי הממשלה ונבחר הציבור שיח הגמוני, המביע את מכלול ההצדקות והסיבות לקיומה ולאופן

<sup>89</sup> Everts, *op. cit.* pp. 92-93; Mahnk, *op. cit.*, p. 75; Andrew Kohut and Robert C. Toth. (1994). "Arms and the People", *Foreign Affairs*, 73 (6), p. 47; I. M. Destler and Steven Kull. (1999). *Misreading the Public Mood: The Myth of a New Isolationism*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, p. 13.

<sup>90</sup> Destler and Kull, *ibid.*, p. 18.

<sup>91</sup> Kohut and Toth, *op. cit.*, p. 52; Burk, *op. cit.*, p. 53; Soeters and Van Der Meulen, *op. cit.* p. 484.

<sup>92</sup> Mueller, *op. cit.*, p. 45; Christopher Gelpi and John E. Mueller. (2006). "The Cost of War", *Foreign Affairs*, 85 (1), pp. 139-144.

<sup>93</sup> Nathan and Tien, *op. cit.*, p. 289.

<sup>94</sup> תמר כתריאל וענבל ליבוביץ'. (2010). "על הרטוריקה של יציאה למלחמה", עיונים בשפה וחברה, 3 (2), ע' 57.

<sup>95</sup> אהרון יריב. (1985). "מלחמת ברירה – מלחמת בלית ברירה", בתוך: מלחמת ברירה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, עמ' 12-15.

<sup>96</sup> שמואל סנדלר. (2002). "זיקה פנימית-חיצונית במעורבות בלבנון: אז והיום", בתוך: עיונים בביטחון המזרח התיכון. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 336.

<sup>97</sup> David G. Butt, Annabelle Lukin and Christian Matthiessen. (2004). "Grammar – The First Covert Operation of War", *Discourse & Society*, 15 (2-3), pp. 267-290.

התנהלותה של המלחמה. תפקידו הוא לעצב, להכווין ולחזק את המשמעות התרבותית והאידיאולוגית של המלחמה באותה חברה.<sup>98</sup> לפי כתריאל וליבוביץ', מלבד תפיסת מלחמת ה'אין ברירה', מושפע שיח היציאה למלחמה בישראל גם מתפיסות תרבותיות ישראליות-יהודיות שהתבססו לאורך השנים. רטוריקת ה'אין ברירה' מתבססת על מאגר טיעונים ממקורות דתיים, ספרותיים ואחרים, המבססים את מצב היהודים בכלל והישראלים בפרט כמצב קורבני של סכנה קיומית.<sup>99</sup>

**1.3.3 סיכויי ההצלחה** – לדעת חוקרים מסוימים, רגישות החברה לאבדות תפחת ככל שהערכתה את סיכויי ההצלחה של המלחמה תהיה גבוהה יותר. הווי אומר, שאפילו אם עצם פתיחת המלחמה נתפסת כטעות בעיני הציבור, הוא יקבל את המשך הלחימה ואבדות נוספות אם יראה לו שהצד "שלו" מנצח.<sup>100</sup> לטענת בואנו דה-מסקיטה ואחרים, מלכתחילה מנהיגי מדינות דמוקרטיות יעדיפו לצאת למלחמות שסיכויי הניצחון בהן גבוהים.<sup>101</sup> לכך הוסיפו לרסון ואחרים, כי ככל שהניצחון במלחמה טומן בחובו רווחים צפויים גדולים יותר, כך תגבר נכונותם של מנהיגים ואזרחים לשאת בעלות המתמשכת הכרוכה במלחמה.<sup>102</sup> יתרה מזאת, לפי לורל וקלי,

<sup>98</sup> מיה בן אהרן. (2010). ניתוח השיח סביב הלגיטימציה להפעלת כוח במלחמת לבנון הראשונה. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה, ע' א'.

<sup>99</sup> כתריאל וליבוביץ', שם, ע' 59.

<sup>100</sup> Larson, *op. cit.*; Gartner and Segura, *op. cit.*, pp. 284, 298; Eichenberg, *op. cit.*, p. 141; Kull and Ramsay, *op. cit.*, p. 224; Cornish, *op. cit.*, p. 127; Jeffrey Record. (1993). Hollow victory: A contrary view of the Gulf War. Washington: Brassey's, p. 137; Steven Kull. (1997). "Review of Eric Larson's Casualties and Consensus", Public Opinion Quarterly, 61 (4), p. 672; Marijke De Koninc and Jan Van Der Meulen. (2001). "Risky Missions: Dutch Public Opinion on Peacekeeping in the Balkans", in: Phillip Everts and Pierangelo Isneria (eds.), Public Opinion and the International Use of Force. London: Routledge, p. 116; Peter Baker and Dan Balz. "Bush Words Reflect Public Opinion Strategy", The Washington Post (30 June 2005); Peter D. Feaver, Christopher Gelpi and Jason Reifler. (2005). "Success Matters: Casualty Sensitivity and the War in Iraq", International Security, 30 (3), pp. 7-8; John E. Mueller. (2005). "The Iraq Syndrome", Foreign Affairs, 84 (6), p. 49; Shankar Vedantam. "Tolerance for a War's Death Toll Depends on How You Look at It", The Washington Post (18 December 2006); Patricia L. Sullivan. (2008). "Sustaining the Fight: A Cross-Sectional Time-Series Analysis of Public Support for Ongoing Military Interventions", Conflict Management and Peace Science, 25 (2), p. 112; Peter D. Feaver, Christopher Gelpi and Jason Reifler. (2009). Paying the Human Cost of War: American Public Opinion and Casualties in Military Conflicts. Princeton: Princeton University Press, p. 1.

<sup>101</sup> Reiter and Stam, *op. cit.*, pp. 28-33; David A. Lake. (1992). "Powerful Pacifists: Democratic States and War", American Political Science Review, 86 (1), pp. 24-37; Bruce Bueno de Mesquita, James D. Morrow, Randolph M. Siverson and Alastair Smith. (2004). "Testing Novel Implications from the Selectorate Theory of War", World Politics, 56 (4), p. 388; Alexander B. Downs. (2009). "How Smart and Tough are Democracies? Reassessing Theories of Democratic Victory in War", International Security, 33 (4), p. 9.

<sup>102</sup> Reiter and Stam, *ibid.*, p. 165; Larson, *op. cit.*; Alvin Richman. (1995). "When Should we be Prepared to Fight?", Public Perspective, 6 (3), p. 44; Louis Klarevas. (2002). "The 'Essential Domino' of Military Operations: American Public Opinion and the Use of Force", International Studies

דווקא מספר גואה של אבדות עשוי להעצים בקרב הציבור את התחושה כי נסיגה ללא ניצחון כמוה כהשפלה לאומית וכבגידה במתים.<sup>103</sup>

מרום בספרו מצביע על כך שהקשר בין סיכויי הניצחון לרגישות לאבדות אינו רק חד-סטרי, כפי שנטען לעיל, אלא עשוי להיות דו-סטרי, היות ורגישות לאבדות עשויה להשפיע לרעה על ביצועי הצבא ויכולתו לנצח.<sup>104</sup> לאור כך, בעת מלחמה מנהיגים רואים חשיבות רבה בהענקת תחושה לציבור כי הניצחון ממשמש ובא, בין היתר באמצעות הצגת הישגים בשדה הקרב, כמו גם טשטוש עובדות העשויות לגרום לדמורליזציה, דוגמת מחדלים, תבוסות בקרבות ואבדות כבדות. דוגמא לכך ניתן למצוא למשל בנאומה של גולדה מאיר לאומה בערב הראשון למלחמת יום הכיפורים. בדבריה, הצהירה ראש הממשלה כי למרות כוונת האויב להפתיע את ישראל, "אנו לא הופתענו". בנוסף, טענה ראש הממשלה כי אין לה כל ספק ב"ניצחוננו", ואף הכריזה כי צה"ל הסב לאויב "אבדות רציניות וכבדות".<sup>105</sup>

לטענת קייסי וקורניש, דרך נוספת למניעת דמורליזציה היא דיווח כוזב על מספר ההרוגים. הדבר מתאפשר בין היתר הודות לכך שבידי הממשלה מצוי כוח רב בכל הקשור לדיווח על מספר ההרוגים.<sup>106</sup> אלא שלפי קורניש, דיווח על מספר הרוגים הנמוך מהמספר האמיתי רק עשוי להעלות את רף הציפיות בקרב הציבור לתוצאות זהות במבצעים צבאיים עתידיים. כך, למעשה, במקום להפחית את רגישות החברה לאבדות מושגת התוצאה ההפוכה.<sup>107</sup> דוגמא לדיווח כוזב על מספר ההרוגים מוזכרת במאמרו של הורוביץ, לפיו במלחמת שלום הגליל (1982) היו אי התאמות בנתונים על אבדות ישראליות בפרקי זמן שונים. לטענת הורוביץ, הדבר נעשה כניסיון לווסת את זרימת המידע על מספרי האבדות בכוונה "לפזר" את פרסום הנתונים על מנת לרכך את רישומם הציבורי.<sup>108</sup>

---

Perspectives, 3 (4), pp. 429-430; Scott S. Gartner. (2008). "The Multiple Effects of Casualties on Public Support for War: an Experimental Approach", *American Political Science Review*, 102 (1), p. 105.

<sup>103</sup> Kelly and Lorell, *op. cit.*, p. 29.

<sup>104</sup> Gil Merom. (2003). *How Democracies Lose Small Wars: State, Society and the Failures of France in Algeria, Israel in Lebanon and the United States in Vietnam*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, p. 15.

<sup>105</sup> כפי שצוטט בתוך: תרצה הכטר. (1996). מיתוסים פוליטיים – רציפות מול שינוי: התפתחותם של מיתוסים פוליטיים סביב מלחמת יום הכיפורים, בקרב הציבור החילוני-יהודי: ממלחמת יום הכיפורים עד הסכם אוסלו. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה, ע' 55.

<sup>106</sup> Cornish, *op. cit.* p. 124; Casey, *op. cit.*

<sup>107</sup> Cornish, *ibid.*

<sup>108</sup> דן הורוביץ. (1983). "המלחמה בה נשבר הקונצנזוס הלאומי", בתוך: מלחמת לבנון: בין מחאה להסכמה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, קו אדום, ע' 140.

נגבי מאשש טענות אלו. לטענתו, במהלך מלחמת לבנון הראשונה הושמעו קובלנות חסרות-תקדים בחריפותן על "דיסאינפורמציה" מכוונת מצדו של דובר צה"ל. נגבי מציין כי עיתונאים רבים טענו שדובר צה"ל מנסה להצניע מידע על נפגעים בקרב כוחותינו, דוחק מידע זה לסוף הודעותיו המפורטות, ומוסר אותו לפרסום בשעה שההאזנה לרדיו פחותה יחסית, או סמוך לסגירתם של עיתוני הצהריים.<sup>109</sup> לפי מחברי הספר "המחדל", טענות אלו כלפי דובר צה"ל הופיעו כבר במלחמת יום הכיפורים. חששה של ההנהגה הישראלית, שמא לא יעמדו אזרחי ישראל בדיעות מכאיבות על כישלונות ומפללות, הוליד מדיניות של הסתרת והעלמת מידע מהציבור. למשל, הידיעה על נפילת מוצב החרמון בידי הסורים כבר בשעות הראשונות למלחמה שוחררה לציבור רק ביומה האחרון של המלחמה, אחרי שהמוצב נכבש מחדש בידי כוחות צה"ל.<sup>110</sup> בנוסף, נטען בספר כי על-פי הוראות מגבוה, נאלצו אמצעי-התקשורת בישראל לצייר בפני האזרחים תמונה סטרילית של המלחמה. אז גם הוטבע הביטוי "צה"ל משפר עמדות לאחור", ככיסוי לנסיגה. כל תיאור עובדתי שהיה בו לפגום בתמונה הורודה של הצלחות והישגים, אותה ניסו מנהיגי ישראל לצייר בעיני הציבור, נאסר לפרסום.<sup>111</sup>

כמו כן, בספרות מתוארות דרכים נוספות ל"ריכוך" האינפורמציה על מספר ההרוגים: הוצאת סוגי אבדות מסוימים מתוך המספר הכולל; פיקוח על פרסום תמונות של חיילים הרוגים בכדי למנוע את הגברת הסערה הציבורית; ושחרור פרטים על הרוגים בד בבד עם חדשות על הישגים במלחמה, בכדי ליצור תחושה ציבורית שההקרבה הייתה כדאית.<sup>112</sup> כך, למשל, לטענת גרץ, בכתבות רבות שפורסמו בתקופת מלחמת השחרור אזכור הרוגים מובלע בתוך משפט רחב שנושא הוא הניצחון והכיבוש, וכך עובדת המוות מטושטשת והופכת למעין שלב נוסף בדרך המובילה להצלחה.<sup>113</sup> כמו כן, לפי בר-יוסף, צה"ל לא פרסם מעולם נתונים רשמיים על אבדותיו בשלבים הראשונים של המלחמה.<sup>114</sup>

**1.3.4 משך המלחמה - סוּן טסו מתעקש על כך שמלחמות צריכות להיות קצרות ככל האפשר, שכן ככל שמלחמה מתארכת בלי שתושג הכרעה יהיה קשה יותר ויותר לשמור על תמיכת העם.**<sup>115</sup>

<sup>109</sup> משה נגבי. (1985). נמר של נייר: המאבק על חופש העיתונות בישראל. תל-אביב: ספריית פועלים, עמ' 52-53.

<sup>110</sup> ישעיהו בן-פורת ואחרים. (1974). המחדל. תל-אביב: הוצאה מיוחדת, עמ' 269-270.

<sup>111</sup> שם, ע' 270.

<sup>112</sup> Casey, op. cit.; Douglas L. Kriner & Francis X. Shen. (2010). The Casualty Gap: The Causes and Consequences of American Wartime Inequalities. New York, NY: Oxford University Press, p. 9.

<sup>113</sup> נורית גרץ. (1995). שבויה בחלומה: מיתוסים בתרבות הישראלית. תל-אביב: עם-עובד, ע' 48.

<sup>114</sup> אורי בר-יוסף. (2001). הצופה שנרדם: הפתעת מלחמת יום הכיפורים ומקורותיה. לוד: זמורה-ביתן, ע' 381.

<sup>115</sup> דן פיוטקין. (2006). "הפוסט-מודרניזם והחשיבה הצבאית", מערכות, 406, ע' 17.

קלאוזביץ מסכים עם סון טסו וטוען כי אין כל הגיון בהארכת המלחמה מעבר למינימום הנדרש.<sup>116</sup> לטענת הנדל, אמנם קלאוזביץ מכיר בצורך לגייס את תמיכתו של העם במלחמה, אך נראה כי הוא הניח כמובן מאליו שתמיכה זו תימשך בכל תנאי.<sup>117</sup> אלא שממחקרים רבים עולה כי תחילתו של קונפליקט אמנם מובילה בדרך-כלל לתמיכה ציבורית מאסיבית – תופעה אשר זכתה לכינוי "התלכדות סביב הדגל".<sup>118</sup> אלא שעם התמשכות המלחמה, המובילה בהכרח לעלייה במספר האבדות, הציבור עשוי לשקול מחדש את החלטתו לתמוך במלחמה.<sup>119</sup> לפיכך, גם במלחמות שמטרותיהן נתפסות כבעלות חשיבות רבה, דמוקרטיות שואפות לקצר את משך המלחמה ככל שניתן ובכך למעט את אבדותיהן.<sup>120</sup> חוקרים מסוימים אף טוענים כי דמוקרטיות משתתפות רק במלחמות בעלות פוטנציאל לסיום מהיר.<sup>121</sup> לטענת לורל וקלי, לעתים הצורך להכריע במהירות בכדי לצמצם אבדות דווקא עשוי להוביל להפעלת לחץ ציבורי על מקבלי ההחלטות לשם הסלמת המלחמה, שבתורה עשויה להוביל דווקא לנפגעים רבים יותר.<sup>122</sup>

<sup>116</sup> מיכאל הנדל. (2011). גדולי המחשבה הצבאית הקלאסית. תל-אביב: מערכות, ע' 148.  
<sup>117</sup> שם, ע' 156.

<sup>118</sup> Mueller, 1973, pp. 59-60, 208; Sidney Verba, et al. (1967). "Public Opinion and the War in Vietnam", American Political Science Review, 61 (1), p. 330; Bruce Russett. (1990). Controlling the Sword: The Democratic Governance of National Security. Cambridge, MA, pp. 54-55; Gad Barzilai and Efraim Inbar. (1996). "The Use of Force: Israeli Public Opinion on Military Options", Armed Forces & Society, 23 (1), p. 70; William D. Baker and John R. Oneal. (2001). "Patriotism or Opinion Leadership: The Nature and Origins of the 'Rally 'Round the Flag' Effect", Journal of Conflict Resolution, 45 (5), p. 661; Mathew A. Baum (2002). "The Constituent Foundation of the Rally-Round-the-Flag Phenomenon", International Studies Quarterly, 46 (2), p. 264; Stuart A. Cohen (2003). "Why do they Quarrel? Civil-Military Tensions in LIC Situations", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars. London: Frank Cass, p. 31.

<sup>119</sup> Kelly and Lorell, op. cit., p. v; Record, op. cit., p. 137; Gartner and Segura, op. cit., p. 295; Frederic S. Pearson. (1974). "Foreign Military Interventions and Domestic Disputes", International Studies Quarterly, 18 (3), p. 259; Jason Lyall. (2010). "Do Democracies Make Inferior Counterinsurgents? Reassessing Democracy's Impact on War Outcomes and Duration", International Organization, 64 (1), p. 167.

<sup>120</sup> Erdmann, op. cit., pp. 363-381; Levy, 2010c, p. 80; Scott D. Bennett and Alan C. Stam. (1998). "The Declining Advantage of Democracy: A Combined Model of War Outcomes and Duration", Journal of Conflict Resolution, 42 (3), p. 346.

<sup>121</sup> Bruce Bueno de Mesquita and Randolph M. Siverson. (1995). "War and the Survival of Political Leaders: A Comparative Study of Regime Types and Political Accountability", American Political Science Review, 89 (4), p. 841; Scott D. Bennett and Allan C. Stam. (1996). "The Duration of Interstate Wars, 1816-1985", American Political Science Review, 90, p. 239.

<sup>122</sup> Kelly and Lorell, op. cit., p. 29; Benjamin Schwarz. (1994). Casualties, Public Opinion and U.S. Military Intervention: Implications for U.S. Regional Deterrence Strategies. Santa Monica, CA: RAND, p. 18.

לטענת הנטינגטון, משך המלחמה הוא גורם קריטי בתכנון פעולות צבאיות עתידיות.<sup>123</sup> לדוגמא, במלחמת העולם השנייה אפשרות הפלישה ליפן העלתה חשש גדול למלחמה ממושכת שתעלה במאות אלפי חיילים אמריקנים הרוגים.<sup>124</sup> אי לכך, נעשה שימוש בפצצות גרעיניות שהשיגו הכרעה מהירה ללא עלות בחיי חיילים אמריקנים.<sup>125</sup> בנוסף, לשאיפה לקצר את משך המלחמה ישנה השפעה על תוצאותיה: ככל שהמלחמה נמשכת, ועמה מתרבות האבדות, כך סביר יותר שדמוקרטיה תהיה מוכנה לקבל כל סיום למלחמה, אפילו אם משמעותו תבוסה.<sup>126</sup> מלחמת וייטנאם היא דוגמא טובה לכך:<sup>127</sup> לפי סנדלר, מאז מלחמת וייטנאם ארצות הברית נמנעת מלהיכנס למלחמה ממושכת. הדגם שמתחיל לחזור על עצמו במלחמות שניהלה ארצות-הברית לאחר מלחמת וייטנאם הוא דגם של מלחמות קצרות, ללא קרבנות רבים, וברגע שהנשיא מתחיל לחוש שמחיר הדמים עלול לעלות המלחמה נפסקת. פרשת המעורבות האמריקנית בלבנון (1984-1982), בגרנדה (1983), בלוב (1986), בפנמה (1989), בהאיטי (1994) ובקוסובו (1999) הן דוגמאות לדגם זה. כמו כן, נראה שאחד המניעים של הנשיא בוש להפסקת המלחמה בעיראק (1991) אחרי 100 שעות בלבד של לחימה קרקעית היה להימנע מכניסה למצב של מלחמת יבשה מתישה, שתגבה קרבנות רבים.<sup>128</sup>

עם זאת, לעיתים הציבור מוכן לקבל מלחמה ממושכת כל עוד מספר האבדות במהלכה "נסבל", כמו למשל במהלך המעורבות הישראלית בלבנון החל מ-1982. אלא שהחל מ-1997, נוכח השיעור הגבוה של האבדות שנגרמו לצה"ל עקב כישלונות מבצעיים ואסונות הקשורים במישורין או בעקיפין למעורבות זו, דוגמת "אסון המסוקים" ו"אסון השייטת", החלה שחיקה הדרגתית בקונצנזוס הציבורי סביב המשך הנוכחות הישראלית בלבנון, שהובילה לבסוף לנסיגת צה"ל מרצועת הביטחון במאי 2000.<sup>129</sup> ברוקר במאמרו מכנה תופעה זו בשם "שעון הנפגעים", אשר עשוי לשנות את קצבו בזמן קצר בו מתרחש אירוע רב נפגעים.<sup>130</sup>

<sup>123</sup> As cited in: Erdmann, *op. cit.*.

<sup>124</sup> Frank L. Klingberg. (1966). "Predicting the Termination of War: Battle Casualties and Population Losses", *Journal of Conflict Resolution*, 10, p. 129.

<sup>125</sup> Smith, *op. cit.* p. 489.

<sup>126</sup> סא"ל עידו. (2001). "העיונות המוגבל – מאפיינים כלליים", *מערכות*, 381-380, ע' 18; James N. Rosenau. (1969). "Intervention as a Scientific Concept", *Journal of Conflict Resolution*, 13 (2), p. 158.

<sup>127</sup> ברנרד ברודי. (1980). *מלחמה ופוליטיקה*. תל-אביב: מערכות, ע' 159; Klingberg, *op. cit.* Reiter and Stam, *op. cit.* p. 175; Filson and Werner, *op. cit.*, p. 692.

<sup>128</sup> סנדלר, שם, ע' 337.

<sup>129</sup> יגאל חקון. (2002). *הנסיגה החד-צדדית מלבנון: סיומן של 15 שנות התערבות ב-LIC 2000-1985*. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, ע' 47.

<sup>130</sup> ברוקר, שם, ע' 19.

סוגיה מרכזית לענייננו בספרות הדנה ביחסי צבא-חברה הינה שאלת הגבולות בין המגזר הצבאי לאזרחי. בשנות השבעים ניסח לאקהם את מהות היחסים בין הצבא למדינה באמצעות אפיון של שלושה סוגי גבולות: 1. גבולות בלתי-חדירים: ישנה הבחנה ברורה בין תחומי אחריות צבאיים לתחומי אחריות אזרחיים. 2. גבולות חדירים: מתקיימת חדירה הדדית בין המערכת הצבאית למערכת האזרחית. 3. גבולות מקוטעים: חדירים בהיבטים מסוימים ואטומים בהיבטים אחרים. כפועל יוצא מאבחנה זו, ובשקלול עם מידת חוסנם של המוסדות האזרחיים והצבאיים, שירטט לאקהם תשעה טיפוסים אידיאליים לתפקידי הצבא, עליהם נמנית "האומה החמושה". מאפייניה הם גבולות מקוטעים, מוסדות צבאיים בעלי עוצמה פחותה מהמוסדות האזרחיים וצבא המושתת בעיקר על עתודות מילואים. כמו כן, הכוחות המזוינים משולבים במטרות ובפעילות האזרחית. לאקהם ציין את ישראל כדוגמה המובהקת למודל זה.<sup>131</sup>

על בסיס מסגרת מושגית זו, מדגים ליסק מספר מצבי מפגש הממחישים את "הגבולות המקוטעים" הקיימים בישראל. הבולטת שבהם שיטת הגיוס הישראלית, המהווה גם הסדר מוסדי-חברתי הקובע את אורחות חייו של האזרח ואת הדפוסים של יחסי חברה-צבא בישראל. נובעים ממנו הן גילויים של מיליטריזציה במגזר האזרחי והן גילויים של אזרח במגזר הצבאי המעידים של חדירותם של הגבולות שבין שני המגזרים.<sup>132</sup> לפי כהן, הדגם של לאקהם, בייחוד כפי שפיתח אותו ליסק בהקשר הישראלי, משרת שתי מטרות. ראשית, ברובד התיאורי הוא ממחיש את הרמה הגבוהה במיוחד של יחסי הגומלין האזרחיים-צבאיים שהיו קיימים תמיד בישראל בתחומים רבים, בפרט בנושאים כגון כלכלה, חינוך, התיישבות ופעילות תרבותית. שנית, באמצעות המושג "גבולות מקוטעים" ניתן להצביע על תמורות במידת "קוטע" הגבולות בין צה"ל ובין החברה ועל שינויים במגמות הזרימה של יחסי גומלין המרובים ביניהם.<sup>133</sup>

לפי הורוביץ וליסק, במערכת היחסים הדיפוזיט שהייתה לצה"ל עם החברה האזרחית בכל השנים בלטו העוצמה היחסית של המוסד הצבאי והשפעתו על התחומים המוסדיים האזרחיים, שכונתה

<sup>131</sup> א.ר. לאקהם. (1984). "מיון משווה של היחסים בין רשויות אזרחיות לרשויות צבאיות", בתוך: ש.נ. אייזנשטדט, עמנואל גוטמן ויעל עצמון (עורכים), מדינה וחברה: סוגיות בסוציולוגיה פוליטית - מקראה, כרך ב'. תל-אביב: עם-עובד, עמ' 108, 112-113.

<sup>132</sup> משה ליסק. (1991). "הרכיבים האזרחיים של תורת הביטחון הלאומי של ישראל", בתוך: פנחס גינוסר (עורך), עיונים בתקומת ישראל, 1, עמ' 191-210.

<sup>133</sup> סטיוארט א. כהן. (2006). כפיפות יתר של צה"ל? שינוי במערכות היחסים בין הדרג האזרחי לצבא בישראל. רמת-גן: מרכז בגין-סאדאת, אוניברסיטת בר-אילן, עמ' 3-4.

בספרות המדעית "ההתפשטות התפקודית של צה"ל".<sup>134</sup> ביטוי זה מציין תהליך, שבו תופסים הכוחות המזוינים בהדרגה מקום נכבד, ולעתים אף מכריע, בתחומי החיים הציבוריים, שאינם קשורים במישרין לתפקידיהם ככוחות לוחמים.<sup>135</sup> להשקפתו של בן-גוריון, צה"ל היה אמור למלא תפקיד מרכזי בעיצובה של החברה הישראלית, זאת על-ידי תרומתו לקליטת העלייה החדשה, כינוכה וסיוע להתיישבות החדשה ברחבי המדינה.<sup>136</sup> הגבולות המקוטעים שהיו לצה"ל עם החברה האזרחית אפשרו חדירה של הצבא לתחומים אזרחיים וחדירה של תחומים אזרחיים לתוך הצבא, ויצרו חברה שהייתה, לפי פרי, "צבאית, אך לא מיליטריסטית".<sup>137</sup>

בניגוד לגישה מסורתית זו, נוצר זרם חדש, לפיו מערכת יחסי הגומלין בין המגזר הצבאי לאזרחי היא חד כיוונית: השפעה מיליטריסטית של הצבא על החברה. קימרלינג מזהה שלושה ממדים של מיליטריזם, וטוען כי ניתן לאתר כל אחד מהם בחברה הישראלית: א. כוחני - בא לידי ביטוי כאשר מתקיים שלטון צבאי ישיר או עקיף. ב. תרבותי - הצבא מהווה את מוקד החוויה והזהות הקולקטיבית, והמלחמות נתפסות כתהליך חברתי דומיננטי והכרחי; ג. קוגניטיבי - חדירת המיליטריזם להלך הרוח הקולקטיבי.<sup>138</sup> עם זאת, קימרלינג אינו מתעלם מכך שהאידיאולוגיות, הפוליטיקה והתרבות מתערבות בשיקולים צבאיים ובשיקולים "מקצועיים" של ביטחון לאומי.<sup>139</sup>

בן-אליעזר פיתח את ממד המיליטריזם התרבותי של קימרלינג, וסבר כי למעשה מיליטריזם היא אידיאולוגיה של כוחנות.<sup>140</sup> לטענת לוי, החל משנות השבעים חל שינוי במיליטריזם הישראלי והוא הפך מאידיאולוגי לחומרני. משמעות הדבר היא שהשירות הצבאי כיום נתפס עבור קבוצות חברתיות שונות ככלי להפקת תגמולים. יחסי חליפין אלו שבין תמורה לתרומה בזירה הצבאית

<sup>134</sup> משה ליסק. (2001). "האתוס הביטחוני והמיתוס של ישראל כחברה מיליטריסטית", תרבות דמוקרטית, 5-4, ע' 192; דן הורביץ ומשה ליסק. (1990). מצוקות באוטופיה - ישראל חברה בעומס יתר. תל-אביב: עם-עובד, עמ' 260-259.

<sup>135</sup> סטיוארט א. כהן. (1996). "צה"ל והחברה הישראלית: לקראת צמצום תפקודי של הצבא?", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות ה-2000: חברה, פוליטיקה ותרבות. ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, עמ' 215-217.

<sup>136</sup> זאב דרורי. (2000). אוטופיה במדים: תרומת צה"ל להתיישבות, לקליטת העלייה ולחינוך בראשית ימי המדינה. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז למורשת בן-גוריון, ע' 3; כהן, סטיוארט א. ואור-ישראל בגנו. (2001). "המשמעות החברתית של השירות הצבאי בישראל: מבט מחודש", תרבות דמוקרטית, 5-4, ע' 132; מרדכי בר-און. (2007). עת מלחמה ועת שלום - עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967. ירושלים: כתר, ע' 291; אורי בן-אליעזר. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ע' 52; Stuart Cohen. (2008). Israel and its Army: From Cohesion to Confusion. London: Routledge, p. 31.

<sup>137</sup> יורם פרי. (1999). "יחסי חברה-צבא בישראל במשבר", מגמות, 39, ע' 381.

<sup>138</sup> ברוך קימרלינג. (1993). "מיליטריזם בחברה הישראלית", תיאוריה וביקורת, 4, עמ' 125-128.

<sup>139</sup> ברוך קימרלינג. (2001). "ההבניה החברתית של המושג 'הביטחון הלאומי' של ישראל", תרבות דמוקרטית, 5-4, ע' 301.

<sup>140</sup> בן-אליעזר, שם, ע' 53; אורי בן-אליעזר. (1995). דרך הכוונת: היווצרותו של המיליטריזם הישראלי 1936-1956. דביר: תל-אביב, עמ' 17-19.

מגלמים משוואה המזינה את תהליך המיליטריזציה במדינה.<sup>141</sup> ממשיך אחר לתיאוריית המיליטריזם הישראלי הוא גולני, אשר סבור אף הוא כי החברה הישראלית הציונית היא כוחנית, שכן חברה הנתונה בסכסוך כה ממושך אינה יכולה להימלט מן הכוחניות הטבועה בחיים שכאלה. אלא שלדעתו, מאז מלחמת יום הכיפורים נתונה החברה הישראלית בתהליך של גמילה משיכרון הכוח.<sup>142</sup>

לתזה זו של קימרלינג קמו מתנגדים רבים: לטענת ליסק, גם אם סוגיית הביטחון הלאומי משפיעה על התפיסות הערכיות של החברה בישראל – דבר שיכול להתפרש כמיליטריזם, אין בכך כדי להגדיר את החברה הישראלית ככזו.<sup>143</sup> כהן מזהה דווקא מגמה של "צמצום תפקודי" של הצבא, שמשמעותה היא שכיום מתנער צה"ל ממרבית התפקידים בעלי האופי האזרחי שנשא בעבר.<sup>144</sup> ואילו לפי פרי, הטענה מועלית דווקא בתקופה שבה החברה הישראלית עוברת דה-מיליטריזציה הן בממד המדיניות, הן בממד המוסדי והן בממד התרבותי.<sup>145</sup>

לעומת קימרלינג, גורס כהן כי בשנים האחרונות השתנה כיוונו היסודי של זרמי ההשפעה המבטאים את יחסי הגומלין השוטפים בין התחום האזרחי לבין התחום הצבאי. לטענתו, נראה כי השפעתו הדומיננטית של הצבא על תחומי ממשל רבים הינה נחלת העבר, וכיום דווקא המרכיבים האזרחיים במשוואה אזרחים-צבא הם המצליחים לנצל את הגבולות "המקוטעים" כדי לפלוש לתחומים שנחשבו פעם צבאיים בלעדיים. כהן מכנה תופעה זו כ"כפיפות-יתר" של הצבא לדרג האזרחי, המתבטאת בערעור על האוטונומיה המקצועית של הצבא, כתוצאה ממאבקים בין הצבא לקבוצות אזרחיות. לטענתו, השפעתה המרסנת של הרגישות לאבדות מהווה את אחד הביטויים לכך.<sup>146</sup>

אחד הגורמים הדומיננטיים להשפעה אזרחית גוברת על הצבא היא כאמור שיטת הגיוס הישראלית, המתבססת בעת מלחמה על מלוא הפוטנציאל של כוח האדם במסגרת שירות צבאי

<sup>141</sup> יגיל לוי. (2003). צבא אחר לישראל: מיליטריזם חומרני בישראל. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, עמ' 20-19.

<sup>142</sup> מוטי גולני. (2002). מלחמות לא קורות מעצמן: על זיכרון, כוח ובחירה. בן-שמן: מודן, ע' 95.

<sup>143</sup> משה ליסק. (1997). "אתוס אופנסיבי או תרבות מיליטריסטית?", עיונים בתקומת ישראל, 7, ע' 660; ליסק, 2001, ע' 200.

<sup>144</sup> כהן, שם, עמ' 221-218; Stuart A. Cohen. (1995). "The Israeli Defense Forces: From a 'people's army' to a 'professional army': Causes and Implications", Armed Forces & Society, 21 (2), p. 246.

<sup>145</sup> יורם פרי. (1996). "האומנם החברה הישראלית מיליטריסטית?", זמנים, 56, ע' 110.

<sup>146</sup> כהן, 2006, ע' 4.

לשעת חירום.<sup>147</sup> מערך המילואים שהנו המרכיב העיקרי של סדר הכוחות בעת המלחמה, מהווה את חוט השדרה של צה"ל.<sup>148</sup> שיטה זו נוצרה כמענה לאי השוויון הדמוגרפי בין ישראל לבין שכנותיה,<sup>149</sup> אלא שאליה וקוץ בה: מחקרים רבים מעידים על כך, כי האפקטיביות של "צבא העם" עומדת ביחס ישיר לקיומה של הסכמה לאומית לגבי הצורך בכוח צבאי למימוש מטרות המדינה.<sup>150</sup> לגיטימציה זו מושפעת רבות ממאפייני הלחימה: חשיבותן של המטרות הצבאיות, אופן פתיחת המלחמה (יזומה או כפויה), משך זמן הקרבות, לרבות מספר הנפגעים, ותוצאות הלחימה.<sup>151</sup> לפי כהן, הן מלחמת לבנון הראשונה והן האינתיפאדה הראשונה מהוות דוגמאות לחוסר אפקטיביות צבאית הנובעת כתוצאה מאופיים השנוי במחלוקת של עימותים אלה.<sup>152</sup>

בנוסף, כהן אף מציין כי לגיוס מילואים עשויות להיות השלכות פוליטיות מרחיקות לכת, כיוון שעם גיוס כוחות מילואים לא ניתן להשאירם ללא מעש לאורך זמן, עקב שיקולים תקציביים וחברתיים העשויים ליצור לחץ על קובעי המדיניות לעבור לפעולה.<sup>153</sup> כדוגמא לכך ניתן לציין את תקופת 'ההמתנה' ערב מלחמת ששת הימים, עת תססו אנשי המילואים לנוכח היסוסה של הממשלה לצאת למלחמה. לטענת לוי, זיכרון זה השפיע על ההחלטה להימנע מגיוס המוני ערב מלחמת יום הכיפורים.<sup>154</sup> בנוסף, לפי לבל, עם גיוסם של כוחות המילואים מחלחלת הדאגה לביטחונם ממשפחותיהם אל הצבא, ומשם היא מועברת להנהגה האזרחית והצבאית. דאגה זו היא שיוצרת לבסוף את מה שלבל מכנה "חרדה מנפגעים".<sup>155</sup>

<sup>147</sup> דן הורוביץ ומשה ליסק. (1996). "דמוקרטיה וביטחון לאומי בסכסוך מתמשך", בתוך: אילן בן-עמי ובנימין נויברגר (עורכים), דמוקרטיה וביטחון לאומי בישראל. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, ע' 79; דב תמרי. (2012). האומה החמושה: עלייתה ושקיעתה של תופעת המילואים בישראל. תל-אביב: מודן ומערכות, ע' 187.

<sup>148</sup> Dan Horowitz and Edward Luttwak. (1975). The Israeli Army. New-York: Harper & Row, pp. 71-105; Dan Horowitz. (1987). "Strategic Limitations of 'A Nation in Arms'", Armed Forces & Society, 13 (2), p. 290.

<sup>149</sup> Dan Horowitz. (1975). "The Israeli Concept of National Security and the Prospects of Peace in the Middle East", in: Gabriel Scheffer (ed.), Dynamics of a Conflict: A reexamination of the Arab-Israeli Conflict. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, pp. 235-275.

<sup>150</sup> ליסק, 1991, ע' 197; סטיוארט א. כהן ואילן סולימן. (1995). "מצב העם לצבא מקצועי", מערכות, 341, ע' 10; Horowitz, op. cit.; Merom, op. cit., p. 21; Horowitz and Kimmerling. (1974). "Some Social Implications of Military Service and the Reserve System in Israel", European Journal of Sociology, 15, p. 263.

<sup>151</sup> ברזילי, שם, עמ' 22, 252; Horowitz, 1987, p. 278.

<sup>152</sup> Stuart A. Cohen. (1994). "How did the Intifada Affect the IDF?", Conflict Quarterly, 14, p. 16.

<sup>153</sup> סטיוארט א. כהן. (1999). "מגבלות השימוש בכוחות המילואים: לקחי מלחמת יום הכיפורים", מערכות, 377-367, עמ' 62-63.

<sup>154</sup> לוי, שם, ע' 68.

<sup>155</sup> Udi Lebel. (2010). "Casualty Panic: Military Recruitment Models, Civil-Military Gap and their Implications for the Legitimacy of Military Loss", Democracy and Security, 6 (2), p. 184.

ריבוי המלחמות שעברו על ישראל ומצב קבוע של "מלחמה רדומה" ביניהן,<sup>156</sup> העמידו את צה"ל ואת המלחמה במרכז האתוס הישראלי.<sup>157</sup> מלבד כפונקציה אסטרטגית, היווה תחום הביטחון עיקרון מארגן, אשר קבע היררכיה של ערכים אחרים בחברה.<sup>158</sup> אלא שמלחמת יום הכיפורים, שפרצה באוקטובר 1973 סימנה את קו פרשת המים במעמדו של הצבא בחברה הישראלית.<sup>159</sup> היא הביאה להתמוטטות חלק ניכר מהקונספציות הקיימות, והלוחמים ששבו משדה הקרב לא היו עוד "מגש הכסף שעליו ניתנה מדינת היהודים", אלא קורבנות הכישלון הצורב של המערכות הפוליטית והצבאית. את צידוק הדין החליפה ביקורת נוקבת על מחיר הדמים וההתנהלות הצבאית, למרות מעמדו החזק של הצבא וחולשת מנגנוני הפיקוח הפורמאליים.<sup>160</sup>

מלחמת שלום הגליל (1982) הייתה הפעם הראשונה שבה תבע מנהיג ישראלי בגלוי מן הציבור את הזכות להשתמש בכוחות המזוינים שלא על-מנת למנוע איום קיומי מיידי.<sup>161</sup> גישה חדשנית זו הולידה ויכוח פנימי מר על המלחמה ומטרותיה, וחשפה בפעם הראשונה בישראל את העובדה שהקונצנזוס הלאומי בדבר יציאה למלחמה התמוטט.<sup>162</sup> לראשונה במלחמות ישראל הועלה מספר הנפגעים כנימוק להתנגדות בולטת כל-כך להמשך לחימה, והורים שכולים התאגדו לפעולה

<sup>156</sup> הורוביץ וליסק, שם, ע' 73; דן הורוביץ. (1985). "הקבוע והמשתנה בתפישת הביטחון הישראלית", בתוך: מלחמת ברירה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ע' 57; יורם פרי. (1985). "דפוסי הזיקה של צה"ל למערכת הפוליטית בישראל", בתוך: מלחמת ברירה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ע' 33; Amichai Cohen and Stuart A. Cohen. (2012). Israel's National Security Law: Political Dynamics and Historical Development. London: Routledge, p. 11.

<sup>157</sup> פרי, שם, ע' 33; ליסק, 2001, ע' 187; אורי בן-אליעזר. (1994). "אומה במדים" ומלחמה: ישראל בשנותיה הראשונות, זמנים, 49, עמ' 50-56; אבנר יניב. (1994). פוליטיקה ואסטרטגיה בישראל. חיפה: אוניברסיטת חיפה, ספריית פועלים, ע' 88; דב תמרי. (1998). "יחסי חברה-צבא בישראל לקראת שנות ה-2000", מפנה, 20-21, ע' 38; ראובן פדהצור. (2003). "תרבות הביטחון הישראלית – מקורותיה והשפעותיה על הדמוקרטיה הישראלית", פוליטיקה, 10, ע' 90; Amos Perlmutter. (1969). Military and Politics in Israel: Nation Building and Role Expansion. London: Cass; Yoram Peri. (1983). Between Battles and Ballots: The Israeli Military in Politics. Cambridge: Cambridge University Press; Baruch Kimmerling. (1985). The Interrupted System: Israeli Civilians in War and Routine Times. New Brunswick: Transaction Books.

<sup>158</sup> פרי, 1999, ע' 37.  
<sup>159</sup> יניב, שם, ע' 353; עפרה מייזלס. (1993). "השירות הצבאי כמרכיב מרכזי ב"חוויה הישראלית", סקירה חודשית, 9-8, עמ' 3-20; ברוך קימרלינג. (1993). "יחסי מדינה-חברה בישראל", בתוך: אורי רם (עורך), החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים. תל-אביב: ברירות, ע' 337; מוטי גבע. (2000). "האתוס של צה"ל", מערכות, 373, ע' 27; מרדכי בר-און. (2001). גבולות עשנים: עיונים בתולדות מדינת ישראל, 1967-1948. ירושלים: יד יצחק בן-צבי והמרכז למורשת בן-גוריון, ע' 86.

<sup>160</sup> דן הורוביץ. (1993). תכלת ואבק: דור תש"ח – דיוקן עצמי. ירושלים: כתר, ע' 85; מנחם הופנונג. (1996). "הפיקוח האזרחי על הביטחון", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות. ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ע' 252.

<sup>161</sup> יריב, שם, ע' 9; ברזילי, שם, ע' 208; אורי בן-אליעזר. (2001). "מאומה במדים לצבא פוסט מודרני: פוליטיקה צבאית בישראל ב"זמנים חדשים", תרבות דמוקרטית, 4-5, ע' 66.

<sup>162</sup> דן הורוביץ. (1983). "המלחמה בה נשבר הקונצנזוס הלאומי", בתוך: מלחמת לבנון: בין מחאה להסכמה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ע' 137; טובה בנסקי וחיה צוקרמן-בראלי. (1989). "הורים נגד שתיקה: תנאים ותהליכים המובילים לצמיחת תנועת מחאה", מגמות, (1) 32, ע' 47; נורית גרץ. (1995). שבויה בחלומה: מיתוסים בתרבות הישראלית. תל-אביב: עם-עובד, ע' 99; שרה הלמן. (1998). "י"ש גבול", תיאוריה וביקורת, 12, עמ' 319-313; שרית טובי דודו רטנר. (2008). "מי מפחד מתנועות חברתיות?", בין הזירות, 7, עמ' 73-87; Efraim Inbar, 1995, p. 249; Inbar. (1990). "Attitudes Toward War in the Israeli Political Elite", The Middle East Journal, 44 (3), p. 432; Gad Barzilai and Efraim Inbar. (1996). "The Use of Force: Israeli Public Opinion on Military Options", Armed Forces & Society, 23 (1), pp. 55-56.

קולקטיבית כנגד פעולות הצבא.<sup>163</sup> הנסיגה לרצועת הביטחון ב-1985 ביטאה הכרה הולכת וגוברת במרכזיותם של האילוצים החברתיים והפוליטיים ובהשפעתם על האסטרטגיה הצבאית.<sup>164</sup>

כהמשך לכך, בשנות התשעים העמיק השבר בין החברה לצבא בישראל, בין היתר משינויים דמוגרפיים מואצים,<sup>165</sup> השינויים הגיאוגרפיים במזרח התיכון והיחלשות האיומים הקיומיים על מדינת ישראל.<sup>166</sup> גם השינויים הכלכליים בעלי המשקל שהתחוללו בעולם כולו, לא פסחו על ישראל והשפיעו על היחלשותה של האומה-במדים כמודל של גיוס ולגיטימציה לפתרונות מלחמתיים.<sup>167</sup> כהן מציין שני ביטויים מרכזיים לכך: הירידה במעמד השירות הצבאי כביטוי להגשמה אזרחית, והתפוררות המגבלות שבעבר העניקו לצה"ל חסינות מפני ביקורת ציבורית.<sup>168</sup> ביטויים נוספים לכך הם קיצוץ מתמיד בתקציב הביטחון, התפתחות יחס ביקורתי כלפי הצבא בעיתונות ובהיחלשותה של הצנזורה הצבאית.<sup>169</sup> כמו כן, רמת האוטונומיה של הצבא הצטמצמה, בעוד מבקר המדינה, המערכת המשפטית, הורי החיילים וגופים אזרחיים אחרים מגבירים את הפיקוח עליו.<sup>170</sup> כהן מכנה תהליך זה "הפיכה במהופך", ומזהיר כי תהליך זה של אקטיביזם אזרחי הולך וגובר עלול לגרום למצב של "שיעבוד הצבא".<sup>171</sup>

לקחי מלחמת לבנון לימדו את צה"ל כי ההתערבות הצבאית בלבנון תוכר על-ידי הציבור כחיונית לצורך שמירת הביטחון לאורך הגבול כל זמן שזו לא תגבה מחיר דמים כבד.<sup>172</sup> לפי תמיר, "במלחמה בלבנון, על אף שמעולם לא נאמרו הדברים במפורש, חלחלה אט אט בקרב כל רמות הפיקוד ההבנה ששום דבר אינו שקול כנגד נפגעים. הלחץ הציבורי נגד השהייה בלבנון השפיע על הצבא וחלחל עד לדרגות הנמוכות ביותר".<sup>173</sup> לטענת ענבר, רבין אף הורה למפקדי צה"ל בצפון

<sup>163</sup> ברזילי, שם.

<sup>164</sup> אבי שנייבאום. (1990). "מלחמת של"ג – המכשלה מבפנים", נתיב, ע' 59.

<sup>165</sup> יורם פרי. (2001). "שינוי השיח הביטחוני בתקשורת והתמורות בתפיסת האזרחות בישראל", תרבות דמוקרטית 4-5, ע' 250; גדעון דורון ואודי לבל. (2003). "תקשורת פוליטית של שכול: הגדרת תאונות האימונים כבעיה חברתית", בתוך: מאגיד אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), בשם הביטחון. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור, ע' 167.

<sup>166</sup> יחיאל לימור והלל נוסק. (2005). "צבא ותקשורת במאה העשרים ואחת: לקראת דגם חדש של יחסים", בתוך: אודי לבל (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ע' 89.

<sup>167</sup> מיכאל פייגה. (2010). "האנדרטה לאסון המסוקים ופרדוקס הפרטת ההנצחה של חללי הלאום", עיונים בתקומת ישראל 20, עמ' 122-123; Uri Ben-Eliezer. (2004). "Post-Modern Armies and the Question of Peace and War: The Israeli Defense Forces in the 'New Times'", International Journal of Middle East Studies 36 (1), p. 52.

<sup>168</sup> כהן, 2003, עמ' 105-107.

<sup>169</sup> לימור ונוסק, שם.

<sup>170</sup> פרי, 1999, עמ' 381-384.

<sup>171</sup> כהן, 2006, ע' 3.

<sup>172</sup> חקון, שם, ע' 71.

<sup>173</sup> משה תמיר. (2005). מלחמה ללא אות. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, ע' 193.

לצמצם את פעילותם אפילו על חשבון השגת מטרות צבאיות, זאת במטרה למנוע אבדות.<sup>174</sup> בנוסף, פעל צה"ל על-מנת לצמצם את מספר הנפגעים לכוחותיו בדרכים שונות, כמו צמצום היקף הכוחות ברצועת הביטחון והגבלת תנועתם של הכוחות הקרקעיים ברצועה.<sup>175</sup> בכדי לכסות על מיעוט תנועה ובעיקר על העדר מגע, נקט צה"ל בשיטות של המטרת אש ממרחק.<sup>176</sup> רבים רואים בהעדפה שגילה צה"ל למתקפות בנשק-רחק נגד מטרות נבחרות בדרום-לבנון תגובה צבאית לתביעות ציבוריות להימנע מן הסיכונים הגלומים בפעולה ישירה יותר של חילות הקרקע.<sup>177</sup> עם זאת, הלחץ על הממשלה והצבא לצאת מלבנון הלך וגבר, בעיקר מצד תנועת "ארבע אימהות".<sup>178</sup> תהליך זה הגיע לשיאו בנסיגת צה"ל מלבנון במאי 2000 עקב אי יכולתם של המנהיגים להצדיק, ציבורית, את הקרבת החיים שהשהות ברצועת הביטחון תבעה.<sup>179</sup>

הלכי רוח אלה השפיעו על מקבלי ההחלטות גם במלחמה האחרונה בלבנון (2006), וההימנעות מאבדות, על-ידי דבקות בכללי המלחמה פוסט-הרואית, הפכה לתכונה העיקרית של דרך הפעולה הצבאית של ישראל,<sup>180</sup> זאת למרות קיומו של גיבוי ציבורי נלהב ועל אף שיעדי המלחמה השאפתניים חייבו קורבנות, אזרחיים וצבאיים.<sup>181</sup> השערתי היא כי תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות באה לידי ביטוי הן באסטרטגיה של ניהול המערכה והן באופן שבו הופעלו הכוחות - החל מהדרג המטכ"לי וכלה בדרג הטקטי הזוטר.<sup>182</sup> בנוסף, הספק שהתנחל בלב ההנהגה באשר ליכולת הציבור לשאת את האבדות בחזית ואת הטילים בעורף מחד, ותפיסת חשיבותה העצומה של עמידות העורף כחיונית לניצחון מאידך, הובילו למאבק מתמשך להעלאת המוטיבציה והנכונות להקרבה.<sup>183</sup>

<sup>174</sup> Efraim Inbar. (1996). "Contours of Israel's New Strategy Thinking", *Political Science Quarterly*, 111 (1), p. 54.

<sup>175</sup> כהן, 2003, ע' 110; פרי, שם, ע' 383.

<sup>176</sup> פרי, שם.

<sup>177</sup> כהן, שם, 111; אייזנסטאדט, בסביץ' וכהן, שם, ע' 81; אמיר בר-יוחאי, נתי ברנט, עמיר סנדר ואמיר קופרשמידט. (2009). "מתרבות צבאית לתרבות קרבית", *מערכות*, 423, ע' 10.

<sup>178</sup> בן-אליעזר, 2003, ע' 63; פייגה, שם, עמ' 127-128; אברהם סלע. (2007). "חברה אזרחית, צבא ומדיניות ביטחון: המקרה של אזור הביטחון בדרום לבנון", בתוך: גבי שפר (עורך), *צבא שיש לו מדינה? מבט חדש על מקום הביטחון ומערכת הביטחון בישראל*. ירושלים: מכון ון-ליר, ע' 29; 32. Cohen, *op. cit.*, p. 32.

<sup>179</sup> דורון ולבל, שם, ע' 146; דן נעמן. (2006). "תפיסת הביטחון של ישראל בעולם משתנה", *מערכות*, 409, ע' 107.

<sup>180</sup> עמיר רפפורט. (2007). *אש על כוחותינו*. תל-אביב: מעריב, ע' 53; יואב לימור ועפר ושלח. (2007). *שבויים בלבנון*. תל-אביב: ידיעות אחרונות, עמ' 158-159.

<sup>181</sup> אפרים ענבר. (2007). *כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006*. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים, עמ' 7-8; 8-12. Kober, *op. cit.*, pp. 8-12.

<sup>182</sup> מאיר פינקל. (2007). "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל", *מערכות*, 412, ע' 61.

<sup>183</sup> תמר ליבס זוהר קמפף. (2007). *מ"קורי עכביש" ל"חומה בצורה" ובחזרה: המיצוב המשתנה של העורף במלחמת לבנון השנייה*. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת, ע' 9.

## **2. חטיבה שנייה: מסגרת היסטורית**

עניינה של חטיבה זו הוא פריסת סקירה היסטורית המעידה על כך שמאז הקמתה של מדינת ישראל, לשיקול האבדות היה תמיד משקל רב בקבלת החלטות בעניינים צבאיים. בנוסף, יוצגו עיקרי התהליכים החברתיים אשר כרסמו במעמדו של הצבא, ולפיכך הובילו להתעצמות התפיסה כי החברה הישראלית אינה נכונה כבעבר להשלים עם נפגעים.

### **2.1 תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות והשפעתה על הדוקטרינה הצבאית הישראלית**

**2006-1948**

לטענת גורדון, תורת הביטחון של ישראל שמה דגש במיעוט אבדות בנפש בכל מבצע צבאי. דגש זה נבע משני מקורות עיקריים: הראשון, הערכת יחסי גודל האוכלוסייה בין ישראל לערבים העומד על כ-50:1; יחס זה אינו מותיר תחום משחק לישראל האמורה להשיג יחס אבדות הפוך ליחס האוכלוסייה. צורך זה המשיך להתקיים גם כשגדל מספר הלוחמים. המקור השני נעוץ בשורשי התרבות היהודית; תרבות זו, אשר נשענת על אלפי שנים של רדיפות ואיומים חמורים על קיום העם היהודי, פיתחה כתגובה את קידוש חיי כל יהודי ויהודי באשר הוא. גם היישוב היהודי בארץ ישראל, ומדינת ישראל מאוחר יותר, אימצו גישה זו לחיי אדם.<sup>184</sup> בפרק זה אסקור את ביטוייה העיקריים של תופעה זו, מקום המדינה ועד ערב מלחמת לבנון השנייה.

תורת הביטחון של מדינת ישראל עוצבה בהתאם לנתונים הגיאופוליטיים שנקבעו בסיומה של מלחמת העצמאות, בידי האבות המייסדים של המדינה, ובראשם דוד בן-גוריון.<sup>185</sup> תורת הביטחון על-פי ההגדרה היא: "תורה הנובעת ממדיניות הביטחון של הממשלה, שתכליתה להתוות את הדרכים לארגוןם ולהפעלתם של האמצעים העומדים לרשות המדינה לשם קיום ביטחונה".<sup>186</sup> למדינת ישראל מעולם לא הייתה תורת ביטחון סדורה, שעיקריה עומדים מעת לעת לדיון בכנסת

<sup>184</sup> גורדון, שם, עמ' 291-292.

<sup>185</sup> ישראל טל. (1976). "תורת הביטחון – רקע ודינמיקה", מערכות, 253, עמ' 2-9; יואב גלבר. (1998). "מדינה פלשתינית ותפיסת הביטחון של ישראל", נתב, 6 (65), עמ' 63-64; חיים נדל. (2006). בין שתי המלחמות: הפעילות הביטחונית והצבאית לכוונות והתכונות של צה"ל, מתום מלחמת ששת הימים ועד מלחמת יום הכיפורים. תל-אביב: מערכות, ע' 41. Dan Horowitz. (1975). "The Israeli Concept of National Security and the Prospects of Peace in the Middle East", in: Gabriel Scheffer (ed.), Dynamics of a Conflict: A reexamination of the Arab-Israeli Conflict. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, pp. 235-275; Efraim Inbar. (1996).

"Contours of Israel's New Strategy Thinking", Political Science Quarterly, 111 (1), pp. 41-64.

<sup>186</sup> לקוח ממילון המונחים של מטכ"ל/מה"ד (1965), ע' 339, כפי שצוטט ב: נדל, שם, ע' 41.

ומתפרסמים באופן רשמי.<sup>187</sup> על כן, בהתייחסות לתורת הביטחון הישראלית עד אז הכוונה היא להלכי המחשבה בתחום הדוקטרינרי הצבאי הרווחים במערכת המדינית-צבאית של ישראל, המכוונים במידה רבה את בניין הכוח בצה"ל ואת השימוש בו הלכה למעשה.<sup>188</sup>

תורת הביטחון הישראלית הושפעה תמיד מהעובדה כי לישראל נחיתות כמותית בולטת למול אויביה במשאבי שטח, באוכלוסייה ובאוצרות טבע, כמו גם בכוח עמידה חברתי,<sup>189</sup> ועל כן שאפה לצמצום נחיתות זו באמצעות התבססות על תבנית משולשת של התרעה, הרתעה והכרעה.<sup>190</sup> להלן אסקור בקצרה שלושה מרכיבים אלו, וכיצד בא לידי ביטוי בכל אחד מהם הצורך במיעוט באבדות:

**הרתעה** – עם תום מלחמת העצמאות הפכה ההרתעה למרכיב חשוב בדוקטרינה הצבאית של ישראל. קברניטי הביטחון האמינו, שרק תדמית של עליונות צבאית תוכל להניא את אויביה הערבים של ישראל מכוונתם ליזום פלישה בהיקף גדול, במגמה להשמיד את המדינה היהודית.<sup>191</sup> הנחת היסוד הייתה, כי בעוד שמדינות ערב יכולות להרשות לעצמן תבוסה במלחמות, הרי שמבחינת ישראל המשמעות של תבוסה צבאית רבתי הינה חיסול המדינה. הרתעה נועדה למנוע תרחיש כזה, אך אם ההרתעה תתמוטט, אזי אמורה קהילת המודיעין הישראלית להתריע בפני ההנהגה המדינית על כך שעומות מזוין ממשמש ובא.<sup>192</sup>

**התרעה** – בתחום זה נעשה מאמץ להבטיח מידע מוקדם על כוונות האויב או על מהלכיו כדי לאפשר מעבר מהיר מהיערכות של רגיעה, שבה כוח המילואים – עיקר הסד"כ – איננו מגויס אלא מתפקד בחברה ובמשק, להיערכות של חירום, שיש בה מיצוי כמותי מקסימאלי של הכוח, ובכך

<sup>187</sup> אבי קובר. (1985). "תיאוריה, תכנון ותורות בבניין הכוח הצבאי", בתוך: צבי עופר ואבי קובר (עורכים), איכות וכמות: דילמות בבניין הכוח הצבאי. תל-אביב: מערכות, ע' 89; אריאל לויטה. (1988). הדוקטרינה הצבאית של ישראל: הגנה והתקפה. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, ע' 23; אבנר יניב. (1994). פוליטיקה ואסטרטגיה בישראל. חיפה: אוניברסיטת חיפה, ספריית פועלים, ע' 13; ישראל טל. (1996). בטחון לאומי: מעטים מול רבים. תל-אביב: דביר, ע' 12; גדעון טרן. (2002). "מבוא לתפיסת ביטחון: מושגי יסוד ומרכיבים מרכזיים", בתוך: יעקב עמידור (עורך), מבוא לביטחון לאומי. תל-אביב: משרד הביטחון, ע' 21; מאיר כליפי ודב תמרי. (2009). "תפיסת ההפעלה של צה"ל", מערכות, 423, ע' 29; דמיטר אדמסקי. (2012). תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית: השפעת התרבות האסטרטגית על המהפכה בעניינים צבאיים ברוסיה, בארצות הברית ובישראל. תל-אביב: מערכות, ע' 171.

<sup>188</sup> גלבר, שם; טרן, שם, ע' 22.

<sup>189</sup> לויטה, שם, עמ' 27-29; טל, שם, ע' 50; דן הורוביץ. (1985). "הקבוע והמשתנה בתפיסת הביטחון הישראלית", בתוך: מלחמת ברירה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ע' 61; סטיוארט א. כהן. (1999). "מגבלות השימוש בכוחות המילואים: לקחי מלחמת יום הכיפורים", מערכות, 367-377, ע' 57; יצחק גרינברג. (2001). עם לוחם – הנחת היסודות למערך המילואים, 1950-1949. קריית שדה בוקר: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז למורשת בן-גוריון, עמ' 37-38; אברהם רותם. (2002). "התגוננות התקפית – פנים חדשות לעיקרון ישן", בתוך: עיונים בביטחון המזרח התיכון. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 248; A. Avi Kober. (1995). "Paradigm in Crisis: Israel's Doctrine of Military Decision", Israel Affairs, 2 (1), p. 193.

<sup>190</sup> קובר, שם.

<sup>191</sup> לויטה, שם, ע' 40.

<sup>192</sup> אדמסקי, שם, ע' 177.

למנוע הפתעות ואף לאפשר ניצול הזדמנויות.<sup>193</sup> לפי טל, בהעדר התרעה לא ניתן יהיה לנקוט צעדי כוננות מתאימים מבעוד מועד, מה שעשוי להוביל לניהול מאולתר של המלחמה וקיימת סכנה שהיא תהפוך למלחמת שחיקה הגנתית, שתגבה מחיר רב.<sup>194</sup> כפי שניסח זאת רא"ל דוד אלעזר: "אין דבר רע (עבור ישראל) ממלחמת התשה שבה יפלו כל יום 300 מצרים ו-4 יהודים."<sup>195</sup>

**הכרעה** – עקרון זה הוא החשוב ביותר מבין השלושה. חוקרים רבים טוענים כי תפיסת ההכרעה הצבאית של ישראל כרוכה בנכונות והיכולת לשאת במחיר המלחמה, ובמיוחד באבדות: היות וכושר הספיגה הישראלי נמוך מזה של הצד השני, יש צורך להשיג הכרעה מהירה בכדי לקצר ככל האפשר את משך המלחמה.<sup>196</sup> השלכותיה של הא-סימטריה הזאת על ההכרעה הצבאית במלחמה סוכמו על-ידי הרמטכ"ל לשעבר דן שומרון כך: "יש לנו קוצר נשימה ביכולת שלנו להפעיל כוח, להגיע לניצחון מלא... היכולת שלנו היא להגיע להכרעות צבאיות בזמן קצר, אין לנו כושר לחימה לזמן ארוך – במשאבים, ביכולת שלנו לספוג אבדות, ביכולת של מדינת ישראל לתת גיבוי לחימה ארוכה".<sup>197</sup>

מתוך ההנחה שהנחיות הכמותיות במשאבים הלאומיים רק תלך ותחריף עם השנים, נבעה המסקנה שיש להימנע ככל האפשר ממלחמות התשה ולנהל את המלחמה באורח שיחסוך ככל הניתן בקרבנות.<sup>198</sup> בלשונו של בן-גוריון, "תכנית התגוננותנו צריכה להיות מכוונת לא רק לניצחון על האויב אלא לניצחון מהיר במינימום של קרבנות מצדנו". שמעון פרס פירט באשר ליסודות הנחוצים בהכרעה כזו: "שבירת רצונן וכושרן המלחמתי של מדינות ערב על-ידי השמדת כוחות צבאיים ותשתית מלחמתית – לוחמה התקפית כדי למוטט את יכולת הלחימה של כוחות האוויר

<sup>193</sup> קובר, שם, ע' 89.

<sup>194</sup> טל, שם, ע' 85.

<sup>195</sup> חנוך ברטוב. (1978). דדו – 48 שנה ועוד 20 יום. תל-אביב: ספריית מעריב, ע' 278.

<sup>196</sup> טל, שם, ע' 61; אבי קובר. (1995). הכרעה: הכרעה צבאית במלחמות ישראל-ערב 1948-1982. תל-אביב: משרד הביטחון, ע' 152; אהוד עילם. (2003). הדוקטרינה ובניין הכוח של צה"ל בשנים 1957-1967. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה להיסטוריה כללית, ע' 23; Avner Yaniv. (1987a). Deterrence Without the Bomb: The Politics of Israeli Strategy. Lexington: Lexington Books, p. 103; Avi Kober. (2009). Israel's Wars of Attrition: Attrition Challenges to Democratic States. London\New-York: Routledge, p. 3.

<sup>197</sup> קובר, שם.

<sup>198</sup> שם, ע' 159; רותם, שם; יגאל אלון. (1980). כלים שלובים. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ע' 102; אברהם איילון. (1985). "ביטחון ישראל – יחבילת האיכות והכמות", בתוך: צבי עופר ואבי קובר (עורכים), איכות וכמות – דילמות בבניין הכוח הצבאי. תל-אביב: מערכות, ע' 252; שמואל גורדון. (1997). קשתו של פאריס: טכנולוגיה, דוקטרינה וביטחון ישראל. תל-אביב: ספרית פועלים, ע' 280; יצחק בן-ישראל. (2001). "ביטחון, טכנולוגיה ושדה הקרב העתידי", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, ע' 281; סטיוארט א. כהן. (2001). "צה"ל – חלופות לבניין הכוח", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון – סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה. תל-אביב: מערכות, משרד הביטחון, ע' 32; Stuart A. Cohen and Efraim Inbar. (1991). "A Taxonomy of Israel's Use of Military Force", Comparative Strategy, 10 (2), pp. 121-138.

בזמן קצר, במחיר ישראלי נמוך עד כמה שאפשר".<sup>199</sup> ככלל, הגישה ההתקפית נתפסה כמשרתת טוב יותר את החתירה להכרעה מהירה, המאפשרת חסכון בקרבנות,<sup>200</sup> זאת לעומת הגישה ההגנתית.<sup>201</sup>

החתירה להכרעה מהירה, בשילוב עם העדר עומק אסטרטגי, חייבו את העברת הלחימה לשטח האויב, גישה שהפכה לחלק חשוב בתורת הביטחון של ישראל.<sup>202</sup> מהלך זה התבסס על ריכוז כוח בחזית נבחרת תוך אחיזה ביוזמה התקפית ושימוש בהונאה, שנועדו לאפשר לצה"ל להכתיב את המהלכים בשדה הקרב ולגרום לאויב לשלם מחיר גבוה, ובכך להביא לידי סיום מהיר של המלחמה.<sup>203</sup> בלשונו של בן-גוריון: "רק על-ידי שכלול מקסימאלי של כוח המחץ נשיג את התוצאה הכפולה המוטלת עלינו: לנצח בקרב ולמעט באבדות".<sup>204</sup> כמו כן, הצורך בהכרעה מהירה אף הביא לכך שישראל סיגלה לעצמה את תורת 'המכה המקדימה'.<sup>205</sup> כך התבטא יגאל אלון באשר ליתרונותיה של תפיסה זו: "היכולת וההעזה לנקוט יוזמה נגדית מקדימה צופנות בתוכן את מרבית הסיכויים לסיומה המהיר והמוצלח של המלחמה בקורבנות מועטים ובפחות חורבן".<sup>206</sup> כך סבר גם יצחק רבין, ערב מלחמת ששת הימים: "השאלה המי יוזם בפתיחת המלחמה עשויה לקבוע במידה רבה את משך המלחמה, את תוצאותיה ואת מספר הקרבנות שתתבע מאתנו".<sup>207</sup>

בנוסף, ראתה ישראל לעתים קרובות בטכנולוגיה המתקדמת שיטה מהירה לפתרון בעיות בדרך המאפשרת לצמצם את עלויות המלחמה, את אורכה ואת מספר האבדות. רכישת מערכות נשק מתוחכמות יותר משל האויב והפעלתן באורח מקצועי יותר כונו בישראל "היתרון האיכותי",

<sup>199</sup> לויטה, שם, עמ' 30-31.

<sup>200</sup> שם, ע' 72; קובר, שם, עמ' 162-164; גורדון, שם, ע' 142; סטיוארט א. כהן. (1993). "דגשים משתנים במחויבות הצבאית של ישראל, 1981-1991", מערכות, 333, ע' 8; דב בן-מאיר. (2009). מערכת הביטחון: תולדות, מבנה, מדיניות. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, עמ' 43-44; Avi Kober. (2006). "Israel's Wars of Attrition: Operational and Moral Dilemmas", Israel Affairs, 12 (4), p. 806.

<sup>201</sup> לויטה, שם, עמ' 74-75; קובר, שם, עמ' 164-165; עמנואל ולד. (1987). קללת הכלים השבורים: דמדומי העוצמה הצבאית והמדינית הישראלית 1967-1982. ירושלים: שוקן, ע' 15; אברהם ביצור. (2003). מעמד העורף בתפיסת הביטחון הלאומי הישראלי 1948-1956. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה, ע' 9.

<sup>202</sup> יגאל אלון. (1960). מסד של חול. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, עמ' 63, 79; דוד בן-גוריון. (1974). ייחוד וייעוד. תל-אביב: מערכות, עמ' 368, 370; יצחק רבין. (1979). פנקס שירות. תל-אביב: ספריית מעריב, ע' 141; אלישיב שמשי. (2011). נוע כבר, לכל הרוחות!: על מהירות בשדה הקרב. מושב בן-שמן: מודן, מערכות, עמ' 194-195; אבראל בר-יוסף ואבנר שמחוני. (2012). "תפיסת הביטחון – שימור ועדכון", מערכות, 443, ע' 12; Efraim Inbar. (1983). "Israeli Strategic thinking after 1973", Journal of Strategic Studies, 6 (1), pp. 36-59.

<sup>203</sup> ולד, שם; לויטה, שם, ע' 38; קובר, שם, עמ' 167-170.

<sup>204</sup> בן-גוריון, שם, ע' 13; דוד בן-גוריון. (1993). פעמי מדינה – זיכרונות מן העיזבון: מרס-נובמבר 1947. תל-אביב: עם-עובד ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב: החברה להפצת משנתו של בן-גוריון, ע' 304.

<sup>205</sup> לויטה, שם, ע' 72; קובר, שם, עמ' 162-164; בן-מאיר, שם; מרדכי בר-און. (2007). עת מלחמה ועת שלום – עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967. ירושלים: כתר, עמ' 437-438.

<sup>206</sup> אלון, שם, עמ' 76, 79.

<sup>207</sup> רבין, שם, עמ' 165-166.

שנתפס כמשקל נגד לעליונותם המספרית של אויביה. החיפוש אחר הדרך לשמר את היתרון הזה הפך למוטיב אסטרטגי יסודי בישראל.<sup>208</sup> החוויה של חוסר היכולת להשיג כלי נשק חיוניים בעת בדידות מדינית הותירה חותם קבוע במנטאליות האסטרטגית הישראלית, ומשם נולדה התפיסה כי יש להסתמך על ייצור עצמי של מערכות נשק, שביטוייה ניכר בבנייתה של תעשייה ביטחונית חדשנית ביותר.<sup>209</sup> אך מלבד העמידה על הסתמכות עצמית, ישראל שאפה תמיד למצוא לעצמה מעצמה גדולה שתהיה פטרונית שלה, כחלק ממאמציה לקזז את עוצמת יריביה.<sup>210</sup>

### השפעת הצורך במיעוט אבדות על ניהול מלחמות ישראל – 1948-2006

לפי ביצור, שחקר את מעמד העורך בתפישת הביטחון הלאומי בישראל בין השנים 1948-1956, מקבלי ההחלטות באותה תקופה הושפעו מאירועי מלחמת העולם השנייה, כמו גם ממוראות השואה שמרבית ההנהגה חוותה על בשרה. הדבר בא לידי ביטוי בחשש של המנהיגות מקבלת החלטות שיובילו לאבדן ושכול בממדים בלתי נסבלים. המנהיגות תפשה את החברה הישראלית כחברה אשר איננה מסוגלת לשאת סבל, שכול וכאב, וכחברה הנעדרת יכולת עמידה, בניגוד לבריטים ולגרמנים לדוגמא.<sup>211</sup>

לטענת בר-און, אחד השיקולים המרכזיים שהנחו את בן-גוריון ואת המטה הכללי לפתוח במלחמת סיני הוא החשש מפני מחיר הדמים שישראל עלולה לשלם כתוצאה ממתקפה אווירית מצרית. חשש זה הוא שהוביל למסקנה שעל צה"ל להפציץ את בסיסי חיל-האוויר של האויב מיד עם פתיחת הקרבות ולהעתיק את הלחימה אל שטח האויב לפני שייפגעו יישובים.<sup>212</sup> לאחר מלחמת סיני, שנתפסה כהצלחה צבאית מסחררת לאור מיעוט קרבנותיה, הוחלט כי בניין הכוח של צה"ל יהיה מושתת על השריון, חיל האוויר והצנחנים, במקום על חיל הרגלים. ההישענות על

<sup>208</sup> בן-גוריון, 1974, ע' 13; Stuart Cohen. (2008). *Israel and its Army: From Cohesion to Confusion*. London: Routledge, p. 41.

<sup>209</sup> מיכאל ג' אייזנסטאדט, אנדרו ג' בסביץ' ואליזא. א. כהן. (1999). 'סכנים, טנקים וטילים': המהפכה הביטחונית הישראלית. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים, ע' 21; Efraim Inbar. (1996). "Contours of Israel's New Strategy Thinking", *Political Science Quarterly*, 111 (1), p. 42.

<sup>210</sup> אייזנסטאדט, בסביץ' וכהן, שם.

<sup>211</sup> ביצור, שם, ע' 247.

<sup>212</sup> בר-און, שם, ע' 321; מרדכי בר-און. (1992). שערי עזה: מדיניות הביטחון והחוץ של מדינת ישראל 1955-1957. תל-אביב: עם-עובד, עמ' 56-57.

חילות אלו הגדילה את עוצמת האש והניידות של צה"ל – מה שסייע בעדו בהעברה מהירה של המלחמה לשטח האויב ובהשגת ניצחון מכריע בזמן קצר.<sup>213</sup>

הדוגמא הבולטת ביותר לפיתוח גישת 'המכה המקדימה' היא התמקדותו של חיל האוויר בשנות השישים בתכנון השמדת מטוסי האויב על הקרקע במכת-פתע מן האוויר. ההבדל בין פתיחה יזומה במלחמה לבין ספיגת מכה ראשונה של האויב ומעבר להתקפת-נגד לאחר מכן, מבחינת רמת הסיכון ושיעור האבדות הצפויות, מילא תפקיד מרכזי בהחלטה שלאחר משבר ההמתנה של מאי 1967. לממשלת אשכול הובהר כי ההסתברות של הכרעה מהירה, ובשיעור אבדות קביל, במערכה עם המצרים תהיה גבוהה בהרבה אם יתאפשר לצה"ל להכות ראשון ומהר, בטרם יתארגן המערך המצרי החדש.<sup>214</sup> לאחר מלחמת ששת הימים, שתוצאותיה הקנו לישראל לראשונה בתולדותיה עומק אסטרטגי, נתפסה המכה המקדימה כרצויה אך לא כחיונית, על בסיס ההנחה כי גבולות הפסקת האש מקנים לישראל כושר ספיגה.<sup>215</sup> לאחר מלחמת יום הכיפורים ובעקבותיה התעורר בישראל ויכוח על מקומה של המתקפה המקדימה במסגרת הדוקטרינה הצבאית. המחיר ששילמה ישראל בגין הבלימה ביום הכיפורים הביא אחדים בצמרת הביטחונית של ישראל להכרה כי היה זה משגה כבד להימנע אז ממתקפה מקדימה, וכי בעתיד ראוי שישראל תנהג אחרת.<sup>216</sup>

במלחמת ההתשה ישראל שאפה לשמור על הסטאטוס קוו ולהביא להפסקת אש מוקדם ככל האפשר, אך עד להשגת הפסקת אש ניסתה ישראל להקטין ככל האפשר את מספר האבדות. לשם כך, השקיע צה"ל משאבים ניכרים לבניית מערכת ביצורים מאסיבית לאורך התעלה שנקראה "קו ברלב".<sup>217</sup> לפי יריב, במלחמה זו ניתן היה להשיב למצרים מלחמה שעה על-ידי מלחמת תנופה – חציית התעלה והנחתת מכה קשה על הצבא המצרי, כפי שהדבר אכן נעשה במלחמת יום-הכיפורים. אלא שמשקעי מלחמת ששת הימים באשר לאבדות בחיי אדם,<sup>218</sup> יחד עם קיומו של עומק אסטרטגי והיעדרו של איום ישיר וקיומי על מדינת ישראל, מנעו בעד אסטרטגיה התקפית

<sup>213</sup> יניב, שם, ע' 142; אייזנסטאדט, בסביץ' וכהן, שם, ע' 18; עילם, שם, ע' 68; מאיר פעיל. (2003). "תורת הלחימה של צה"ל במבחן המלחמות", בתוך: אברהם זהר, בני מיכלסון ואפי מלצר (עורכים), המאבק לביטחון ישראל. תל-אביב: העמותה הישראלית להיסטוריה צבאית ליד אוניברסיטת תל-אביב, ע' 313; אפרים ענבר. (2004). רבין והביטחון הלאומי של ישראל. תל-אביב: משרד הביטחון, ע' 95.

<sup>214</sup> הורוביץ, שם, עמ' 69-70.  
<sup>215</sup> שם, ע' 70; לויטה, שם, ע' 48; נדל, שם, עמ' 15, 20; אפרים ענבר. (1983). "האסטרטגיה הישראלית מיום הכיפורים ואילך", מערכות, 289-290, ע' 17; אבריאל בר-יוסף ואבנר שמחוני. (2010). "לחימה אסימטרית ותפיסת הביטחון של ישראל", מערכות, 429, ע' 8.

<sup>216</sup> לויטה, שם.

<sup>217</sup> גורדון, שם, עמ' 281-282; נדל, שם, ע' 12; חיים הרצוג. (2005). עם כלביא יקום. תל-אביב: משכל, עמ' 192-193.  
<sup>218</sup> מחירה של מלחמה זו היה כבד – 777 אבדות בנפש ואלפי פצועים. לפי יריב, מחיר גבוה זה יצר משקע של רתיעה ממלחמה בחלק ניכר מהציבור. מתוך: אהרון יריב. (1985). "מלחמת ברירה – מלחמת בליית ברירה", מתוך: מלחמת ברירה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ע' 21.

כוללת וגרמו להעדפת אסטרטגיה של אכיפה, דהיינו, הנחתת מהלומות על הצבא המצרי באמצעות פשיטות ואש מנגד, בחזית ובעורף, ללא כיבוש שטח.<sup>219</sup> המצרים ראו ברגישות הישראלית לאבדות נקודת תורפה, ולפי בר-יוסף, העניקו עדיפות לפגיעה בחיילי צה"ל, כיוון ש"אובדן חיים גורם לפיקוד הישראלי לדאגה הגדולה ביותר".<sup>220</sup>

עניין הרגישות החברתית לאבדות אף בא לידי ביטוי בתפישת יעדי המלחמה של ישראל ערב מלחמת יום הכיפורים. לפי בר-יוסף, תפישת יעדי המלחמה של הרמטכ"ל הייתה ברורה: השגת הכרעה מהירה במינימום אבדות לצה"ל, תוך גרימת אבדות מרביות לצד השני.<sup>221</sup> בדומה לרמטכ"ל, סבר גם סגנו, כי לישראל אין עניין במלחמה ולכן יעדיה צריכים להיות מניעתיים. לפיכך, אם ישראל תיקלע למלחמה, חרף רצונה, יעד המלחמה שלה צריך להיות סיום מהיר ככל האפשר של הלחימה במינימום אבדות לצה"ל.<sup>222</sup> בהתאם לכך, נועד לחיל-האוויר תפקיד מכריע בסיוע לכוחות היבשה. לטענת כהן, לנוכח ביצועיו המרשימים במלחמת ששת הימים, נתפס החיל כ"תעודת הביטוח" האולטימטיבית של ישראל. ההסתייגות מגיוס מילואים כללי, כמו גם העובדה שתלותו של חיל האוויר באנשי מילואים נמוכה יחסית, הובילה לאמונה חזקה ביכולתו של החיל לבלום מתקפה אפשרית. על אף פגמיה, אסטרטגיה זו קסמה למקבלי ההחלטות בחסכנותה ובתפיסתה כמבטיחה הצלחה מרבית במחיר מזער.<sup>223</sup>

ההכרה הישראלית בכך שהרגישות לנפגעים מהווה בעיה אסטרטגית באה לידי ביטוי עם תום מלחמת יום הכיפורים, אז, לטענת ספראי, הסתובבו בכירי הצבא בתחושה קשה שרגישות זו פגעה מהותית ביכולת הצבאית, כפי שהופגנה במהלך המלחמה. הדבר עולה מתוך סיכומי דיונים של המטה הכללי כשנה לאחר המלחמה: "מפני שנקודת התורפה הבסיסית שלנו היא בעצם – אנחנו לא מסוגלים לשאת אבדות. הערבים, היתרון הגדול שלהם זה היכולת שלהם לשאת אבדות... הנקודה הזאת של יכולת לשאת באבדות היא מגבלה רצינית שלנו, שנתגלתה בצורה בולטת במלחמה הזאת".<sup>224</sup>

<sup>219</sup> יריב, שם, ע' 22.

<sup>220</sup> אורי בר-יוסף. (2001). הצופה שנרדם: הפתעת מלחמת יום הכיפורים ומקורותיה. לוד: זמורה-ביתן, ע' 54.

<sup>221</sup> בר-יוסף, שם, ע' 185.

<sup>222</sup> שם, ע' 186.

<sup>223</sup> כהן, 1999, עמ' 64-66.

<sup>224</sup> מוטי ספראי. (2010). "הרגישות לנפגעים – רצף ותמורות", בין הזירות, 8, ע' 28.

לטענת קובר, ניתן לראות במבצע ליטני את ראשיתה של ההעדפה הישראלית לפעול בסגנון לחימה פוסט הרואי<sup>225</sup> בעימותים נמוכי עצימות.<sup>226</sup> ואכן, במהלך המבצע, שמטרתו הייתה פגיעה בתשתיות ארגוני הטרור הפלסטיניים בדרום לבנון, נמנע צה"ל מלהיכנס לצור מחשש לנפגעים רבים, וניהל קרבות מעטים עם לוחמי אש"ף.<sup>227</sup> אופן הפעלת הכוח במלחמת לבנון הראשונה שיקף במידה רבה את הדבקות בתפיסת ההפעלה המקורית. מלחמה זו נפתחה בהפתעה, ותכליתה הייתה חיסול בסיסי ארגוני הטרור הפלסטיניים בדרום לבנון בשל הסלמת פגיעתם בישראל. לשם כך יזמה ישראל מתקפה בעומק לבנון, שכללה בין היתר איגוף אופרטיבי באמצעות הנחתת כוחות מהים. בהמשך, יישם גם חיל האוויר את עקרונות המכה המקדימה, בכך שתוך זמן קצר הביא לשיתוקן המוחלט של סוללות הנ"מ וכוחות האוויר הסוריים.<sup>228</sup> כמו כן, כחלק מלקחי מלחמת יום הכיפורים, צה"ל שיפר את התיאום הבין-זרועי, את היכולת להפצת מודיעין למטרות, את מערכת הפיקוד והשליטה ואת מערכות החימוש המדויק.<sup>229</sup> לטענת ברון וטירה, שינוי זה היה קשור ישירות לחשש מאבדות, שמקורו באילוצים חברתיים והפוליטיים שהופיעו לאחר מלחמת יום הכיפורים.<sup>230</sup> כראיה לכך, במהלך הלחימה בלבנון הדגיש שרון, שר הביטחון דאז: "עניין הזמן ועניין המהירות זה גורם מכריע, פרט לנושא האבדות. אם עומד נושא האבדות מול נושא הזמן – אז ייקח עוד זמן".<sup>231</sup>

לפי ענבר, לאחר מלחמת לבנון הראשונה ניכרו ביתר שאת סימנים לכך שהלגיטימיות לשימוש בכוח הולכת ופוחתת, הן בקרב החברה הישראלית והן בקרב מנהיגיה.<sup>232</sup> לטענת לוי, הנסיגה לרצועת הביטחון ב-1985 מהווה דוגמא לכך.<sup>233</sup> כמו כן, לפי ענבר, ההתמודדות הישראלית הצבאית עם האינתיפאדה הייתה מדיניות מפוכחת של שימוש מתון בכוח במטרה למזער את ההתנגדות הפנימית. עם זאת, רבים בציבור הישראלי, ובראשם שרי ממשלה, מתחו ביקורת על

<sup>225</sup> סגנון לחימה זה תואר בסקירת הספרות.

<sup>226</sup> אבי קובר. "היבטים אסטרטגיים", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (30 במאי 2012); Avi Kober. "Western Democracies in Low Intensity Conflict: Some Postmodern Aspects", in: Efraim Inbar (ed.), *Democracies and Small Wars*. London: Frank Cass, p. 11.

<sup>227</sup> עפר שלח. "מלחמה כבקשתך", *מעריב – nrg* (17 בינואר 2009).

<sup>228</sup> בר-יוסף ושמחוני, *שם*, ע' 9; איתי ברון. (2008). "לאן נעלם התמרון?", *מערכות*, 421-420, ע' 8.

<sup>229</sup> אדמסקי, *שם*, ע' 157.

<sup>230</sup> ברון, *שם*; טירה, *שם*, ע' 28.

<sup>231</sup> גורדון, *שם*, ע' 291.

<sup>232</sup> Inbar, *op. cit.*, p. 51.

<sup>233</sup> Yagil Levy. (2009a). "An Unbearable Price: War Casualties and Warring Democracies", *International Journal of Politics, Culture and Society*, 22 (1), pp. 70-71.

התנהלות צה"ל וטענו כי הוא נוקט ביד קשה מדי. ענבר אף מציין את מדיניות ההבלגה במלחמת המפרץ כדוגמה נוספת להימנעות ההנהגה הישראלית משימוש בכוח צבאי.<sup>234</sup>

לאחר היערכות צה"ל ברצועת הביטחון התבססה מדיניות ישראל על שילוב של מהלכי הרתעה כנגד חזבאללה, בד בבד עם חתירה לשיתוף פעולה עם אוכלוסיית האזור.<sup>235</sup> למעשה, פעולת צה"ל הפכה בעיקרה להגנתית:<sup>236</sup> הוקמה שרשרת מוצבים שנפרסו לאורך "הקו האדום" (הקו הצפוני של רצועת הביטחון), שרובם נתפסו על-ידי צד"ל ומיעוטם על-ידי צה"ל, והונחו מארבים חודרים באזורים "מועדים". מערך זה שהתאפיין בתפיסתו הפאסיבית, נועד לשרת את התכלית העליונה של רצועת הביטחון – מניעת פגיעה ביישובי הצפון. כמו כן, שיקף מערך זה את התפיסה הישראלית, שהעדיפה פעילות סיכולית על פני פעילות מנע התקפית העלולה להביא להחרפת העימות.<sup>237</sup> בנוסף, הופעלו כוחות מיוחדים בעומק לבנון:<sup>238</sup> הפשיטה על בסיס חזבאללה במידון במאי 1988, התקיפה בנועיימה בדצמבר 1988 וחיסול עבאס מוסאווי בפברואר 1992 מהוות דוגמאות לכך.<sup>239</sup> אלא שבסוף שנות השמונים החל צה"ל לצמצם את השימוש בכוחות המיוחדים בלבנון, אם אפשר היה לבצע את המשימה על-ידי מסוקי קרב ומטוסים בסיכון קטן יותר. תפנית זו נבעה אף היא מהצורך להקטין את האבדות, ומיכולתו הגוברת של חיל האוויר לפגוע במטרות המחבלים באזורים שנחשבו מסוכנים מדי עבור כוחות מיוחדים.<sup>240</sup>

כהמשך לכך, בראשית שנות התשעים, בהשראת המערכה האווירית המוצלחת שניהלה ארצות-הברית בעיראק במלחמת המפרץ הראשונה,<sup>241</sup> הוחל בעיצובה של התפיסה לפיה "הדגש יהיה על

<sup>234</sup> Inbar, *op. cit.*, p. 52.

<sup>235</sup> יניב, שם, ע' 442; Shmuel Gordon. (1998). *The Vulture and the Snake – Counter-Guerrilla Warfare: The War in Southern Lebanon*. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, Begin-Sadat Center for Strategic Studies.

<sup>236</sup> סטיוארט א. כהן. (2003). "היחסים המשתנים בין החברה לצבא בישראל: ההשלכות המבצעיות", בתוך: מאגיד אלחאגי ואורי בן-אליעזר (עורכים), *בשם הביטחון*. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור, ע' 113.

<sup>237</sup> מרק בוואר. (1997). *האסטרטגיה הביטחונית של ישראל בדרום לבנון – עשור מתום המלחמה, 1985-1996*. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה, ע' 69; יגאל חקון. (2002).

*הנסיגה החד-צדדית מלבנון: סיומן של 15 שנות התערבות ב-LIC 2000-1985*. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה, עמ' 55-56; Sergio Catignani. (2009). "Israeli Counter-

Insurgency Strategy and the Quest for Security in the Israeli-Lebanese Conflict Arena", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), *Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective*. London: Routledge, p. 79.

<sup>238</sup> בן-מאיר, שם, ע' 227; Niccolo Petrelli. (2012). "The Missing Dimension: IDF Special Operations Forces and Strategy in the Second Lebanon War", *Small Wars and Insurgencies*, 23 (1), p. 63.

<sup>239</sup> יניב, שם, עמ' 435-442.

<sup>240</sup> אייזנשטאדט, בסביץ' וכהן, שם, ע' 88.

<sup>241</sup> אדמסקי, שם, ע' 162; אמיר קוליק. (2006). "חיזבאללה מול צה"ל: המימד האופרטיבי", *עדכון אסטרטגי*, 9 (3),

ע' 24; מאיר פינקל ואיתן שמיר. (2010). "ממי צריך צה"ל ללמוד?", *מערכות*, 433, ע' 32; Efraim Inbar. (2008). *Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War*. London: Routledge, p. 226;

אש ולא על תמרון, על נטרול האויב ולא על הכרעתו באמצעות כיבוש שטח".<sup>242</sup> הצורך בתפיסת הפעלה חדשה נבע מן ההכרה כי השינויים האסטרטגיים שחלו בזירה מחייבים מחשבה מחודשת בכל הקשור לבסיס הקונספטואלי של הפעלת צה"ל.<sup>243</sup> צורך זה נבע בחלקו מההכרה כי החברה הישראלית עוברת תהפוכות ניכרות שחלקן בעלות השלכות מעשיות לצה"ל,<sup>244</sup> כמו למשל המעבר לשלב הפוסט-הרואי בתרבות המערב, שבמסגרתו פחתה במידה ניכרת נכונותם של האזרחים להילחם ולהקריב את חייהם בהיעדר כורח חד משמעי;<sup>245</sup> תפקיד התקשורת, המקומית והבינלאומית, בסביבה האסטרטגית; והשפעת המחלוקות בדעת הקהל הישראלית על הפעלת הכוח הצבאי.<sup>246</sup> כמו כן, המעבר מעימותים קונבנציונאליים לעימותים מוגבלים היווה אתגר לתפיסת ההפעלה המקורית של צה"ל, שכן העימות המוגבל חייב לגיטימציה - פנימית ובין-לאומית - שהמהלך המתמך התקשה להשיג.<sup>247</sup>

סגנון הלחימה החדש, בו "מאמץ האש" תופס את עיקר המערכה, יושם בהצלחה ב-1993 בעת מבצע "דין וחשבון".<sup>248</sup> גם באפריל 1996, בעת מבצע "ענבי זעם", עיקר הלחימה של צה"ל היה באמצעות חיל האוויר והמערך הארטילרי.<sup>249</sup> בנוסף לתקיפת מטרות חזבאללה, במבצע "ענבי זעם" הותקפו גם מטרות תשתית ומרכזי אוכלוסייה אזרחיים בלבנון. בתגובה, ירה חזבאללה מאות קטיושות לעבר צפון ישראל. במהלך מבצע זה התבררו מגבלות השימוש באש מנגד: על אף שחזבאללה ספג נזקים כבדים, בשום שלב במהלך המבצע לא הצליחה ישראל לדלל את קצב האש

---

Aharon Levran. (1997). Israeli Strategy After Desert Storm: Lessons of the Second Gulf War. London: Frank Cass, p. 123.

<sup>242</sup> ברון, שם, ע' 10; יהודה וגמן. (2007). "ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים", עדן אסטרטגי, 10 (2), ע' 25; נדיר צור. (2010). "מבחן התודעה: משבר המשמעות בצה"ל ובחברה וחשיפתם במלחמת לבנון השנייה", צבא ואסטרטגיה, 2 (2), ע' 9.

<sup>243</sup> (ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי, ירושלים: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 – ועדת וינוגרד, ע' 270.

<sup>244</sup> תמורות אלו יידונו בהרחבה בפרק הבא.

<sup>245</sup> Eric Ouellet and Pierre C. Pahlavi. (2012). "Institutional Analysis and Irregular Warfare: Israel Defense Force during the 33-Day War of 2006", Small Wars and Insurgencies, 23 (1), p. 39.

<sup>246</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 270.

<sup>247</sup> ברון, שם, ע' 11.

<sup>248</sup> הרצוג, שם, ע' 361; רס"ן ויקטור, שם, ע' 6.

<sup>249</sup> איתי ברון. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון (16 בספטמבר 2008); רס"ן ויקטור. (2007). "כך השתעבד צה"ל לאש וזנח את התמרון", מערכות, 415, ע' 5; שמואל גורדון. (2012). מחניבעל למלחמה: החלטות אסטרטגיות במלחמת לבנון השנייה. בן-שמן: מודן, ע' 25; אורי בן-אליעזר. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ע' 117; Andrew Exum. (2006). Hizballah at War: A Military Assessment. Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, p. 2; Uzi Rubin. (2007). The Rocket Campaign against Israel during the 2006 Lebanon War. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, Begin-Sadat Center for Strategic Studies, p. 2; Matt M. Matthews. (2008). We Were Caught unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War. Fort Leavenworth, KS: U.S. Army Combined Arms Center, Combat Studies Institute Press, pp. 7-

שנורתה לעברה.<sup>250</sup> המהלכים הקרקעיים היו מוגבלים — בעיקר פעילות של כוחות מיוחדים באזורי השיגור, והכנסת כוחות אל הלחימה נעשתה רק לאחר שצה"ל נכשל במידה רבה בצמצום היקף הירי לתחום ישראל.<sup>251</sup>

לפי פרי, בשנות התשעים הפכה הרגישות לנפגעים לשיקול משמעותי בקביעת הטקטיקה הנהוגה בפעולות מלחמתיות. כך במלחמה בלבנון, ועוד יותר מכך במלחמה בטרור, אומצו שיטות פעולה שהעמידו בעדיפות עליונה צמצום מרבי של פגיעה בחיי הלוחמים.<sup>252</sup> חוקרים רבים סבורים כי היענות ללחץ אזרחי, ולא שיקולים מקצועיים שמקורם באגפי התכנון ותורת הלחימה הצבאית, היא שגרמה לצבא לאמץ שיטות פעולה מקצועיות, שספק אם היה נוקט אלמלא הופעל לחץ זה.<sup>253</sup> העיד על כך הרמטכ"ל דאז, שאול מופז: "חובתנו לעשות הכול על-מנת לצמצם את אבדותינו באזור הביטחון...התביעה לצה"ל לעשות כל מאמץ לרדת בהיקף הנפגעים היא תביעה מוצדקת והצבא צריך לעשות כל מאמץ בתחום הרגיש הזה".<sup>254</sup> תמיר מתאר בספרו את השפעת הלחץ הציבורי על מאבקו המתמשך של צה"ל בחיזבאללה בשנות התשעים: "בניגוד לחיזבאללה, שהראה נחישות ארוכת שנים להמשיך לחדור לשטח גם כאשר ספג נפגעים, הייתה פעילות כוחותינו תלויה תוצאה. כאשר ספגנו נפגעים, הופסקה הפעילות כמעט לחלוטין, וכאשר הצלחנו, הוגברה הפעילות...מידת הסיכון שהיה צה"ל מוכן ליטול הייתה תלויה לא מעט בהלך הרוח הציבורי באותה תקופה".<sup>255</sup> אלוף (במיל') דוד עברי, אף טען כי בעתיד "בתפיסת הביטחון של ישראל נצטרך לקחת בחשבון את הרגישות הגבוהה לאבדות בנפש".<sup>256</sup>

גם בויאר במחקרו טוען כי הסיבה לכך שצה"ל נמנע מלמצות את כלל כוחו במהלך שהייתו בדרום לבנון, הוא החשש מהסתבכות נוספת ב"ביצה הלבנונית". בתקופת כהונתו כראש הממשלה, חשף יצחק רבין בגלוי חשש זה. בעת שסייר ביישובי הצפון, אמר רבין בתגובה לתושב הצפון שהעלה בפניו מצוקות כלכליות וביטחוניות לאור המצב: "אני מבין מקלטים, אני מבין מצוקות כלכליות בעקבות הישיבה במקלטים, אבל מה שצריך עכשיו זה לסיים את העסק הזה בלי להסתבך. לבנון

<sup>250</sup> Matthews, *ibid.*, p. 9.

<sup>251</sup> קוליק, שם.

<sup>252</sup> יורם פרי. (1999). "ייחסי חברה-צבא בישראל במשבר", *מגמות*, 39, ע' 283.

<sup>253</sup> שם; כהן, שם, ע' 113; יגיל לוי. (2008). "כיצד דמוקרטיזציה מחוללת לוחמות – מלחמת לבנון השנייה", *פוליטיקה*, 17, ע' 121.

<sup>254</sup> יעקב ארז. "קצינים צריכים להיות מעורבים במו"מ המדיני. לא להביע דעות פוליטיות", *מעריב – מוסף ראש*

*השנה* (20 בספטמבר 1998), ע' 54.

<sup>255</sup> משה תמיר. (2005). *מלחמה ללא אות*. תל-אביב: מערכות, ע' 182.

<sup>256</sup> כפי שצוטט ב: פרי, שם.

זה קן צרעות, כל מי שנכנס לשם הסתבך ולא פתר שום בעיה".<sup>257</sup> לחשש זה נוספה גם בעיית גיוסם של כוחות מילואים גדולים, הנדרשים לכיבוש שטח והחזקתו בביצוע פעולות רחבות היקף. כאמור, גיוס כזה מכביד על המשק ויוצר לחץ ציבורי לקיצור הפעולות הצבאיות.<sup>258</sup> בנוסף, אנשי מילואים מועדים יותר להתנגדות מצפונית. אי לכך, במהלך שנות התשעים צומצם משמעותית מספר חיילי המילואים שהועסקו במשימות קרב בדרום-לבנון,<sup>259</sup> ועיקר הלחימה הושענה על הכוחות הסדירים.<sup>260</sup>

את השאיפה למלחמה ללא נפגעים שירתו ההתפתחויות הטכנולוגיות שהבשילו במחצית השנייה של שנות התשעים.<sup>261</sup> התפתחויות אלו הובילו לשינוי יסודי ביכולת הפעולה מהאוויר, שהתבטא בשלהי שנות התשעים בעדיפות הברורה שניתנה להפעלת הכוח האווירי.<sup>262</sup> הרמטכ"ל דאז, שאול מופז, אף הודה כי ההישענות בעיקר על כוח אווירי בפעילות נגד חזבאללה נועדה לצמצם את הרוגי צה"ל.<sup>263</sup> בד בבד, חל שינוי גם ביחסם של הקצינים בכוחות היבשה לשילוב של אמצעים טכנולוגיים מתקדמים בפעילות המבצעית. יותר ויותר הסתמכו הקצינים על פתרונות טכנולוגיים, והחלו לראות בהם אמצעי היכול להפחית את הסיכונים שבהפעלת הכוח ואמצעי שעשוי לתת מענה בזירות הפעולה המרכזיות של צה"ל באותן השנים – הזירה הלבנונית והזירה הפלסטינית.<sup>264</sup>

משנת 1997 ועד שנת 2000 חלה עלייה במספר הנפגעים הישראלים כתוצאה ישירה או עקיפה מהעימות מול חזבאללה. בשנת 1997 עמד מספר הרוגי צה"ל על 100, לאחר שב"אסון המסוקים" (דצמבר 1997) נספו 73 חיילים.<sup>265</sup> אירוע זה אמנם לא התרחש במסגרת עימות ישיר מול חזבאללה, אך הייתה לו השפעה עצומה על נכונותו של הציבור הישראלי להמשיך ולספוג את המחיר שגבתה נוכחות צה"ל בדרום לבנון.<sup>266</sup> הדיון הציבורי והפוליטי בסוגיה זו הלך והתרחב

<sup>257</sup> כפי שצוטט ב: חיים קניזו. (2011). "קורי עכביש?" – היבטים של חוסן לאומי והרתעה במאבק בין ישראל וחזבאללה 2006-1982. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה, ע' 59.

<sup>258</sup> בוואר, שם.

<sup>259</sup> כהן, שם, ע' 114.

<sup>260</sup> יגיל לוי. (2011). "צבא המילואים שוקע", צבא ואסטרטגיה, 3 (3), ע' 55; אודי לבל. "מחיר ההיררכיה של השכול – פאניקה מנפגעים והשלכותיה", הרצאה שניתנה במסגרת ערב עיון בנושא "החברה האזרחית בישראל וסוגיות השבויים", תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי (8 במאי 2012).

<sup>261</sup> Matthews, op. cit., p. 23.

<sup>262</sup> רס"ן ויקטור, שם, ע' 5.

<sup>263</sup> As Cited in: Kober, op. cit., pp. 150-151.

<sup>264</sup> ברוך, שם, ע' 10.

<sup>265</sup> הרצוג, שם, ע' 365.

<sup>266</sup> אורי בן-אליעזר. (2001). "מאומה במדים לצבא פוסט מודרני: פוליטיקה צבאית בישראל ב"זמנים חדשים", תרבות דמוקרטית, 4-5, ע' 91; אורלי רויכמן. (2010). הרתעה ודיפלומטיית אילוצים בעידן הטרור: יישום אסטרטגיות אילוף במסגרת העימותים בין מדינת ישראל לבין הארגונים אש"ף, חזבאללה וחמאס. חיבור לשם קבלת

והיה לאחד הנושאים המרכזיים שהועלו במסגרת מערכת הבחירות של שנת 1999.<sup>267</sup> במהלך שנה זו הסלים חזבאללה את פעילותו וביצע למעלה מ-1500 פעולות צבאיות נגד יעדי צה"ל באזור רצועת הביטחון.<sup>268</sup> מצב זה הוביל להעצמת האמירות הפוליטיות המסתייגות של רבים בציבור הישראלי, והתוצאה הייתה החלטה מדינית על נסיגה חד-צדדית מלבנון, שבוצעה במאי 2000.<sup>269</sup> מתוך רצון לבצע את היציאה ללא נפגעים, נשא השלב האחרון של היציאה אופי של כמעט מנוסה בהולה, אשר אמנם בוצעה ללא אבדות, אולם זכתה לביקורת ציבורית קשה בישראל ולצהלות ניצחון של חזבאללה והפלסטינים. יש הטוענים כי הפלסטינים פירשו את הנסיגה הישראלית ככניעה בפני לחץ צבאי עיקש, ומשום כך פרצה ההתקוממות הפלסטינית האלימה כארבעה חודשים לאחר מכן.<sup>270</sup>

האסטרטגיה הישראלית בזירה הלבנונית מאז הנסיגה התבססה על "הכלה":<sup>271</sup> מזעור הנזק של התקפות חיזבאללה, ונקיטת טקטיקה של תגמול מוגבל כדי להימנע מעימות כולל עם הארגון.<sup>272</sup> הנימוקים לכך היו הימנעות מפתחת חזית נוספת לזו הפלסטינית, אשר הטילה באותה עת מעמסה כבדה על הכוחות הסדירים ועל כוחות המילואים של צה"ל;<sup>273</sup> שאיפה להמשיך את השגשוג הכלכלי בצפון ולשמור על שלווה תושבי הגליל שהיו נתונים שנים לא מעטות תחת מטר

תואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה, ע' 55; Avraham Sela. (2007). "Civil Society, the Military, and National Security: The Case of Israel's Security Zone in South Lebanon", Israel Studies, 12 (1), p. 69; Stuart A. Cohen. (2008). Israel and its Army: From Cohesion to Confusion. London: Routledge, p. 74.

עמוס מלכא. (2011). "עשור לנסיגה מלבנון – הצלחות וטעויות", צבא ואסטרטגיה, 3 (2), ע' 56; Matthews, op.

cit., p. 9.

רויכמן, שם.

מאיר אלרן. (2006). חוסן לאומי בישראל: השפעות האינתיפאדה השנייה על החברה הישראלית. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, ע' 21; גיורא סגל. (2007). "איך מנצחים כוחות מהפכניים", מערכות, 415, ע' 45.

הרצוג, שם, עמ' 367-368.

מונח זה מקורו במלחמה הקרה. שנים ארוכות נאבקה ארצות-הברית נגד ברית המועצות באמצעות אסטרטגיה של הכלה. היא הקיפה את ברית המועצות בבריתות, מנעה מברית-המועצות טכנולוגיות מתקדמות, השתמשה בסנקציות כלכליות ונקטה דיפלומטיה מתאימה ללא שימוש בכוח. מתוך: גורדון, שם, ע' 24.

צור, שם, עמ' 5-6; (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ע' 19; יצחק בן-ישראל. (2007). מלחמת הטילים הראשונה: ישראל – חיזבאללה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית-הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוד, ע' 12; יואב לימור ועפר שלח. (2007). שבויים בלבנון: האמת על מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ע' 128; גדי היימן ועודד לוונהיים. (2008). "ישכר הולם": נקמה והמערכה הישראלית במלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, ע' 100; דני חלוץ. (2010). בגובה העיניים. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 374; גיורא איילנד. (2011). "יסוף מעשה במחשבה תחילה": על נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000", צבא ואסטרטגיה, 3 (3), ע' 67.

גורדון, שם, ע' 27; דניאל סובלמן. (2004). "ארבע שנים לנסיגה מלבנון: המאבק על עיצוב כללי המשחק בצפון", עדן אסטרטגי, 7 (2), ע' 31; דן שיפטן. "שש אחרי המלחמה", יומן אקדמי (11 בספטמבר 2006); Efraim Inbar. (2008). Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War. London: Routledge, p. 223.

התקפות; וחשש משיבה ל"בוץ הלבנוני".<sup>274</sup> כמו כן, ראש אגף המבצעים דאז, האלוף דן הראל והרמטכ"ל יעלון גרסו כי הפלישה האמריקנית לעיראק, שהתרחשה באותה עת, מפעילה לחץ על פטרוני חזבאללה בטהרן ודמשק, ועל כן אין לישראל שום תועלת בהתקפה רבתי על חזבאללה. מדיניות זו התבטאה באמירתו הידועה של יעלון ש"אם נפעל נכון מבחינה מדינית וצבאית, הרקטות יחלידו".<sup>275</sup> לטענת האלוף (מיל') משה קפלינסקי, "במרכז תפיסה זו עמד העיקרון של 'שב ואל תעשה'... ביטחון חיילי צה"ל הוגדר כחשוב מכל".<sup>276</sup> עדות למדיניות הפאסיבית שננקטה בשנות ההכלה ניתן למצוא בהגדרת המשימות לעוצבת הגליל, המופקדת על הגזרה הלבנונית: אחת מהן היא "מניעת הצלחות מהאויב".<sup>277</sup>

בהתאם לכך, לאחר נסיגתו מרצועת הביטחון דילל צה"ל את סדר הכוחות בגבול הצפון; שילב אמצעים לעמידה ארוכה ולספיגה של התקפות; הסיורים והפעילות המבצעית לאורך גדר המערכת צומצמו במטרה להקטין את החיכוך עם חיזבאללה ואת הסיכון ללוחמים, בעיקר בשל חשש מחטיפת חיילים על הגדר; שונו הוראות הפתיחה באש; והוגבלה יכולתם של חיילי צה"ל להגיב על פעילות עוינת מעבר לגבול.<sup>278</sup> גם לאחר חטיפתם של שלושה חיילי צה"ל בהר דב באוקטובר 2000 המשיכה ישראל במדיניות זו.<sup>279</sup> בנוסף, לטענת קוליק ורובין, ישראל המשיכה לדבוק במדיניות ההבלגה על אף שבידה היה מידע מפורט על התעצמות הארגון במערכות נשק אסטרטגיות, שהגיעו אליו מאיראן ומסוריה:<sup>280</sup> השמדת מערך הרקטות ארוכות הטווח על-ידי חיל האוויר ביומיים הראשונים למלחמת לבנון השנייה מעידה על כך.<sup>281</sup> כמו כן, בעקבות הנסיגה בנה הארגון קו ארוך של מוצבים מבוצרים לאורך הגבול, תוך הפרה בוטה של החלטות האו"ם בהקשר זה. גם פעילות מתגרה זו של חזבאללה לא הובילה את ישראל לנקיטת יוזמה מלחמתית

<sup>274</sup> צור, שם, ע' 5; סגל, שם, ע' 17; עמוס הראל ואבי יששכרופ. (2008). קורי עכביש: סיפורה של מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: משכל, ע' 77; Inbar, *ibid*; Gil Merom. (2008). "The Second Lebanon War: Democratic Lessons Imperfectly Applied", *Democracy and Security*, 4 (1), p. 8.

<sup>275</sup> לימור ושלה, שם, עמ' 128-129.

<sup>276</sup> צור, שם, עמ' 5-6.

<sup>277</sup> בן כספית. "קונספט הצימר", מעריב – מוסף שבת (21 ביולי 2006), ע' 5.

<sup>278</sup> צור, שם, ע' 10.

<sup>279</sup> ברון, שם, ע' 11; גורדון, שם, ע' 26; יועז הנדל וזכי שלום. (2007). "כשלים קונספטואליים בדרך למלחמת לבנון: לקחים אפשריים", עדכן אסטרטגי, 10 (1), ע' 22; Inbar, *op. cit.*; Daniel Helmer. (2008). "Not Quite Counterinsurgency: A Cautionary Tale For US Forces Based On Israel's Operation Change of Direction", *Australian Army Journal*, v (2), p. 119.

<sup>280</sup> אמיר קוליק. (2009). "המודיעין ואתגרי הירי תלול המסלול", צבא ואסטרטגיה, 1 (3), ע' 19; Rubin, *op. cit.* pp. 2, 4.

<sup>281</sup> גבריאל סיבוני ואמיר קוליק. (2009). "סיכום – מלחמת לבנון השנייה כקו פרשת מים", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), ע' 58.

נגד הארגון.<sup>282</sup> יש לציין, כי הימנעותה של ישראל מתגובה עמדה בניגוד מוחלט להצהרות של מנהיגים ישראלים בדרג הבכיר ביותר, ולפיהן פעילות מתגרה של חזבאללה נגד ישראל, לאחר הנסיגה מדרום לבנון, תוביל את ישראל לתגובה מאסיבית נגד הארגון.<sup>283</sup>

מדיניות ההכלה ננקטה אף ביחס לעימות עם הפלסטינים, לפחות בחודשים הראשונים של האינתיפאדה השנייה. בהתאם לכך נמנע צה"ל משימוש בתמרון ומהתבססות נרחבת בערים וניהל מערכה סטטית בעיקרה מתוך העמדות שבהן החזיק.<sup>284</sup> בכדי להגביר בכל זאת את הלחץ הצבאי נעשה שימוש באש בלי ליצור מגע קרוב עם קיני הטרור הפלסטיניים. אלא שבתגובה להתגברות פעילות הטרור החל צה"ל לפעול באופן שיטתי בתוך שטחי A ללא התחשבות בריבונות הפלסטינית. מגמה זו הגיעה לשיאה בזמן מבצע "חומת מגן" (2002), במהלכו כבש צה"ל את מרבית ערי הגדה והתבסס בתוכן.<sup>285</sup>

יש לציין כי על אף מדיניות ההכלה, צה"ל שקד על הכנת תכניות המגירה למקרה שתתלקח מלחמה בצפון. אלוף פיקוד הצפון דאז, בני גנץ, בחן עם כניסתו לתפקיד ב-2002 את האפשרות להתמודד עם מערך הקטיושות רק באמצעות הפעלת אש מן האוויר וארטילריה. המסקנה שעלתה מן התרגילים שנערכו הייתה חד-משמעית: הדבר אינו מעשי. בעקבות כך קודמה תכנית "מגן הארץ", שכללה כשלב ראשון פעולת ריכוך אווירית, לאחריה השתלטות על שטחים מסביב ליישובים בדרום לבנון, תוך כניסה למעוזי חיזבאללה לשם פירוק משגרי הקטיושות, ולבסוף – "התנתקות" – מסירת שטחי דרום לבנון לידי כוח אחר – צבא לבנון או כוח בינלאומי.<sup>286</sup> לתכנית זו היו יתרונות רבים: היא הביאה לידי ביטוי את הדגש החדש של צה"ל על אש מדויקת, שליטה אווירית ומודיעינית, הפעלת כוחות קטנים ומיומנים ב"חתימה נמוכה" והימנעות ממהלכים כבדים ומסובכים, ובכך הצליחה לחמוק מהטראומה הציבורית של "הבוץ הלבנוני". ראשי הצבא סברו שהציבור הישראלי הסכים לבריחה מלבנון בגלל עשרים וחמישה הרוגים בשנה, ולכן יתקשה לראות הצלחה במהלך שיהיה כרוך במספר גדול של הרוגים.<sup>287</sup>

<sup>282</sup> זכי שלום. (2006). "קונספציות ושבירן: מלחמת לבנון כאבן בוחן", עדכן אסטרטגי, 9 (2), ע' 25.

<sup>283</sup> שם; דן חלוץ. (2009). "על הכישלונות וההישגים במלחמה", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), ע' 46.

<sup>284</sup> הרצוג, שם, ע' 399.

<sup>285</sup> בר-יוסף ושמחוני, שם; אסף חזני. (2011). "הקשר בין תהליכים חברתיים לתורת ההפעלה של צה"ל", מערכות, 435, ע' 19.

<sup>286</sup> עמיר רפפורט. (2007). אש על כוחותינו. תל-אביב: מעריב, עמ' 73-74.

<sup>287</sup> לימור ושלח, שם, ע' 133; Avi Kober. (2008). "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", Journal of Strategic Studies, 31 (1), p. 10.

עם זאת, בצה"ל ידעו כי תכנית זו רחוקה מלהיות אידיאלית. היא נחשבה בעייתית לא רק בגלל החשש מאבדות בעת פעולה בשטח לבנון, אלא גם בגלל הסכנה שהיא תפגע בלגיטימיות של כל פעולה ישראלית נגד חיזבאללה ותקשה על ישראל ליצור שיתוף פעולה עתידי עם ממשלת לבנון. מעל הכול ריחף החשש כי לא יהיה בנמצא גורם כלשהו שיהיה אפשר למסור לידיו את שטחי דרום לבנון בשלב "ההתנתקות", מה שיוביל את ישראל לשקוע בשנית בבוץ הלבנוני. החשש היה כה גדול, עד שבתרגיל "אבני אש 9" ביוני 2004, שבו תורגל המטכ"ל גם בתרחיש של מלחמה בזירה הצפונית, הרמטכ"ל יעלון עשה הכול כדי להימנע מכניסה קרקעית ללבנון – אפילו שהיה מדובר ב"פעולה על הנייר" בלבד.<sup>288</sup> לטענת קפלינסקי, בתרגיל זה התבררו נקודות תורפה רבות בתפיסה החדשה: מעבר לניסיונות לא מוצלחים להכריע את הצד השני באמצעות הפעלת אש בלבד, התברר כי משך המלחמה ארוך מדי ולא ניתנה התייחסות מספקת לכמות הנפגעים בעורף.<sup>289</sup>

כאמור לעיל, צה"ל נטה בבירור לסגנון לחימה של הפעלת אש מנגד עוד בטרם מינויו של דן חלוץ לרמטכ"ל ביוני 2005, אך בתקופת כהונתו חיזק חלוץ מגמה זו.<sup>290</sup> ככלל, חלוץ ייחס חשיבות מעטה לצבא היבשה וראה בחיל האוויר גורם מרכזי בהכרעת המערכה. אפשר ללמוד על כך מדברים שנשא בהרצאה במכללה לביטחון לאומי עוד בהיותו מפקד חיל האוויר, בינואר 2001: "לא מפעילים כוח יבשתי כל עוד יש חלופה ראויה... זה מחייב אותנו להתנתק מכמה הנחות אנכרוניסטיות: קודם כל, שניצחון שווה טריטוריה... הכרעה היא עניין של תודעה. כוח אווירי משפיע באופן משמעותי על תודעת היריב".<sup>291</sup>

שלושה חודשים לפני מלחמת לבנון השנייה אושרה תפיסת ההפעלה החדשה, אשר ביטאה את תמצית תפיסתה של ישראל באשר לאופייה של המלחמה בעידן "המהפכה בעניינים צבאיים". בניגוד לדוקטרינה המסורתית של צה"ל, הטיפה תפיסת ההפעלה החדשה להעביר את המלחמה לשטח האויב לא באמצעות "רגל בקרקע", אלא באמצעות מערכת משולבת של נשק מנגד וחימוש מונחה מדויק המבוססת על מודיעין בזמן אמת ונתמכת במערכות פיקוד ושליטה,<sup>292</sup> בצירוף פשיטות קרקעיות מוגבלות והסתמכות ניכרת על כוחות קומנדו קטנים ומאומנים. המטרה הייתה

<sup>288</sup> רפפורט, שם, ע' 76; הראל ויששכרוף, שם, ע' 117; גיורא סגל. (2008). "מלחמת לבנון השנייה – הזדמנות שהוחמצה", מערכות, 421-420, ע' 17; 45, p. Kober, *op. cit.*  
<sup>289</sup> רס"ן ויקטור, שם; משה קפלינסקי. (2009). "צה"ל בשנים שלפני המלחמה", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), ע' 22.  
<sup>290</sup> Inbar, *op. cit.*, p. 227; Kober, *op. cit.*, p. 18.

<sup>291</sup> אלכס פישמן. "חטף וירוס", ידיעות אחרונות-המוסף לשבת (15 בדצמבר 2006), ע' 6.  
<sup>292</sup> אדמסקי, שם, ע' 170.

לייצר במקביל "אפקטים מערכתיים" שישפיעו על תודעת היריב ויביאו לקריסתו.<sup>293</sup> כך גם יימנעו אבדות בקרב הכוחות, שהיו נגרמות כתוצאה מחיכוך קרוב עם האויב.<sup>294</sup> בצה"ל היה פיתוי לאמץ גישה זו, עקב היותה "סטרילית" בכל הקשור לצורך בהתכתשויות מדממות המאפיינות תמרונים קרקעיים, וכן בשל החשש מן המשמעויות המדיניות המתלוות לכיבוש שטחים, סריקה וטיהור ואחיזה בהם לאורך זמן.<sup>295</sup>

מעבר לחיקוי הדוקטרינה הסובייטית, שאבה התפיסה החדשה את מקורותיה גם מן התפיסה האמריקנית של "מבצעים מבוססי אפקטים" (Effect Based Operations – EBO).<sup>296</sup> תפיסה זו גרסה כי יש להפעיל על האויב מנופים צבאיים לא רק כדי לגרום נזק כשלעצמו, אלא אף בכדי לייצר אשד של תוצאות עקיפות מסדר שני אשר ישפיעו על האויב כעל מערכת וישיגו את המטרות האסטרטגיות של המערכה.<sup>297</sup> חסידי ה-EBO ביססו את טיעוניהם על התפקיד המכריע, לתפיסתם, שהיה לכוח האווירי במלחמת המפרץ הראשונה ובמלחמת קוסובו. לאור ניסיונות מוצלחים אלה, נטען כי באמצעות תקיפות מדויקות מהאוויר יהיה ניתן להכריע את היריב, מבלי להזדקק לכוחות קרקעיים.<sup>298</sup> בהשראת צבא ארצות הברית, גברה גם בצה"ל ההערכה ליכולתו של חיל האוויר הישראלי, והחיל תועדף תקציבית על חשבון זרוע היבשה.<sup>299</sup> לקראת 2006 מחק צה"ל מתרחישי הייחוס שלו את האפשרות כי מלחמה כלשהי תוכרע על-ידי עוצבות משוריינות מתמרנות המסתייעות בחי"ר, בארטילריה ובהנדסה.<sup>300</sup> תפיסה זו הניעה את המהלכים שהביאו

<sup>293</sup> אייזנסטאדט, בסביב' וכהן, שם, ע' 119; קוליק, 2006, ע' 26; צור, שם, ע' 9; יגיל לוי. (2011). "הממד החברתי של הפיקוח האזרחי על הצבא: מדיניות מניעת נפגעים", בתוך: אפרים לביא (עורך), יחסי צבא-חברה בישראל: השלכות על קבלת החלטות בנושאי ביטחון ושלום. תל-אביב: מכון תמי שטיינמץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל-אביב, ע' 75; Petrelli, op.cit.; Schleifer, op. cit.

<sup>294</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 112; אמיר הרפז. (2010). "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", מערכות, 431, ע' 16; Matt M. Matthews. (2009). "Hard Lessons Learned: A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: A Historical Overview", in: Scott C. Farquhar (ed.), Back to Basics: A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD. Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, p. 11.

<sup>295</sup> קוליק, שם, ע' 24; צור, שם.  
<sup>296</sup> חזני, שם, ע' 20; אדמסקי, שם, ע' 165; רון טירה. (2007). המערכה באש מנגד ומכשולותיה: על אש מנגד, תמרון והכרעה במלחמה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי, ע' 11; Matthews, 2008, p. 21.

<sup>297</sup> Kober, op. cit.; Petrelli, op. cit.  
<sup>298</sup> אדמסקי, שם, ע' 171.

<sup>299</sup> טל ענבר. (2007). "מחשבות על מלחמת הרקטות: לבנון, קיץ 2006", מבט מל"מ, 48, ע' 13; Matthews, op. cit., p. 24; David E. Johnson. (2010). Military Capabilities for Hybrid War: Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza. Santa Monica, CA: RAND, p. 2.

<sup>300</sup> קוליק, שם; הראל ויששכרופ, שם, עמ' 78-77, 281; לוי, שם, עמ' 74-75; אילן כפיר. (2006). האדמה רעדה. תל-אביב: ספריית מעריב, כתר, ע' 293; אהרן לברן. (2007). "ייעפים מלנצח: כמה נכון ומדוע? – מלחמת לבנון השנייה ושברה", נתיב, 1 (114), עמ' 13-14.

<sup>300</sup> וגמן, שם, ע' 26; אפרים ענבר. (2007). כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 3.

לסגירת חלק מיחידות המילואים, לצמצום אימוני צבא היבשה עד כדי הפסקתם המוחלטת ולהתחלת הדיונים על קיצור שירות החובה בצה"ל.<sup>301</sup> נעשו קיצוצים רבים גם בהיקף היחידות המשוריינות.<sup>302</sup> נוצר אף לחץ הולך וגדל לבטל את קו הייצור של טנק המרכבה, מתוך הנחה שלא סביר כי תתרחש מלחמה קרקעית שיהיה בה צורך בטנקים רבים.<sup>303</sup>

במהלך דיונים שהתקיימו במשך כמה חודשים לפני המלחמה, גובשה תפיסה אסטרטגית חדשה שעיקרה היה שאיפה לשינוי המצב בדרום לבנון. בעדותו בפני ועדת וינוגרד ציין אולמרט כי בדיון מסכם ב-10 במאי 2006, בהשתתפות שרת החוץ לבני ושר הביטחון פרץ, נקבע כי במידה ותיקרה ההזדמנות, יש ליישם את החלטה 1559, ליצור מצב שלא יהיה איום רקטות על צפון המדינה, ושצבא לבנון יהיה פרוס בדרום לבנון.<sup>304</sup> עמדתו של הרמטכ"ל חלוץ הייתה זהה לעמדתו של אולמרט.<sup>305</sup> האסטרטגיה הצבאית המיטבית הייתה להכות את חזבאללה בדרום לבנון ובעומק, לא לכבוש שטחים פרט למוצבים מאיימים קרובים לגבול, ולהימנע מאבדות. דרך הפעולה הנבחרת הייתה שילוב של הפעלת כוח אווירי בשילוב פעולות מוגבלות של כוחות יבשה לפגיעה במוצבים על הגבול. אסטרטגיה מבצעית זו מצאה את ביטוייה בתכנית "שוברת הקרח" של אגף המבצעים.<sup>306</sup> לפי תכנית זו אמור היה חיל האוויר להנחית מכה אווירית קשה על חזבאללה ועל תשתיות בלבנון במשך כ-48 שעות. בעקבותיה תוכנן פסק זמן להערכת השפעתה של המהלומה על צעדי האויב. במידת הצורך, היה המבצע מתחדש על פי תכנית "מי מרום", שהתפתחה מתכנית "מגן הארץ" (אשר עקרוניתה הוצגו לעיל) וכללה מהלך קרקעי גדול.<sup>307</sup>

בחודש יוני נערך בצה"ל תרגיל "שילוב זרועות", שתרחיש הפתיחה שלו דמה לאשר עתיד היה לקרות ביולי 2006: חטיפה ברצועת עזה המובילה לחטיפה בצפון ואחריה קטיושות והסלמה במשך כמה שבועות.<sup>308</sup> בתרגיל הופעלה באופן תיאורטי תכנית "מי מרום", שהייתה עדיין בשלבי

<sup>301</sup> וגמן, שם; רון טירה. (2006). "לשבור לאמבה את העצמות", עדכן אסטרטגי, 9 (3), ע' 6; ברנרד סמית. (2007).

"מלחמה: הרתעה או ניצחון (א)", נתיב, 1 (114), ע' 23; Johnson, *op. cit.*

<sup>302</sup> עפר דרורי. (2007). "אין הכרעה מן האוויר בלבד", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 25, ע' 16; Kober, *op. cit.*, p. 23.

<sup>303</sup> ענבר, 2007, ע' 5; אפרים ענבר. (2007). "כשלי החשיבה האסטרטגיים במלחמת לבנון השנייה", בתוך:

מלחמת לבנון השנייה ולאחריה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 1.

<sup>304</sup> עדותו של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד, ע' 10.

<sup>305</sup> חלוץ, שם, ע' 376.

<sup>306</sup> גורדון, שם, עמ' 30-31.

<sup>307</sup> שם, ע' 32.

<sup>308</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 274; לימור ושלח, שם, ע' 138; הראל ויששכרוף, שם, ע' 118; גורדון, שם, ע' 25;

Kober, *op. cit.*, p. 24.

גיבוש מתקדמים.<sup>309</sup> התרגיל חשף את היתרונות של התכנית החדשה בשלבי הפתיחה, את חולשותיה בשלב הבא, ובמיוחד את חוסר המענה לירי קטיושות קצרות טווח על העורף. למרות זאת לא הוסקה המסקנה שיש לסיים את הלחימה בתוך ימים ספורים.<sup>310</sup> כמו כן, תרגיל זה חשף כי התפישות החדשות שרווחו בצה"ל, דוגמת הפעלת זירות מערכה עצמאיות ויצירת אפקטים מערכתיים – עדיין אינן בשלות לשימוש בעת מלחמה.<sup>311</sup> "מי מרום" לא הספיקה לעבור את כל תהליך האישורים, וכך קרה שערב המלחמה, לא הייתה תכנית התקפה מאושרת ועדכנית.<sup>312</sup> העדר תכנית מתאימה היה חמור במיוחד לנוכח העובדה, שהתלקחות בזירת לבנון ומול חזבאללה הייתה צפויה בסבירות גבוהה,<sup>313</sup> כפי שאכן התממש ב-12 ביולי 2006.

מטרתו של פרק זה הייתה להראות כי השפעתה של רגישות החברה הישראלית לאבדות על קבלת החלטות בעניינים צבאיים אינה תופעה חדשה, אלא שלטענתי, בשנים שקדמו למלחמת לבנון השנייה התעצמה תופעה זו ובזמן המלחמה הגיעה לשיאה, זאת עקב תמורות חברתיות בשנים שקדמו למלחמה, אשר יוצגו בחלק הבא.

## 2.2 תמורות בחברה הישראלית והשפעתן על נכונותה להקרבה

חוקרים רבים מסכימים על כך שהחברה הישראלית השתנתה כמעט ללא הכר משנות השמונים ואילך, ושלשינויים אלה היו השלכות רבות על מעמד הצבא, שעד אז נחשב כאוטוריטה מקודשת.<sup>314</sup> בין היתר, לירידה ביוקרתו של הצבא הייתה השפעה שלילית על הנכונות להקרבה

<sup>309</sup> רפפורט, שם, ע' 25.

<sup>310</sup> גורדון, שם, עמ' 30-31; Uri Bar-Joseph. (2009). "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second Lebanon War", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), *Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective*. London: Routledge, p. 153.

<sup>311</sup> (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ע' 25.

<sup>312</sup> לימור ושלח, שם, ע' 140; הראל ויששכרוף, שם, ע' 119; Bar-Joseph, op. cit., p. 152.

<sup>313</sup> לימור ושלח, שם, ע' 149.

<sup>314</sup> יורם פרי. (1999). "יחסי חברה-צבא בישראל במשבר", *מגמות*, 39, ע' 381; אורי בן-אליעזר. (2001). "מאומה במדים לצבא פוסט מודרני: פוליטיקה צבאית בישראל ב'זמנים חדשים'", *תרבות דמוקרטית*, 4-5, עמ' 55, 63; צירלס מוסקוס. (2001). "לקראת צבא פוסט-מודרני?", *תרבות דמוקרטית*, 4-5, ע' 214; אליעזר שנוולד. (2002). "שותפות והידברות ערכית והמימד הערכי של הקיום והביטחון הלאומי בעידן פוסט-מודרני", בתוך: נחום לנגנטל ושוקי פרידמן (עורכים), *הקונפליקט: דת ומדינה בישראל*. תל-אביב: משכל, ע' 242; אלק ד. אפשטיין. (2003). "בין ירידה במוטיבציה להתפשטותה של הסרבנות: שבירת המסגרת הנורמטיבית של מחויבות האזרחים לצבא בשנות התשעים", בתוך: מאגיד אלחאגי ואורי בן-אליעזר (עורכים), *בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה*. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס, ע' 216; אודי לבל. (2005). "קומפלס משפטי-תקשורתי מול קומפלס ביטחוני-פוליטי: יחסי תקשורת, משפט וביטחון בחברה הישראלית", בתוך: אודי לבל (עורך), *ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים*. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ע' 151; אורנה ששון-לוי. (2006). *זהויות במדים – גבריות ונשיות בצבא הישראלי*. ירושלים: ספריית "אשכולות" ומאגנס, ע' 4; אודי שפיגל. (2007). "החרדים, העם וצבא העם: השיח על 'גיוס חרדים לצבא' כביטוי למאבק על שימור הזהות הקולקטיבית בישראל", *פוליטיקה*, 16, עמ' 67-68; Efraim

במסגרת השירות הצבאי ועל הלגיטימיות הציבורית לשימוש בכוח.<sup>315</sup> לפיכך, עניינו של פרק זה הנו הצגת התמורות הנרחבות שהתרחשו בחברה הישראלית בשלושת העשורים האחרונים: בחרתי להציג תחילה את התמורות הנורמטיביות, כיוון שלהן השלכות ישירות על זירות חיכוך מרכזיות אחרות בין הצבא לחברה, שיוצגו בהמשך: הזירה המשפטית, הזירה התקשורתית והזירה הכלכלית. ראוי לציין כי חלוקה זו הינה מלאכותית במידת מה, שכן הזירות השונות שלובות זו בזו. כמו כן, מפאת קוצר היריעה העומדת לרשותי אתמקד רק בתחומים מרכזיים אלה, על אף שניתן לציין "שחקנים" נוספים שתרמו לכרסום במעמדו של הצבא.

## 2.2.1 תמורות נורמטיביות:

כאמור לעיל, השינוי הנורמטיבי הבולט ביותר שהתחולל בישראל התבטא במעבר הדרגתי מקולקטיביזם כאתוס מארגן, לתפיסת עולם ליברלית, במרכזה עומד הפרט כישות ריבונית בעלת זכויות וחובות, אך גם תביעות הנגזרות מהן.<sup>316</sup> מאז ימי היישוב הושתתה החברה היהודית על עקרונות קולקטיביסטיים שהעמידו במרכז את טובת הכלל, והציגו עקרון זה, המונהג על-ידי המדינה, כעדיף על פני חירויותיו של הפרט וצרכיו האישיים.<sup>317</sup> יותר מכל מוסד אחר במנהל הציבורי, נתפסו מערכת הביטחון וצה"ל כמשקפי האתוס הקולקטיביסטי-הציוני-הפטריוטי. זירת הביטחון, על כל הקשור אליה, הייתה לסמל הממלכתיות. האמונה בחשיבות השירות הצבאי וחיוניותו נעשתה מוסכמה מרכזית בחברה הישראלית, ומעמדה של הפרופסיה הצבאית בישראל

Inbar. (1996). "Contours of Israel's New Strategy Thinking", *Political Science Quarterly*, 111 (1), p. 54; Stuart A. Cohen. (2008). *Israel and its Army: From Cohesion to Confusion*. London: Routledge, p. 54.

<sup>315</sup> Inbar, *ibid*; Yagil Levy. (2009b). "The Second Lebanon War: Coping with the 'Gap of Legitimacies' Syndrome", *Israel's Studies Forum*, 24 (1), p. 10.

<sup>316</sup> דן הורוביץ ומשה ליסק. (1990). מצוקות באוטופיה, ישראל – חברה בעומס יתר. תל-אביב: עם-עובד, עמ' 156-153; עפרה מייזלס. (1993). "השירות הצבאי כמרכיב מרכזי ב'חוויה הישראלית'", סקירה חודשית, 9-8, 20-3; אלוף הראבן. (1999). "התיתכן זהות משותפת: אנחנו אזרחים ישראלים?", בתוך: עזמי בשארה (עורך), בין האני לאנחנו. ירושלים: מכון ון-ליר, ע' 49; לואיס רוניגר. (1999). "האינדיבידואליזם בקרב הציבור היהודי בישראל של שנות התשעים", בתוך: עזמי בשארה (עורך), בין האני לאנחנו. ירושלים: מכון ון-ליר, ע' 109; מיכל שביט-פרדקין. (2002). תהליכים חברתיים ותרבותיים בחברה הישראלית. ישראל: אכ"א, מחלקת מדעי ההתנהגות, ע' 25; יעקב ידגר. (2004). הסיפור שלנו: הנרטיב הלאומי בעיתונות הישראלית. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור, ע' 187; יואב פלד וגרשון שפיר. (2005). מיהו ישראלי: הדינמיקה של אזרחות מורכבת. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, עמ' 39-38; אורי בן-אליעזר. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ע' 52.

<sup>317</sup> גדעון דורון ואודי לבל. (2003). "תקשורת פוליטית של שכול: הגדרת תאונות האימונים כבעיה חברתית", בתוך: מאגיד אלאחגי ואורי בן אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור, ע' 167; Baruch Kimmerling and Dahlia Moore. (1995). "Individual Strategy of Adopting Collective Identities: The Israeli Case", *International Sociology*, 4, p. 404.

היה מורס. אנשי הצבא נתפסו כמגשימי הציונות, מונעים מאינטרס ציבורי מובהק ואמונים על נורמות ראויות.<sup>318</sup>

אלא שבשיח הפוליטי החדש שנוצר במחצית השנייה של שנות השמונים שקעו הממלכתיות, הקולקטיביזם והחלוציות, ופינו את מקומם, לפחות בקרב המעמד הבינוני-גבוה החילוני, לסדר-יום ליברלי. במרכזו של סדר יום זה בלטו ערכים חדשים, דומת אינדיבידואליזם, הפרטה, תחרותיות, הישגיות, צרכנות, דמוקרטיזציה ורגישות לשוויון ולזכויות אזרח.<sup>319</sup> לטענת כהן, חלק גדול מהערכים האזרחיים החדשים סתרו את הערכים הצבאיים המסורתיים, דוגמת צייתנות, משמעת, כיבוד היררכיה, הקרבה למען הכלל וכוחניות, שבלעדיהם צבא אינו מסוגל לתפקד כלל. סתירה זו גרמה לחיכוך בלתי נמנע בין המגזר האזרחי למגזר הצבאי, עקב דרישתה של החברה האזרחית שהצבא יאמץ את הנורמות החדשות שלה.<sup>320</sup>

ירידת הקולקטיביזם בחברה הישראלית ועליית הערכים האינדיבידואליסטים באו לידי ביטוי גם בתחום שבו הפרט נתבע לבטא את ההקרבה המשמעותית ביותר – של עצם חייו, שלא לדבר על ויתור על משאבי זמן ומשאבים אחרים בעת השירות הצבאי הממושך, שירות החובה והמילואים. לא בכדי הערכים החדשים נמצאו כגורם העיקרי לירידה במוטיבציה של צעירים ישראלים בשנות התשעים לשרת בצבא.<sup>321</sup> לטענת פרי, בין 1985 ל-1994 קטן שיעור המתגייסים בעלי הכושר הקרבי בעשרה אחוזים, והירידה נמשכה גם לאחר מכן.<sup>322</sup> תופעה חדשה נוספת הייתה של סרבנות גיוס מטעמי מצפון, שהתגלתה בייחוד בקרב אנשי המילואים. גם אם מספרם של הסרבנים לא היה גדול, זכתה התופעה לתשומת לב רבה ועוררה בציבור ויכוחים סוערים.<sup>323</sup> חיילי המילואים מחו גם על אורך השירות ועל היעדר תגמולים כלכליים. בנוסף, לקראת סוף שנות התשעים

<sup>318</sup> אודי לבל. (2007). "מגויסים במותם": הורים שכולים, חשאויות ואתגור ההגמוניה הצבאית: דגמים מתחרים של שכול בחברה הישראלית", עיונים בתקומת ישראל, 17, ע' 270.

<sup>319</sup> אניטה שפירא. (1997). יהודים חדשים יהודים ישנים. תל-אביב: עם-עובד, ע' 15; דב חנין. (2001). "בעקבות גראמשי על החברה האזרחית", בתוך: עדי אופיר ויואב פלד (עורכים), ישראל: מחברה מגויסת לחברה אזרחית? ירושלים: מכון ון-ליר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ע' 91; יואב גלבר. (2007). היסטוריה, זיכרון ותעמולה: הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ. תל-אביב: עם-עובד, עמ' 451-453; יורם פרי. (2007). "אליטה צבאית חדשה", בתוך: אליעזר בן-רפאל, משה ליסק, בנימין נויברגר, חוה עציוני-הלוי, יצחק שטרנברג וגבי שפר (עורכים), בתוך: אליטות חדשות בישראל. ירושלים: מוסד ביאליק, עמ' 119-120; יגיל לוי. (2010). "אוסלו כמבוא לאינתיפאדת אל-אקצא", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, ע' 393; טל פלד. (2012). "עם בונה צבא בונה עם – האומנם?", מערכות, 442, ע' 68; Stuart A. Cohen. (2008). *Israel and its Army: From Cohesion to Confusion*. London: Routledge, p. 55.

<sup>320</sup> סטיוארט א. כהן. (1998). "המימד החברתי בתפיסת הביטחון: שינויים והשלכותיהם", בתוך: תפיסת הביטחון הישראלית – עיון מחודש. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 25.

<sup>321</sup> יורם פרי. (2001). "שינוי השיח הביטחוני בתקשורת והתמורות בתפיסת האזרחות בישראל", תרבות דמוקרטית, 5-4, ע' 250.

<sup>322</sup> פרי, 2007, עמ' 122-123.

<sup>323</sup> אורי בן-אליעזר. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ע' 62.

התחולל משבר גם בקרב אנשי הקבע שהתבטא בין היתר בפרישה של קצינים צעירים רבים מצה"ל.<sup>324</sup>

ביטוי נוסף לכרסום במעמד הצבא כתוצאה מהערכים החדשים הוא מעורבותם האינטנסיבית של הורים בשירות בניהם.<sup>325</sup> תופעה זו החלה בשנות השבעים בעידודו של הצבא, שראה בה דרך בלתי פורמאלית נוספת לחיבור בין צבא לבין חברה. כך נוצרו הבסיסים הפתוחים, ימי החיל למיניהם, הפיקניקים בשבתות בסמוך לבסיס וכו'. אלא שמעורבותם של ההורים החלה ללוש אופי ביקורתי יותר ויותר.<sup>326</sup> לפי פרי, שיחות הטלפון של הורי חיילים לבתיהם של מפקדי בניהם אף הפכו לבעיה אופרטיבית כבדת משקל. בנוסף, בין השנים 1982-1994 הוכפל שיעור הקבילות ששלחו הורים לנציב קבילות החיילים, וב-1993 כתב נציב קבילות החיילים, אלוף (במיל') אהרון דורון: "...ההרגשה היא שהתעניינותם של הורים חורגת מגבולותיה כתופעה חיובית והופכת למועקה על המפקדים".<sup>327</sup> כביטוי קיצוני לתופעה זו ניתן לציין את מעורבותם של הורים במרידות של בניהם החיילים, שהראשונה בהן אירעה בראשית שנות התשעים.<sup>328</sup>

עדות נוספת להחרפת המשבר האידיאולוגי באשר להגשמת ערך ההקרבה הפטריוטית ניתן לראות בכך שבשלושת העשורים האחרונים המחאה בישראל תופסת מקום נכבד יותר בהקשר לנושאים ביטחוניים.<sup>329</sup> גילויי המחאה האנטי מלחמתית הראשונים הנצו עם התמשכותה של מלחמת ההתשה.<sup>330</sup> תקופה זו ראתה גילויי מחאה מסוגים שונים – החל בהפגנות 'התנועה למען שלום וביטחון' נגד 'סרבנות השלום' של הממשלה וכלה בפעולותיהם של אנשי 'התנועה למען ארץ ישראל השלמה', שניסו להבטיח שישראל לא תיסוג מן השטחים שכבשה.<sup>331</sup> להצלחה משמעותית רבה יותר זכתה תנועת המחאה ההמונית שקמה בעקבות מלחמת יום הכיפורים, אשר הצליחה להביא, לראשונה בישראל, להתפטרות הממשלה כולה ב-1974.<sup>332</sup> בשנה זו הנצה גם תנועת 'גוש

<sup>324</sup> פרי, שם.

<sup>325</sup> מאיר פינקל. (2007). "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל", מערכות, 412, ע' 60; Cohen,

op.cit., pp. 73-75.

<sup>326</sup> בן-אליעזר, שם, ע' 57.

<sup>327</sup> פרי, 1999, ע' 383.

<sup>328</sup> רון לוי. "מרד בגולני: 60 לוחמים מסרבים להתאמן – אין לנו אמון במפקד", מעריב (1 בינואר 1998), ע' 11; Yagil

Levy. (2010d). "The Hierarchy of Military Death", Citizenship Studies, 14 (4), p. 356.

<sup>329</sup> שרית טובי ודוד רטנר. (2008). "מי מפקד מתנועות חברתיות?", בין הזירות, 7, ע' 73.

<sup>330</sup> גד ברזילי. (1992). דמוקרטיה במלחמות – מחלוקת וקונצנזוס בישראל. תל-אביב: ספריית פועלים, ע' 145.

<sup>331</sup> תמר הרמן. (2010). "השקט שאחרי הסערה: חולשת המחאה לאחר מלחמת לבנון (2006) כמקרה בוחן לשינוי בדפוסי ההשתתפות הפוליטית האזרחית בישראל", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, ע' 545.

<sup>332</sup> שמואל ליימן-ווילציג. (1992). מחאה ציבורית בישראל 1949-1992. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, ע' 52.

אמונים", שקראה להתנחלות מעבר לקו הירוק. יריבתה, "שלום עכשיו", שיצאה כנגד הכיבוש וההתנחלויות, קמה רק ב-1978.<sup>333</sup> שתי הקבוצות הטילו ספק גלוי במדיניות הביטחון הלאומי שנקטה הממשלה,<sup>334</sup> ולשתיהן ישנה השפעה לא מבוטלת בזירה הציבורית עד עצם היום הזה.<sup>335</sup>

התמשכות מלחמת לבנון הראשונה והתפניות שאירעו במהלכה עוררו ביקורת חברתית חריפה והפגנות סוערות, חסרות תקדים בהיקפן, בניצוחה של "שלום עכשיו". מעולם לא יצאה תנועה ציבורית בגלוי וברחובות נגד מלחמה שהוכרזה על-ידי הממשלה ושבה היה מעורב מרבית הצבא. במקביל לתנועה זו ומתוכה קמו מספר קבוצות קיצוניות יותר, כאשר הבולטת ביניהן הייתה תנועת "יש גבול", שתמכה בסרבנות ועודדה את חבריה לא לשרת בחזית בלבנון. קבוצת מחאה נוספת שפעלה באותה תקופה היא "הורים נגד שתיקה", שמלבד חיילים כללה גם הורים שכולים.<sup>336</sup> תנועת המחאה המשמעותית ביותר בשנות התשעים הייתה תנועת "ארבע אימהות", שכבר הוזכרה לעיל.<sup>337</sup>

מעורבותם הגוברת של ההורים השכולים בקריאת התגר על הממסד הביטחוני ראויה להרחבה. בעשורים הראשונים שלאחר קום המדינה ביטויי השכול היו אחידים וביטאו את העקרונות הקולקטיביסטיים שעל פיהם הושתתו אורחות החיים.<sup>338</sup> סיפורי הקרב היו מעין ציוני דרך בביגורפיה הלאומית המתהווה, ומתוכם צמחו אתוסים ומיתוסים צבאיים ולאומיים. הלוחמים שהקריבו את חייהם והמפקדים שהנהיגו את יחידתם לניצחון היו לדמויות מופת שעליהן חונך

<sup>333</sup> בן-אליעזר, שם, ע' 57; חנה יבלונקה וצבי צמרת. (2008). "העשור השלישי: עשור של תפניות משמעותיות", בתוך: חנה יבלונקה וצבי צמרת (עורכים), העשור השלישי: תשכ"ח-תשל"ח. ירושלים: יד-יצחק בן צבי, עמ' 17-18.  
<sup>334</sup> טובה בנסקי וחיה צוקרמן-בראלי. (1989). "הורים נגד שתיקה: תנאים ותהליכים המובילים לצמיחת תנועת מחאה", מגמות, 32 (1), 27-47; חווה עציוני-הלוי. (2000). ארץ שסועה: האם מלחמת תרבות היא בלתי נמנעת? כפר-סבא: מודן; משה ליסק. (2001). "האתוס הביטחוני והמיתוס של ישראל כחברה מיליטריסטית", תרבות דמוקרטית, 5-4, 187-212; שרה הלמן. (2003). "מחאה וסימון גבולות מגדריים ואתנו-מעמדיים: כיצד היה השלום לסמל של זהות אתנו-מעמדית?", בתוך: מאגיד אלחאג' ואורי בן-אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס.  
<sup>335</sup> יבלונקה וצמרת, שם, ע' 18.

<sup>336</sup> אהוד שפרינצק. (1995). בין מחאה חוץ-פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל. ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל, ע' 87.

<sup>337</sup> ציפי ישראל. (2006). יחסי הגומלין בין ממסד פוליטי-ביטחוני, קבוצות מחאה ותקשורת בסכסוך בעצימות נמוכה: ישראל בלבנון 1985-2000. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה, ע' 204; אודי לבל. (2008). "סדקים במודל השכול ההגמוני: ההתנהגות הפוליטית של משפחות חללי מלחמת יום הכיפורים", בתוך: זאב דרורי ומשה שמש (עורכים), טראומה לאומית: מלחמת יום הכיפורים אחרי שלושים שנה ועוד מלחמה. קריית שדה בוקר: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, ע' 348.

<sup>338</sup> אניטה שפירא. (1992). חרב היונה: הציונות והכוח 1881-1948. תל-אביב: עם-עובד, ע' 429; מולי ברוג. (1997). "מראש מצדה עד לב הגטו: המיתוס כהיסטוריה", בתוך: דוד אוחנה ורוברט ס' ויסטריך (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית. ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד, ע' 205; יעל זרובבל. (1997). "בין היסטוריה" ל"אגדה": גלגול תל-חי בזיכרון העממי", בתוך: דוד אוחנה ורוברט ס' ויסטריך (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית. ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד, ע' 189; ראובן רוזנטל. (2001). האם השכול מת? ירושלים: כתר, ע' 27; עדית זרטל. (2002). האומה והמוות: היסטוריה זיכרון פוליטיקה. אור-יהודה: דביר, ע' 43; עוז אלמוג. (2004). פרידה משרוליק: שינוי ערכים באליטה הישראלית. אור-יהודה וחיפה: אוניברסיטת חיפה וזמורה-ביתן, ע' 311; Yael Zerubavel. (1994). "The Death of Memory and the Memory of Death: Massada and the Holocaust as Historical Metaphors", Representations, 45, p. 88.

הדור הצעיר.<sup>339</sup> התביעה להקריב קרבות בנפש למען מה שנתפש כהצלת האומה נתפסה כתביעה לגיטימית, והשירות הקרבי נתפס כזכות גדולה. אפילו מוות בתאונות אימונים נתפס כחלק מהמחיר שמדינת האומה משלמת על כוננותה המתמדת, ואילו ההורים בכלל וההורים השכולים בפרט היו אף הם מגויסים לטובת האומה וצרכיה.<sup>340</sup>

במשך השנים אף נוצרה בארץ תרבות שכול המתגלמת במושג 'משפחת השכול'. תרבות זו מבטאת את המשמעות שנותנת החברה למותם של הבנים והבנות במסגרת השירות הצבאי, כאשר הדגשת ההרואיות שבמוות זה נותנת משמעות קיומית במישור הלאומי-חברתי.<sup>341</sup> לפי רוזנטל, השימוש במילים "חלל" ו"נופל" אף הוא נועד לקידוש המתים ולהענקת משמעות לאומית-הרואית למותם.<sup>342</sup> לטענת לבל, בתמורה לכך, הורים שכולים אמורים לעודד את גיוס הנוער לצבא בשם אותן מטרות שבניהם נפלו למען, ולהוות מופת להמשך התמיכה במנהיגים ששלחו את הבנים להילחם.<sup>343</sup> מציאות זו זכתה לתפנית מלאה לאחר מלחמת לבנון הראשונה, כפי שהודגם לעיל.

במהלך שנות התשעים התרחבה ביקורתם של ההורים השכולים על הנעשה בצה"ל והם החלו להתערב בגלוי גם בסוגיות כגון תאונות אימונים ותאונות מבצעיות, דוגמת "רולטת הרשת" ו"אסון הכבל".<sup>344</sup> ההורים לא הסתפקו בהבעת זעם או בביטויי כאב אלא התמקדו בביקורת נוקבת היורדת לפרטי התהליכים הצבאיים המקצועיים, ובכך סדקו את האוטונומיה המקצועית שהייתה לצבא בעבר.<sup>345</sup> בין היתר, הם דרשו שקצינים החשודים בנושאים באחריות למותם של חיילים יעמדו לדין בבית-משפט אזרחי; שחקירתן המשפטית של תאונות צבאיות יוטלו על בתי דין אזרחיים, בהם יוכלו ההורים להיות מיוצגים; ואף עמדו על כך שקידומם של קצינים, שנמצאו

<sup>339</sup> עוז אלמוג. (1997). הצבר – דיוקן. עם-עובד: תל-אביב, עמ' 187-188; אסף שגיב. (2006). "שאלת קיטבג", תכלת, ע' 21.

<sup>340</sup> אורי בן-אליעזר. (2003). "החברה הצבאית והחברה האזרחית בישראל", בתוך: מאג'ד אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), בשם הביטחון. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס, ע' 64.

<sup>341</sup> עמנואל סיון. (1991). דור תש"ח: מיתוס, דיוקן וזיכרון. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, ע' 189; אליעזר ויצטום ורות מלקינסון. (1993). "שכול והנצחה: הפנים הכפולות של המיתוס הלאומי", בתוך: אליעזר ויצטום, רות מלקינסון ושמעון רובין (עורכים), אבדן ושכול בחברה הישראלית. ירושלים: כנה, משרד הביטחון, ע' 231; חנה נוה. (2000). "יפה אני עובר, ניצב ליד האבן: פרטיות ואינטימיות באבל הלאומי", בתוך: מתתיהו מייזל ואילנה שמיר (עורכים), דפוסים של הנצחה. תל-אביב: משרד הביטחון, היחידה לתיעוד ומחקר היסטורי, ע' 56; אודי לבל. (2007). הדרך אל הפנתאון: אצל, לחי" וגבולות הזיכרון הישראלי. ירושלים: כרמל, ע' 44.

<sup>342</sup> רוזנטל, שם, ע' 51.

<sup>343</sup> אודי לבל. "מחיר ההיררכיה של השכול – פאניקה מנפגעים והשלכותיה", הרצאה שניתנה במסגרת ערב עיון בנושא "החברה האזרחית בישראל וסוגיית השבויים", אוניברסיטת תל-אביב – המכון למחקרי ביטחון לאומי (8 במאי 2012).

<sup>344</sup> לוי, שם, ע' 138; בן-אליעזר, שם, ע' 62; רון לוי. "במותו, הוא כבר לא שייך לצבא", מעריב (20 בספטמבר 1998), ע' 47; גדעון דורון ואודי לבל. (2002). "ארגון מתגונן – מערכת הביטחון נגד הורים שכולים", בתוך: דפנה ברק-אריז (עורכת), צבא, חברה ומשפט. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב: רמות, ע' 377; Cohen, op. cit., pp. 74-75.

<sup>345</sup> לוי, שם; דורון ובל, שם, עמ' 387-388.

אחראים ולו באופן שולי למותם של חיילים בשוגג, ייעצר.<sup>346</sup> התארגנויות אלה של הורים צברו תנופה וזכו לתהודה רבה בראשית שנות התשעים.<sup>347</sup>

השינויים בשיח השכול באו לידי ביטוי גם בתרבות ההנצחה. בתולדות הציונות ומדינת ישראל התפתחה תרבות הנצחה עשירה במיוחד, עם משמעויות חברתיות מרחיקות לכת. הצורך במאבק ובהקרבה של צעירים דרש הצדקה נאותה, ועקב כך נעשתה האדרה של הנופלים בקרב, שבאה לידי ביטוי במספר הרב של אנדרטאות שהוקמו לזכרם, בשירי יום הזיכרון המרובים וביחס החמור כלפי יום הזיכרון לחללי צה"ל.<sup>348</sup> אלא שלפי זרובבל, בתקופה בה עולה האתוס האינדיבידואליסטי, לא מספקת עוד ההנצחה הלאומית תמורה מספקת לאובדן חיי הפרט, ודפוסי ההנצחה האחידים חותרים תחת ייחודיותו של הפרט. הדרישה לאחידות בהנצחה של חללי צה"ל מצד המוסדות הציבוריים אף הביאה לידי כך שהבעלות על זיכרון המת נהפכה לאחד ממוקדי המתח הקשים בין ההורים השכולים למדינה.<sup>349</sup> מתח זה הוקל ב-1995, כאשר פסק בית-המשפט העליון כי על משרד הביטחון לאפשר גמישות מסוימת בכיתוב על מצבות.<sup>350</sup>

## 2.2.2 תמורות בזירה התקשורתית:

עד לסיום מלחמת יום הכיפורים באוקטובר 1973, התאפיינה התקשורת הישראלית בציטונות לממסד הפוליטי והביטחוני-הצבאי ולא הציבה אתגר של ממש למעצבי המדיניות.<sup>351</sup> מפלגת מפא"י שלטה לחלוטין ברדיו, ומאז שנת 1968 – גם בטלוויזיה. העיתונות הכתובה הייתה לרוב מפלגתית, והתבטאה בה התלות הארגונית והתרבותית של מרבית הזרמים הפוליטיים

<sup>346</sup> פרי, 1999, ע' 382; Cohen, op. cit., p. 75.

<sup>347</sup> בן-אליעזר, שם, ע' 63.

<sup>348</sup> מעוז עזריהו. (1995). פולחני מדינה: חגיגות העצמאות והנצחת הנופלים, 1956-1948. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז למורשת בן-גוריון, ע' 113; מיכאל פייגה. (1997). "הניחו להולכים!": יחסן של גוש אמונים ושלוש עכשיו למרטירים תנועתיים", בתוך: דוד אוחנה ורוברט סי' ויסטריך (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית. ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד, ע' 304; יורם בילו ואליעזר ויצטום. (1999). "חיינו ומותו של 'הגיבור הלאומי' ", פנים, 11, ע' 46; מיכאל פייגה. (2010). "האנדרטה לאסון המסוקים ופרדוקס הפרטת ההנצחה של חללי הלאום", עיונים בתקומת ישראל, 20, ע' 125.

<sup>349</sup> יעל זרובבל. (2004). "קרב, הקרבה, קורבן: תמורות באידיאולוגיית ההקרבה הפטריאטית בישראל", בתוך: אבנר בן-עמוס ודניאל בר-טל (עורכים), פטריאטיזם: אוהבים אותך מולדת, בני-ברק: הקיבוץ המאוחד, דיונון, עמ' 86-87. יוסי כץ. (2007). לב ואבן: סיפורה של המצבה הצבאית בישראל 1948-2006. תל-אביב: משרד הביטחון, עמ' 214-215.

<sup>350</sup> Cohen, op. cit., p. 76; 211.

<sup>351</sup> דינה גורן. (1989). "אמצעי התקשורת והדמוקרטיה בישראל", בתוך: שמואל סטמפלר (עורך), אנשים ומדינה (עמ' 250-261), תל-אביב: משרד הביטחון; גד ברזילי. (1991). "תקשורת המונים ומלחמות", קשר, 10, עמ' 25-32.

והחברתיים בישראל במפלגה הדומיננטית.<sup>352</sup> כיוון שכך, רצונם של כתבים ועורכים לבקר את מעצבי המדיניות, במיוחד בתחומי הביטחון הלאומי, היה מועט, ולכן רוב הסיקור שניתן לנושאי צבא וביטחון היה מוגבל לרמת הדיווח. כך למשל מדיניות פעולות הגמול של דוד בן גוריון זכתה בשנות ה-50 וה-60 לביקורת מעטה.<sup>353</sup> גם בימי מלחמת סיני העדיפה התקשורת הישראלית את הקו הממשלתי, ועדות לכך היא הימנעותה של התקשורת מפרסום הסיוע הצרפתי המאסיבי שניתן לישראל והתיאום ההדוק של ישראל עם ארצות-הברית ובריטניה.<sup>354</sup> ערב מלחמת ששת הימים, על רקע מה שנראה כאי-יכולתו של לוי אשכול להכריע בזכות מכה צבאית מקדימה, החלה העיתונות ליטול חלק פעיל בוויכוחים הציבוריים, אך עדיין נותרה ממסדית ברובה.<sup>355</sup>

הניצחון הישראלי במלחמת ששת הימים הביא לסגירת הציבור לצה"ל ולהנהגה המדינית, סגידה אשר טופחה על ידי התקשורת הישראלית.<sup>356</sup> רק בעת מלחמת ההתשה נחשפו מספר בקיעים, בהם בלט במיוחד פרסומו של "מכתב השמיניסטים" (אפריל 1970), בו מחו בני נוער נגד גיוסם למלחמה. הנוכחות הישראלית בשטחים וסוגיית ההתנחלויות הרחיבו את השיח הביטחוני בתקשורת לממדים שלא היו קיימים קודם לכן, אולם את השינוי המשמעותי ביותר הביאה מלחמת יום הכיפורים (1973). ערב המלחמה נמנעה התקשורת מחשיפת מידע על הכנות במדינות ערב למלחמה נגד ישראל וגם לא חשפה את אי-המוכנות של צה"ל למתקפה מצד מדינות ערב.<sup>357</sup> כשנחשפו ממדי "המחדל" החלה בהכאה על חטא של התקשורת הישראלית,<sup>358</sup> ולראשונה אף נוצרו בקיעים של ממש באמון התקשורת בהנהגה הצבאית והמדינית.<sup>359</sup> רבים מהעיתונאים זעמו על הממסד הפוליטי והצבאי, ובעיקר על דובר צה"ל, שמנע פרסום כתבות רבות.<sup>360</sup> חלק מהביקורת הופנתה גם כלפי "ועדת העורכים" – מוסד סגור של עורכי היומונים ושל ראשי רשתות

<sup>352</sup> גד ברזילי. (1996). "מדינה, חברה וביטחון לאומי: תקשורת המונים ומלחמות", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות. ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, עמ' 180-181; שבח וייס ואלזביטה קוססבסקה. (2011). "יחסי צבא-תקשורת: בין עוינות לסימביוזה", כיוונים חדשים, 25, ע' 238.

<sup>353</sup> אלמוג, שם, ע' 55.

<sup>354</sup> גבריאלי ויימן. (2007). הביקורת הציבורית על התקשורת במלחמת לבנון 2006. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה למדעי החברה, בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת, ע' 6.

<sup>355</sup> ברזילי, שם, ע' 182.

<sup>356</sup> Yoram Peri. (2000). "The Media and the Military: From Collusion to Collision", in: Stuart A. Cohen (ed.), Democratic Societies and their Armed Forces: Israel in Comparative Perspective. London: Frank Cass, p. 187.

<sup>357</sup> פרי, 2001, ע' 244; ויימן, שם; יחיאל לימור והלל נוסק. (2005). "צבא ותקשורת במאה העשרים ואחת: לקראת דגם חדש של יחסים", בתוך: אודי לבל (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ע' 79.

<sup>358</sup> אלמוג, שם, ע' 105; וייס וקוססבסקה, שם, ע' 241; משה נגבי. (1985). נמר של נייר: המאבק על חופש העיתונות בישראל. תל-אביב: ספריית פועלים, ע' 13; 188. Peri, op. cit., p. 188.

<sup>359</sup> ויימן, שם.

<sup>360</sup> אלמוג, שם, ע' 106.

הרדיו והטלוויזיה, אשר נהג להתכנס לפי זימון של אחד מראשי המדינה בכדי לקבל מידע חסוי, בתנאי שמידע זה לא יתפרסם באמצעי התקשורת.<sup>361</sup> כחלק מהפקת הלקחים תבע הממסד התקשורתי ניסוח מחודש של כללי המשחק בינו לבין הממסד הפוליטי וזרועות השלטון, שעיקרו יתר עצמאות לעיתונות המודפסת והאלקטרונית והסרתם של מנגנוני פיקוח מגבילים.<sup>362</sup>

בעשור שלאחר מלחמת יום הכיפורים החל להסתמן קיטוב ממשי בין ההנהגה לתקשורת, אשר הגיע לשיאו על רקע המלחמה בלבנון וספיחיה.<sup>363</sup> עם פתיחת המתקפה הישראלית בלבנון אמנם התייצבה התקשורת בסולידריות פטריוטית מוכרת לצד ההנהגה הצבאית והמדינית,<sup>364</sup> אך בהדרגה, עם התמשכות המלחמה, הגידול במספר הקרבנות וההסתבכות בגזרות רחבות יותר מאשר תוכנן, החלה התקשורת לקחת חלק פעיל בביקורת גלויה וחריפה על המהלכים הצבאיים ועל שר הביטחון דאז, אריאל שרון.<sup>365</sup> כהמשך לקו ביקורתי זה, במהלך שנות התשעים חלה עלייה תלולה במספר הנושאים שנפתחו לטיפול עיתונאי: תאונות אימונים, התעללויות מפקדים ותנאי שירות, מינויים, חילוקי דעות ומאבקים כוחניים בתוך הצבא, מעשים פליליים, שחיתויות במערכת הביטחון ועוד. הדבר נבע מכך שהעיתונות השתחררה במידה לא מעטה מהאיסורים שקיבלה על עצמה מרצון וזכתה בהצלחות במסגרת המאבק נגד הצנזורה הצבאית להסרת המגבלות החיצוניות הכפויות עליה.<sup>366</sup>

### 2.2.3 תמורות בזירה המשפטית:

התפתחות חשובה נוספת, השזורה במעורבותם הגוברת של הורים בצבא ובביקורתיות התקשורת, הוא השינוי ביחסם של בתי המשפט לצה"ל. לפי יערי, עד מלחמת יום הכיפורים וזמן קצר לאחר מכן סייג בג"ץ את עצמו לענייני אי-חוקיות (מעצרים, סטייה מהוראות ומהוראות חוק ועוד).<sup>367</sup>

<sup>361</sup> גורן, שם; מרדכי נאור. (2008). "התקשורת", בתוך: חנה יבלונקה וצבי צמרת (עורכים), העשור השלישי: תשכ"ח-תשל"ח. ירושלים: יד יצחק בן-צבי, ע' 402.

<sup>362</sup> דן כספי ויחיאל לימור. (1992). המתווכים: אמצעי התקשורת בישראל 1990-1948. תל-אביב: עם-עובד, ע' 247.

<sup>363</sup> נגבי, שם, ע' 14.

<sup>364</sup> אלמוג, שם, ע' 126; 189, *Peri, op. cit.*

<sup>365</sup> ויימן, שם, ע' 7; אודי לבל. (2005). "קומפלקס משפטי-תקשורתי מול קומפלקס ביטחוני-פוליטי: יחסי תקשורת, משפט וביטחון בחברה הישראלית", בתוך: אודי לבל (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ע' 165.

<sup>366</sup> פרי, שם, ע' 246.

<sup>367</sup> אביעזר יערי. (2010). "האקטיביזם השיפוטי והשפעתו על הצבא", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, ע' 372.

לטענת פרי, הזהירות שנקט בג"ץ כלפי רשויות הביטחון הייתה אחד הביטויים המובהקים ביותר לאוטונומיה שהוענקה לצה"ל מאז הקמתו. אלא שמאז סוף שנות השבעים החל בג"ץ מפעיל ביקורת שיפוטית ממשית על שיקולי הביטחון.<sup>368</sup> בדומה להתפתחויות הקודמות שצוינו לעיל, גם התפתחות זו הושפעה מספקות שהתעוררו בציבור לאחר מלחמת יום הכיפורים ואחריה במלחמת לבנון הראשונה בנוגע לטיבו ולאיכותו של השיקול הביטחוני.<sup>369</sup>

גם ההתפתחות הכללית בתפיסת האקטיביזם של בית המשפט האזרחי השפיעה על יחסו לעיסוק בענייני ביטחון:<sup>370</sup> בית המשפט העליון, כמו כל זירה במרחב הציבורי בתקופת בניין האומה, ראה את עצמו כ'בנאי המסייע ליצור מלט ולהצבת גושי הבטון'.<sup>371</sup> אלא שלטענת ענבר, החל מ-1973 מכלול בלמים, משפטיים ומשפטיים לכאורה, הגבילו את חופש הפעולה של הממשלה בזירת הביטחון. החלטות ביטחוניות, דוגמת כללי המעורבות בשטחים ובדרום לבנון, הפכו נושא לבחינה משפטית. יצחק רבין, שכיהן כשר הביטחון עם פרוץ האינתיפאדה, אף טען שדיכוייה מתעכב בשל התעקשותו של משרד המשפטים על קיום בסיס חוקי הולם עבור פעולותיה הצבאיות של ישראל בשטחים.<sup>372</sup> תקופת האינתיפאדה גם מאופיינת ברצף של משפטים צבאיים בעלי תהודה רבה, במהלכם הואשמו חיילים בשימוש בכוח בלתי מידתי כלפי אזרחים פלסטינים.<sup>373</sup> לטענת כהן, למשפטים אלה הייתה השפעה רבה על נכונותם של חיילים ומפקדים לגלות יוזמה במהלך שירותם בשטחים.<sup>374</sup>

ניכר כי החל משנות התשעים הגביר בית המשפט העליון את נטייתו להרחיב עוד ועוד את סמכותו לשפוט בעניינים צבאיים במסגרת האקטיביזם השיפוטי שהוא נוקט.<sup>375</sup> כך קרה שבנוסף להסכמתו לדון בעניינים הקשורים למדיניות הגיוס והשיבוץ של צה"ל, בדק בית המשפט גם את הקריטריונים לקידום, את תאונות האימונים ואפילו את פרטיותו של כמה מהפעולות הצבאיות

<sup>368</sup> פרי, 1999, ע' 382.

<sup>369</sup> יערי, שם, ע' 374-375.

<sup>370</sup> מנחם הופנונג. (1996). "הפיקוח האזרחי על הביטחון", בתוך: משה לסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות. ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ע' 249.

<sup>371</sup> גד ברזילי. (1998). "הגמוניה שיפוטית, קיטוביות מפלגתית ושינוי חברתי", פוליטיקה, 2, ע' 35.  
<sup>372</sup> Efraim Inbar. (1996). "Contours of Israel's New Strategy Thinking", Political Science Quarterly, 111 (1), p. 54.

<sup>373</sup> בן-אליעזר, 2001, ע' 66; מנחם הופנונג. (1991). ישראל: ביטחון המדינה מול שלטון החוק. ירושלים: נבו, עמ' 330-329.

<sup>374</sup> Stuart A. Cohen. (1994). "How did the Intifada Affect the IDF?", Conflict Quarterly, 14, p. 14.

<sup>375</sup> Cohen, op. cit., p. 76; Yoram Peri. (2006). Generals in the Cabinet Room: How the Military Shapes Israeli Policy. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, p. 172; Amichai Cohen and Stuart A. Cohen. (2012). Israel's National Security Law: Political Dynamics and Historical Development. London: Routledge, pp. 101-104.

של ישראל ביהודה ושומרון וברצועת עזה.<sup>376</sup> תהליך זה חתר בצורה משמעותית במיוחד תחת האוטונומיה של מערכת המשפט הצבאי המוצאת את עצמה תחת לחץ גובר להתיישר לפי אמות המידה של תורת המשפט האזרחי.<sup>377</sup> כמו כן, בית המשפט העליון כפה על המנהל הציבורי, ובכלל זה על מערכת הביטחון, לשנות את מדיניותם בסוגיות רבות אשר עלו על סדר יומו.<sup>378</sup> כך למשל בג"ץ 4541/94 אליס מילר נגד שר הביטחון ואחרים, שפתח את שערי קורס הטיס בחיל האוויר בפני נשים;<sup>379</sup> ובג"ץ 1573/98 ענת מאור נגד שר הביטחון, שפתח את שערי קורס החובלים בחיל הים בפני נשים.<sup>380</sup>

כמו כן, הונהגו רפורמות בתחום מערך השיפוט הצבאי והפיקוח עליו לצורך הפיכתו למקצועי יותר ובר פיקוח והן: א. הרפורמה בעניין מינויים של שופטים מקצועיים בצבא, ובכלל זה יושב ראש בית הדין הצבאי לערעורים; ב. הקניית סמכות לבג"ץ להתערב בנעשה בשטחים, ובכלל זה ביקורת על החלטות מערכת המשפט הצבאית שבתחום השלטון הצבאי שם; ג. קביעת בית המשפט העליון כסמכות ערעור עליונה גם על החלטות בתי המשפט הצבאיים, ובכלל זה על החלטות בית הדין הצבאי לערעורים ובתי המשפט בשטחים.<sup>381</sup> ביטוי אחר לעומק המעורבות המשפטית והניסיון לאזרח את הצבא ניתן לראות בהצעתו של בג"ץ ביולי 1997 להשוות את אורך תקופת המעצר של חייל לזו הנהוגה במערכת האזרחית, דהיינו 48 שעות במקום 8 ימים.<sup>382</sup>

#### 2.2.4 תמורות בזירה הכלכלית:

גם השינויים הכלכליים בעלי המשקל שהתחוללו בעולם כולו, לא פסחו על ישראל והשפיעו על היחלשותה של האומה-במדים כמודל של גיוס ולגיטימציה לפתרונות מלחמתיים.<sup>383</sup> עד שנות השבעים הייתה לממשלה מעורבות מאסיבית במשק - הן בתכנון, ויסות ופיקוח של ייצור

<sup>376</sup> סטיוארט א. כהן. (2006). כפיפות יתר של צה"ל: שינוי במערכות היחסים בין הדרג האזרחי לצבא בישראל. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, עמ' 11-10, 16.

<sup>377</sup> כהן, שם, עמ' 11-10, 16.

<sup>378</sup> דורון ולבל, שם, ע' 170.

<sup>379</sup> סטיוארט א. כהן ואור-ישראל בגנו. (2001). "המשמעות החברתית של השירות הצבאי בישראל: מבט מחודש", תרבות דמוקרטית, 4-5, ע' 143; פרנסיס רדאי. (2002). "הצבא - פמיניזם ואזרחות", בתוך: דפנה ברק-ארז (עורכת), צבא, חברה ומשפט. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב: רמות, ע' 201; Cohen, op. cit.; Cohen and Cohen, op. cit., pp. 147-149.

<sup>380</sup> דורון ולבל, שם.

<sup>381</sup> יערי, שם, ע' 373.

<sup>382</sup> פרי, שם.

<sup>383</sup> בן-אליעזר, שם, ע' 36.

וחלוקה, והן בייזום ארגונים עסקיים, סיוע להם או בעלות עליהם. נוסף לכך, גם ההסתדרות הייתה הבעלים הישירים של עסקים באמצעות חברת העובדים. הממשלה וההסתדרות גם יחד היו בשליטת אותה מפלגה, מפא"י, ולמעשה נוהלו בידי אליטה אחת.<sup>384</sup> אלא שבמהלך שנות השמונים עברה הכלכלה המדינית בישראל תמורות רחבות: ליברליזציה של שוק ההון ושל שווקים אחרים, דה-רגולציה של שוק העבודה, הפרטה של חברות בבעלות המדינה וההסתדרות, צמצום בהוצאות המדינה והשתלבות גוברת והולכת בכלכלה הגלובלית.<sup>385</sup> כמו כן, חלה עליה גדולה של שיעור המועסקים במגזר הפרטי ובירידת משקלו של המגזר ההסתדרותי-ציבורי.<sup>386</sup> תמורות אלו הגיעו לשיאן ב-1985, עם יישומה של התכנית הכלכלית שהנהיגו שמעון פרס ויצחק מודעי, שהביאה להורדת האינפלציה שעמדה אז על 450% בקירוב.<sup>387</sup> לטענת רוזנהק, התפתחויות אלו קשורות במיוחד להתחזקותו של מעמד בינוני חדש שתלותו במדינה הייתה פחותה בהרבה מבעבר. מעמד זה קשור יותר לכלכלה העולמית וחשוף להשפעתם של מודלים אידיאולוגיים נאו-ליברליים הדוגלים בהפרטה, בדה-רגולציה ובצמצום מדינת הרווחה. עקב כך, המעמד הבינוני החדש נושא אידיאולוגיה אינדיבידואליסטית יותר ונכון פחות להתגייס למטרות קולקטיביסטיות של בניית מדינה.<sup>388</sup>

לפי לוי, האתוס של כלכלת השוק, שהתחזק באותה תקופה, הושפע מהגברת חשיפתן של הכלכלה והחברה הישראלית להשפעות הגלובליזציה. הגלובליזציה לוותה בשינויים מבניים בכלכלה ברוח הדוקטרינה הנאו-ליברלית, אשר הגבירו את יכולת המשק להיחשף להשקעות, להגירת הון דו-כיוונית ולקשרי מסחר בין-לאומיים. מאידך, אתוס כלכלת השוק כרסם בערכה של התרומה למדינה כאמת המידה הקובעת לחלוקה של תגמולים חברתיים ולהצדקה של דומיננטיות חברתית.<sup>389</sup> תהליך זה התעצם במחצית שנות ה-90, בשנות אוסלו, אשר הציבו את הצבא לא עוד מעל לשוק ואף לא כמתחרה בו אלא בהדרגה כמי שמוכפף לשוק. בעוד המדינה נתפסה כמפריעה לשוק, ומצב הלחימה מפריע להשתלבות ישראל בכלכלה הגלובלית, הצבא, כמכשיר מדינתי-

<sup>384</sup> אורי רם. (2005). הגלובליזציה של ישראל: מק'ורלד בתל-אביב, ג'יהאד בירושלים. תל-אביב: רסלינג, ע' 37.  
<sup>385</sup> יואב פלד וגרשון שפיר. (2005). מיהו ישראלי: הדינמיקה של אזרחות מורכבת. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ע' 273.

<sup>386</sup> מיכאל פייגה. (2007). "שלוש עכשיו" בין מודרניות, לאומיות וגלובליזציה", בתוך: חנה הרצוג, טל כוכבי ושמעון צלניקר (עורכים), דורות, מרחבים, זהויות: מבטים עכשוויים על חברה ותרבות בישראל. ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד, ע' 400.  
<sup>387</sup> בן-אליעזר, שם.

<sup>388</sup> זאב רוזנהק. (2007). "דינמיקות של הכלכלה והדרה במדיניות הרווחה הישראלית", בתוך: חנה הרצוג, טל כוכבי ושמעון צלניקר (עורכים), דורות, מרחבים, זהויות: מבטים עכשוויים על חברה ותרבות בישראל. ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד, ע' 342.

<sup>389</sup> לוי, 2007, עמ' 55-56; לוי, 2010, ע' 393.

לוחמני, גילם את שתי "הרעות", וככזה נהיה בצבת הביקורת המתגברת. תהליך זה שחק בלגיטימיות הצבא וחייב אותו להתאים את התנהלותו לציווייה של כלכלת השוק.<sup>390</sup>

לטענת אייזנסטאדט, בסביץ' וכהן, התפתחות כלכלית מהירה, עם התפשטות הערכים מוכוונים הצרכנות הנלווים אליה, משליכה על הביטחון בשלושה מובנים שונים: ראשית, היא מקטינה את נכונות הציבור להוציא סכומים גדולים על ביטחון. למעשה, ההוצאה לביטחון בישראל צנחה באופן תלול מאז אמצע שנות השבעים מסיבות שעליהן ניתן למנות תחושת איום נמוכה יותר, שינוי סדרי עדיפויות, וצמיחה כלכלית מהירה. שנית, ההתפתחות הכלכלית מגדירה מחדש את השאיפות ואת המניעים של הצעירים הישראליים. מסורתית, השירות הצבאי נחשב למסלול חיוני להשגת עמדה מכובדת בתחומים אחרים, כגון פוליטיקה ועסקים, אלא שאפשרויות ההשפעה מתחילות להימצא יותר ויותר במגזר הפרטי. לפיכך, הצעיר הישראלי של ימינו מעוניין בהקרבה עצמית פחות מאשר בהגשמה עצמית, בדומה לבני דורו בכל רחבי העולם המערבי. ולבסוף, המגזר הפרטי מציע גם מוצא חלופי לשאיפות הלאומיות. לגבי מספר הולך ורב של ישראלים, הכלכלה העולמית הפכה לזירה המרכזית שבה מתנהלת התחרות בין האומות. נכונותם המסורתית של הישראלים להשלים עם הוצאה גדולה לצרכי ביטחון דעכה, והיא מתמודדת עם דרישה שמדיניות הממשלה תחזק את יכולתה של המדינה לעמוד ברשות עצמה בשוק העולמי.<sup>391</sup>

לסיכום חלק זה, התהליכים שהוצגו לעיל מצביעים על פחות מסוים שחל במעמד הצבא. כפי שאציג בחלק הבא, תהליכים אלה הובילו לכך כי בקרב בכירי הדרג המדיני והדרג הצבאי השתרשה התפיסה כי האזרח הישראלי אינו מוכן לשלם עוד את מחיר הביטחון.

## **2.3 תפיסת מקבלי ההחלטות את נכונותה של החברה הישראלית להקרבה בשנים שקדמו**

### **למלחמת לבנון השנייה**

לדעת פרי, את ביקורתה של החברה הישראלית על הצבא, כפי שבאה לידי ביטוי בתחומים שצוינו, ייחס צה"ל להיחלשות כוח עמידתה ולכרסום שחל, כביכול, בנכונותה להקרבה. ואכן, אמירות

<sup>390</sup> לוי, 2007, עמ' 191-192.

<sup>391</sup> אייזנסטאדט, בסביץ' וכהן, שם, עמ' 160-162; יעקב ליפשיץ. (2001). "ניהול משאבי הביטחון בשנות ה-2000", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, ע' 47.

אלה נשמעו מפי אנשי צבא רבים.<sup>392</sup> בעת כהונתו כרמטכ"ל,<sup>393</sup> הצהיר אהוד ברק כי "היום, מעצם מטלות הביטחון השוטף וההתכוננות למלחמה, אופי העבודה בצבא כופה עלינו שחיקה גבוהה מאוד של האנשים. אי ההשלמה עם השחיקה הזו, קשורה בחלקה בהשתנות הציפיות מהחברה".<sup>394</sup> עוד טען ברק, כי "החברה הישראלית עברה דרך ארוכה: קנאתנו בנורמליות שנהנים ממנה אחרים, עייפות מצטברת, ציניות ופיכחון. בצדס תקשורת מסחרית אגרסיבית וחודרנית, דה מיתזציה של המעשה הציוני... כל אלה יחדיו יוצרים רושם ולעיתים אך מציאות של רפיון".<sup>395</sup> דברים ברוח דומה ביטא גם אמנון ליפקין-שחק, בעת כהונתו כרמטכ"ל: "במערבולת הרגשות שנקלעה אל תוכה החברה שלנו, בבלבול הגדול שהשתרר, מאבד צה"ל את מעמדו... הביקורת הנוקבת, שבאה מרצון לתקן, מאהבה, פינתה במידה רבה את מקומה לניכור. הקשר הבלתי אמצעי בין צה"ל לחברה האזרחית... הפך למעיק... הקיטוב, הנהנתנות, הסקטוריאליזם, האדישות, האופורטוניזם וה'מניפולטיזם' ניתבו עצמם אל לב הקונצנוס, ושם, במרכז הזירה, מצאו שק אגרוף לחבטות... ההשתמטות משירות בצה"ל כבר איננה כתם על חיי המשתמט, והנתינה בהתנדבות, בהכרה, מתוך רצון לתרום, אינה זוכה בהערכה הראויה".<sup>396</sup> גם מחליפו בתפקיד של ליפקין-שחק, שאול מופז, הצהיר בהתייחסו לסוגיית המוטיבציה לשירות צבאי כי "אם הייתה איזושהי ירידה במוטיבציה בשנים האחרונות, היא נבעה קודם כל ממה שהחברה שידרה ופחות ממה שקרה בצבא... החברה של היום היא מתירנית, יותר חומרנית, והצירוף של שני הדברים אלה, בתוספת יתר זהות אישית ופחות זהות חברתית-קיבוצית, פגמו במובן כזה או אחר במוטיבציה של האנשים..."<sup>397</sup>

בנוסף, קצינים רבים בצה"ל ראו במאבק הציבורי ליציאת צה"ל מלבנון עדות לחולשת החברה הישראלית, שעשויה להוביל לדמורליזציה של החיילים ואף לתבוסה בשדה הקרב.<sup>398</sup> בין הבולטים בקצינים דיברו על "החברה העייפה" היה תת-אלוף ארז גרשטיין ז"ל, שהתבטא בחריפות נגד פעילותם של הארגונים הקוראים לנסיגה חד-צדדית מלבנון, כאשר כוונתו הייתה

<sup>392</sup> פרי, שם.

<sup>393</sup> כיהן כרמטכ"ל בין אפריל 1991 לינואר 1995.

<sup>394</sup> אהוד ברק. "להילחם רק עם קונסנזוס", ידיעות אחרונות (4 באפריל 1991), ע' 9.

<sup>395</sup> אהוד ברק. "חוסן נפשי הוא הנשק שלנו", ידיעות אחרונות (25 באפריל 1993), ע' 4.

<sup>396</sup> כפי שצוטט ב: בן-אליעזר, 2012, ע' 124.

<sup>397</sup> יעקב ארז. "קצינים צריכים להיות מעורבים במו"מ המדיני. לא להביע דעות פוליטיות", מעריב – מוסף ראש השנה (20 בספטמבר 1998), עמ' 2-6, 55-54.

<sup>398</sup> בן-אליעזר, שם, ע' 125.

בעיקר לארגון "ארבע אימהות".<sup>399</sup> גרשטיין אף טען כי ההפגנות עוזרות לחיזבאללה.<sup>400</sup> בהקשר לסוגיה זו, טען מופז כי הסיבה לנסיגה היא חוסר יכולתה של החברה הישראלית לשלם את המחיר. לדבריו, "אין ספק כי חלה ארוזיה מסוימת בתוך החברה בישראל, ביכולתה לשאת את היקף הנפגעים ואת המצב של לחימה בצפון".<sup>401</sup>

תפיסה זו בוטאה גם על ידי בכירי הדרג המדיני באותה תקופה. כך הצהיר אהוד ברק, שאז כבר כיהן כראש הממשלה ואף הבטיח ערב בחירתו להסיג את צה"ל מלבנון, כי "האימהות היו רוצות לראות את הטרקדיה בלבנון מסתיימת מיד, הפצע פתוח ומדמם והרגישות עצומה, אבל יחד עם זה – עם שחפץ בחיים מוכרח לדעת לעמוד על שלו ולשדר בהתנהגותו את כושר העמידה הזה של אחיזה באינטרסים החיוניים שלו, וכדי לקיים את חירותו, עם ישראל מוכרח לדעת להילחם".<sup>402</sup> בהתייחסו לסוגיה זו, טען גם נשיא המדינה דאז, עזר וייצמן, כי "צריך למנוע מכל אחד ליילל בנושא לבנון...הפגיעה בנפש האומה מתחילה להיות מטרידה".<sup>403</sup> גם ליפקין-שחק, שבאותה תקופה כיהן כשר התיירות, הצהיר בהקשר לסוגיה זו כי כוח העמידה הישראלי נחלש.<sup>404</sup>

תפיסה זו שררה גם בקרב ראשי הממשלה בתחילת שנות התשעים. ענבר בספרו טוען כי מקבלי ההחלטות בתהליך אוסלו, ובייחוד יצחק רבין, סבורים היו כי הציבור הישראלי איבד חלק מנחישותו ומכוח עמידתו. לפי ענבר, רבין ביטא פסימיות רבה באשר לכיוון שהחברה הישראלית נוטה אליו ובאשר ליכולתו של צה"ל להתמודד עם אתגרי הביטחון העומדים בפני ישראל. בהזדמנויות פומביות שונות טען כי נכונותה של החברה הישראלית לשלם מחיר כואב נשחק במקצת, וכי הציבור בישראל מפונק ונבהל בקלות. כמו כן, חשש רבין כי במקרה שתפרוץ מלחמה ייווצר לחץ גדול מן הציבור לסיים את המלחמה במהרה ולמנוע מצה"ל את הזמן הדרוש לו להשגת יעדיו. איתן הבר, יועצו הקרוב של רבין, אף סבר כי ההערכה של החולשה ההולכת וגדלה בחברה הישראלית הייתה הגורם המרכזי בהערכתו האסטרטגית.<sup>405</sup> גם ראש הממשלה לאחר

<sup>399</sup> יואב לימור. "אני מסכן את החיים שלי. מותר לי לתקוף את אלה שהופכים את הסיכון מוחשי", מעריב – מוסף שבת (12 ביוני 1998), ע' 8.

<sup>400</sup> עדית אברהמי. "ההפגנות בארץ מאיימות על חיי", מעריב (3 במרץ 1999), ע' 4.

<sup>401</sup> יואב לימור ואיציק סבן. "לא רצינו להיגרר להסלמה ולשחק לידי חזבאללה", מעריב – עצמאות 52 (9 במאי 2000), ע' 35.

<sup>402</sup> אריה בנדר, יהודה גולן ואיתן רבין. "ברק: עם ישראל צריך לדעת להילחם", מעריב (15 בפברואר 2000), ע' 2.

<sup>403</sup> יואב לימור. "הנשיא ויצמן: 'צריך למנוע מכל אחד ליילל בנושא לבנון'", מעריב (15 בפברואר 2000), ע' 3.

<sup>404</sup> אלי קמיר. "כן, בהחלט נחלש כוח העמידה שלנו", מעריב (18 בפברואר 2000), עמ' 5-4, 22.

<sup>405</sup> אפרים ענבר. (2004). רבין והביטחון הלאומי של ישראל. תל-אביב: משרד הביטחון, עמ' 216-217.

רבין, בנימין נתניהו, טען כי "נוצרה שחיקה ברורה במוטיבציה לשרת בצה"ל וכרסום בחוסן הלאומי שלנו".<sup>406</sup>

בתחילת 2003 הצהיר הרמטכ"ל דאז, משה יעלון, כי "במרכיבי החוסן הלאומי של מדינת ישראל, מטרידה אותי יכולת העמידה של החברה הישראלית".<sup>407</sup> בהרצאה באוניברסיטת חיפה אף אמר כי "החוליה החלשה בשרשרת הביטחון הלאומי היא יכולת העמידה של החברה הישראלית, חברה שלא מוכנה להילחם על מטרותיה ולחרף את נפשה".<sup>408</sup> בדומה לכך, האלוף בני גנץ, אלוף פיקוד הצפון דאז, הודה כי הוא מודאג אמנם מהטילים המצויים בידי חיזבאללה, אך הוא מודאג יותר מיכולתה של החברה הישראלית לעמוד בלחצי המלחמה.<sup>409</sup>

בנוסף, אחד מנימוקיו הבולטים של אריאל שרון לפינוי היישובים בחבל עזה, היה כי רוב הציבור אינו מעוניין להישאר בעזה: "ההתנתקות מעזה...מאחדת אותנו באבחנה בין מטרות שראוי להילחם עליהן...לעומת מטרות שברור לכולנו שלא יוגשמו ושמרבית הציבור אינו מוכן, ובצדק, להקריב כל-כך הרבה למען".<sup>410</sup> כמו כן, אהוד אולמרט, בתפקידו כסגן ראש-הממשלה, אמר בנאום מפורסם שנשא ביוני 2005: "אנחנו עייפים מלחימה, אנחנו עייפים מלהיות אמיצים, אנחנו עייפים מלנצח, עייפנו כבר מלהביס את אויבינו..."<sup>411</sup>

לסיכום חלק זה, בשנים שקדמו למלחמת לבנון השנייה, רבים מבכירי הדרג המדיני והצבאי גרסו כי נכונותה של החברה הישראלית להקרבה נחלשה משמעותית, זאת לאור הביטויים הרבים לכך שהוצגו בהרחבה בחלק הקודם. בחלק הבא אשטח את טענתי המרכזית כי תפיסה זו הגיעה לשיאה במהלך מלחמת לבנון השנייה, ואציג את ביטוייה והשלכותיה.

<sup>406</sup> ארי שביט. "מזרח תיכון חדש? איזה רעיון משעשע", הארץ (22 בנובמבר 1996), ע' 20.

<sup>407</sup> "הרמטכ"ל: יכולת העמידה של החברה הישראלית מוגבלת", ynet (11 בפברואר 2003).

<sup>408</sup> רביב דרוקר ועפר שלח. (2005). בומרנג: כישלוני המנהיגות באינתיפאדה השנייה. ירושלים: כתר, ע' 82.

<sup>409</sup> כפי שצוטט ב: אפרים ענבר. (2007). כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 9.

<sup>410</sup> נאום ראש הממשלה בכנס הרצליה ב-16.12.2004, משרד ראש הממשלה, זמין ב:

<http://www.pm.gov.il/PMO/Archive/Speeches/2004/12/spech+1612.htm>

<sup>411</sup> כפי שצוטט ב: ענבר, שם.

### **3. תפיסת החברה הישראלית כרגישה לאבדות במבחן מלחמת לבנון השנייה:**

#### **ביטויים והשלכות**

בפרק הקודם נטען כי בעקבות התמורות הנרחבות שהתחוללו בחברה הישראלית, התבססה התפיסה בקרב בכירי הדרג המדיני והצבאי כי הציבור הישראלי אינו נכון לשלם עוד את המחיר האנושי הכרוך בביטחון המדינה. לדעתי, תפיסה זו הגיעה לשיאה ערב מלחמת לבנון השנייה, ועל כן פעלה ההנהגה הבכירה לאורך המלחמה לשימור התמיכה הציבורית, כשהחשש שמא נפגעים רבים יובילו למיטוט הקונצנזוס מקנן כל העת בקרבה. כפי שצוין בדו"ח ועדת וינוגרד, "צה"ל התנהל במלחמה כמי שהחשש מנפגעים בקרב חייליו שימש מרכיב מרכזי בהליכי התכנון ובשיקוליו המבצעיים... קשה לקבל את ההשפעה יוצאת הדופן שהייתה לשיקול זה על ההחלטות של המפקדים הבכירים ושל מקבלי ההחלטות בדרג המדיני".<sup>412</sup> בחלק זה אציג כיצד החשש מנפגעים בא לידי ביטוי בקבלת ההחלטות ואת ההשלכות המרכזיות שנבעו מכך.

#### **3.1 חתירה לצמצום נפגעים:**

החתירה העיקשת במהלך מלחמת לבנון השנייה לצמצום במספר האבדות הייתה, לדעתי, הביטוי העיקרי לחששם של מקבלי ההחלטות מנפגעים. לשם כך, נעשה שימוש בשלוש דרכים מרכזיות, אותן אציג להלן: א. העדפת שימוש באש מנגד על פני תמרון; ב. הטלת אילוצים ומגבלות על הלחימה; ג. הפסקת הפעילות המבצעית עקב נפגעים.

##### **3.1.1 העדפת שימוש באש מנגד על פני תמרון במהלך המלחמה:**

במאמרים ומחקרים רבים שנכתבו לאחר מלחמת לבנון השנייה נטען כי הססנות הדרג המדיני והדרג הצבאי מביצוע מהלך קרקעי רחב, שהיה עשוי לצמצם את מספר הרקטות שנורו על אזרחי ישראל, נבעה מרגישות מוגזמת לחיי חיילים.<sup>413</sup> טענה זו באה לידי ביטוי גם בדו"ח ועדת וינוגרד:

<sup>412</sup> (ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי. ירושלים: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 – ועדת וינוגרד, ע' 252.

<sup>413</sup> יצחק בן-ישראל. (2007). מלחמת הטיילים הראשונה: ישראל – חיזבאללה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית-הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוד, ע' 20; יהודה וגמן. (2007). "ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים", עדכן אסטרטגי, 10 (2), ע' 24; אפרים ענבר. (2007). "כשלי החשיבה האסטרטגיים במלחמת לבנון השנייה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה: רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, עמ' 4-5; דב תמרי. (2007). "האם צה"ל יכול להשתנות בעקבות מלחמת לבנון השנייה?", מערכות, 415, ע' 38; רון טירה. (2008). המאבק על טבע המלחמה: מקלאוזביץ לסקיפיו אפריקנוס ואנואר סאדאת, ע' 75.

"בדרג המדיני והצבאי הייתה רתיעה גדולה ממהלך קרקעי רחב שיכלול כיבוש, זו לוותה באמונה כי לא רק עדיף, אלא אף ניתן להגיע להישגים צבאיים משמעותיים באמצעות 'כתישה' ממושכת באש מנגד בלבד".<sup>414</sup> לטענת לוי, רמת הלגיטימיות הנמוכה של הכנסת כוח קרקעי ללבנון, באופן שיחייב גם את שילוב המילואים, עמדה לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות ביולי 2006. הרמטכ"ל חלוץ היה מודע לקושי זה יותר מהדרג המדיני הבכיר,<sup>415</sup> ולפיכך קבע נחרצות כי ישראל הולכת לקראת מערכה באש, כלומר, לחימה המבוססת על הפעלת אש מרחוק בעיקר באמצעות חיל האוויר וארטילריה.<sup>416</sup> הוא החליט מפורשות להימנע מפעולה קרקעית והתנער מתוכנית המגירה "מי מרום" שיועדה לנסיבות בהן מצאה עצמה ישראל בבוקר ה-12 ביולי.<sup>417</sup> כבר בהתייעצות הראשונה עם חברי המטה הכללי, התייחס הרמטכ"ל בביטול לאפשרות של פעולה קרקעית: "אנחנו הולכים למערכה באש עד שייאמר אחרת". האפשרות לגייס מילואים לא עמדה על הפרק, והרמטכ"ל אף הבהיר כי אפילו חציית הגבול ברמה הטקטית מחייבת מבחינתו מחשבה. בהשפעת אסון הטנק שעלה על מטען ביום החטיפה, הודיע חלוץ כי אין בכוונתו לאשר כניסות לשטח לבנון, ואף הורה להוציא את כל הכוחות ששהו באותה עת בלבנון.<sup>418</sup> בראיון לאחר המלחמה טען האלוף

ועד לאויב המדינתי שהסתגל למלחמה נגד ה-RMA. תל-אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, ע' 97; משה יעלון. "הזיקה בין דרג מדיני ודרג צבאי בעריכת תמרון יבשתי", הרצאה שניתנה בכנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון (16 בספטמבר 2008); גיורא סגל. (2008). "חיוניות התמרון היבשתי בעימות א-סימטרי", עדכן אסטרטגי, 10 (4), עמ' 24-30, 28; אמיר הרפז. (2010). "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", מערכות, 431, ע' 21; The Rocket Campaign against Israel during the 2006 Lebanon War. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, p. 16; Avi Kober. (2008). "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", Journal of Strategic Studies, 31 (1), p. 7; Uri Bar-Joseph. (2009). "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second Lebanon War", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective. London: Routledge, p. 153.

<sup>414</sup> ד"ר וועדת וינוגרד, שם, ע' 523.

<sup>415</sup> יגיל לוי. (2008). "כיצד דמוקרטיזציה מחוללת לוחמנות – מלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, ע' 122. <sup>416</sup> גיורא סגל. (2007). "איך מנצחים כוחות מהפכניים", מערכות, 415, ע' 44; אורי בן-אליעזר. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, עמ' 393-394; חיים רוזנברג. (2011). "האמת על סכנת הטיילים", מערכות, 437, ע' 95; חיים רוזנברג. (2012). "הטכנולוגיה לא תחליף את התמרון", מערכות, 443, ע' 74; Israel and its Army: From Cohesion to Confusion. Stuart Cohen. (2008). Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War. London: Routledge, p. 226.

<sup>417</sup> גיורא סגל. (2006). "מלחמת לבנון השנייה – הזדמנות שהוחמזה", מערכות, 420-421, ע' 17; מיכאל הרסגור ואהוד פוקס. (2010). רגעים היסטוריים ורגעים היסטוריים: החלטות בתנאי משבר. אור יהודה: דביר, ע' 326; מורן וינריך. (2010). האמנם דור חדש של לוחמה? מלחמת לבנון השנייה. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, ע' 94; We Were Caught unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War. Fort Leavenworth, KS: U.S. Army Combined Arms Center, Combat Studies Institute Press, p. 43; Benjamin S. Lambeth. (2011). Air Operations in Israel's War Against Hezbollah: Learning from Lebanon and Getting it Right in Gaza. SANTA Monica, CA: RAND, p. xv.

<sup>418</sup> עמיר רפפורט. (2007). אש על כוחותינו: כך הכשלנו את עצמנו במלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: מעריב, עמ' 27-26.

(מילי) אייל בן-ראובן, שמונה בזמן המלחמה כסגן לאלוף פיקוד הצפון, שחלוץ "רצה שנפתור את הכול באש ממטוסים ומסוללות".<sup>419</sup>

ניתן למצוא הסבר לרתיעתו הממושכת של חלוץ ממהלך קרקעי רחב בראיון שהעניק לאחר המלחמה, בו טען כי "אם יש דבר שהעסיק אותי יותר מכל לאורך הלחימה בחזבאללה, אלה חיי אדם".<sup>420</sup> בנוסף, בכנס בהיכל צה"ל בגלילות, טען חלוץ כי בעת שקיבל החלטות במלחמה ברור היה לו שצריך להביא בחשבון את ההורים של שנת 2006, כיוון שהסבלנות לנפגעים היא אחרת מכפי שהייתה בעבר.<sup>421</sup> גם בספרו האוטוביוגרפי הוא על טענה זו: "כבר מתחילת המלחמה היה ברור שאין רצון להגיע למהלך קרקעי רחב, זאת מתוך הערכת מחירו הלאומי ביחס לתועלת הצפויה. הניסיון שנצבר בלבנון במשך 18 שנים (1982-2000) היווה עדות מוצקה למחירים הגבוהים ששולמו, כשרק תועלת מועטה בצד...הערכתי שכניסה קרקעית ללבנון עלולה להימשך זמן רב ולהביא אותנו, שנית, להיתקעות בלבנון שמשכה בלתי ידוע. גם נושא המחיר עמד לנגד עיניי: מהלך קרקעי רחב בלבנון היה עולה במחיר קורבנות רבים לשני הצדדים".<sup>422</sup> חלוץ התמיד בהתנגדותו לפעילות קרקעית רחבת היקף כמעט עד סופה של המלחמה:<sup>423</sup> ארבעה שבועות חלפו עד שהרמטכ"ל הציג בפני הממשלה תכנית לכניסה קרקעית מלאה והתייצב מאחוריה במלוא כוחו.<sup>424</sup>

לדעתי, גישתו של חלוץ בעניין אופן הלחימה הרצוי היא החשובה יותר לענייננו, שכן מעבר להיותו אחד משלושת מקבלי ההחלטות הבכירים, העדר ניסיונם הצבאי של ראש הממשלה אולמרט ושר הביטחון פרץ הוביל, מטבע הדברים, להסתמכות רבה יותר על הרמטכ"ל.<sup>425</sup> כמו כן, במחקרו מציין ריקובר כי השפעתו של שר הביטחון על ניהול המלחמה הייתה מינורית. לפי ריקובר, פרץ היה תלוי במידה רבה במזכירו הצבאי ולא ביקש להשפיע על המערכה אלא בעיקר לצלוח את

<sup>419</sup> אמירה לס. "מחדל המגירה", ידיעות אחרונות – 7 ימים (9 במרץ 2007), ע' 32.  
<sup>420</sup> אלכס פישמן ואריאלה רינגל-הופמן. "קשה לי עם המחיר של המלחמה", ידיעות אחרונות – מגזין יום כיפור 1) באוקטובר 2006, ע' 5.  
<sup>421</sup> גל הירש. (2009). סיפור אהבה סיפור מלחמה. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 330.  
<sup>422</sup> חלוץ, שם, עמ' 376, 378.  
<sup>423</sup> ענבר, שם, ע' 6; "חלוץ סירב למהלך קרקעי רחב המלחמה", הארץ (23 בינואר 2007), p. 18; Kober, *op. cit.*, p. 149; Yagil Levy. (2009b). "The Second Lebanon War: Coping with the 'Gap of Legitimacies' Syndrome", *Israel's Studies Forum*, 24 (1), p. 3.  
<sup>424</sup> Kober, *ibid.*  
<sup>425</sup> אורן ברק. (2008). "מעמיות לעימות: מבט רחב על מלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, ע' 13; Bar-Joseph, *op. cit.*, p. 149; Yagil Levy. (2009b). "The Second Lebanon War: Coping with the 'Gap of Legitimacies' Syndrome", *Israel's Studies Forum*, 24 (1), p. 3.

הדיונים בשלום.<sup>426</sup> בנוסף, כפי שהוצג בפרק התיאורטי, ממילא הדרג הצבאי בישראל זוכה לדומיננטיות רבה, ולעתים אף רבה מדי, בקבלת החלטות בנושאי ביטחון. מחקרים רבים שנערכו הצביעו על כך שגם במלחמת לבנון השנייה ניתן משקל יתר לדעתו של הדרג הצבאי,<sup>427</sup> שלמעשה הייתה דעתו של חלוץ, שכן הרמטכ"ל אסר על קצינים בכירים במטכ"ל לחלוק על עמדתו בפני הדרג המדיני.<sup>428</sup> כמו כן, ניתן לשער כי אישיותו של חלוץ, שתוארה לא אחת כדומיננטית וכריזמטית,<sup>429</sup> הייתה אף היא משמעותית למשקלו בקבלת ההחלטות. מכאן שלחלוץ הייתה השפעה כמעט בלעדית על ניהול המלחמה. אישוש לכך ניתן למצוא בעובדה, שלאורך כל המלחמה התגאה אולמרט בכך שכל מה שהצבא ביקש ממנו – אושר.<sup>430</sup>

הדרג המדיני אחז בגישה זהה לזו של הרמטכ"ל: כבר בתום יום הלחימה הראשון היה ברור שהגישה המועדפת על ממשלת אולמרט הנה הסתמכות בלעדית על מתקפות באש מנגד. על אף שבידי הצבא הייתה תכניות תגובה שעוצבו במיוחד לתרחיש מהסוג הזה, ההנהגה לא הייתה נלהבת ליישמה בשל הסבירות הגבוהה לנפגעים בקרב חיילי צה"ל.<sup>431</sup> בהשראת הדרג הצבאי, רבים בדרג המדיני נתפסו לרעיון המפתה כי ניתן להכריע מלחמות באמצעות "כתישה" ממושכת באש מנגד בלבד, כמעט ללא סיכון לחיילים.<sup>432</sup> לתפיסתם, בצדק או שלא בצדק, הציבור הישראלי לא היה מסוגל לשאת את האבדות הרבות הכרוכות במהלך קרקעי רחב, בייחוד לאור 18 שנות המעורבות הישראלית בלבנון, שגבו יותר מ-600 חללים.<sup>433</sup> כראיה לכך, טען פרץ בפני ועדת וינוגרד

<sup>426</sup> איתמר ריקובר. (2011). מרכזיות הדרג הצבאי בישראל בהערכת מודיעין לאומית ובתכנון מדיני-אסטרטגי: הסברים מטריאליסטיים ותרבותיים. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה, עמ' 183-184.

<sup>427</sup> קובי מיכאל. (2008). "מלחמת לבנון השנייה בראי חולשת הפיקוח האזרחי והמנהיגות האסטרטגית-אינטלקטואלית", פוליטיקה, 17, ע' 131. כדוגמה לכך אציין כי בעדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, השופט וינוגרד הסב את תשומת לבו של פרץ לעובדה שתמיד פרץ חזר על עמדת הצבא ואף פעם לא הביע אמירה מקורית שונה. מתוך: עדותו של פרץ בפני ועדת וינוגרד, ע' 13.

<sup>428</sup> ב-14 ביולי כינס חלוץ "הערכת מצב מצומצמת" עם מספר קצינים בכירים, במהלכה אסר הרמטכ"ל על הבכירים להציג עמדה שונה משלו בפני הממשלה והקבינט. מתוך: עמוס הראל ואבי יששכרוף. (2008). קורי עכביש: סיפורה של מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: משכל, ע' 186.

<sup>429</sup> לימור ושלח, שם, ע' 169; הראל ויששכרוף, שם, ע' 187.

<sup>430</sup> לימור ושלח, שם, ע' 115.

<sup>431</sup> אריה קצוביץ. (2008). "מלחמת לבנון השנייה: היבטים תיאורטיים ונורמטיביים", פוליטיקה, 17, ע' 41; עמנואל סקל. "אבני דרך בלחימת ישראל בטרור מלבנון", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (30 במאי 2012); אפי איתם. "השהייה בלבנון", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "מלחמות לבנון ותפיסת הביטחון", אוניברסיטת תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי (12 ביולי 2012); Gil Merom. (2008). "The Second Lebanon War: Democratic Lessons Imperfectly Applied", Democracy and Security, 4 (1), p. 17.

<sup>432</sup> יעלון, שם; שמואל גורדון. (2012). מחניבעל למלחמה: החלטות אסטרטגיות במלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות, ע' 89; Andrew Exum. (2006). Hizballah at War: A Military Assessment. Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, p. 9; Sarah E. Kreps. (2007). "The 2006 Lebanon War: Lessons Learned", Parameters, 37 (1), p. 75.

<sup>433</sup> קצוביץ, שם, ע' 50; הירש, שם, ע' 306; גורדון, שם, ע' 103; עדותו של אלי ישי בפני ועדת וינוגרד, עמ' 9, 15-16; עדותו של אופיר פז-פינס בפני ועדת וינוגרד, ע' 10; אהרן לברן. (2007). "עייפים מלנצח": כמה נכון ומדוע? – מלחמת לבנון השנייה ושבירה", נתיב, 1 (114), ע' 14; צבי שטאובר. (2007). "המלחמה בלבנון – מבט מסכם", בתוך:

כי "הטראומה של מלחמת לבנון והבוץ הלבנוני עמדו באוויר בכל הדיונים שהיו בקבינט",<sup>434</sup> ואולמרט אף העיד כי "בדמיוני ראיתי איך הביצה הלבנונית החדשה סוגרת עלינו כמו הישנה".<sup>435</sup> בנוסף, כשנשאל חלוץ בכנס אלופים במיל' לאחר המלחמה מדוע לא יזם מהלך יבשתי נרחב יותר בשלב מוקדם, רמז כי האשם טמון גם בדרג המדיני. "יועצים בסביבתו של ראש הממשלה סברו כי מהלך כזה ייגמר ב-300-500 הרוגים", סיפר.<sup>436</sup> מפקד אוגדה 91<sup>437</sup> בזמן המלחמה, תא"ל גל הירש, מאשש את הדברים בטענתו כי "במשך זמן ארוך לא הייתה כוונה להיכנס לפעילות קרקעית-יבשתית. בכלל היה חשש להיכנס ל'בוץ הלבנוני' כטראומה של שנים ארוכות. חשש מדעת הקהל שאינה מוכנה לכך, חשש מנפגעים. במו אזורי שמעתי אמירות כאלה ממנהיגים באזרחי ובמדים".<sup>438</sup>

בהתאם לכך, בישיבת הממשלה ב-12 ביולי שהכריעה פה אחד על יציאה למלחמה, התנגדו באופן נחרץ עשרה מתוך 12 חברי הקבינט<sup>439</sup> לפעולה קרקעית, כשהם קולעים בכך גם לדעתו הנחרצת של הרמטכ"ל.<sup>440</sup> כאלטרנטיבה חסכונית יותר בנפגעים, ניהלו שלושה מחברי הקבינט – שטרית, רמון וישי לובי אינטנסיבי לפגיעה בתשתיות הלבנוניות, אופציה בה תמך גם הרמטכ"ל חלוץ, ראש אמ"ן האלוף עמוס ידלין, וראש אגף המבצעים האלוף גדי אייזנקוט, אלא שאולמרט התנגד לכך מפאת וטו אמריקני על פגיעה בתשתיות לבנון, שממשלתה בראשות פואד סניורה נחשבה כפרו-מערבית.<sup>441</sup> גם פרץ הסתייג מכך, עקב רצונו ליצור הפרדה בין אוכלוסיית לבנון לבין החזבאללה, ולמנוע פגיעה באזרחים לא מעורבים.<sup>442</sup> בסיום הישיבה קיבלה הממשלה פה אחד את המלצת הצבא להטיל את האחריות למתרחש על ממשלת לבנון, ולבצע מכה אווירית כנגד מערך הפאג'רים

מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: משכל, ע' 229; אייל זיסר. (2009). לבנון דם בארזים. בני-ברק: הקיבוץ המאוחד, ע' 301; Lambeth, op. cit., pp. 17-18; Merom, op. cit., pp. 17-18; Anthony H. Cordesman. (2006). Preliminary "Lessons" of the Israeli-Hezbollah War. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, p. 4; Greg Myre. "Risks Escalate As Israel Fights A Ground War", The New York Times (5 August 2006); John Keegan. "Why Israel Will Go To War Again – Soon", The Telegraph (3 November 2006).

<sup>434</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, ע' 56.

<sup>435</sup> עדותו של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד, ע' 4.

<sup>436</sup> עמוס הראל. "אלופים במיל' לחלוץ: צה"ל לא הפגין דבקות במשימה", הארץ (6 בספטמבר 2006).

<sup>437</sup> האוגדה המופקדת על גזרת לבנון.

<sup>438</sup> (2007). איך נפלו גיבורים במלחמת לבנון השנייה: תחקירי הורים שקולים, ע' 44.

<sup>439</sup> השרים בנימין בן אליעזר ורפי איתן היו היחידים מבין חברי הקבינט שתמכו בשלב זה בפעולה קרקעית.

<sup>440</sup> אורי משגב. "6 שעות באוגוסט", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (4 בינואר 2008), ע' 8.

<sup>441</sup> טל-שיר ויחזקאלי, שם, עמ' 8-9; רפפורט, שם, ע' 22; הראל ויששכרופ, שם, ע' 165; זיסר, שם, ע' 306; זכי שלום. (2009). "הגדרת האויב בעימות אסימטרי: מלחמת לבנון כמשל", עדכן אסטרטגי, 12 (3), עמ' 8-10; אמיר אשל.

(2010). "בדרך לקיפאון בתמרון", מערכות, 434, ע' 24; Bar-Joseph, op. cit., p. 36; Kober, op. cit.

<sup>442</sup> גורדון, שם, ע' 63.

– הרקטות לטווח בינוני וארוך מתוצרת איראן. לצד תקיפת הרקטות, אושרה הפצצה מוגבלת של תשתיות – מסלולי שדה התעופה בבירות וכביש בירות-דמשק.<sup>443</sup>

בלילה שבין ה-12 ל-13 ביולי, יצא לדרך מבצע "משקל סגולי" – תקיפה אווירית נרחבת של עשרות מטרות, רובן מחסני תחמושת ומשגרים לטווח בינוני וארוך של חיזבאללה.<sup>444</sup> בתוך כ-34 דקות חוסלו 59 משגרי "זילזאל" ו"פאג'ר" (שניהם מתוצרת איראן) לטווחים בינוניים וארוכים.<sup>445</sup> לפי האלוף (במיל') איתן בן-אליהו, מפקד חיל-האוויר לשעבר, מבצע זה תוכנן בדקדקנות ותורגל בשנתיים שקדמו למלחמה.<sup>446</sup> באותו לילה אף החל מבצע משלים, "משקל נוצה", במסגרתו תקף חיל האוויר את כל הרקטות קצרות-הטווח בדרום לבנון שידע על קיומן.<sup>447</sup> בד בבד, עם שחר ה-13 ביולי הוכרז על הטלת סגר ימי, אווירי ויבשתי על לבנון.<sup>448</sup> ככל הנראה, ציפיתם של מקבלי ההחלטות הייתה שמבצע זה ימתן, אם לא ישתק לחלוטין, את מטח הרקטות על יישובי הצפון, וניתן לשער כי תוצאות התקיפה של הלילה הראשון אך חיזקו את ההערכה כי יהיה ניתן להכריע את חיזבאללה במכה אווירית בלבד. התקיפה המוצלחת אף הפיחה רוח אופטימית של ניצחון בקרב ההנהגה הישראלית: הרמטכ"ל חלוץ הודיע לאולמרט "כל המשגרים לטווח ארוך הושמדו...ניצחנו", כשדיווח לו על תוצאות התקיפה, ובעקבות כך הכריז אולמרט כי הישגי צה"ל "כבר שינו את פני המזרח-התיכון".<sup>449</sup>

במהלך שבעת הימים הבאים, ביצעו מסוקי חיל האוויר יותר מ-2000 גיחות תקיפה. לעיתים אף פעלו במקביל בין 40 ל-70 כלי טיס ישראליים במרחב האווירי המצומצם שמעל דרום לבנון. מרבית התקיפות התנהלו ברום 12,000 רגל ומעלה בכדי להגן על צוותי האוויר מפני ירי טילי נ"מ וטילים מונחי אינפרה ע"י חיזבאללה.<sup>450</sup> כצפוי, חיזבאללה הגיב על ההפצצות של ישראל בירי

<sup>443</sup> שם, ע' 66; רפפורט, שם, ע' 173.

<sup>444</sup> גיורא רום. (2007). "קיצור תולדות מערכת לבנון השנייה", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32. הרצליה: מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל, ע' 19; Shlomo Aloni and Ofer Zidon. (2007). Merom, *op. cit.*, p. 13; *Israeli Air Force Yearbook: IAF at War*. Israel: Wizard Publications, p. 44.

<sup>445</sup> אלוף בן. "59 משגרי טילים איראניים הושמדו ב-34 דקות בלבד", *הארץ* (23 באוקטובר 2006); טל ענבר. (2006). "ירי הרקטות של חיזבאללה בלבנון", *מבט מל"מ*, 47, ע' 15; גיורא רום. (2007). "מבחן האסטרטגיות של היריבים – כשתי אוניות החולפות זו על פני זו בחשיכה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), *מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים*. תל-אביב: משכל, ע' 49; William M. Arkin. Exum, *op. cit.*, p. 12; Kober, *op. cit.*, p. 4; *Divining Victory: Air-Power in the 2006 Israel-Hizbollah War*. Maxwell Air Force Base, AL: Air University Press, pp. 170-171. (2007).

<sup>446</sup> Rubin, *op. cit.*, pp. 18-19.

<sup>447</sup> לימור ושלח, שם, עמ' 78-80.

<sup>448</sup> א"צ 198/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל, ע' 17, הודעה מס' 06071602; Cordesman, *op. cit.*, p. 5; Exum, *op. cit.*, p. 9.

<sup>449</sup> כפי שצוטט ב: זיסר, שם, ע' 299; וגם ב: Kober, *op. cit.*, p. 23.

<sup>450</sup> Lambeth, *op. cit.*

רקטות על הגליל.<sup>451</sup> אלא שבניגוד להשמדה המוצלחת של הטילים לטווח ארוך ובינוני על-ידי חיל האוויר,<sup>452</sup> התברר עד מהרה שהחיל איננו מסוגל להתמודד עם המאגר העצום של הרקטות קצרות הטווח.<sup>453</sup> למרות ש"בנק המטרות" של חיזבאללה מוצה כבר ביום החמישי למלחמה, המשיך חיל האוויר בהפצצות מאסיביות על מטרות חיזבאללה ובזבוז כמות עצומה של תחמושת - אך לא הצליח אפילו להפחית את מספר הקטיושות שנחתו על הגליל.<sup>454</sup> עיקר הקושי נבע מאיתור אזורי השיגור, מחסור בפצצות מתאימות לריסוק בונקרים ומחסור במודיעין בזמן אמת.<sup>455</sup> כתוצאה מכך, המשיך הצפון לספוג בממוצע כ-120 רקטות ביום עד יומה האחרון של המלחמה,<sup>456</sup> מהן נהרגו 42 אזרחים, 12 חיילים ונפצעו כ-4,300 בני אדם.<sup>457</sup>

למעשה, חיל האוויר הזהיר במפורש כבר לפני המלחמה שאין לו מענה אפקטיבי לירי הקטיושות, אך הדבר לא הובא כלל בחשבון בהחלטה לצאת לפעולה הצבאית.<sup>458</sup> לטענת זיגדון, חוסר היכולת להתמודד עם המשגרים קצרי הטווח הייתה ידועה בצה"ל עוד מניסיונו במבצעי "ענבי זעם" ו"דין חשבון" והן ממסקנות שהוסקו מתרגילים.<sup>459</sup> כמו כן, ב-14 ביולי הוצג למקבלי ההחלטות דו"ח של חטיבת המחקר באמ"ן, לפיו דרך הפעולה הננקטת לא תביא להפחתת ירי הקטיושות.<sup>460</sup> גם הרמטכ"ל חלוץ היה מודע היטב לדבר. בהערכת המצב ב-19 ביולי כתב חלוץ כי "ירי הרקטות

<sup>451</sup> זיסר, שם, ע' 304.

<sup>452</sup> ענבר, שם, ע' 12; Cordesman, *op. cit.*, p. 4; Avi Kober. (2009). *Israel's Wars of Attrition: Attrition Challenges to Democratic States*. London: Routledge, p. 69.

<sup>453</sup> נועם אופיר. (2006). "לחזור לקרקע המציאות: על כמה ממגבלות הכוח האווירי בלחימה בלבנון", *עדכון אסטרטגי*, 9 (2), ע' 29; יהודה בן-מאיר. (2006). "מדיניות ממשלת ישראל ומטרות המלחמה", *עדכון אסטרטגי*, 9 (2), ע' 2; עדותו של יצחק הרצוג בפני ועדת וינוגרד, ע' 17; נועם אופיר. (2007). "הפיתרון אינו בשמיים: התמודדות חיל האוויר עם משגרי רק"ק", *עדכון אסטרטגי*, 9 (3), ע' 15; עמנואל סקל. (2007). "הכשלים בהכנת הכוח היבשתי למלחמה", בתוך: *מלחמת לבנון השנייה ולאחריה*. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 14; יעקב עמידרור. (2007). "עקרונות המלחמה בעימות האסימטרי", *מערכות*, 416, ע' 10; Kober, *op. cit.*, p. 4; Avi Kober. (2006). *The Second Lebanon War*. Ramat-Gan: Bar Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, p. 2; Matthews, *op. cit.*, p. 1; David E. Johnson. (2010). *Military Capabilities for Hybrid War: Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza*. Santa Monica, CA: RAND, p. 3.

<sup>454</sup> רוזנברג, 2011, ע' 95; בן-אליעזר, שם; קורניה כגן. (2008). "מלחמת לבנון השנייה בראי הריאליזם ההגנתי", *פוליטיקה*, 17, ע' 57; עמוס הראל ואבי יששכרופ. "לפיקוד הצפון נגמרו המטרות", *הארץ* (4 באפריל 2007); יעקב שערבני. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון הראשון בנושא "ההכרעה בלוחמת היבשה לאחר מלחמת לבנון השנייה", לטרון, יד לשריון (13 בנובמבר 2007); גדי היימן ועודד לוונהיים. (2008). "שכר הולם: נקמה והמערכה הישראלית במלחמת לבנון השנייה", *פוליטיקה*, 17, ע' 100; Eric ; Kober, 2008, p. 23; Cordesman, *op. cit.*, p. 5; Ouellet and Pierre C. Pahlavi. (2012). "Institutional Analysis and Irregular Warfare: Israel Defense Force during the 33-Day War of 2006", *Small Wars and Insurgencies*, 23 (1), p. 36.

<sup>455</sup> אילן כפיר. (2006). *האדמה רעד*. תל-אביב: ספריית מעריב, כתר, ע' 244.

<sup>456</sup> המלחמה ארכה 33 יום, במהלכה ניתכו כ-3,970 רקטות על הצפון – כ-23% מהן (907 רקטות) נפלו בשטחים מיושבים. כמו כן, בימי המלחמה האחרונים גבר השיגור לקצב שיא של יותר מ-200 רקטות ביממה. הנתונים מתוך: אופיר, 2006, ע' 18; ענבר, שם; Rubin, *op. cit.*, p. 75.

<sup>457</sup> אופיר, שם, ע' 15.

<sup>458</sup> כגן, שם, ע' 56; עדותו של אלי ישי בפני ועדת וינוגרד, ע' 36.

<sup>459</sup> יעקב זיגדון. (2008). "הרבה אש, מעט מחשבה", *מערכות*, 420-421, ע' 49.

<sup>460</sup> Scott Wilson. "Israeli War Plan Had No Exit Strategy", *The Washington Post* (21 October 2006).

נמשך בקצב הרגיל של כ-150 רקטות ליום. אין ספק כי זאת הייתה הבעיה המרכזית, אם לא היחידה, בדפוס הפעולה הנוכחי. האש שלנו לא הביאה לירידה בקצבי השיגור".<sup>461</sup> בהמשך אתייחס ביתר הרחבה לסוגיית מודעותם של מקבלי ההחלטות לאי היכולת לצמצם את ירי הרקטות באמצעות אש מנגד בלבד.

לעומת הישגיו המוגבלים צרך חיל האוויר נתח כבד מאוד של משאבים: ב-34 ימי הלחימה ביצעו כלי טיס של חיל האוויר לא פחות מ-17,750 גיחות, כלומר כ-520 גיחות ליום.<sup>462</sup> סך כל הגיחות במערך הקרב היה נמוך מעט מזה של מלחמת יום הכיפורים; סך כל גיחות התקיפה של מערך הקרב היה גבוה מאלה של מלחמת יום הכיפורים; סך כל הגיחות של מסוקי הקרב היה כפול מאלה של מלחמת של"ג, מבצע "דין וחשבון" ומבצע "ענבי זעם" יחד.<sup>463</sup> בסוגי חימוש מסוימים של נשק מדויק, דוגמת פצצות מונחות לוויין (GPS), פצצות מונחות לייזר ופצצות כבדות GBU-28 לפיצוח בונקרים, הגיע חיל האוויר לקווים אדומים שהצריכו אספקה מיידיית מארצות הברית,<sup>464</sup> ובשלב מוקדם של הפעילות האווירית הורגש מחסור בדלק למטוסים.<sup>465</sup>

בהעדר מודיעין מוקדם על פריסת הקטיושות, צה"ל התקשה מאוד לאתר מטרות חדשות לתקיפה.<sup>466</sup> כך אולתרה שיטת פעולה חדשה: לקראת סוף יולי החל חיל האוויר לתקוף באופן שיטתי בתים בפאתי כפרים בדרום לבנון, שמסביבתם נורו קטיושות על הצפון. בחירת המטרות הסתמכה על מה שהוגדר כ"הקשר נסיבתי": זיהוי של מקומות שיגור סמוכים בימים קודמים לצד אינדיקציה מודיעינית נוספת, אלא ששילוב זה לא יצר יותר ממיקום משוער של משגרים. באופן דומה, ב-29 ביולי הופצץ בית בכפר קאנא, שקרס על יושביו וקבר תחתיו 28 הרוגים, 17 מהם ילדים.<sup>467</sup> ניתן לראות בכך דוגמה לאופן שבו שני עקרונות המלחמה הפוסט-הרואית של לוטוואק סותרים לעתים זה את זה: הרצון להימנע מנפגעים לכוחות צה"ל הוביל לשימוש מאסיבי באש מנגד, שגרם לנפגעים רבים בקרב אזרחי לבנון.

<sup>461</sup> חלוץ, שם, ע' 399.

<sup>462</sup> לימור ושלח, שם, ע' 241.

<sup>463</sup> בן-ישראל, שם, ע' 17; רוס, שם, ע' 50; שערבני, שם.

<sup>464</sup> גורדון, שם, ע' 177; עפר שלח. (2006). "אנטי מלחמה", עדכן אסטרטגי, 9 (3), ע' 4; 44. Matthews, op. cit., p. 44.

<sup>465</sup> אריה אגוזי, איתמר אייכנר, יוסי יהושע ושמעון שיפר. "לוחמי קומנדו בעורף האויב", ידיעות אחרונות (16 ביולי 2006), ע' 2.

<sup>466</sup> Bar-Joseph, op. cit., p. 158.

<sup>467</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 323.

בנוסף, במהלך הלחימה הקרקעית ירתה הארטילריה של ישראל למעלה מ-170 אלף פגזים ומאות רקטות MLRS<sup>468</sup> לעבר כ-4,000 מטרות שונות: מבנים, משגרים, חוליות שיגור, מפקדות, מחסני תחמושת, גשרים, כלי רכב, תשתיות וחסידות צירים.<sup>469</sup> בשיא המלחמה, פעלו בחזית לבנון כשליש ממספר הסוללות של החיל.<sup>470</sup> מרבית הירי בוצע באופן סטטיסטי לכיוון המשוער של אזורי השיגור.<sup>471</sup> במלחמת יום הכיפורים כולה נורו 75 אלף פגזים, מול שני צבאות סדירים בשתי חזיתות. במבצע ליטני, שנערך באותו תא שטח כמו מלחמת לבנון השנייה, נורו 17 אלף פגזי ארטילריה – כלומר, פחות מעשרה אחוז ממה שירה צה"ל כנגד כמה אלפי לוחמי חיזבאללה.<sup>472</sup> לפי רובין, לא היה ברור מהן מטרותיה של אש הארטילריה: סיוע לפעילות הקרקעית, דילול מטר הרקטות או שניהם.<sup>473</sup> מכל מקום, אין כל עדות לכך שלאש הארטילריה הייתה השפעה כלשהי על משגרי חיזבאללה.<sup>474</sup> בפועל, מאמץ האש המשולב של התותחנים ושל חיל האוויר הצליח להשמיד רק כמאה מתוך 12 אלף משגרי קטיושות. כלומר, פחות מאחוז אחד.<sup>475</sup> לא זו בלבד, אלא שישאל אף ספגה ביקורת אמריקאית קשה על השימוש ברקטות MLRS, כיוון שבעת רכישתן התחייבה ישראל שלא לשגרן לאזורים מאוכלסים.<sup>476</sup> באשר לסיוע ליחידות המתמרנות, הארטילריה הייתה אפקטיבית יותר, אפילו יותר מדי: לטענת זיגדון, הביטחון באש הארטילרית הלך והתחזק ככל שנמשכה הלחימה עד כדי התבטאויות ש"בלי אש לא מתקדמים".<sup>477</sup>

במהלך המלחמה אף נעשה שימוש רחב במערך המטוסים ללא טייס (מל"טים),<sup>478</sup> שאפשר לבצע יותר ויותר משימות מודיעין ותקיפה ברמת דיוק גבוהה מבלי לסכן את חיי הטייסים.<sup>479</sup> בחודש אחד של לחימה מיצה חיל האוויר את המכסה השנתית של שעות טיסה לכלי טיס בלתי

<sup>468</sup> MLRS – מטול רקטות רב-קני המשחרר עוצמת אש ארטילרית המתפזרת במרחב, ידוע גם בשם "המנח"ץ".  
<sup>469</sup> רוס, שם, ע' 51; זיגדון, שם, ע' 48; אלכס פישמן. "למה לא ניצחנו", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (18 באוגוסט 2006), ע' 10; אלכס פישמן. "כוננות ספיגה", ידיעות אחרונות – המוסף לחג (13 באוקטובר 2006), ע' 11; רון טירה. (2007). המערכה באש מנגד ומכשלותיה: על אש מנגד, תמרון והכרעה במלחמה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי, ע' 40.  
<sup>470</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 287.  
<sup>471</sup> הראל ויששכרופ, 2007.  
<sup>472</sup> לימור ושלח, שם, ע' 159.  
<sup>473</sup> Rubin, *op. cit.*, p. 19.  
<sup>474</sup> זיגדון, שם, ע' 44; (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ע' 113; Kober, 2009, pp. 69-70.  
<sup>475</sup> עמיר רפפורט. (2010). צה"ל ולקחי מלחמת לבנון השנייה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים, עמ' 14-15.  
<sup>476</sup> לימור ושלח, שם, ע' 159; הראל ויששכרופ, שם, ע' 288.  
<sup>477</sup> זיגדון, שם, ע' 50.  
<sup>478</sup> כינוי נוסף בו נעשה שימוש הוא כטב"מ – כלי טיס בלתי מאויש.  
<sup>479</sup> יולי סקר. "עין לצידון צופיה", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (21 ביולי 2006), ע' 9; עמי אטינגר. "כוחו של חיל האוויר נגד הקטיושות: הקרקע", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (21 ביולי 2006), ע' 7; דרור בן-דוד. (2011). "שילוב כלי טיס בלתי מאוישים בלוחמה מטוסים ללא טייס", מעריב (4 באוגוסט 2006), ע' 7; דרור בן-דוד. (2011). "שילוב כלי טיס בלתי מאוישים בלוחמה הצבאית והאווירית", בתוך: יצחק בן-ישראל (עורך), מגביהים עוף. תל-אביב: משרד הביטחון, ע' 87.

מאוישים,<sup>480</sup> וסך הכול ביצעו המל"טים 1350 גיחות.<sup>481</sup> לטענת בן-ישראל, זוהי המלחמה הראשונה בהיסטוריה המודרנית שרובוטים ממלאים תפקיד כה מרכזי. לשם המחשה, עורך בן-ישראל השוואה מספרית בין פעילות המל"טים לבין פעילותם של מטוסי הקרב. מספר הגיחות של המל"טים היה נמוך אמנם מזה של מטוסי הקרב, אולם יש לציין כי המל"טים שהו לעתים כעשר שעות מעל לבנון, לעומת כשעה בממוצע למטוס קרב, מה שהקנה לחיל האוויר את היכולת לשהות באופן רצוף מעל שדה הקרב. בממוצע שהו כ-20 מל"טים בכל רגע נתון של היממה מעל דרום לבנון.<sup>482</sup>

במקביל למאמץ הארטילרי והאווירי, ועל אף ההחלטה באותה עת שלא לפתוח במבצע קרקעי, החל מיומה השלישי של המלחמה ביצעו הכוחות המיוחדים של צה"ל פשיטות מאחורי קווי חזבאללה במטרה להביא להפחתה במספר שיגורי הרקטות לעבר שטח ישראל.<sup>483</sup> בהתאם לתפיסת ההפעלה החדשה, שייעדה ליחידות המיוחדות תפקיד משמעותי ביצירת "האפקטים" המיוחדים שנועדו להשפיע על תודעת האויב,<sup>484</sup> בוצעו במהלך מלחמת לבנון השנייה מבצעים מיוחדים בעורף האויב בהיקף חסר תקדים, על אף שתרומתם הייתה מוגבלת.<sup>485</sup> מרבית הפעולות עדיין חסויות, אך לשם המחשה, מבצע מיוחד שפרטיו הותרו לפרסום נערך בעיירה טירה בליל ה-4 באוגוסט. מטרתו הייתה חיסול צוות שיגור של חזבאללה, ותוצאותיו הוכתרו כהצלחה.<sup>486</sup> פעולה מיוחדת נוספת שפרטיה התפרסמו היא פשיטת השייטת בצור, אליה הגיעו עשרות לוחמים מהים על-מנת לפגוע במשגרי הטילים לאזור חיפה.<sup>487</sup> כמו כן, בוצעו מבצעים מיוחדים נוספים שתכליתם הייתה זהה, אך קשה לאמוד את השפעתם על קצב שיגור הרקטות על-ידי חזבאללה.

<sup>480</sup> לימור ושלח, שם, ע' 242.

<sup>481</sup> גורדון, שם, ע' 177.

<sup>482</sup> בן-ישראל, שם, ע' 46.

<sup>483</sup> הירש, שם, ע' 266; אגוזי, אייכנר, יהושע ושיפר, שם, ע' 2; אריק בנדר, פליקס פריש ועמיר רפפורט. "לראשונה מתחילת העימות: גיוס מילואים מאסיבי", מעריב (18 ביולי 2006), ע' 5; אלכס פישמן. "משימה בלתי אפשרית", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (27 באוקטובר 2006), ע' 10; גבריאל סיבוני. (2007). "המערכה הצבאית בלבנון", בתוך: מאיר אלרון ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: הוצאת ידיעות אחרונות, ע' 66.

<sup>484</sup> Kober, 2008, p. 26.

<sup>485</sup> לימור ושלח, שם, ע' 249; אבי קובר. (2007). "בעיות בניהול המלחמה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 9; The Niccolo Petrelli. (2012). "Missing Dimension: IDF Special Operations Forces and Strategy in the Second Lebanon War", Small Wars and Insurgencies, 23 (1), p. 64.

<sup>486</sup> Rubin, op. cit.

<sup>487</sup> פישמן, שם; חלוץ, שם, עמ' 440-441.

לטענת רובין, ייתכן ופעולות אלו אילצו את הארגון לנייד את המשגרים ובכך להעתיק את אש הרקטות מהגליל המערבי לעבר אזורים אחרים בצפון.<sup>488</sup>

על אף הישגי הלחימה הרבים במהלך השבוע הראשון למבצע האווירי, הלכה וגברה ההבנה כי אין די בכך לצורך השגת היעדים השאפתניים שהוצבו:<sup>489</sup> החזרת החיילים החטופים ללא תנאי, החלת ריבונותה של ממשלת לבנון על כל דרום-לבנון, פריסת הצבא הלבנוני לאורך הגבול עם ישראל, הקמת כוח רב-לאומי בדרום-לבנון ופירוק חיזבאללה מנשקו.<sup>490</sup> ההצעה לפעילות קרקעית מוגבלת, בשיטה של פשיטות ולא השתלטות התגבשה בין ה-15 ל-18 ביולי.<sup>491</sup> בישיבת הממשלה ב-16 ביולי טען חלוץ כי "שאלת הכניסה הקרקעית עומדת כל הזמן כצל מעלינו...אנחנו עושים את כל המאמץ המבצעי על מנת שלא תתרחש", ופרץ הצהיר כי "אין כניסה יבשתית לצורך השתלטות על שטח".<sup>492</sup> כמו כן, בהתכנסות פורום עיצוב במטכ"ל באותו היום נימק חלוץ את התנגדותו למהלך קרקעי: "מהלך קרקעי הוא המקום שבו נוצרת הזדמנות שנשאר חיילי צה"ל הרוגים בתוך לבנון...אם נשים חטיבה בסגנון עזה, נשאר שם מאה חיילים...מהלך קרקעי בלבנון הוא לא במנדט שהממשלה נתנה לנו, ולא באינטרס שלנו בהקשר של הציבור הישראלי או בהקשר של הקהילייה הבינלאומית...כניסה קרקעית תקצר לנו את הזמן ותאלץ אותנו להתפשר התפשרות דרמטית לעומת מה שאנחנו מסוגלים להגיע. הציבור לא אוהב את הכניסה ללבנון כי המדיה לא אוהבת את זה, כי העולם לא אוהב את זה".<sup>493</sup> הסיכום היה שיש לבצע מהלכים מוגבלים בלבד אל מול מוקדי הכוח המזוהים של חיזבאללה בדרום לבנון, זאת מתוך כוונה להימנע ככל האפשר ממהלך רחב.<sup>494</sup>

גם בסיכום הערכת מצב ב-18 ביולי הודגש כי הרמטכ"ל שולל "לעת הזו מהלך קרקעי רחב היקף",<sup>495</sup> זאת למרות שסגנו, האלוף משה קפלינסקי, ושר הביטחון פרץ כבר תמכו בשלב זה במוכנות למהלך קרקעי עמוק בלבנון.<sup>496</sup> לפי דו"ח ועדת וינוגרד, באותו היום הצהיר הרמטכ"ל כי פעולה קרקעית נרחבת תתרחש רק כאשר תהיה לגיטימציה ציבורית לכך.<sup>497</sup> בהתאם לכך, אסר

<sup>488</sup> Rubin, *op. cit.*

<sup>489</sup> סגל, שם, ע' 20.

<sup>490</sup> בן-ישראל, שם, עמ' 14-15; דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 101; Merom, *op. cit.* p. 7; Lambeth, *op. cit.*, p. xiii

<sup>491</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 266.

<sup>492</sup> דו"ח ועדת וינוגרד החלקי, שם, עמ' 149-150.

<sup>493</sup> וגמן, שם, ע' 23; רפפורט, שם, ע' 137; הראל ויששכרופ, שם; לוי, שם.

<sup>494</sup> חלוץ, שם, ע' 392; Matthews, *op. cit.*, p. 43.

<sup>495</sup> (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ע' 90.

<sup>496</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, עמ' 81, 84.

<sup>497</sup> שם, ע' 82.

הרמטכ"ל על הכנות לביצוע תכנית "מי מרוס", והסכים לאשר רק "מבצעים שהם גדודיים פלוס, לא יותר מזה".<sup>498</sup> בהתאם להחלטה זו, באותו היום החל מהלך קרקעי מצומצם שתכליתו הייתה הריסת כל תשתיות חזבאללה שנבנו לאורך הגבול.<sup>499</sup> היו אלו, בלשון הצה"לית, "מבצעים צמודי גדר", ותכליתם הייתה הטיפול ביכולת שטוחת המסלול של חזבאללה ולא באיום המשמעותי יותר.<sup>500</sup> בפעולות קרקעיות אלה הוגבל פיקוד הצפון על-ידי הרמטכ"ל לפעול בעומק של עד קילומטר אחד בלבד מהקו הכחול ("הפרימטר הביטחוני").<sup>501</sup> ברור כי פעילות בטווח כה מצומצם לא היה בה כדי לצמצם את ירי הרקטות, שכן אתרי שיגור רבים מוקמו מאחורי הקו הכחול, ועל כן יעילותה מוטלת בספק.<sup>502</sup>

בישיבת הקבינט שנערכה ב-19 ביולי חזר חלוץ על התנגדותו למהלך קרקעי רחב ואף הבהיר כי "מהלך קרקעי הוא אפשרות קיימת אבל לא נבחרת. הרצון הוא להימנע ממהלך קרקעי".<sup>503</sup> עם זאת, במהלך היום שונה הרעיון האסטרטגי בפקודת המטכ"ל, והוא הוגדר מחדש כ"מהלומה מערכתית משולבת ומתוזמנת של מבצעי "תמרון" עם כלל המאמצים לערעור התפקוד המבצעי של הארגון".<sup>504</sup> באותו היום גם נרשמו הנפגעים הראשונים בקרב חיילי צה"ל, כאשר כוח של יחידת "מגלן" נקלע ל"שמורת טבע" מול היישוב אביבים. במקום התפתח קרב, במהלכו נהרגו שני לוחמים. יממה לאחר מכן נהרגו חמישה לוחמים נוספים מסיירת "אגוז" בעת פעילות בכפר הלבנוני מארון א-ראס, במסגרת מבצע מצומצם שנקרא "קורי פלדה 1",<sup>505</sup> וטייס מסוק נהרג בהתנגשות מסוקי אפאצ'י סמוך לגבול.<sup>506</sup> לטענת הראל ויששכרוף, העובדה שתוך 48 שעות נהרגו על אדמת לבנון שבעה לוחמים משתיים מהיחידות המובחרות של צה"ל, החריפה את החשש במטכ"ל מאבדות כבדות בהמשך.<sup>507</sup> ואמנם, באותו היום צוין בעיתון "מעריב" כי בצה"ל מוטרדים מריבוי הנפגעים בפעולת צה"ל בעומק השטח הלבנוני ביומיים הראשונים לפעילות הקרקעית.<sup>508</sup> גם הירש בספרו טען כי בעקבות הקרב במארון א-ראס "נוצרה היסטוריה מיותרת,

<sup>498</sup> הראל ויששכרוף, שם, עמ' 235, 305.

<sup>499</sup> Kober, *op. cit.*, p. 4; Jonathan Spyer. (2008). "Lebanon 2006: Unfinished War", *MERIA*, 12 (1).

<sup>500</sup> פישמן ורינגל-הופמן, שם, ע' 6; רוס, שם, ע' 20.

<sup>501</sup> דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 89.

<sup>502</sup> Cordesman, *op. cit.*, p. 17.

<sup>503</sup> לימור ושלח, שם, ע' 163.

<sup>504</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 88.

<sup>505</sup> לימור ושלח, שם, ע' 165; דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 601; Matthews, *op. cit.*, p. 44.

<sup>506</sup> כפיר, שם, ע' 119.

<sup>507</sup> הראל ויששכרוף, שם, עמ' 239-240.

<sup>508</sup> יובל לידור, פליקס פריש ועמיר רפפורט. "קרב הדמים של לוחמי הסיירת", *מעריב* (21 ביולי 2006), ע' 2.

בעיקר עקב הנפגעים בקרב", וכי אלוף פיקוד הצפון, אודי אדם, התלונן כי "בקרב הזה נפגעים לנו יותר מדי אנשים".<sup>509</sup>

גם הדרג המדיני הביע תחושות דומות: בהערכת מצב שהתקיימה באותו היום, העיר שר הביטחון פרץ כי "כמות הנפגעים גדולה ביחס לגודל הכוחות. אסור להתייחס לנפגעים כדבר מובן מאליה. נדרשת הסברה מתאימה לציבור".<sup>510</sup> בנוסף, בפגישת עבודה שהתקיימה לאחר מכן בין ראש הממשלה לרמטכ"ל אמר אולמרט לחלוץ שברור לו כי יש לשלם מחיר, וכי הוא מוכן לקבל נפגעים במסגרת פעולה שתהווה "שובר שוויון", אך הוא אף הביע ספק אם ראוי היה להסתכן באבדות בפעולות קרקעיות שאינן כאלה.<sup>511</sup> באותה פגישה חזרה וצפה שאלת הפעילות הקרקעית. הרמטכ"ל הבהיר שהוא איננו מעוניין להיכנס למהלך קרקעי, וראש הממשלה חיזק את עמדתו: "אני לא אתן אישור לפעולה קרקעית נרחבת... המחיר שאני אשלם בה עד שהיא תסתיים... יוליד את התגברות המעורבות (שלנו בלבנון)..."<sup>512</sup>

עם זאת, אישרו ראש הממשלה ושר הביטחון להרחיב את היקפן של פעולות הפשיטה המוגבלות.<sup>513</sup> בהתאם לכך, בלילה שבין ה-21 ל-22 ביולי החלה פעילות של חטיבות בודדות במארון א-ראס ובבינת ג'בל.<sup>514</sup> לטענת אברמוב וגליקמן, האלוף אדם דרש הכנסה איטית של הכוחות הקרקעיים, מחשש למכה קשה של הרוגים כבר בתחילת המלחמה, העשויה להשפיע מוראלית.<sup>515</sup> לפי הראל ויששכרופ, הסתבכות הקרבות בשבועיים הראשונים למלחמה אף הרתיעה את מקבלי ההחלטות מלהורות על מבצע קרקעי רחב הרבה יותר בדרום לבנון,<sup>516</sup> אך עם זאת כבר היה ברור כי לא ניתן לכבוש את הרצועה הצרה ליד הגבול מבלי לכבוש את הכפרים המרכזיים מדרום לה.<sup>517</sup>

עדות להשפעה הרבה שהייתה לנפגעים על הלך רוחם של בכירי הדרג המדיני ניתן למצוא בספרו של חלוץ. לטענתו, "השר פרץ היה רגיש מאוד למחיר שמשלם צה"ל בחיי אדם. כל חייל שנפגע

<sup>509</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 275.

<sup>510</sup> רפפורט, 2007, ע' 189.

<sup>511</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 89.

<sup>512</sup> חלוץ, שם, ע' 404.

<sup>513</sup> יובל לידור, פליקס פריש ועמיר רפפורט. "צה"ל נערך לקחת בשבי קלפי מיקוח", מעריב (23 ביולי 2006), ע' 5.

<sup>514</sup> בן-ישראל, שם, ע' 39; אמיר בוחבוט. "ינהיה חייבים להגיע לקן הצרעות בינת ג'בלי", מעריב – nrg (23 ביולי

2006); Cordesman, op. cit., p. 27.

<sup>515</sup> אתי אברמוב ואיתן גליקמן. "עם מטכ"ל כזה, אף אחד לא יכול היה לעשות יותר", ידיעות אחרונות – 24 שעות (7

בינואר 2007), עמ' 7, 20.

<sup>516</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 247.

<sup>517</sup> רון ברגמן. "קריסת הקונספציה 2", ידיעות אחרונות – 7 ימים (18 באוגוסט 2006), ע' 34.

עורר אצלו שאלות ותהיות, שלא לומר ספקות, באשר לדרך הפעולה ולצורך בהרחבתה. יותר מכל זכורה לי התמונה בעת שדיווחנו על הקרב בבינת ג'בל, שבו איבדנו שמונה מחיילי חטיבת גולני. שר הביטחון אחז את ראשו בשתי ידיו והפטיר לעומתי משהו בסגנון, "אז מה יהיה הסוף?...?"<sup>518</sup> הראל ויששכרוף מחזקים את טענתו של חלוץ בציינם כי כל בשורה על הנפגעים הייתה עבור פרץ כמו "פטיש של חמישה קילו שנופל ישר על הראש".<sup>519</sup> כמו כן, חבר הקבינט אפי איתם העיד לאחר המלחמה כי הדיווח השוטף לאולמרט על מספר החללים השפיע לרעה על מצב רוחו.<sup>520</sup>

הקרב בבינת ג'בל ב-26 ביולי (במסגרת מבצע "קורי פלדה 2"), בו נפלו שמונה חיילים, בישר את תחילת הסוף של הקונספציה האווירית בצמרת צה"ל. בסדרת דיונים, שהתקיימה במטכ"ל בין ה-26 ביולי ל-28 בו, הרמטכ"ל הודה לראשונה כי הבעיה העיקרית העומדת בפני ישראל היא המשך ירי הקטיושות ושכדי לצמצמו, צה"ל חייב לגייס אוגדות מילואים, לאמן אותם ולהתכונן במהירות למבצע קרקעי נרחב.<sup>521</sup> בשלב זה גם ראש אמ"ן, האלוף עמוס ידלין, וגם ראש אג"ת המיועד, תא"ל עידו נחושתן, היו סבורים כי לנוכח אוזלת ידו של חיל האוויר בשיבוש ירי הרקטות קצרות הטווח, מהלך קרקעי הוא בגדר בלתי נמנע.<sup>522</sup> במסגרת הופעתו בפני "פורום השבעה" ב-26 ביולי,<sup>523</sup> המליץ חלוץ על היערכות למהלך קרקעי רחב יותר, שיכלול 2-3 אוגדות. עם זאת, העלה חלוץ נימוקים מדוע לטעמו פעולה זו אינה רצויה.<sup>524</sup> הדיון שהתפתח בעקבות המלצה זו הציף את ההתנגדות העזה למהלך קרקעי מצד מרבית משתתפי הפורום, לרבות שר הביטחון פרץ וראש הממשלה אולמרט, שסיכם את הדיון כך: "ראש הממשלה מתנגד למהלך קרקעי משום המחיר הלאומי, המחיר בחיי אדם ושיבוש אורחות החיים הצפויים, לעומת ההישג הצפוי ממהלך קרקעי".<sup>525</sup> לטענת רביד, הנוכחים בישיבה התייחסו לתוצאות הקשות של הקרב בבינת ג'בל כדוגמא למה שעלול להתרחש בכניסה קרקעית רחבה יותר ללבנון.<sup>526</sup> חלוץ מעיד על כך בספרו: "בלטה לעין ההתנגדות למהלך קרקעי, ובלטה הרגישות ואולי החרדה מן המחיר בחיי אדם."

<sup>518</sup> חלוץ, שם, ע' 437.

<sup>519</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 248.

<sup>520</sup> בן כספית. "פשוט להרוג", מעריב – סופשבוע (15 בספטמבר 2006), עמ' 24-32.

<sup>521</sup> רפפורט, שם, עמ' 187-188; הראל ויששכרוף, שם, ע' 300.

<sup>522</sup> לימור ושלח, שם, ע' 205; 25, Kober, *op. cit.*

<sup>523</sup> בפורום זה השתתפו ראש הממשלה אולמרט ושישה שרים: שר הביטחון עמיר פרץ, שרת החוץ ציפי לבני, השר לביטחון פנים אבי דיכטר (לשעבר ראש השב"כ), סגן ראש הממשלה ושר התעשייה והמסחר אלי ישי, שר התחבורה שאול מופז (לשעבר רמטכ"ל ושר הביטחון) והמשנה לראש הממשלה שמעון פרס.

<sup>524</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 120.

<sup>525</sup> חלוץ, שם, עמ' 415-416.

<sup>526</sup> כפיר, שם, ע' 177; ברק רביד. "צה"ל לא ירחיב את הפעילות הקרקעית", מעריב – nrg (27 ביולי 2006); Luttwak,

*op. cit.*

הקרב בבינת ג'יבל, בו נפלו שמונה מלוחמי חטיבת גולני, עמד ברקע הדיון והדבר לא הקל על המדינאים".<sup>527</sup>

בדיון הקבינט שנערך למחרת, רוב מכריע של הנוכחים בחדר עדיין התנגדו למהלך קרקעי, אך לאור העובדה כי בשיבה זו אושר לצה"ל לגייס עד שלוש אוגדות, ניכר כי החלה להבשיל ההכרה בדבר חוסר התוחלת בשיטות הפעולה שנקטו עד אותה עת.<sup>528</sup> ב-28 ביולי טען ראש אמ"ן, האלוף ידלין, כי נחוץ להוציא מהלך קרקעי רחב לפועל בהקדם האפשרי, והצהיר כי אם צה"ל היה מסוגל להביס את צבאות ערב בשישה ימים, כל שכן יש באפשרותו לפעול קרקעית מול חזבאללה באמצעות שתי אוגדות.<sup>529</sup> ב-29 ביולי הוחלט על הרחבת המבצע הקרקעי במטרה ליצור רצועת ביטחון.<sup>530</sup> כוחות גדולים מחטיבת הנח"ל וחטיבת גולני, מתוגברים בכוחות שריון והנדסה, נכנסו לשלושה כפרים בגזרה המזרחית.<sup>531</sup> עם זאת, הוגדר בפקודה המטכ"לית כי "צה"ל לא ייצא בשלב זה למהלך מתמך רחב בדרום לבנון".<sup>532</sup>

ב-31 ביולי כבר היה ברור שגם הפשיטות הקרקעיות המוגבלות על יעדים סמליים אינן מניבות את התוצאה המיוחלת, ועל כן אושרה תכנית "שינוי כיוון 8" על-ידי הקבינט, לאחר שהדרג הצבאי הבכיר ביקש מהדרג המדיני לממש את יכולותיו של הצבא ולהגיע עד לנהר הליטני בכוחות גדולים, בכדי לטהר את תשתיות הטרור באזור.<sup>533</sup> אלא שהתכנית שאושרה הוגבלה למהלך קרקעי שבו יופעלו לצד הכוחות הסדירים גם כוחות מילואים, אך מבלי להתקרב לנהר הליטני.<sup>534</sup> הרעיון המרכזי של התכנית היה כיבוש שטח המכונה מב"מ – מרחב ביטחוני מיוחד, שבעים קילומטרים רוחבו וכשישה קילומטרים עומקו. צמצום ירי הקטיושות כבר היה מוגדר בשלב זה כאחד מיעדי הלחימה, אולם התוכנית לא סיפקה עבורו מענה, כיוון שמרחבי השיגור העיקריים היו מחוץ למב"מ.<sup>535</sup> בין ה-1 ל-10 באוגוסט בוצעה התכנית, במהלכה נכנסו שלושה צוותים חטיבתיים מיוחדים מחטיבות הנח"ל, הצנחנים וגולני לתפיסת שטחים שולטים ופגיעה

<sup>527</sup> חלוץ, שם, ע' 416.

<sup>528</sup> שם, עמ' 417-418; לימור ושלח, שם, ע' 216; דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 262.

<sup>529</sup> Kober, *op. cit.*

<sup>530</sup> *ibid.*, p. 5; Myre, *op. cit.*; Stephen Biddle and Jeffrey A. Friedman. (2008). *The 2006 Lebanon Campaign and Implications for Army and Defense Policy*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, p. 32.

<sup>531</sup> איתן גליקמן ויוסי יהושע. "צה"ל הרחיב את הפעילות הקרקעית", *ידיעות אחרונות* (29 ביולי 2006), ע' 11.

<sup>532</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 303.

<sup>533</sup> אמיר בוחבוט וברק רביד. "הקבינט אישר הרחבת הפעילות הקרקעית", *מעריב – nrg* (31 ביולי 2006).

<sup>534</sup> רפפורט, שם, עמ' 209-210.

<sup>535</sup> שם, ע' 210.

במחבלים.<sup>536</sup> ב-4 באוגוסט שוב העריך ראש אמ"ן, האלוף ידלין, כי הדרך היחידה למגר את הקטיושות היא בעזרת מהלך קרקעי משמעותי. כאשר שאל תא"ל נחשתן מדוע צה"ל לא המליץ על מהלך קרקעי נרחב עד אותה שעה, השיבו הרמטכ"ל וראש אמ"ן ש"החברה הישראלית לא הייתה מוכנה לקבל כניסה ללבנון ב-12 ביולי".<sup>537</sup> ב-6 באוגוסט אושרה לבסוף – לאחר יותר משלושה שבועות של לחימה – תכנית "מי מרום".<sup>538</sup>

יש לציין כי על אף שברור היה כי בכדי להביא להישגים ממשיים יש צורך בכוחות גדולים יותר, עד לאישור "מי מרום" לא נזנחה ההעדפה לפשיטות מצומצמות.<sup>539</sup> כפי שצוין בדו"ח ועדת וינוגרד, "הפשיטות היו הכלי המבצעי שאומץ על-ידי המטכ"ל, כמעין פשרה בין חוסר היכולת של מכות האש מנגד לפגוע במידה מספקת בחזבאללה ולהפסיק או לצמצם את הירי על העורף, ובין חוסר הרצון של הדרג המדיני והצבאי לבצע מהלך קרקעי רחב... הפשיטות לא הובילו לצמצום משמעותי של ירי הרקטות, ואילו האבדות לכוחותינו במהלכן הלכו והצטברו".<sup>540</sup> ביקורת זו אף הופיעה בדו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, לפיו אחת השגיאות החמורות ביותר שנעשו במלחמה הייתה הפעלת הכוחות בביזור יתר, ללא ריכוז מאמץ ובתנופה שיכולה למוטט את האויב, כל זאת בשעה שהיו במטכ"ל ובפצ"ן מי שדרשו, בנקודות זמן שונות לאורך המלחמה, להפעיל ריכוזי כוחות אוגדתיים ואף ליישם את תכנית "מי מרום".<sup>541</sup> כך, למשל, טען האלוף אדם באחת הישיבות עם ראש הממשלה: "אנחנו עובדים בשיטת הסלאמי... זה מתיש את המפקדים, מתיש את הכוחות, מתיש את החיילים".<sup>542</sup> בדומה לכך, סבר גם ראש אמ"ן ידלין כי "נראה לי שאנחנו משלמים את המחירים במנות קטנות, במקום לשלם אותן פעם אחת בגדול".<sup>543</sup> ואכן, שיטה זו לא רק שלא הביאה להישגים, אלא אף הביאה לעלייה מיותרת במספר הנפגעים.<sup>544</sup>

לעתים, החשש מנפגעים בקרב הלוחמים אף גרם ללבטים רבים בסוגיה האם בכלל לאשר פשיטות מוגבלות בעומק לבנון למטרת צמצום ירי הרקטות. למשל, בליל ה-5 באוגוסט היה אמור לצאת לפועל מבצע של עוצבת האש, מתוגברת בחטיבת הנח"ל, לכיוון אזורי השיגור בגזרה המרכזית-

<sup>536</sup> גיורא רום, 2007, ע' 20.

<sup>537</sup> עפר שלח. "מהלכי המלחמה ותוצאותיה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "סוגיות בביטחון ישראל: מלחמת לבנון השנייה – 2006", רמת-אפעל, העמותה לחקר כוח המגן (7 בפברואר 2008).

<sup>538</sup> סגל, שם, ע' 21.

<sup>539</sup> ברנרד סמית. "מלחמה או ניצחון", נתיב, 1 (114), ע' 24; Matthews, *op. cit.*, p. 43.

<sup>540</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, עמ' 313, 314.

<sup>541</sup> (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ע' 80.

<sup>542</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 253.

<sup>543</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 301.

<sup>544</sup> בן-ישי, שם; קוליק, שם, ע' 24.

מערבית. המבצע היה בנוי על הטסה של לוחמים רבים יחסית, שאמורים היו להשתלט מצפון לדרום על אזורי השיגור ולטהר אותם. לטענת חלוץ, חששו של השר פרץ התמקד בתחום הנפגעים יותר מאשר ביכולת לעמוד ביעדי המשימה המבצעית, אך אע"פ הספקות אישר השר את המבצע, שלבסוף בוטל לאור האפשרות של השגת הסכם מדיני בימים הקרובים.<sup>545</sup> דוגמא נוספת ניתן לראות בכך שחיל האוויר התנגד להנחתת כוח של יחידת העילית "מגלן" מדרום לצור, ממנה ירו קטיושות על עכו, בנימוק שאם הכוח ייקלע למצוקה לא יהיה ניתן לחלצו. עקב כך, סירב פיקוד הצפון לאשר את הנחתת הכוח, למרות שבאותו היום נהרגו שמונה אזרחים מירי קטיושות בעכו. לבסוף אושרה התכנית, והשיגורים ממרחב צור אכן הופסקו.<sup>546</sup>

הירי הבלתי פוסק מלבנון, כמו גם הלחץ הציבורי לכניסה קרקעית מאסיבית,<sup>547</sup> הביאו לבסוף את ראש הממשלה להכרה כי רק היכולת להפסיקו "היא המגדירה את הלחימה הזו לתוצאה חיובית או שלילית".<sup>548</sup> לפיכך, ב-8 באוגוסט הוחלט על הרחבת המערכה באמצעות מהלך קרקעי גדול בדרום לבנון, שנועד לשתק את ירי הרקטות קצרות הטווח.<sup>549</sup> לשם כך, גויסו שלוש אוגדות מילואים.<sup>550</sup> בערב ה-9 באוגוסט, המועד המקורי בו אמור היה המהלך הקרקעי לצאת לדרך, דחה ראש הממשלה אולמרט את המבצע ב-24 שעות. לטענת חלוץ, אולמרט היה מוטרד מאוד משאלת המחיר האנושי הכרוך במבצע, חשש לו נתן ביטוי בשיחת טלפון עם הרמטכ"ל באותו היום, במהלכה ניסה להעריך את מספר הנפגעים הצפוי.<sup>551</sup> ב-10 באוגוסט הורה אולמרט על דחיית המבצע ב-24 שעות נוספות.<sup>552</sup> המהלך הקרקעי החל להתבצע רק בלילה שבין יום שישי, ה-11 באוגוסט, לשבת, ה-12 באוגוסט, והוא נפסק טרם השלמתו, עם קבלת החלטת מועצת הביטחון וכניסת הפסקת האש לתוקפה בבוקר ה-14 באוגוסט.<sup>553</sup> לפי דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, הדחיות החוזרות ונשנות התישו את כוחות צה"ל ואת העורף ופגעו בגורם ההפתעה אל מול חזבאללה. כמו כן, המהלך המתמרן, שהחל בשלב מאוחר מאוד ונקטע באבו, לא השפיע על

<sup>545</sup> חלוץ, שם, עמ' 444-445.

<sup>546</sup> הירש, שם, ע' 296.

<sup>547</sup> Lambeth, o. cit., p. xvi.

<sup>548</sup> דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 91 ; 21, Rubin, op. cit..

<sup>549</sup> שם, ע' 59.

<sup>550</sup> גרינברג, שם, ע' 328.

<sup>551</sup> חלוץ, שם, עמ' 455-456.

<sup>552</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 380.

<sup>553</sup> בן-ישראל, שם, ע' 20 ; 27, Cordesman, op. cit..

התפתחות המערכה, והמשימות שהוצבו לו – הגעה לקווי סיום המוגדרים בפקודות, הפגיעה הנדרשת בחזבאללה והפסקת ירי הרקטות לעבר ישראל – לא מולאו.<sup>554</sup>

ההימנעות ממהלך קרקעי רחב כמעט עד לתום המלחמה הניבה ביקורת חריפה, לפיה הממשלה והצבא פיתחו רגישות יתר לחיי חיילים, עד כי חיי החיילים נחשבים לכאורה יותר מחיי אזרחים. לטענת המבקרים, הסרת איום הקטיושות מעל האזרחים אינה נתפסה בקרב מקבלי ההחלטות כמצדיקה מהלך קרקעי נרחב, שיגבה מחיר כבד בחיי לוחמים.<sup>555</sup> בנימין נתניהו, שכהן בזמן המלחמה כיו"ר האופוזיציה, תקף בחריפות את ההנהגה הבכירה על ניהול המלחמה, וטען כי "הם פחדו מאבדות בקרב החיילים, דבר שהוביל לעלייה באבדות באזרחים".<sup>556</sup> כך גם האלוף (במיל') יום-טוב סמיה: "תפקידם של חיילי צה"ל הוא להגן על אזרחי המדינה ולא להפך... בשום מלחמה לא היה מצב דומה שהיחס בין האזרחים ההרוגים לבין החיילים היה 1 ל-3. המשמעות היא שההגנה על יישובי הצפון לא מומשה".<sup>557</sup> חבר הכנסת אפי איתם אף טען כי "בישראל כשאזרחים נהרגים זה לא תקין, אבל נסבל. כשחיילים נהרגים, זה בלתי נסבל".<sup>558</sup> דו"ח וינוגרד היה שותף לביקורת זו בקבעו כי "נשחקה התפיסה היסודית לפיה אחד מתפקידיו העיקריים של צה"ל ושל לוחמיו הוא – בראש ובראשונה – להיערך למלחמה ולהגן על אזרחי המדינה – במקרה שלנו: על יישובי הצפון – מפני אויב".<sup>559</sup>

אפילו הרמטכ"ל חלוץ טען בראיון לאחר המלחמה כי החשש מנפגעים נבע מכך ש"היום במדינת ישראל נהיה פחות לגיטימי שחייל ימות ויותר לגיטימי שאזרח ימות".<sup>560</sup> גם האלוף (במיל') מנחם עינן, שכהן כחבר בוועדת וינוגרד, טען כי אמנם "חיילים הרוגים הינו גורם בעל השפעה משמעותית על החברה והתרבות הישראלית... אך (בלבנון) התברר כי פגיעה בחיילים למול הנושא

<sup>554</sup> דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 33.  
<sup>555</sup> ענבר, שם; רוס, 2007א, ע' 53; שאול רוזנפלד. "מלחמה בחברה פוסט הרואית", News1 (17 במרץ 2003); עמוס הראל. "אלופים במיל' לחלוץ: צה"ל לא הפגין דבקות במשימה", הארץ (6 בספטמבר 2006); רון בן-ישי. "יותר נחישות, הרבה פחות רגישות", ynet – דעות (22 בספטמבר 2006); יוחאי סלע. "אדם מובס אינו מייצר אלא אידיאולוגיה תבוסתנית", The Mideast Forum (4 באוקטובר 2006); ארז וינר. (2007). "כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים", מערכות, 414, ע' 53; אודי לבל. "כשחיי חיילים יקרים מחיילי אזרחים", ynet (26 במאי 2008); יגיל לוי. "היררכיית המוות", הארץ (23 ביוני 2008); רוני דניאל. "פרשנות: מלחמת לבנון היא סיפור כואב של החמצה", Mako – חדשות 2 (12 ביולי 2009).  
<sup>556</sup> איתמר אייכנר, יניב חילי ובינימין טוביאס. "ניהול מלחמת לבנון – מטופש", ידיעות אחרונות (30 בנובמבר 2010), ע' 8.  
<sup>557</sup> "התקפה חריפה על הרמטכ"ל בכנס האלופים", ידיעות אחרונות (6 בספטמבר 2006), ע' 5.  
<sup>558</sup> כספית, שם, ע' 26.  
<sup>559</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 550.  
<sup>560</sup> אמירה לס. "ועכשיו אני אתנהג כמו שאני רוצה, כמו שאני מבין כמו שאני אוהב", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (5 בפברואר 2010), ע' 30.

של פגיעה באזרחים איבד כיוון.<sup>561</sup> האלוף (מיל') דורון רובין הביע ביקורת דומה: "יותר קל לחברה הישראלית לקבל אזרחים הרוגים מאשר חיילים הרוגים".<sup>562</sup> עוד במהלך המלחמה הצהיר שר התחבורה מופז כי "הציבור תופס קשה חיילים שנפגעים, יותר מאשר אזרחים שנפגעים. במיוחד במלחמה".<sup>563</sup> לטענת לבל, "בגלל סיבות פסיכולוגיות והיסטוריות, בחברה הישראלית יש משקל גדול יותר לחלל צבאי. בכל מקום אחר בעולם, פגיעה באזרחים היא חציית קו אדום המצדיקה פעילות, שכן חיילים נועדו להגן ועל כן עלולים גם להיהרג. אולם אצלנו המצב הפוך".<sup>564</sup>

להלן אבחן ביקורת זו, בכך שאבדוק האם מקבלי ההחלטות היו מודעים למשמעויותיהן של דרכי הפעולה שנבחרו ולחוסר יעילותן בצמצום ירי הרקטות על העורף.

כפי שכבר צוין לעיל, מכל משחקי המלחמה שערך צה"ל בחמש השנים שקדמו למלחמת לבנון השנייה עלתה מסקנה ברורה: לא יהיה ניתן לעצור את ירי הרקטות והטילים על צפון הארץ מבלי לכבוש את דרום-לבנון.<sup>565</sup> בנוסף, בפברואר 2004 אף התריעו יו"ר ועדת החוץ והביטחון יובל שטייניץ, יו"ר ועדת המשנה לכוננות וביטחון שוטף ח"כ עומרי שרון ויו"ר ועדת המשנה לתפיסת הביטחון ובניין הכוח, ח"כ אפרים סנה בפני ראש הממשלה ושר הביטחון להלן: "אם יופעל מערך הרק"ק מדרום לבנון לעבר מדינת ישראל, יימצאו בטווח פגיעתו כרבע מאזרחי מדינת ישראל, מקו חדרה צפונה...זמן הדעיכה של אש הרקטות על צפון המדינה עלול להימשך, בלא פעולה קרקעית, מספר שבועות".<sup>566</sup> בן-ישראל חיוק בדיעבד הערכה זו, באמצעות ניתוח אזורי השיגור למול מרחבי הלחימה וכמות הרקטות שנורתה בפועל על ישראל מכל מרחב. מסקנתו היא שהדרך היחידה להפחתה משמעותית של כמות הרקטות שנורו על הגליל כרוכה הייתה במהלך קרקעי של השתלטות על השטח שמדרום לליטני, זאת במקביל לטיפול אווירי ברקטות ארוכות הטווח.<sup>567</sup>

בנוסף, לטענת הראל ויששכרוף, תקיפת מערך הפאג'רים ב-12 ביולי הייתה אפשרות הפעולה החריפה ביותר מתוך "סל הצעדים" שהציע הצבא.<sup>568</sup> מעבר לפגיעה קשה בתשתיות אזרחיות

<sup>561</sup> מתוך: תמליל עדותו של יצחק הרצוג מול ועדת וינוגרד, ע' 28.

<sup>562</sup> אייל לוי. "המפקדים השתפנו", מעריב – מוסף שבת (21 בדצמבר 2007), ע' 30.

<sup>563</sup> אסף שגיב. (2008). "משקלו של מגש הכסף", תכלת, 30, עמ' 6-7.

<sup>564</sup> ענת ברשקובסקי. "ישראל מוכנה לאבדות בעורף – לא בחזית", Ynet (24 ביולי 2006).

<sup>565</sup> לימור ושלח, שם, ע' 129; גדי בלום וניר חפץ. (2008). ישראל – לאן? 18 שיחות עם האישים שמעצבים את פני המדינה. תל-אביב: משכל, ע' 43.

<sup>566</sup> דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 36.

<sup>567</sup> בן-ישראל, שם, עמ' 17-19.

<sup>568</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 162.

ברחבי לבנון – לרבות ההשלכות הבינלאומיות הכרוכות בכך, המשמעות הייתה חשיפת כל צפונה של המדינה למתקפה נמשכת וקשה של אלפי קטיושות וטילים אחרים.<sup>569</sup> רפפורט מוסיף, כי ההחלטה שהתקבלה ב-14 ביולי לתקוף את רובע הדאחיה – מרכז העצבים של חזבאללה בבירות, הבטיחה אף היא תגובה קשה כלפי העורף הישראלי.<sup>570</sup> לטענת לימור ושלח, מתחילת הלחימה הבהיר נסראללה שהוא נוהג על פי מדיניות של הסלמה, ומעשה ישראלי יגרור תגובה בהתאם. הפצצה של רובע המגורים והמפקדות שלו ושל אנשיו משמעה, על פי כמה תסריטים מודיעיניים, היה ירי של כל מאגר הרקטות שבידי הארגון, כולל הנשק ארוך הטווח שנשאר אחרי מבצע "משקל סגולי".<sup>571</sup>

בדו"ח האלוף אודי שני, שתחקר את התנהלות המטכ"ל למול פיקוד הצפון, נכתב כי "צה"ל יצא למערכה מתוך הגיון של תגובה, בדמות הנחתת מהלומה בלתי פרופורציונאלית על חזבאללה. באותה נשימה הבין, כי תגובת חזבאללה תהיה אף היא בלתי פרופורציונאלית. לפיכך, היה מחויב לספק משקל נגד למענה כזה של חזבאללה. ניתן להגן על העורף באחד משני הגיונות מרכזיים: מערכה קצרה ככל שניתן, או השתלטות על מרחבי שיגור ומניעת שיגורים פיזית".<sup>572</sup> גם לפי ועדת וינוגרד, "מי שלא רצה במהלך קרקעי רחב היה צריך להפעיל את התכנית, כך שלא תגרום להסלמה, שבה ירי ממושך על העורף היה כמעט בלתי נמנע".<sup>573</sup>

כמו כן, מעדויותיהם בפני ועדת וינוגרד, עולה כי שלושת מקבלי ההחלטות הבכירים היו מודעים היטב להשלכותיה של תגובה זו על העורף: חלוץ טען כי "ידענו שהעורף ישלם מחיר";<sup>574</sup> באופן דומה, הצהיר אולמרט בפני הוועדה ש"הממשלה ידעה שהתגובה הישראלית המוצעת היא כזו שאין מנוס מתגובה של ירי רקטי על יישובי העורף הישראליים";<sup>575</sup> ואילו פרץ הודה כי "כבר ב-12 ביולי היה ברור לחלוטין שהמערך של טילים קצרי טווח לא יכול להיות מטופל באמצעות מסת האש כפי שהוצע ע"י המטכ"ל וע"י הרמטכ"ל כפעולה הצבאית שאותה צריך לנקוט".<sup>576</sup>

<sup>569</sup> בן-מאיר, שם, ע' 1; 1. Rubin, *op. cit.*, p. 1.

<sup>570</sup> רפפורט, שם, ע' 125.

<sup>571</sup> לימור ושלח, שם, ע' 90.

<sup>572</sup> הראל ויששכרוף, 2007.

<sup>573</sup> לוי, 2008, ע' 123.

<sup>574</sup> עדותו של דן חלוץ בפני ועדת וינוגרד, ע' 60.

<sup>575</sup> עדותו של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד, עמ' 23, 41.

<sup>576</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, ע' 23.

גם לטענת השר הרצוג, מיומה הראשון של המלחמה "הייתה הקפדה להצביע על כך שיש איום על העורף".<sup>577</sup> ואכן, בהערכת מצב בלשכת שר הביטחון ב-12 ביולי, התריעו ראש המוסד האלוף (במילי) מאיר דגן, ראש השב"כ יובל דיסקין, וראש האגף המדיני-ביטחוני במשרד הביטחון האלוף (במילי) עמוס גלעד, כי חזבאללה יגיב בעוצמה רבה באמצעות שיגורי רקטות לטווח קצר, כי יישובי הצפון אינם ממוגנים כראוי ואינם מוכנים למלחמה וכי הצפון עלול להתרוקן מרוב יושביו.<sup>578</sup> כמו כן, ראש אמ"ן ציין באותה ישיבה כי בידי חיזבאללה רקטות המגיעות עד לחיפה ואולי אפילו מעבר לכך. לטענת לימור ושלח, הקטיושות נתפסו בישיבה – כמו בכל הימים לאחר מכן – כסוג של תופעת טבע, ולא כשיקול שישראל צריכה לקחת אותו בחשבון בהחלטותיה על משך המבצע, היעדים הניתנים להשגה והצורך לנקוט בצעדים כדי למזער את הנזק. בדיון זה בלט בהעדרו אלוף פיקוד העורף, שהתגובה הברורה של חיזבאללה נגעה לשטח שבתחום אחריותו, ורק הוא יכול היה לספק הערכה מהימנה באשר למוכנות העורף.<sup>579</sup> בנוסף, במשך למעלה משבועיים של לחימה לא התקיימה הערכת מצב מפורטת בנוגע למצב העורף. גם כשקיימה הממשלה דיון בנושא ב-30 ביולי, הוא היה כללי ולא הוצגו בו הכשלים והבעיות בהיקפם הכולל והראוי לבחינה שלמה.<sup>580</sup> לפי בן-מאיר, שאלת הפגיעה באזרחים לבנונים קיבלה משקל רב יותר בדיונים ממצבו של העורף הישראלי.<sup>581</sup> כך נוצר פער בלתי נתפס: בעוד צה"ל ניהל מבצע מוגבל, העורף היה נתון במלחמה מלאה.<sup>582</sup>

בנוסף, הסרת איום הרקטות על צפון המדינה לא הוגדרה כלל לכוחות כמטרה ברורה והכרחית.<sup>583</sup> לפי ממצאי תחקיר בנושא תפקוד פיקוד הצפון במלחמה שערך צוות בראשות האלוף (במילי) עמירם לוין, בפקודת המבצע המטכ"לית הראשונה, ב-13 ביולי, נאמר שהפעולה הצבאית מכוונת לשלוש מטרות: החזרת החטופים; מינוף האחריות המדינתית הלבנונית; הרתעת חזבאללה וגורמי טרור אחרים מהמשך ביצוע חטיפות ועיצובה של מציאות ביטחונית טובה יותר. בפקודה לא מופיעה כלל הפסקת ירי הרקטות, למרות שבהמשך המסמך נאמר שהפעולה הצבאית "תביא בהכרח לירי רקטות לעורף המדינה, וצריך להיערך לכך ולהכין את העורף לספיגה".<sup>584</sup> רק ב-19

<sup>577</sup> עדותו של השר יצחק הרצוג בפני ועדת וינוגרד, ע' 13.

<sup>578</sup> הראל ויששכרופ, שם.

<sup>579</sup> לימור ושלח, שם, ע' 55.

<sup>580</sup> שם, ע' 222; מבקר המדינה. (2007). היערכות העורף ותפקודו במלחמת לבנון השנייה. ירושלים: משרד מבקר המדינה, ע' 2; חיליק סופר. (2010). "העורף הוא החזית", מערכות, 431, ע' 74.

<sup>581</sup> בן-מאיר, 2009, ע' 242.

<sup>582</sup> סופר, שם.

<sup>583</sup> סקל, שם; זאב שיף. "בואו נהיה ריאליים", הארץ (21 באוקטובר 2006), ע' ב4.

<sup>584</sup> פליקס פריש. "האלוף לוין לחלוץ: 'האחריות מונחת על כתפך'", מעריב (7 בדצמבר 2006), ע' 6.

ביולי הורתה הממשלה לצבא להפסיק את ירי הטיילים על יישובים ישראלים,<sup>585</sup> ולמרות שמטרה זו הופיעה אמנם בפקודות בנוסחים שונים ("שיבוש", "הפרעה" וכו'), רק ב-8 באוגוסט הופיעה פקודה המורה לכוחות לנטרל את מוקדי שיגור הרקטות.<sup>586</sup> חלוץ אף הודה בפני ועדת וינוגרד ששגה בכך שלא הורה לצה"ל לטפל כבר עם תחילת המלחמה באזורי השיגור של הקטיושות.<sup>587</sup>

אם לא די בכך, למרות שהיה ברור כי אין בדפוס הפעולה שננקטו בכדי להביא לצמצום ירי הרקטות, לא נעשה דבר בכדי להכין את העורף לקראת הצפוי לו. לפי דו"ח מבקר המדינה, שבחן את היערכות העורף ותפקודו במלחמת לבנון השנייה, נמצא כי הטיפול בעורף במהלך המלחמה היה לקוי ביותר, ונתגלו כשלים רבים בהערכה ובביצוע הנוגעים לטיפול באוכלוסייה האזרחית ולהבטחת שגרת חייה.<sup>588</sup> בדו"ח מצוינים ממדיה הרחבים של מצוקת תושבי הצפון, אשר השתקפו היטב גם באמצעי התקשורת:<sup>589</sup> על אף שהממשלה הכריזה על מצב חירום מיוחד בצפון הארץ, היא לא הצליחה להתכונן כראוי למצב שבו יותר ממיליון ישראלים ייאלצו לבלות שעות רבות כל יום במשך יותר מחודש במקלטים ובחדרים אטומים. ביישובים רבים היה מצב המקלטים מחפיר, ורבים מהתושבים התפנו בעצמם או בסיוע גופי שלטון מקומי וארגוני מתנדבים.<sup>590</sup> מעורבותם של הגופים הממלכתיים האמורים להיות אמונים על ניהול העניינים במצבי חירום, כמו מל"ח (משק לשעת חירום), לא ניכרה כלל, ולא הייתה דאגה להסדרת העבודה במפעלים, שרבים מהם נותרו ללא עובדים.<sup>591</sup> לא היה ברור על מי מוטלת האחריות המיניסטריאלית הכוללת לנושא העורף, והתוצאה היא איחור רב בתחילת הפעילות, כאשר זמן רב חלף עד שמנכ"ל משרד ראש הממשלה הבין שבאין גורם אחראי אחר, הוא האחראי.<sup>592</sup> סבלו ביותר מהזנחה בוטה זו האוכלוסיות החלשות, כמו למשל קשישים, חולים ומשפחות חד-הוריות, והדבר אף התבטא בסקרים: 76 אחוזים מן האוכלוסייה היהודית דירגו את טיפולה של הממשלה בתושבי הצפון כ"לא טוב".<sup>593</sup> לטענת לב-און, תפיסת היקף המחדל משתקפת בביטויים הקשים שנבחרו לתיאור התנהלות

<sup>585</sup> גורדון, שם, ע' 90.

<sup>586</sup> רוס, 2007, ע' 17; דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 26.

<sup>587</sup> פריש, 2007, ע' 3; Kober, op. cit., p. 18.

<sup>588</sup> מאיר אלרן. (2007). "בל נפנה עורף לחזית האזרחית (בעקבות פרסום דו"ח מבקר המדינה)", עדכן אסטרטגי, 10 (2), ע' 4.

<sup>589</sup> גיא ברוקר. (2011). "השעונים שתקתקו בעצלתיים: התנהלות הצבא במתח שבין לגיטימציה לבין מגבלות הפעלת הכוח", בין הזירות, 10, ע' 22.

<sup>590</sup> דו"ח מבקר המדינה בנושא היערכות העורף, שם, ע' 125.

<sup>591</sup> בן-מאיר, שם, ע' 239.

<sup>592</sup> גיורא איילנד. (2007). "תהליך קבלת ההחלטות בישראל", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים. משכל: תל-אביב, עמ' 29-30.

<sup>593</sup> יהודה בן-מאיר. (2007). "דעת הקהל בישראל ומלחמת לבנון השנייה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 96.

הממשלה והרשויות במסגרת הדו"חות הרבים שנכתבו בנושא לאחר המלחמה: וועדת הכנסת לבחינת מוכנות העורף במצבי חירום (2006) התייחסה לטיפול בעורף של חלק ניכר מן הרשויות המקומיות בצפון כאל "כשל מערכתי"; בדו"ח שתי"ל התייחסו ל"נפקדות הריבון"; ואילו בדו"ח מבקר המדינה הגדילו והתייחסו ל"ליקוי מאורות".<sup>594</sup>

דו"ח מכון ראות מנסה להסביר את הטיפול הלקוי בעורף, ומציין כי ייתכן והדבר נובע מכך שתפיסת הביטחון הלאומי של ישראל מדגישה את פיתוח 'כוח המחץ' ואת עליונותה הצבאית של ישראל, תוך שהיא מזניחה את פיתוח 'כוח העמידה' של החברה הישראלית בעורף. לפי תפיסה זו, יכולתו של צה"ל להכריע בחזית, תקבע את 'תמונת הניצחון' הלאומית ותבטיח את קיומה של מדינת ישראל. כאישוש לסברה זו, מצטט הדו"ח מתוך ספרו של האלוף (במיל') ישראל טל: "את תורת הביטחון של ישראל ניתן להגדיר במשפט אחד: ויתור כמעט מוחלט על כוח העמידה לטובת מירב כוח המחץ".<sup>595</sup> לטענת הדו"ח, תפיסה זו עודנה שרירה וקיימת למרות העלייה ההדרגתית בחשיבות העורף שהחלה במלחמת המפרץ (1991) והגיעה לשיאה במהלך מלחמת לבנון השנייה ולמרות דו"ח ועדת מרידור שקרא להפוך את ההתגוננות למרכיב מרכזי בתפיסת הביטחון הלאומי.<sup>596</sup>

ישנם מספר הסברים להגנה היתרה שניתנה לחיי חיילים, גם במחיר חיי אזרחים: לפי רוס ושטאובר, ייתכן שצה"ל בחן את תופעת הקטיושות לפי מספר האבדות בקרב האזרחים. ואכן, בהשוואה לאבדות בקרב אזרחים בפעולות טרור, כגון מחבלים מתאבדים, האבדות במלחמה כתוצאה מירי הרקטות היו מעטות. לפיכך ייתכן ומקבלי ההחלטות סברו שניתן לחיות עם ירי הקטיושות זמן ממושך.<sup>597</sup> גם לדעת לוטוואק, אילו היו הקטיושות הורגות בממוצע לא אזרח אחד או שניים ביום אלא עשרות או מאות, הייתה תכנית "מי מרום" יוצאת לפועל. אולם בהעדר אבדות "אזרחיות" כבדות חשבה ההנהגה בישראל כי אין זה מוצדק להוציא אל הפועל תכנית זו, שהייתה גובה את חייהם של מאות חיילים.<sup>598</sup> לברן וענבר מוסיפים על כך, וטוענים כי הנהגת ישראל כשלה מלהבין את המשמעות האסטרטגית של האפקט המצטבר של התקפות הקטיושות

<sup>594</sup> בתוך: אזי לב-און. (2010). תפקודי מדיה חדשים בשעת חירום: המקרה של מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב:

מכון חיים הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה, ע' 9.

<sup>595</sup> ישראל טל. (1996). בטחון לאומי: מעטים מול רבים. תל-אביב: דביר.

<sup>596</sup> מכון ראות. (2008). 'עמידה איתנה לניצחון בחזית האזרחית' – מסגרת תפיסתית: גרסה א'. הוגש לוועדת איילון

לבחינת מוכנות העורף, הוצג בכנס שדרות לחברה, ע' 9.

<sup>597</sup> רוס, שם; שטאובר, שם.

<sup>598</sup> אדוארד לוטוואק. (2006). "תוצאות מלחמה – הלכה ולמעשה", מערכות, 408, ע' 5; Edward N. Luttwak.

"Misreading the Lebanon War", The Jerusalem Post (20 August 2006).

המרובות. רקטות מסוג זה נתפסו בדרך כלל כנשק שפגיעתו מועטה, בשל חוסר הדיוק שלהן ובשל היותן נושאות ראשי-נפץ קטנים יחסית.<sup>599</sup> גם האלוף (מיל') עמוס מלכא טען בפני ועדת וינוגרד כי "לא שקללו נכון את ערך הקטיושה ברמת האיום...לא הבינו במערכת...מה הערך של המשך ירי הקטיושות במנה של 200 ביום...לא הושקעה מספיק מחשבה בנושא של מה יהיה האפקט של הקטיושות".<sup>600</sup> למשל, בשלב הראשון של הלחימה טען חלוץ כי "רקטות קצרות-טווח אינן מהוות אמל"ח מכריע".<sup>601</sup>

לוי מציע הסבר סוציולוגי מורכב להעדפה שגילתה ההנהגה לחסכון בחיי חיילים על פני חסכון בחיי אזרחים. לטענתו, ההסדר הפוליטי הראלי מביא את המדינה לעצב 'היררכיית מוות', המציבה את החיילים כראויים להגנה יותר מהאזרחים. היררכיה זו היא תוצאה של שני משתנים: מרחב הבחירה של קבוצות חברתיות אם לסכן את חיי יקיריהן, ומידת הסיכון הפוליטי הגלום בכישלון (פוטנציאלי) של המדינה להצדיק את המוות ובאמצעות זאת לגייס את צעירה למות בעלות פוליטית נמוכה. לפי לוי, 'היררכיית המוות' חופפת במידה רבה להיררכיה החברתית בישראל, שכן משאבי העוצמה של הקבוצות נובעים מההיררכיה החברתית. ככל שמיקומה של קבוצה ב'היררכיית המוות' גבוה יותר, כך היא מוגנת יותר. כך, חיילי המילואים ניצבים בראש ההיררכיה, שכן להם יכולת הבחירה אם לסכן את עצמם, והתנגדותם האפשרית לסיכון יכולה להתרגם למחאה פוליטית, המכרסמת ביכולתה של המדינה לנהל אוטונומית את מדיניותה הצבאית. במקום נמוך יותר נמצאים אזרחים מקבוצות מבוססות, שכן במקרה של איום ביטחוני הם יכולים לעזוב את מקום מגוריהם באופן זמני, תוך ניצול יכולתם הכלכלית. מתחת לאזרחים נמצאים חיילי חובה ממעמד בינוני-חילוני, שלא רק שבידיהם הבחירה אם להתגייס לתפקידים מסכני חיים, אלא שלסירובם לעשות כן השפעה פוליטית רבה בשל נגישותם לרשתות חברתיות בעלות יכולת התארגנות. חיילי חובה מקבוצות פריפריאליות ודתיות נמצאים במקום נמוך יותר, שכן רבים מהם בעלי מוטיבציה צבאית. בנוסף, קבוצות אלה הן בעלות יכולת מוגבלת להפעיל התנגדות חברתית מאורגנת מחוץ לצבא. בתחתית ההיררכיה ממוקמים אזרחי הפריפריה, שכן יכולתם הכלכלית המוגבלת מקשה הן על הגירתם מקווי עימות והן על התארגנותם הפוליטית.<sup>602</sup>

<sup>599</sup> ענבר, 2007, ע' 6; לברון, שם, ע' 16.

<sup>600</sup> עדותו של האלוף (מיל') עמוס מלכא בפני ועדת וינוגרד, עמ' 31-32.

<sup>601</sup> לימור ושלח, שם, ע' 160; דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 90.

<sup>602</sup> יגיל לוי. (2010). מי ישלוט על הצבא? בין פיקוח על הצבא לשליטה בצבאות. ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים, מכון אשכול ומאגנס, עמ' 134, 144-146, 148, 157.

עם זאת, לוי מציין כי בשל אופייה הייחודי של מלחמת לבנון השנייה, סדר הכנסת הכוחות היה במידה מסוימת הפוך למיקומם של החיילים ב'היררכיית המוות': תחילה שולבו חילות האוויר והים בלבד, בהמשך יחידות החי"ר הסדירות המובחרות, בעקבותיהן חטיבות החי"ר והשריון הסדירות, ולבסוף כוחות המילואים, וגם שם קודם היחידות האיכותיות יותר. משום כך, דווקא קבוצות העילית נפגעו ראשונות ובשיעור גבוה יחסית. אך אין להתעלם מכך שחיילי המילואים, הנמצאים בצמרת המדרג, אכן סוכנו אחרונים.<sup>603</sup> כראיה לכך - אחת הסיבות להימנעותה של ההנהגה הבכירה מיציאה לתמרון קרקעי רחב היא שהדבר חייב גם גיוס מילואים רחב.<sup>604</sup> עדות לרתיעה מפני גיוס מילואים ניתן למצוא בעובדה שגם כשהמלחמה התמשכה ושר הביטחון וקצינים בכירים תמכו בגיוס מילואים הם נתקלו בהתנגדות נחרצת מצד אולמרט וחלוץ.<sup>605</sup> בדיעבד, הודה חלוץ בפני ועדת וינוגרד ששגה בכך שלא הורה על גיוס כוחות המילואים כבר בשלבים הראשונים של המלחמה, על מנת להכניס לאפשרות של תמרון קרקעי גדול בלבנון.<sup>606</sup> הוא הסביר זאת בכך שבשלבים אלה היה סבור שהמלחמה תסתיים בלא שיהיה צורך להכניס כוחות קרקעיים גדולים ללבנון, כלומר - שצה"ל יפעיל בעיקר את כוחות האוויר וכוחות מיוחדים וסדירים.<sup>607</sup> לטענת פרץ, ההתנגדות לגיוס מילואים נומקה בכך שהליך זה יכול לגרום לזעזועים במדינת ישראל.<sup>608</sup> המילואים גויסו לבסוף ב-26 ביולי, אך גם אז ההנהגה השתתה ככל האפשר את הכנסתם לקרב.<sup>609</sup> סך הכול גויסו 62 אלף חיילי מילואים - כוח השווה לכ-4 אוגדות, אך הם כמעט ולא הופעלו.<sup>610</sup> עדות נוספת למשמעות הרבה שניתנה לנפגעים בקרב חיילי מילואים, ניתן לראות גם בכך שרק ב-6 באוגוסט, לאחר נפילת הקטיושה בכפר גלעדי שקטלה את חייהם של 12 חיילי מילואים, התגבשה אצל ראש הממשלה והרמטכ"ל ההכרה כי בכדי להתמודד עם איום הקטיושות יהיה הכרח לבצע בדרום לבנון מהלך קרקעי רחב.<sup>611</sup>

כהן מוסיף על לוי, וטוען כי 'היררכיית המוות' נובעת אף היא כתוצאה מהתהוות תסמונת 'כפיפות יתר' של הצבא לדרג האזרחי, כלומר כרסום האוטונומיה המקצועית של הצבא עקב עימותים בינו

<sup>603</sup> שם, ע' 155.

<sup>604</sup> סקל, 2012.

<sup>605</sup> ראוי לציין כי כבר ב-17.7 הוצאו צווי 8 לשלושה גדודי מילואים, אך ייעודם היה החלפת גדודים סדירים בפעילות מבצעית בשטחים. מתוך: איתמר אייכנר, יוסי יהושע ויעל לוי. "מגייסים מילואים", ידיעות אחרונות (18 ביולי 2006), ע' 6.

<sup>606</sup> Kober, op. cit., p. 18.

<sup>607</sup> פליקס פריש. "חלוץ: שגיתי כשלא גייסתי מילואים בזמן", מעריב (29 בינואר 2007), ע' 3.

<sup>608</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 56.

<sup>609</sup> Merom, op. cit., p. 19.

<sup>610</sup> בן-ישראל, שם, ע' 17; רום, שם, ע' 20.

<sup>611</sup> עמיר רפפורט. "ואז נפל היסעור", מעריב – המוסף לשבת (1 בפברואר 2008), ע' 11.

ובין קבוצות אזרחיות, המבקשות להשפיע על הצבא ולהכפיף אותו לאמות מידה אזרחיות. לטענת כהן, התמורות שהתרחשו בפסיפס החברתי בישראל בשני העשורים שקדמו למלחמה, ואשר הוצגו בהרחבה בפרק הקודם, כמו גם שינויים שהתרחשו בסביבה המבצעית ובאופיו הפנימי של צה"ל, מבהירות את הרקע לרגישותו הגוברת של צה"ל להתערבות מצד גורמים אזרחיים ולהיענותו לדרישותיהם, בכללן קריאות התיגר על הקרבת החיים שתובעת המדינה מחייליה.<sup>612</sup>

### 3.1.2 הטלת אילוצים ומגבלות על הלחימה:

בהתאם לחשיבות הרבה שניתנה לצמצום בנפגעים, הוטלו מגבלות רבות על הלחימה. לטענת ועדת וינוגרד, הפעילות הצבאית נמשכה עד סוף המלחמה בנהלים ובאיסורים של בט"ש, למרות הדגשות שיש לנהוג כמו במלחמה ממש.<sup>613</sup> התייחסות לתופעה זו ניתן למצוא בספרו של חלוץ: "אי הפנמת מצב המלחמה מצאה ביטוי בהנחיות הפנימיות השונות שיצאו בפקוד הצפון, בחיל הים ובחיל האוויר, והטילו על הכוחות המבצעיים אילוצים ומגבלות בלתי-מתאימים למציאות המלחמתית שאליה נכנסו. החשש מהיפגעות חיילים חלחל עמוק...במשך שנים ארוכות אנו, כחברה וכצבא, לא גילינו סבלנות וכושר ספיגה בהתייחסות לנפגעים. תבענו מהמפקדים לפעול "על האפס" (ללא נפגעים), לא קידשנו את ביצוע המשימה, התייחסנו אל שכול ואובדן חיי אדם כעומדים מעל הכול".<sup>614</sup> כמו כן, בדיעבד הסתבר שדווקא ההגבלות, שנועדו לצמצם את מספר הנפגעים, הובילו אף הן, בסופו של דבר, לנטילת סיכונים גבוהים ולאבדות מיותרות, כפי שיוצג בהמשך.<sup>615</sup>

מבנה הפעילות שכלל, כאמור, פשיטות מוגבלות מאוד בזמן ובשטח תרם להימנעות מפתיחה של צירים לוגיסטיים ואבטחתם.<sup>616</sup> מחשש למטעני חבלה, אסר האלוף אדם נסיעה על הכבישים, אסר הכנסת נגמ"שים ורכב קל ללבנון והגביל מאוד הכנסת אספקה לכוחות.<sup>617</sup> בהתאם לכך, במהלך הלחימה הוכנסו ללבנון רק כלי רק"מ (רכב קרבי משוריין) בעלי שריון ברמה גבוהה.<sup>618</sup>

<sup>612</sup> פרופ' סטיוארט כהן, בשיחה עמו ב-28 בדצמבר 2012.

<sup>613</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, עמ' 401, 551.

<sup>614</sup> חלוץ, שם, ע' 386.

<sup>615</sup> שם, ע' 431.

<sup>616</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 401.

<sup>617</sup> סגל, שם, ע' 21; הראל ויששכרוף, שם, ע' 304.

<sup>618</sup> אשל, שם, ע' 21; בני מיכלסון. (2008). "השריון במלחמת לבנון השנייה", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 30, ע' 28; שאול נגר. (2006). "ניצחון הטנק והביטחון הלאומי", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 24, ע' 61.

אלא שהחלטה זו יצרה קושי ממשי ליחידות הקדמיות, שהגיע עד לכדי התנתקותם ממערך האספקה שלהם. כתוצאה מכך, הסתובבו חיילים לא מעטים בין הכפרים כשהם תרים נואשות אחר מזון ומים. בכמה מקרים, נאלצו חיילים לפרוץ לחנויות בכפרים שנכבשו בכדי למלא את החסר.<sup>619</sup>

ההימנעות מפתיחת צירים לוגיסטיים אילצה לתספק כוחות השוהים במרחק קילומטרים ספורים מן הגבול באמצעות מסוקי בלקהוק ("ינשוף") והצנחות ממטוסי הרקולס ("קרנף"), חרף הסיכון המוגבר שבדבר.<sup>620</sup> בסך הכול בוצעו כשלושת אלפים גיחות תובלה במסוקים ובמטוסים, שחיפו חלקית על הכשל הלוגיסטי הגדול במלחמה.<sup>621</sup> בדרך זו הועברו לא פחות מ-360 טונות של אספקה ליחידות,<sup>622</sup> אך פעמים רבות האספקה שנועדה לכוחות צה"ל וכללה בין היתר תחמושת רבה, נפלה הישר לידי חזבאללה.<sup>623</sup> בנוסף, היות ולעתים האספקה לא הגיעה אל היחידות הלוחמות בלבנון, לא הייתה ברירה אלא להוציאן משדה הקרב ל'התרעננות'. הדבר השפיע הן על רציפות הלחימה והן על איתנות הכוחות.<sup>624</sup> הרמטכ"ל ביקר התנהלות זו לאחר המלחמה, באומרו כי "מדובר בגישה מבצעית לא נכונה... הגורמת בסופו של דבר לנטילת סיכונים מבצעיים גדולים יותר ולצמצום חופש הפעולה של כוחותינו".<sup>625</sup>

מגבלה נוספת שהוטלה על הכוחות הלוחמים כלקח מתוצאותיו העגומות של הקרב במארון א-ראס הייתה להימנע מלחימה ומתנועה בשעות היום.<sup>626</sup> הנחיה זו הביאה לתפיסת מחסות בבתים נטושים שנצפו על ידי חזבאללה והפכו למטרות נוחות.<sup>627</sup> כך אמר חלוץ בהערכת המצב היומית ב-3 באוגוסט: "מרבית הנפגעים שלנו... הם בתוך בתים. השיטה הטקטית הזו, של התיישבות בתוך בתים, שחוטפים אחרי זה מטח טילים וכוחותינו נהרגים, ראוייה לבחינה".<sup>628</sup> כך גם אירע

<sup>619</sup> הראל ויששכרופ, 2008, ע' 357; עמיר רפפורט, (2012). "כשלי הלוגיסטיקה לא יחזרו", *Israel Defense*, 9, ע' 36.  
<sup>620</sup> רפפורט, שם, ע' 37; שערבני, שם; חלוץ, שם; יעל סלומה. "הלוחמים מקבלים אספקה ללבנון – מהמסוק", *במחנה* (3 באוגוסט 2006), ע' 8; אסף אגמון. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון הראשון בנושא "ההכרעה בלוחמת היבשה לאחר מלחמת לבנון השנייה", לטרון, יד לשריון (13 בנובמבר 2007); עלומה ראם. (2012). "מתנה משמיים", *ביבשה: ביטאון זרוע היבשה*, 20, ע' 31.

<sup>621</sup> לימור ושלח, שם, ע' 246.

<sup>622</sup> הראל ויששכרופ, שם.

<sup>623</sup> פליקס פריש. "התחמושת של צה"ל הוצנחה לחזבאללה", *מעריב* (26 באוקטובר 2006), עמ' 4-5.

<sup>624</sup> סגל, שם.

<sup>625</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 349.

<sup>626</sup> הירש, שם, ע' 348.

<sup>627</sup> שם, *op. cit.*, p. 16; Kober.

<sup>628</sup> חלוץ, שם, ע' 436.

אחד האירועים הקשים במלחמה: ב-9 באוגוסט הצטופפו עשרות רבות של אנשי מילואים בבית אחד בכפר דבל, וספגו מטח טילי נ"ט, שהביא למותם של תשעה חיילים.<sup>629</sup>

תוצאות הקרב במארון-א-ראס אף הניבו את האיסור להיכנס לשמורות טבע נוספות, מהן נורה חלק ניכר מהקטיושות על ישראל, מהנימוק ש"שמורת טבע יכולה לבלוע חטיבה שלמה". באחד הדיונים אף הועלתה הערכה כי סריקה שיטתית של השמורות תעלה במאות הרוגים.<sup>630</sup> כתחליף, נשלחו כלבי יחידת "עוקץ", שהופעלה בזמן המלחמה בהיקף חסר תקדים, למשימת סריקת שמורות הטבע.<sup>631</sup> בנוסף, חיפשו בצה"ל פתרונות טכנולוגיים. ב-15 ביולי אף הקים חלוץ צוות חשיבה מיוחד שמטרתו הייתה לפתח שיטה להבערת השמורות, אך שום התקדמות לא הושגה. בסך הכול, מתוך 42 שמורות טבע שזיהה פיקוד הצפון בדרום לבנון, סרקו כוחות הקרקע עד תום המלחמה רק שתיים או שלוש.<sup>632</sup>

במכתב ההתפטרות שהגיש מיד עם שוך הקרבות, טען האלוף אדם כי ההנחיות שקיבל מהמטה הכללי ומהדרג המדיני הגבילו את יכולתו לנהל את הלחימה.<sup>633</sup> ואכן, גם המטכ"ל תרם את חלקו למגבלות שהוטלו על הכוחות: ב-72 השעות הראשונות למלחמה הוטל איסור חצייה קרקעית של הגבול בעקבות התפוצצות הטנק שעלה על מטען בעת המרדף אחר החוטפים ב-12 ביולי.<sup>634</sup> בנוסף, לא אושרה הצעת הפיקוד לתפוס קו עמדות במרחק של עד כקילומטר בשטח לבנון, ובהמשך אף דרש המטכ"ל תהליך אישור פרטני לכל חציית גבול. האלוף (מיל') אודי שני, שכאמור עמד בראש צוות שחקר את תפקוד הצבא ב"תפר" שבין המטכ"ל לפיקוד הצפון, טען בסיכום התחקיר כי "הפקודות המטכ"ליות נתפשו ברובן כמגבילות את האפשרות להשיג הישגים ולנהל מלחמה באופן שיביא לידי ביטוי יכולת אש ויכולת קרקעית".<sup>635</sup>

החשש מנפגעים בא לידי ביטוי גם במגבלות שהוטלו על הטייסים. לטייסי הקרב נקבעה "רצפת טיסה" (הגובה הנמוך ביותר בו יכלו לטוס) גבוהה במיוחד, באופן שפגע קשות ברמת הדיוק של הפצצות "הטיפשות" שאין בהן מנגנון הנחיה. מגבלה זו נקבעה בעיקר משום החשש מהפלתו של

<sup>629</sup> רפפורט, 2007, ע' 277.

<sup>630</sup> הירש, שם, עמ' 330, 398-399; הראל ויששכרוף, שם, ע' 248.

<sup>631</sup> פליקס פריש. "העוקץ הלבנוני", מעריב – מוסף שבת (13 באוקטובר 2006), ע' 16.

<sup>632</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 291.

<sup>633</sup> אורי יבלונקה, יובל לידור ופליקס פריש. "פגישה אישית קשה בין פרץ לאדם", מעריב (15 בספטמבר 2006), ע' 4.

<sup>634</sup> הראל ויששכרוף, 2007.

<sup>635</sup> דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שם, ע' 89.

כלי טיס בידי חיזבאללה, אשר עשויה להוות "תמונת ניצחון" רבת עוצמה עבור הארגון.<sup>636</sup> במהלך הלחימה, התייחס ראש להק אוויר בחיל האוויר, תא"ל יוחנן לוקר, לחשש מהפלת מטוס: "אנחנו מתייחסים לזה בצורה הכי מחמירה... אנחנו טסים ברמה שהיא הכי נכונה בכדי למזער את הסיכונים".<sup>637</sup> לאחר המלחמה מתח חלוץ ביקורת על התנהלות זו וטען כי "חיל האוויר המשיך בפעילותו, שמבחינה מקצועית בוצעה היטב, אך מבחינת נטילת הסיכונים הייתה גם היא זהירה מאוד, זהירה יותר מדי".<sup>638</sup> בראיון ל"ידיעות אחרונות" הרחיב חלוץ בנושא, וטען כי מטוסי הקרב טסו בגובה רב מדי, שהשפיע על דיוק הפגיעות – זאת על אף שבלבנון לא נשקף להם כל איום.<sup>639</sup>

החשש מהפלת כלי טיס גם הכתיב למסוקי הקרב של החיל את המרחק מזירת הלחימה. בימי רגיעה חל איסור לחצות "קו רל"א"<sup>640</sup> - שהוגדר כשני קילומטרים מהגבול, ובמשך כל ימי הלחימה נשאר איסור זה בתוקפו באשר למסוקי קרב. הסיוע שקיבלו כוחות היבשה היה, לפיכך, מוגבל למדי.<sup>641</sup> בנוסף, יש לציין כי מסוקי החילוץ והפינוי נכנסו לזירת הלחימה רק שבועיים לאחר תחילת המלחמה. עד אז נמנעה גם כניסתם לשטח לבנון בגלל החשש מפגיעת טילי נ"מ, אך עקב מספר הנפגעים הרב בקרב שהתחולל בבינת ג'בל ב-26 ביולי הוחלט שאין ברירה וחייבים לקחת את הסיכון.<sup>642</sup> ראוי לציין, כי על אף המגבלות, טייסי המסוקים והתובלה הפגינו אומץ ונחישות, וביצעו במהלך הלחימה 110 גיחות שמטרתן פינוי פצועים משטח לבנון, מתוכם כ-40 בשעות היום המסוכנות.<sup>643</sup>

למרות זאת, בתום המלחמה מפקדים רבים מכוחות היבשה העלו טענות קשות נגד התנהגותם של טייסי חיל האוויר במהלך הלחימה בלבנון: "הטייסים לא היו מוכנים להסתכן כדי לסייע לנו... לפעמים הם ממש הפקירו אותנו".<sup>644</sup> לוחמים אף התלוננו כי חבריהם פונו באיחור מהשטח כי "דמם הכחול של הטייסים חשוב יותר מהדם שלנו".<sup>645</sup> טייסי מסוקי הקרב השמיעו בעצמם ביקורת על זהירות היתר שגילה חיל האוויר בהפעלתם: "היינו יכולים לעשות יותר, ולא אפשרתם

<sup>636</sup> לימור ושלח, שם, ע' 243.

<sup>637</sup> חן קוטס-בר. "אין זבנג וגמרנו", מעריב – מוסף לשבת (21 ביולי 2006), ע' 13.

<sup>638</sup> חלוץ, שם.

<sup>639</sup> לם, שם, ע' 32.

<sup>640</sup> קו זה כונה "קו רל"א" משום שנדרש אישור מיוחד של ראש להק אוויר כדי לחצותו. מתוך: לימור ושלח, שם, ע' 244.

<sup>641</sup> לימור ושלח, שם; אגמון, שם; הראל ויששכרוף, 2008, ע' 350; הירש, שם, ע' 358.

<sup>642</sup> יוסי יהושע. "גבורה באוויר", ידיעות אחרונות (27 ביולי 2006), ע' 4.

<sup>643</sup> לימור ושלח, שם, ע' 246; שערבני, שם.

<sup>644</sup> יוסי יהושע. "חי"ר נגד חיל האוויר", ידיעות אחרונות (30 באוגוסט 2006), ע' 6.

<sup>645</sup> הראל ויששכרוף, שם.

לנו".<sup>646</sup> "המשימה", טען אחד הטייסים, "הייתה לא להיהרג ולא לפגוע בכוחותינו".<sup>647</sup> כמו כן, טענו טייסי מסוקי החילוץ בפני מפקדי החיל, שבמקרים מסוימים מצבם של פצועים הורע וחלקם אף מתו בשטח, בהעדר אישור לחלצם.<sup>648</sup>

מגבלות הוטלו גם על אופן הפעלת חיל הים. במכתב חריף ששיגר מפקד השייטת למפקד חיל הים, נמתחה ביקורת קשה על תפקוד צמרת החיל במהלך המלחמה. מפקד השייטת האשים את מפקדו בכך שהגביל פעילות התקפית של השייטת במלחמה. לטענתו, היה מקום להפעיל את השייטת בתדירות רבה יותר, גם במבצעים בעלי סיכון גבוה, לנוכח האיום על העורף במלחמה. כמו כן, מוסיף מפקד השייטת כי בזמן שהיחידה דחפה לקיים מבצעים, הפיקוד הבכיר של החיל – שהיה עדיין תחת טראומת הפגיעה בסטי"ל, היסס, התלבט ומנע מבצעים חיוניים.<sup>649</sup>

### 3.1.3 הפסקת פעילות מבצעית עקב נפגעים :

עניינו של חלק זה הוא להמחיש את אחת ההשלכות השליליות ביותר, לדעתי, שהניב חששם של מקבלי ההחלטות מנפגעים: חשש זה, שהתבטא בדפוסי הפעולה שצוינו לעיל ובשינויי משימות תכופים, חלחל מההנהגה הבכירה אל המפקדים והחיילים בשטח, ועל אף שהלחימה בדרגי השדה הצטיינה בדרך כלל במסירות, גבורה ומקצועיות,<sup>650</sup> לא ניתן להתעלם מביטויים לחוסר דבקות במשימה שאירעו בעיקר בשלביה האחרונים של הלחימה.

לטענת ועדת וינוגרד, המסר של דרגי הפיקוד הבכירים לתת משקל גדול לטיפול בנפגעים, השפיע על תכנון המשימות והחתימה לניצחון.<sup>651</sup> כראיה לכך, בדיון מו"ג (מבצעים וגיוחות) ב-15 ביולי הנחה חלוץ כי "אין ליטול סיכון על כוחותינו, כולל במחיר אי-ביצוע משימה". כמו כן, יומיים לאחר מכן הורה סגנו קפלינסקי לכוחות "לפעול בזהירות רבה תוך הימנעות מנטילת סיכונים".<sup>652</sup> כמו כן, על רקע הפעולה בבינת ג'בל ב-24 ביולי אמר האלוף אדם: "יש שעון זמן למבצע ולכן צריך

<sup>646</sup> שם.

<sup>647</sup> לימור ושלח, שם.

<sup>648</sup> יוסי יהושע. "טייסים: פצועים מתו בגלל שלא פינינו אותם בזמן", ידיעות אחרונות (15 בספטמבר 2006), ע' 3; טל ענבר וערן שנקר. (2006). "מחשבות בעקבות המערכה בלבנון: אספקת ציוד רפואי ופינוי אווירי על-ידי כלי טיס בלתי מאויש", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32, הרצליה: מכון פישל למחקר אסטרטגי אווירי וחלל, ע' 32.

<sup>649</sup> עמוס הראל. "מפקד הקומנדו הימי הפורש: מפקד חיל הים הגביל פעילות התקפית במלחמה", הארץ 21 בפברואר 2007.

<sup>650</sup> דו"ח ועדת וינוגרד החלקי, שם, ע' 21.

<sup>651</sup> משה הרשקוביץ. (2008). משיב הרוח: עיקרי ממצאי דו"ח ועדת וינוגרד בהתייחסות למשבר התודעה, הערכים ורוח הלחימה במלחמת לבנון השנייה. ירושלים: שינוי כיוון – העמותה לשינוי חברתי בישראל, ע' 7.

<sup>652</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 248.

להמשיך ברציפות ובהירות ועם זאת לא בכל תנאים.<sup>653</sup> דוגמא נוספת היא אמירתו של מח"ט הצנחנים הסדירה, אל"מ חגי מרדכי: "הבהרתי לחטיבה שקודם כל מפנים נפגעים, ואם יש סכנת חיים זו הופכת להיות המשימה".<sup>654</sup> ראש אכ"א בזמן המלחמה, האלוף שטרן, טען כי "אם מדינה שלמה עוצרת בגלל שמונה הרוגים במלחמה, קשה מאוד לקבל החלטה של 'בוא נלחץ קדימה', למרות שאתה יודע שיכול להיות לזה מחיר של חיי אדם נוספים. כשהמפקד בשטח מבין שמלמעלה נותנים לו כל מיני הערות כמו 'אל תיכנס לפה' ו'אל תעשה את זה בגלל הסכנה', זה משפיע עליו".<sup>655</sup>

לאחר ניתוח של קרבות מייצגים וראיונות עם עשרות מפקדים קבעה גם הוועדה לבדיקת סוגיות ערכיות בלחימה כי החשיבות שניתנה לערך הדבקות במשימה וחתימה לניצחון הייתה מועטה ביחס לעדיפות העליונה שניתנה לשמירה על חיי החיילים.<sup>656</sup> חברי הוועדה היו חד-משמעיים במסקנותיהם: "מפקדים ראו עצמם אחראיים יותר לחיי חייליהם מאשר למימוש המשימה. משימות שהוטלו על יחידות לעיתים לא בוצעו כלל או לא בוצעו כנדרש עקב החשש לפגיעה בחיי אדם".<sup>657</sup> את נספחיה של סוגיה זו אפשר למצוא בלא מעט מהתחקירים שערך צה"ל. בסיכום התחקיר של אוגדה 91, למשל, נכתב כי "לכל אורך הלחימה מתעכבות יחידות בביצוע משימתן לא בשל התנגדות האויב, אלא בשל רצון לא להסתכן, בשל בעיות לוגיסטיות כביכול, או בשל חוסר מוכנות הכוח בראיית המפקדים".<sup>658</sup> בתחקיר אוגדה 162 אמר חלוץ: "ההסבר לביטול המשימה הנעוץ ברצון לבצע התקפה ללא נפגעים איננו מקובל".<sup>659</sup>

תא"ל הירש ציין כי "סגנון הפעולה של 'נכנסים היום אבל אולי כבר מחר יוצאים', הביא לעתים לדיונים בחלק מן הכוחות על ערכיות המשימה.<sup>660</sup> אם המשימה ממילא לא נתפסה בעיניהם כחשובה, מפקדים העדיפו לא לסכן חיילים כדי לבצעה.<sup>661</sup> גם חלוץ העלה סברה דומה: "אני מניח שאצל חלק מן המפקדים עמדה שאלת מחיר המעשה הצבאי בנפגעים אל מול תרומתו לשיפור

<sup>653</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 103.

<sup>654</sup> הירש, שם, ע' 330.

<sup>655</sup> יוסי יהושע, "שקיעת הערכים", ע' 11.

<sup>656</sup> רפפורט, 2010, ע' 36; אביחי רונצקי. (2010). "המניע הנפשי להסתערות בקרב", מערכות, 433, ע' 62; Yaacov ;

Katz. "Commanders Failed to Fulfill Missions", the Jerusalem Post (15 October 2006).

<sup>657</sup> יוסי יהושע. "שקיעת הערכים", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (13 ביולי 2007), ע' 11.

<sup>658</sup> יוסי יהושע. "קריסת מערכות כללית", ידיעות אחרונות (16 באוקטובר 2006), ע' 9.

<sup>659</sup> חלוץ, שם, ע' 431.

<sup>660</sup> הירש, שם, ע' 393.

<sup>661</sup> חנוך גוטליב. (2008). "טוב למות בעד ארצנו?", מערכות, 419, ע' 21; אייל בן-ארי, אופיר וינשל-שחר והנרייט קונס-פונטה. (2009). "דינאמיקה של מנהיגות מתהווה – מלחמת לבנון השנייה כמקרה מבחן", מראות של מנהיגות, 1, ע' 33.

ההישג המדיני, וזה לכשעצמו היה גורם מאט ומעכב בהפעלה אגרסיבית יותר של הכוחות, שלא לדבר על הריסון שמציאות זו יצרה בכל הנוגע ליוזמות מבצעיות-התקפיות".<sup>662</sup>

עדות לכך ניתן למצוא בדברי קצין שהשתתף בלחימה: "נכון, לא הייתה זו משימה שהייתי מתאבד בעבורה. [חשבנו] 'בוא נשמור על החיילים'... בדרך כלל כשיש משימה היא מסכנת חיי אדם, זהו הבסיס של הצבא. אבל במקרה שלפנינו בגלל שהמשימה הייתה... לא משימה, אז [חשבנו לעצמנו] 'בוא לא נשלח חיילים למות בשביל מטרה שאיננה קיימת'... נפגשנו עם מפקדי המחלקה והם הציגו את פקודות המבצע שבאמת היו חסרות משמעות, מפתיע ביותר..."<sup>663</sup> לטענת סגל, הכוחות לא הצליחו להבין מדוע נאלצו לחזור למקומות שעליהם השתלטו ושאותם פינו בחופזה לאחר זמן קצר.<sup>664</sup> כשביקשו חיילי מילואים של עוצבת הצנחנים הסבר לשינויי המשימות התכופים, המענה שקיבלו מהמח"ט היה שקיים חשש גבוה מכך שחיילים ייהרגו או ייחטפו על-ידי חזבאללה, או שמא ייהרגו מאש ידידותית, כפי שאכן קרה לא מעט במהלך המלחמה.<sup>665</sup>

יאיר אנסבכר, איש מילואים של יחידת "מגלן", העלה בספרו האוטוביוגרפי טענות כלפי הדרג הבכיר ברוח דומה: "אני מוכן להילחם גם בלי אמצעי ראיית לילה, גם בלי לאכול, לא נורא. אתה יודע מה? אני מוכן גם ללכת עירום ולהילחם בלי נשק. רק בעצים ובאבנים. אבל אני שואל דבר אחד: מה המטרה?... מה עשינו בכפר רשף? יצאנו-נכנסנו... למה נהרגו שם תשעה חברי? כל הזמן אמרו לנו, 'המטרה היא להחזיר את כולם בשלום הביתה'... לא בשביל זה באנו! ואם אין לממשלה רוח לחימה ולנו אין מטרה נעלית יותר מ'להחזיר את עצמנו הביתה בשלום' אז בשביל מה זה כל זה היה בכלל?"<sup>666</sup>

אך גם במקרים לא מעטים שבהם המשימה נראתה חשובה, מפקדים העדיפו לעצור קרבות ולהתמקד בחילוץ פצועים מזירת הקרב.<sup>667</sup> למשל, על חטיבת טנקים בגזרה המזרחית הוטל להתייצב מצפון לעיירה אלחיאם. אולם לאחר שכמה מטנקיה נפגעו, היא התמקדה בחילוצם

<sup>662</sup> חלוץ, שם, ע' 436.

<sup>663</sup> ראיון עם מ"מ בגדוד נח"ל, כפי שצוטט ב: בן-ארי, וינשל-שחר וקונס-פונטה, שם.

<sup>664</sup> סגל, שם, ע' 21.

<sup>665</sup> Matthews, *op. cit.*, p. 49.

<sup>666</sup> יאיר אנסבכר. (2009). כצל ציפור. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, עמ' 332-333.

<sup>667</sup> יוסי יהושע, "שקיעת הערכים", ע' 13; פליקס פריש. "מחדלי האוגדה מתחילים בקריה", מעריב (16 באוקטובר 2006), ע' 6; דב תמרי. (2007). "האם צה"ל יכול להשתנות בעקבות מלחמת לבנון השנייה?", מערכות, 415, ע' 28; יהודה וגמן. (2008). "המאבק על תודעת כוחותינו", עדכן אסטרטגי, 10 (4), ע' 18; אורן אבמן. (2012). "המעבר ללחימה משגרה ומבט"ש", מערכות, 441, ע' 17.

במקום במשימה המקורית.<sup>668</sup> כמו כן, לאחר שבלחימה בעיתא א-שעב נפגע אחד מלוחמי הגדוד, הכוח כולו סב לאחור וחזר לכיוון שטח ישראל.<sup>669</sup> בן-ישי מתאר תופעה זו: "המציאות היא שכמעט בכל קרב קרקעי, ברגע שבו נתקלו לוחמינו בהתנגדות – נפסקה התקדמות הכוח, המפקדים זעקו בקשר לעזרה וסיוע, והלחימה התמקדה בחילוץ הפצועים והגופות...המפקדים והחיילים זנחו את המשימה שלשמה יצאו לפעולה, תפסו מחסות וחיפו על אותם מתי מעט שחירפו נפשם, ותוך מעשי גבורה עילאיים חילצו את הפצועים".<sup>670</sup>

באוגוסט 2007 פרסם צה"ל את רשימת מקבלי הצלי"שים במלחמה: 38 עיטורים (עוז, מופת וצל"ש הרמטכ"ל) ועוד 104 צלי"שים מאלופי הפיקודים ומפקדי האוגדות.<sup>671</sup> רשימת הציונים לשבח מעידה על כך שב-2006 החילוץ הפך ל"צורת הקרב" המרכזית בלחימה.<sup>672</sup> בלי להפחית מעצם המעשים שבגינם ניתנו הציונים, רובם ניתנו בגין חילוץ נפגעים תוך חירוף נפש ולא בגין דבקות במשימה עד להשלמתה.<sup>673</sup> לטענת שלח, ריבוי הצלי"שים שניתנו על מבצעי חילוץ מעידים על טבעה המהוסס וחסר ההתקדמות של הלחימה.<sup>674</sup>

לסיכום חלק זה, מקבלי ההחלטות בחרו ב"רע מכל העולמות" במטרה לצמצם אבדות בקרב הלוחמים: מחד, ההסלמה ההדרגתית בהפעלת הכוח האווירי, שלא רק שלא תרמה לצמצום ירי הרקטות על צפון המדינה, אלא במובן מסוים אף תרמה להעצמתו; מאידך, עד השבוע האחרון של המלחמה ננקטו פשיטות מצומצמות שאינן השיגו דבר, מלבד שחיקת הכוחות, וגם לאחר שהמהלך הקרקעי הרחב סוף כל סוף הותנע, הוא נעצר עוד בטרם שהספיק להשיג תוצאות כלשהן. מכאן עולה כי על אף שהקו המנחה היה צמצום הנפגעים בקרב הלוחמים למינימום האפשרי, באופן פרדוקסאלי – דרכי הפעולה שנקטו גרמו להארכת משך המלחמה, וכנגזרת מכך גם לעלייה במספר הנפגעים - חיילים ואזרחים כאחד - ללא הישגים משמעותיים. בנוסף, המגבלות הרבות שהוטלו על הלחימה, כמו גם עצירת פעילות מבצעית בגלל נפגעים, מעידות אף הן על העדיפות העליונה שניתנה לצמצום האבדות בקרב הלוחמים, גם במחיר אי הפסקת ירי הרקטות. כמו כן, על אף שניכר כי מקבלי ההחלטות היו מודעים היטב עוד לפני המלחמה לחוסר

<sup>668</sup> כפיר, שם, ע' 247; רפפורט, שם, ע' 291; חנוך גוטליב. (2008). "טוב למות בעד ארצנו?", מערכות, 419, עמ' 20-21.

<sup>669</sup> הירש, שם, עמ' 348-349.

<sup>670</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 468.

<sup>671</sup> שם.

<sup>672</sup> ישראל הראל. (2007). "גבורה של הצלה", שריון: בטאון עמותת יד לשריון, ע' 10; עפר שלח. "גיבורים", מעריב (9 באוגוסט 2007), ע' 2.

<sup>673</sup> בן-ישי, שם; וגמון, שם, ע' 22; עמיר רפפורט. "יש גיבור ויש גיבור", מעריב (30 באוגוסט 2007), ע' 15; רוני דניאל.

<sup>674</sup> "פרשנות: מלחמת לבנון היא סיפור כואב של החמצה", Mako – חדשות 2 (12 ביולי 2009). שלח, שם.

היכולת לצמצם את ירי הרקטות באמצעות אש מנגד, לא נעשו מאמצים פיזיים לחיזוק כושר הספיגה של העורף, זאת בניגוד למאמצים הרבים שהושקעו בחיזוק תודעתו – כפי שאראה בהמשך.

### 3.2 שכנוע החברה הישראלית בצדקת מטרות המלחמה:

כפי שהוצג בסקירת הספרות, בקרב חוקרים רבים שוררת הסכמה כי הגדרת מטרות המלחמה והצדקתה הנן בעלות השפעה רבה על נכונות החברה לשלם את המחיר האנושי של המלחמה. לטענת לוי, יעדי מלחמה רחבים משמשים מנגנון לגיוס פוליטי של הקבוצות החברתיות מהמעמד הבינוני ומעלה להקרבה צבאית בתנאים של שחיקת הלגיטימיות להקרבה.<sup>675</sup> בחלק זה אאמץ את טענתו של לוי ואראה כי על אף שהובהר לממשלה כי היעדים שהציגה אינם ברי השגה באמצעות דרכי הפעולה שנבחרו, היא עדיין בחרה להציגם לציבור מן הטעם שרק מטרות שייתפסו כ"משמעותיות" יישמרו את הנכונות להקרבה חרף נפגעים.

מטרות המלחמה, כפי שהוצגו לציבור על-ידי ראש הממשלה ב-17 ביולי, היו: החזרת החיילים החטופים; הפסקת אש מוחלטת; פריסת צבא לבנון בכל דרום לבנון; הוצאת חזבאללה מהאזור תוך מימוש החלטת האומות המאוחדות מס' 1559.<sup>676</sup> ראוי לציין כי בעדותו בפני ועדת וינוגרד, הצהיר אולמרט כי "הנאום מבחינת תוכנו משקף בדיוק את היעדים כפי שהוגדרו בישיבת הממשלה ב-12 ביולי".<sup>677</sup>

**החזרת החיילים החטופים** – אולמרט הכריז בנאומו בכנסת ב-17 ביולי, כי ישראל תעמוד על החזרת החיילים החטופים לפני סיום הלחימה – התחייבות שהוא חזר עליה כמה פעמים,<sup>678</sup> זאת על אף שמאז ה-12 ביולי הובהר היטב לממשלה על-ידי הדרג הצבאי שהדבר איננו ניתן להשגה באמצעים צבאיים, וכי לא יהיה מנוס מפעולה בצינורות הדיפלומטיים בכדי להביא להחזרתם של

<sup>675</sup> לוי, שם, ע' 124.

<sup>676</sup> ראה נאום אולמרט המלא בתוך: אילן מרציאנו. "אולמרט: ניאבק על הזכות לחיי נורמאליים", *ynet* (17 ביולי 2006).

<sup>677</sup> עדותו של אולמרט בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 47.

<sup>678</sup> רפפורט, 2007, ע' 135; כגן, שם, ע' 57.

החיילים החטופים.<sup>679</sup> חלוץ בספרו טוען כי הודגש לדרג המדיני ש"הסיכוי היחיד להחזרת החטופים בפעולה צבאית טמון היה, אם בכלל, בהצלחת הפעולות המיידיות לאחר התרחשות החטיפה, ואלה לא צלחו".<sup>680</sup> כמו כן, בכנס שנערך במלאת שלוש שנים למלחמה, טען חלוץ כי הוא התנגד נחרצות לכותרת של "החזרת החטופים", משום שמטרה זו לא ניתנה להשגה בדרך של פעולה צבאית ישירה.<sup>681</sup> ואכן, ביום השני למלחמה הגיש חלוץ לממשלה את הצעת הצבא ליעדי המלחמה שנשאה את הכותרת "התכלית האסטרטגית". בין יעדים אלו נכללו בין היתר היעד של "הפעלת לחץ על חזבאללה להשבת החטופים", זאת, לאחר שבדיון שהתקיים במטכ"ל דחה חלוץ את ההצעה לקבוע את היעד כ"השבת החטופים", הן בשל הקושי לממש יעד זה מבחינה צבאית והן מהחשש שמבחינה בינלאומית יתפרש הדבר כאילו ישראל יצאה למלחמה, על כל השלכותיה, בגלל שני חיילים.<sup>682</sup>

גם פרץ טען בפני ועדת וינוגרד כי בהגדרת החזרת החטופים כיעד הייתה בעייתיות רבה: "בנושא החטופים, עמד כשאלה של איך משדרים מצד אחד גם לכוחות הלוחמים, גם למדינת ישראל כולה, אבל גם לאויב, שאנחנו רואים בחטופים ערך עליון, ואנחנו רואים בחטופים את אחת הנקודות שבשלה יצאנו למלחמה, ואנחנו רואים פתרון בעיית החטופים כחלק מתנאי הסיום למלחמה. זה דבר אחד, דבר שני... ידענו שהסיכוי שהמערכה הצבאית עצמה תביא ביום הפסקת האש את החטופים הביתה, הוא סיכוי קטן... לכן מצד אחד, כשאני דיברתי באופן פומבי, רציתי לשדר נחרצות חד משמעית".<sup>683</sup> גם חגי אלון, מי ששימש כיועץ המדיני של פרץ בתקופת המלחמה, הודה כי "מהיום הראשון היה ברור לכולם במערכת הביטחון שאין שום סיכוי לחלץ את החיילים החטופים... היה ברור שהחיילים יוחזרו במשא ומתן מר וארוך עם חזבאללה... לאיש לא היה אומץ לומר לציבור שאי אפשר להחזיר את החיילים, ושיוצאים למבצע צבאי בגלל שחזבאללה חצה קו אדום ואנחנו עומדים לנסות לשנות את המצב".<sup>684</sup>

<sup>679</sup> רפפורט, שם, ע' 41; לימור ושלח, שם; נחום ברנע ושמעון שיפר. "נשיקת קורי העכביש", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (21 ביולי 2006), ע' 2; Scott Wilson. "Israeli War Plan Had No Exit Strategy", The Washington Post (21 October 2006).

<sup>680</sup> חלוץ, שם, ע' 385.

<sup>681</sup> חלוץ, 2009, ע' 49.

<sup>682</sup> זאב שיף. "בואו נהיה ריאליים", הארץ (21 באוקטובר 2006), ע' 4ב; עמוס הראל. "מבחן ה-19 ביולי", הארץ (12 בפברואר 2008).

<sup>683</sup> כפי שצוטט ב: דו"ח ועדת וינוגרד החלקי, שם, ע' 121.

<sup>684</sup> עקיבא אלדר. "שבויים בקונספציה", הארץ (17 ביולי 2008).

לאור כך, נשאלת השאלה מדוע בכל זאת בחר ראש הממשלה להציג מטרה בלתי ריאלית בעליל כמטרה הראשונה של המלחמה, שאי השגתה תרמה לתפיסת המלחמה ככישלון ישראלי.<sup>685</sup> אולמרט עצמו מעיד על כך שהציב את החזרת החטופים כיעד סמלי בלבד, ושהיה ברור לכל כבר בישיבת הממשלה ב-12 ביולי שלא יהיה ניתן להשיב את החיילים החטופים במבצע צבאי.<sup>686</sup> יתרה מכך - בראיון לאחר המלחמה, כשנשאל אולמרט מדוע הציג את החזרת החטופים כתנאי לסיום הלחימה, ענה: "אתה מעלה על דעתך שהיינו מודיעים על יעדים, שהחזרת החטופים אינה חלק מהם?".<sup>687</sup> באותה רוח, כשנשאל אולמרט על-ידי ועדת וינוגרד שאלה זהה, ענה "יש דברים שאומרים כי צריך לומר אותם...יש כאן מורל פנימי של הציבור הישראלי, הוא נמצא במקלטים, הוא נמצא תחת אש...אני צריך לטעת בהם תקווה".<sup>688</sup> ניכר, אם כן, ששחרור החיילים החטופים הייתה מטרה פופוליסטית ולא ריאלית.<sup>689</sup> לא זו בלבד, אלא שבסיומה של המלחמה היה ברור כי ישראל אינה מסוגלת אפילו להשיג את העברתם של החיילים החטופים לידי שלטונות לבנון.<sup>690</sup> הלקח נלמד במבצע "עופרת יצוקה" (2009), אז הממשלה הודיעה כי שחרור גלעד שליט אינו מהווה את אחת ממטרות המבצע.<sup>691</sup>

**הפסקת אש מוחלטת -** בחלק העוסק בחתירה לצמצום נפגעים במהלך המלחמה התייחסתי בהרחבה למודעותם הגבוהה של מקבלי ההחלטות לעובדה כי לא ניתן יהיה להפסיק את ירי הרקטות ללא מהלך קרקעי רחב, ממנו נמנעו כמעט עד לסיומה של המלחמה. אף על פי כן, לא נמנע ראש הממשלה מלמנות מטרה זו על מטרות המלחמה.

**הוצאת חיזבאללה מהאזור -** הרמטכ"ל חלוץ העריך כי תידרש מערכה של שישה עד שמונה שבועות הכוללת כניסה מאסיבית של כוח קרקעי כדי לפגוע פגיעה ניכרת בחיזבאללה. אולם הדרג המדיני והצבאי העריכו יחדיו, כי לחץ בינלאומי כבד יאלץ את ישראל להפסיק את פעולותיה בתום

<sup>685</sup> רפפורט, שם, ע' 135; כגן, שם.

<sup>686</sup> אהוד אולמרט. "מלחמת לבנון השנייה במבחן הזמן", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "מלחמות לבנון ותפיסת הביטחון", אוניברסיטת תל-אביב – המכון למחקרי ביטחון לאומי (12 ביולי 2012).

<sup>687</sup> אלוף בן ויוסי ורטור. "אולמרט: ראש הממשלה צריך לנהל מדינה, הוא לא צריך אג'נדה", הארץ (22 בספטמבר 2006).

<sup>688</sup> עדותו של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 47.

<sup>689</sup> גורדון, שם, ע' 137.

<sup>690</sup> ענבר, 2007, ע' 12.

<sup>691</sup> גיורא איילנד. (2009). "יחסי הדרגים ותוצאות המבצע", עדכן אסטרטגי, 11 (4), ע' 7; רונן ברגמן. (2009). מדינת ישראל תעשה הכול: הקרב החשאי על השבויים והנעדרים. אור-יהודה: כנרת, זמורה-ביתן, ע' 12; Yair Evron. (2009). "Deterrence: The Campaign Against Hamas", Strategic Assessment, 11 (4); Matt M. Matthews. (2009). "Hard Lessons Learned: A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: A Historical Overview", in: Scott C. Farquhar (ed.), Bach to Basics: A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD. Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, p. 5.

שבועיים לכל היותר. מכאן נובע, כי ישראל ידעה למעשה כי השאיפה לפגוע קשה בחיזבאללה אינה מציאותית.<sup>692</sup> כמו כן, לטענת חלוץ, אמירות מנהיגים בדבר "ריסוק" ו"פירוק" חיזבאללה, ובצדן התלהמות בכל הנוגע לנשראללה עצמו, חרגו מעבר למטרות שצה"ל הציג למקבלי ההחלטות,<sup>693</sup> ועל כן, טרח הרמטכ"ל להבהיר לדרג המדיני ש"לא יהיה כאן נוק אאוט".<sup>694</sup> חלוץ נימק את דבריו בכך ש"אי אפשר לרסק תנועה, כי תמיד יישארו אנשים שאידיאולוגית ייתמכו בעניין הזה".<sup>695</sup> מתנגד בולט נוסף להצבת יעד זה היה סגן הרמטכ"ל קפלינסקי, שטען כי אפשר להכריע ארגון גרילה דוגמת חיזבאללה במהלומה צבאית אחת, ולו העזה ביותר.<sup>696</sup> לאור כך, נוסחה מטרה זו מחדש בגרסה "מעודנת" יותר: "פגיעה וסיכול הנהגת החיזבאללה".<sup>697</sup>

אמנם בתחילה הצליחה ההנהגה לגייס את תמיכת הציבור באמצעות מטרות אלה, אך בהמשך המחויבות להשגתן הייתה לרועץ. למשל, רבים טוענים כי המטרות הרחבות שהוצבו הובילו, כמתחייב מכך, להארכת המלחמה,<sup>698</sup> זאת בשל חוסר יכולתו של הצבא להשיג יעדים כה שאפתניים באמצעות דפוסי הפעולה המצומצמים שנקטו,<sup>699</sup> ואשר נדונו לעיל. מכך עולה פרדוקס נוסף: היעדים שהוצבו במטרה להעלות את הנכונות להקרבה הובילו בסופו של דבר לדעיכתה, כיוון שככל שנמשכה הלחימה הפער בין ציפיות הציבור להישגים לבין המציאות רק התחדד,<sup>700</sup> וכפי שאראה בהמשך, הדבר הוביל לצניחה בתמיכה הציבורית במלחמה.

### 3.3 עיצוב תודעת ניצחון:

כפי שצוין בסקירת הספרות, חוקרים מסוימים סבורים כי רגישות החברה לאבדות תפחת ככל שהערכתה את סיכויי ההצלחה של המלחמה תהיה גבוהה יותר. על כן נדרשת ההנהגה להציג

<sup>692</sup> היימן ולוניהיים, שם, עמ' 100-101.

<sup>693</sup> חלוץ, שם, ע' 394.

<sup>694</sup> אולמרט, שם.

<sup>695</sup> רפפורט, שם, ע' 134.

<sup>696</sup> זיסר, שם, עמ' 300-301.

<sup>697</sup> חלוץ, שם, ע' 397.

<sup>698</sup> בן-מאיר, שם, ע' 95; גרינברג, שם, ע' 330; כגן, שם, ע' 56; לוי, שם, ע' 112; עדותה של ציפי לבני בפני ועדת וינוגרד, ע' 33; משה יעלון. (2008). דרך ארוכה – קצרה. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 208; גבריאלי סיבוני ואמיר קוליק. (2009). "סיכום – מלחמת לבנון השנייה כקו פרשת מים", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), עמ' 55-56.

<sup>699</sup> זיגדון, שם, ע' 46.

<sup>700</sup> ברק, שם, ע' 23; סקל, שם; נחום ברנע ושמעון שיפר. "נשיקת קורי העכביש", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (21 ביולי 2006), ע' 2; עדותו של ד"ר אפרים סנה בפני ועדת וינוגרד, ע' 25; David Makovsky, Dennis Ross and Jeffrey White. "Lessons and Consequences of the Israel-Hizballah War: an Early Assessment", The Washington Institute (1 September 2006).

תוצאות מעודדות בכדי לחזק את תחושת הציבור כי המלחמה מתנהלת בכיוון הרצוי מבחינתו. בנוסף, לפי איילנד, ככל שהמערכה מצטיירת יותר כמלחמת "יש ברירה" וככל שהדרג המדיני רוצה לגייס תמיכה רבה יותר לפעולה, כך הוא מעלה את רף הביטחון שאכן התוצאות יהיו טובות כפי הציבור מצפה.<sup>701</sup> בחלק זה אטען כי במהלך מלחמת לבנון השנייה נעשה מאמץ חסר תקדים בכדי להעניק לחברה הישראלית תחושת הישג, האמורה הייתה 'להמתיק' ידיעות על נפגעים ולהעלות את הנכונות לנפגעים נוספים. אטען כי לשם כך נעשה שימוש בשלוש דרכים מרכזיות: רטוריקה של מנהיגים, קרבות תודעה ופתיחות תקשורתית של הצבא.

### 3.3.1 רטוריקה של מנהיגים:

במחקרם, ניתחו ליבס וקמפף את השיח ההגמוני בשבועיים הראשונים למלחמה, ומצאו אמירות רבות של מנהיגים על החוסן שמפגין הציבור המאפשר לצה"ל להגשים את מטרותיו במלחמה. מסקנתם היא שהכברת המילים על העוצמה האזרחית דווקא מבטאת את הספק שהתנחל בלב ההנהגה באשר ליכולת הציבור לשאת את האבדות בחזית ואת הטילים על העורף.<sup>702</sup> מניתוח נאומים והצהרות של בכירי הדרג המדיני והצבאי במהלך המלחמה ניתן, לדעתי, להצביע על אסטרטגיית שיח משלימה, שנועדה אף היא לשמר את הנכונות להקרבה. כפי שיוצג להלן, בד בבד עם דברי השבח שהעתיירו המנהיגים על כושר העמידה של העורף וחשיבותו הרבה בהצלחת המלחמה, הם אף טרחו להדגיש בכל שלב את ההישגים הרבים, כביכול, שנצברו, את התועלת הרבה הגלומה במלחמה ואת אמונתם הרבה בניצחונה של ישראל.

ב-13 ביולי, במהלך ישיבה מיוחדת של ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, פנה שר הביטחון פרץ לאזרחי ישראל ואמר כי העמידה של העורף הישראלי בימים אלה היא חלק מרכזי בהרתעה ובשינוי המשוואה שנוצרה ביחסים שבין ארגוני הטרור לבין מדינת ישראל.<sup>703</sup> גם בכירי הדרג הצבאי לא טמנו ידם בצלחת, ובתדרוך לעיתונאים ב-14 ביולי הדגיש הרמטכ"ל חלוץ כי "היכולת שלנו לפעול נסמכת גם על העורף הישראלי שמגלה איתנות".<sup>704</sup> בפתח ישיבת הממשלה ב-16 ביולי

<sup>701</sup> גיורא איילנד. (2009). "מלחמת לבנון השנייה – לקחים ברמה האסטרטגית", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), ע' 8.  
<sup>702</sup> תמר ליבס וזהר קמפף. (2007). "מ"קורי עכביש" ל"חומה בצורה" ובחזרה: המצוב המשתנה של העורף במלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב: בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת.  
<sup>703</sup> אמיר בוחבוט ואריק בנדר. "חזבאללה כבר לא יחזור לקו הקודם שלו", מעריב – nrg (13 ביולי 2006).  
<sup>704</sup> חנן גרינברג. "הרמטכ"ל: לבנון חייבת להקיא את הסרטן", ynet (14 ביולי 2006); "חלוץ: לבנון משלמת מחיר גבוה", מעריב – nrg (14 ביולי 2006).

הצהיר ראש הממשלה אולמרט כי "כושר העמידה שמפגינים האזרחים הוא חלק חשוב מעוצמתה של מדינת ישראל ואנו גאים על כל מאוּד. נדרשת לנו סבלנות ואורך רוח...המאבק שלנו הוא מוסרי וצודק מאין כמותו וכל אומה בעולם החופשי הייתה נוהגת כמונו".<sup>705</sup> באותו היום, לאחר נפילת רקטה בחיפה שגרמה למותם של שמונה אזרחים, הצהיר שר הביטחון פרץ כי "בחזבאללה מופתעים מעמידתו האיתנה של העורף הישראלי...חשוב שהעמידה הזו תימשך, כי היא תכריע את גורל המערכה כולה".<sup>706</sup>

בנוסף, בנאומו המפורסם בכנסת ב-17 ביולי, הסביר אולמרט כי אירוע החטיפה הוא קו אדום שישראל לא תיתן לעבור אותו: "אויבינו טעו לחשוב כי נכונותנו להבליג היא סימן לחולשה. הם טעו...יש רגעים בחייה של אומה שבהם היא מחויבת להביט אל המציאות נכוחה ולומר: עד כאן. זהו רגע של אמת לאומי ואני אומר — עד כאן! ישראל לא תהיה בת ערובה". את נאומו סיים ראש הממשלה בהבטחה: "אנחנו ננצח".<sup>707</sup> המסר של אולמרט בנאומו היה חד ותקיף: מדינת ישראל יצאה למלחמה צודקת.<sup>708</sup> באותו היום נפגש אולמרט עם ראשי ערים ומועצות מקו העימות בצפון ובדרום. גם בפגישה זו נאמרו דברים דומים: "אתם, ראשי הערים, לא רק שליחי האזרחים כלפינו, אלא שליחנו אצל האזרחים...זוהי שעת מבחן, ויהיו עוד מצבים לא פשוטים. מה שיכריע עכשיו זה כושר העמידה שלנו. אני מאמין שננצח, בנחישות ובמחויבות".<sup>709</sup> ב-19 ביולי חזר אולמרט על אמירות אלו בפגישה עם חניכי המכללה לביטחון לאומי, אמר אולמרט כי "זהו מבחן לכוח העמידה של ישראל...צריך סבלנות ויהיו עוד עליות ומורדות".<sup>710</sup>

על רקע יום הלחימה הקשה ב-20 ביולי, במהלכו נהרגו חמישה לוחמים, אמר אלוף פיקוד הצפון אדם בתדרוך לעיתונאים כי "יהיו עוד נפגעים וצריך לגלות סבלנות ואורך רוח".<sup>711</sup> ב-21 ביולי ציין הרמטכ"ל חלוץ את הישגי הלחימה: פגיעה במשגרי הרקטות וחסול כמאה אנשי חזבאללה. בד בבד, הצהיר חלוץ כי "העמידות שהעורף הישראלי מפגין זה הדבר שמסייע בידינו להמשיך לעשות למען ביטחון ישראל".<sup>712</sup> במסיבת עיתונאים ב-22 ביולי שיבח מפקד זרוע היבשה, האלוף בני גנץ, את עמידות העורף, ואמר "יש במי להתגאות, ביחס לאזרחים. המערכה מחייבת נחישות, סבלנות

<sup>705</sup> דברי ראש הממשלה אולמרט בפתח ישיבת הממשלה ב-16.7.2006, כפי שצוטטו באתר משרד ראש הממשלה.

<sup>706</sup> "מי שפגע בחיפה ובעורף ישלם מחיר יקר", מעריב – nrg (16 ביולי 2006).

<sup>707</sup> דברי ראש הממשלה בכנסת ב-17.7.2006, כפי שצוטטו באתר משרד ראש הממשלה.

<sup>708</sup> כפיר, שם, ע' 103.

<sup>709</sup> דברי ראש הממשלה אולמרט במפגש עם ראשי ערים ומועצות מקו העימות בצפון ובדרום ב-17.7.2006, כפי שצוטטו באתר משרד ראש הממשלה.

<sup>710</sup> ברק רביד. "אושר 'מסדרון סיוע' ללבנון", מעריב – nrg (20 ביולי 2006).

<sup>711</sup> אמיר בוחבוט, אלי לוי והדס שפר. "כוחות גדולים נערכים לכניסה ללבנון", מעריב – nrg (21 ביולי 2006).

<sup>712</sup> אמיר בוחבוט. "נפעל קרקעית בלבנון ככל שיידרש", מעריב – nrg (21 ביולי 2006).

ואורך רוח, נמשיך להשיג הישגים, ואין לי ספק שתוצאות המבצע הזה יושגו".<sup>713</sup> בתדרוך היומי ב-23 ביולי, ציין ראש אמ"ן, האלוף עמוס ידלון, כי "חזבאללה ספג מכה קשה, מעל ומעבר לציפיותיו... אזרחי ישראל מגלים איתנות מרשימה, והם אינם קורי עכביש".<sup>714</sup>

ב-25 ביולי, בעת ביקור בבסיס חיל האוויר בחצור, אמר ראש הממשלה ללוחמים כי "אנו נצא מהעניין עם משוואה אחרת מכפי שהיה לנו לפני כן. אני מאמין שהעמידה של העורף תמשיך להיות איתנה. אתם תמשיכו להילחם ביעילות ואנו נמשיך להיות סבלניים".<sup>715</sup> למחרת, במסגרת דיון של ועדת החוץ והביטחון של הכנסת התייחס אולמרט ללחימה הקשה בבית ג'בל: "לרגע אחד לא חשבנו שזה יהיה מבצע לוקסוס... אנחנו רוצים לסיים את הפעולה האלימה במהירות האפשרית, אך לא נסיים לפני שנאמין שנוכל להשיג תוצאות שמצדיקות את המחיר ששילמנו, ואשר צריכות למנוע את המחיר שנשלם אלמלא הפעולה הזו". בנוסף, ציין אולמרט כי "לצה"ל יש את כל האפשרויות ואת כל הזמן. את הזמן עם ישראל נותן, לא אני נותן. אורך הזמן העומד לרשות צה"ל הוא כאורך הזמן שהעורף מעניק לו".<sup>716</sup>

ב-27 ביולי, יום לאחר הקרב הקשה בבית ג'בל בו נפלו שמונה חיילים, קיים שר הביטחון פרץ תדרוך מיוחד, בו פנה למשפחות החיילים שנהרגו בקרב: "הילדים שלכם עשו את המעשה האמיץ ביותר, שיירשם כאחד הפרקים באחד הקרבות החשובים שיצרו מצב חדש במדינת ישראל". על גבורת הלוחמים אין עוררין, אולם כפי שאראה בהמשך, הגדרת הקרב בבית ג'בל כ"חשוב" מוטלת בספק. גם הרמטכ"ל חלוץ התייחס באותו תדרוך לתוצאות הקרב, וטען כי למול המחיר בנפש ששילם צה"ל הפגיעה בחזבאללה היא "עצומה",<sup>717</sup> אלא שהתחוור עד מהרה כי על אף הפגיעה הקשה, כביכול, בארגון, הוא שימר את יכולת שיגור הרקטות שלו עד לכניסת הפסקת האש לתוקף.

כמו כן, בנאום שנשא ב-31 ביולי במסגרת מפגש ראשי הערים בצפון, הצהיר אולמרט כי ישראל לא תפסיק את הלחימה עד שיושגו מטרות המבצע. בנוסף, טען אולמרט כי "ידענו שהמערכה תהיה קשה ומכאיבה, אבל לא הייתה דרך זולת תגובה קשה ומוחצת".<sup>718</sup> אולמרט גם הכין את הציבור לימים קשים וכואבים יותר: "המערכה טרם הושלמה. עוד ימי לחימה לא מעטים מחכים

<sup>713</sup> אמיר בוחבוט. "השתלטנו על מארון א-ראסי", מעריב – nrg (22 ביולי 2006).

<sup>714</sup> אמיר בוחבוט. "חזבאללה ספג מכה קשה. העורף נותר איתן", מעריב – nrg (23 ביולי 2006).

<sup>715</sup> איתמר אייכנר. "נסראללה, הנה אני בא", ידיעות אחרונות (25 ביולי 2006), ע' 9.

<sup>716</sup> מנחם רהט. "לא חשבנו שזה מבצע לוקסוס", מעריב – nrg (26 ביולי 2006).

<sup>717</sup> דורון נחום. "המלחמה הזו תיקרא 'מלחמת בין המצרים'", מעריב – nrg (27 ביולי 2006).

<sup>718</sup> ברק רביד. "ישראל ממשיכה להילחם", מעריב – nrg (31 ביולי 2006).

לנו. טילים ורקטות עוד ינחתו, ושעות של חשש, חוסר ודאות וגם כאב, דמעות ודם עוד צפויים לנו. אנו נחוישים לנצח במאבק הזה".<sup>719</sup> כמו כן, הקפיד ראש הממשלה שוב לציין את הישגי המלחמה, וטען כי צה"ל הנחית מכה קשה על חזבאללה והרחיקו מהגבול.<sup>720</sup>

על רקע אירועי ה-3 באוגוסט, שגבו את מספר הקרבנות הגבוה ביותר מאז תחילת המלחמה, שוב הדגיש ראש הממשלה את הישגי המלחמה ואת הניצחון הקרב לכאורה: "רגע השבירה של חיזבאללה קרוב...זו מלחמה עם הישגים מרשימים מאין כמותם. חסרי תקדים. אפשר לומר בוודאות שפני המזרח התיכון כבר השתנו. לעולם לא יוכלו עוד לאיים על העם הזה בטיילים". למרבה האירוניה, למחרת ספג הצפון מאתיים וארבעים טילים, מספר שיא במלחמה.<sup>721</sup> עוד טען אולמרט באותה הזדמנות כי "כושר העמידה של הציבור הישראלי יצר משוואה חדשה לחלוטין ביחסי הכוחות שבין מדינת ישראל לבין אויביה".<sup>722</sup>

בישיבת הממשלה ב-6 באוגוסט שוב טרח אולמרט לציין את חשיבות המלחמה והישגיה: "נס גדול עשה לנו הקב"ה, שיצר את אותו דבר שבגללו הדברים הללו נחשפים היום ולא חס וחלילה בעוד שנתיים-שלוש...הצבא מקבל גיבוי מלא וזכה להישגים מזהירים. שום מדינה בעולם המודרני לא זכתה ליותר הישגים במלחמה נגד הטרור...אנחנו צריכים להיות גאים בהישגים. נספוג את החללים ואת הכאבים בכל עומק הרגש שמתבקש ממי שמנהל מערכה ולא עוסק בספירה והשוואת – וננצח".<sup>723</sup>

לסיכום חלק זה: בניגוד צורם לחוסר ההתייחסות המהותית שננקטה ביחס להשלכות המלחמה על העורף, ניכר כי יוחסה משמעות רבה לטיפול חוסנו התודעתי ולשכנועו מילולית בכדאיות המלחמה ובהישגיה המשמעותיים לכאורה. אלא שבדומה למטרות השאפתניות שהוצבו, דווקא אמירות מהסוג שהודגם לעיל, נטעו בתודעת הציבור ציפייה להישגים לא ריאליים, שאי השגתם תרמה לתחושת הכישלון ששררה בציבור לקראת תום המלחמה והובילה לירידה בנכונותו להקרבה.

<sup>719</sup> יובל קרני. "אולמרט: אין הפסקת אש", ידיעות אחרונות (1 באוגוסט 2006), ע' 4.

<sup>720</sup> שם; נדב איל. "נערכים לקרב התדמיתי", מעריב (1 באוגוסט 2006), ע' 5.

<sup>721</sup> שם, ע' 189.

<sup>722</sup> דברי ראש הממשלה אולמרט בטקס סיום קורס מב"ל ב-1.8.2006, כפי שצוטטו באתר משרד ראש הממשלה.

<sup>723</sup> רפפורט, שם, ע' 250.

### 3.3.2 חתירה להשגת "תמונת ניצחון":

במקביל למאמץ הרטורי לשכנוע הציבור הישראלי בהישגי הלחימה ובניצחון הקרב, כביכול, נעשו במהלך המלחמה מאמצים צבאיים רבים להשלמת עיצוב תודעת הניצחון. זאת, כאמור, בכדי להצדיק את הנפגעים ואת המשך הלחימה. בנוסף, הישג "שובר שוויון" יכול היה לאפשר מוצא של כבוד מהמלחמה, אשר היה מביא לקיצורה של המלחמה ומטבע הדברים גם למספר נפגעים נמוך יותר. אם כך, ניתן לראות גם בשאיפה להשגת "תמונת ניצחון" את רצונם של מקבלי ההחלטות למקסם את הישגי הלחימה במינימום נפגעים. היות ורעיון "המלחמה על התודעה" הנו חדש יחסית, ולאור חשיבותו הרבה בעימותים בני זמננו בכלל ובמלחמת לבנון השנייה בפרט, אציג רקע קצר למושג זה ולהשתרשותו בצה"ל בשנים שקדמו למלחמה.

בקרב חוקרים ומומחי אקדמיה אין הגדרה מוסכמת ואחידה באשר למהותה של המלחמה על התודעה. אל"מ (במיל') מירי אייזן הציעה את ההגדרה הבאה: "מאבק על התודעה במלחמה הוא ניסיון כולל של מדינה, או של ישות לא מדינתית, להשפיע על קהלי יעד שונים, זאת במטרה להשיג ניצחון בהתמודדות לאומית. הכלים להשגת השפעה תודעתית מגוונים ומבוססים על הכרת התרבות, החברה, הפוליטיקה, התקשורת, החינוך וכל אמצעי אחר אשר ישפיע על תודעת קהל היעד הנבחר".<sup>724</sup>

לטענת רווה, בתחום הצבא והמלחמה המושג "זירת התודעה" הוא חדש יחסית וקשור למספר תהליכים מרכזיים שהתחוללו החל מסיום מלחמת העולם השנייה ועד היום, עליהם ניתן למנות את השינוי שחל באופי העימותים בהם מעורבים צבאות בכלל וצה"ל בפרט; המעורבות ההולכת וגוברת של המעצמות בסכסוכים אתניים או לאומיים מחוץ לגבולותיהן ובמקביל העלייה בחשיבותה של דעת הקהל העולמית; והתמורות בתחום המידע, שגרמו לכך שיצירת המידע, הבעלות עליו והפצתו מבוזרות ואינן תחת שליטתו של גורם אחד. תהליכים אלה הפכו את הפעולות הפיזיות של הצבא למשולבות בפעולות במישור התודעתי, שנועדו להסביר, לפרש ולהגדיר לקהלי היעד את מטרות הפעולה הצבאית, את יעדיה ואף את תוצאותיה באופן המשקף את המדיניות והאינטרסים של יוזם הפעולה.<sup>725</sup>

<sup>724</sup> כפי שצוטט ב: ראובן ארליך. "תרומתו של המודיעין במלחמה על התודעה", מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש מאיר עמית (11 ביולי 2006).

<sup>725</sup> סער רווה. (2006). "תודעה והוויה: שני המרכיבים של השלם המבצעי", מערכות, 409-410, עמ' 66-68.

לפי קופרווסר, ארגוני הטרור היו הראשונים שמיקדו את המערכה הפיזית גם במהלכים שנועדו לשרת את המערכה על התודעה, באופן אשר יצר בהדרגה סינרגיה גוברת והולכת בין השתיים כשני מכלולים משלימים של העימות כולו.<sup>726</sup> גם חזבאללה מייחס חשיבות רבה לתחום המלחמה על התודעה ופועל בהתאם.<sup>727</sup> הוא נערך לקראתה במימון איראני נדיב, הן בצד הטכני והן בהיבטי תכני ההסברה. הארגון עושה שימוש בתחנת הטלוויזיה הלוויינית "אל-מנאר", בתחנת רדיו, "אל-נור", אתרי אינטרנט בשמונה שפות שונות, כתבי עת, הוצאות ספרים ועוד. בשנות שהייתו של צה"ל ברצועת הביטחון, הקים חזבאללה מערך הסברה "קרבני" וציוות צלמים לכוחות שביצעו התקפות על צה"ל לצורך שידור התמונות של התקיפה.<sup>728</sup> בנוסף, הופעותיו המתוזמנות בקפידה של מזכ"ל הארגון ב"אל-מנאר", מהוות דוגמא נוספת לחשיבות שהוא מייחס ללוחמה הפסיכולוגית ככלי בעיצוב התודעה הציבורית באשר לתוצאות הלחימה של הארגון.<sup>729</sup> ואכן, לטענת לויתן, לנאומיו של נסראללה בזמן המלחמה הייתה השפעה רבה על החברה הישראלית. הם גרמו לפגיעה באמינות מסרי הצבא וההנהגה, להשפלת הצבא והצגתו כברוטאלי, לפגיעה במורל החברה ועוד.<sup>730</sup> כמו כן, תחנת "אל מנאר" הקפידה לשדר בזמן המלחמה קליפים של תעמולה שהופנו לקהלי יעד מגוונים, כולל קליפים של לוחמה פסיכולוגית מול ישראל.<sup>731</sup> מסר מרכזי בו התמקד חזבאללה הוא העצמת הפחד והבהלה בקרב האוכלוסייה האזרחית בישראל.<sup>732</sup> נסראללה אף הגה את הרעיון לשדר בעברית כדי לנסות לדבר אל לבם של הצופים בישראל.<sup>733</sup>

בשנים שקדמו למלחמה התפתחה גם בצה"ל ההבנה כי פגיעה משמעותית ביכולתו של האויב להילחם קשורה להיבט התודעתי של הפעולה הצבאית לא פחות מאשר להיבט הפיזי.<sup>734</sup> צה"ל תחת הרמטכ"ל יעלון, ראה את הנחיצות שבעיצוב תודעת החברה הישראלית, כמו גם עיצוב תודעת היריב. בינואר 2005 הוקם "מרכז למבצעי תודעה" (מל"ת), שיבחן את פעולות הצבא בהיבט התודעתי, וייזום מבצעים שמטרתם להשפיע על תודעת האויב, בעיקר באמצעות תעמולה, לוחמה פסיכולוגית ולעיתים תרגילי הטעייה. יחידה דומה הייתה קיימת עוד קודם לכן, אך

<sup>726</sup> יוסי קופרווסר. (2009). "שדה הקרב של התודעה", עדכן אסטרטגי, 12 (2), עמ' 37-38.

<sup>727</sup> Ron Schleifer. (2009). "Psyoping Hezbollah: The Israeli Psychological Warfare Campaign during the 2006 Lebanon War", Terrorism and Political Violence, 21 (2), p. 227.

<sup>728</sup> (דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה, ועדת המשנה ליחסי חוץ והסברה, עמ' 15-16.

<sup>729</sup> יורם שוייצר. (2006). "חזבאללה ביום שאחרי – גרילה, טרור ומלחמה תודעית", עדכן אסטרטגי, 9 (2), ע' 14.

<sup>730</sup> יניב לויתן. (2009). "רעיונות חזקים יותר מפצצות: השימוש במבצעי מידע בעימות מול גרילה", ביטחון לאומי, 5, ע' 68.

<sup>731</sup> נעם שפירא. (2007). "מלחמת לבנון השנייה: המודיעין הגלוי והתקשורת – הגלוי והנסתר", מבט מל"מ, 48, ע' 4.

<sup>732</sup> דו"ח בנושא מערכת ההסברה, שם, ע' 15.

<sup>733</sup> סמדר פרי. "בשיגור ישיר", ידיעות אחרונות – 24 שעות (17 ביולי 2006), ע' 9.

<sup>734</sup> רווה, שם, ע' 71.

פעולתה הייתה מצומצמת מאוד.<sup>735</sup> אלא שבמהלך האינתיפאדה השנייה התעורר בצה"ל תסכול רב כתוצאה מהקושי השפיע על עמדות האוכלוסייה הפלסטינית. קושי זה הוא שהוביל את הרמטכ"ל דאז, יעלון, להעניק מעמד רם יותר ליחידה.<sup>736</sup> מיקומו של המל"ת בהיררכיה הצבאית – כפוף ישירות לראש אגף המבצעים – מעיד על חשיבותו הרבה.<sup>737</sup> הרמטכ"ל חלוץ אימץ תפיסה זו, לפיה כל מלחמה היא בראש ובראשונה קרב על התודעה.<sup>738</sup> הוא האמין כ"כ בצורך להשפיע על התודעה של האויב, עד כי הקים מחלקה ל"עיצוב המערכה" באגף המבצעים.<sup>739</sup> בנוסף, אפילו היעדים של חטיבת דובר צה"ל הותאמו לתפיסה המערכתית: לא עוד עיסוק בדוברות ובהסברה, אלא "עיצוב תפיסת מציאות בשיח הציבורי". נקבע כי צה"ל צריך להפעיל בשעת מלחמה "מכלול תודעה", ממש כמו המכלולים המסורתיים במפקדות שאחראיות להפעלת האש או על תיאום הסיוע הלוגיסטי. "מכלול תודעה" הוקם אפילו בעוצבת הגליל של צה"ל האחראית על חזית לבנון, משל היה מדובר במערך לחימה לכל דבר ועניין.<sup>740</sup>

שלא כמו במלחמות עבר, השקיעה ישראל במלחמת לבנון השנייה מאמצים נרחבים בניסיון לעצב את תודעת הציבור, כמו גם את תודעת חזבאללה, באשר להצלחות המלחמה והישגיה.<sup>741</sup> כך הופצה באופן תדיר תחנת השידור של חזבאללה, "אל מנאר".<sup>742</sup> באחת מהודעות דובר צה"ל על הפצצת התחנה נכתב כי "תחנת 'אל מנאר' משמשת מזה שנים ככלי התעמולה, הסתה והגיוס המרכזי של ארגון הטרור חזבאללה".<sup>743</sup> אלא שלמרות ההפצצות החוזרות ונשנות על התחנה היא המשיכה לשדר, וכתגובה לכך, בהמשך המלחמה נפרצו שידורי התחנה, ובמקומם הושתלה תעמולה ישראלית, שכללה קריקטורות של נסראללה שנשאו את הכתוביות "ימך ספורים", "נסראללה, עד מתי?", ו"נסראללה, עבר זמנך. עוד מעט לא תהיה עמנו".<sup>744</sup> כמו כן, נוצלה הפריצה לשידורי "אל מנאר" גם לצורך הקרנת תמונות של גופות הרוגי חזבאללה בקרבות מול צה"ל. המסר בתשדיר היה: "נסראללה לא מספר לכם על ההרוגים".<sup>745</sup> בנוסף, נפרצו גם שידורי

<sup>735</sup> Schleifer, *op. cit.*, p. 223.

<sup>736</sup> עמוס הראל. "צה"ל החליט להקים מחדש את היחידה ללוחמה פסיכולוגית", *הארץ* (25 בינואר 2005).

<sup>737</sup> יוני שדמי וברק רביד. "היחידה שתשגע לאויבנו את המוח", *מעריב – nrg* (17 בדצמבר 2005).

<sup>738</sup> Matthews, *op. cit.*, p. 44.

<sup>739</sup> רפפורט, *שם*, עמ' 53-54; Schleifer, *op. cit.*, p. 224.

<sup>740</sup> רפפורט, 2010, ע' 81.

<sup>741</sup> וינריך, *שם*, ע' 88; Ron Schleifer. (2009). "Psyoping Hezbollah: The Israeli Psychological Warfare

Campaign during the 2006 Lebanon War", *Terrorism and Political Violence*, 21 (2), p. 221.

<sup>742</sup> *Ibid.*, p. 228.

<sup>743</sup> א"צ 198/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל, ע' 18, הודעה מס' 06071602.

<sup>744</sup> סמדר פרי. "פורצים לשידור", *ידיעות אחרונות* (30 ביולי 2006), ע' 4.

<sup>745</sup> עמיר רפפורט. "צה"ל שידר באל-מנאר תמונות הרוגי חזבאללה", *מעריב* (9 באוגוסט 2006), ע' 19.

תחנות הרדיו של חזבאללה, "נור" ו"צוות אלשעב",<sup>746</sup> ואתרי האינטרנט של חזבאללה ו"אל מנאר" נמחקו מהרשת על-ידי מומחים טכניים ישראלים.<sup>747</sup> נעשה שימוש אף בהודעות מוקלטות ובהודעות טקסט שנשלחו לטלפונים הניידים של תושבי דרום לבנון, אשר המסר בהן היה שחזבאללה הוא הגורם להרס הרב שנזרע בלבנון ועל כן יש להתקומם כנגדו.<sup>748</sup> כמו כן, בשלושת השבועות הראשונים של המלחמה פיזר חיל האוויר מעל שטח לבנון כ-17 מיליון כרוזים, למטרות אזהרה ותעמולה.<sup>749</sup>

עדות נוספת לחשיבות הרבה שניתנה למלחמה על התודעה ניתן למצוא גם במסמך המכונה הראשון של צה"ל במלחמת לבנון השנייה, שפורסם ע"י חטיבת המבצעים ביום השני ללחימה. הוא נפתח בהודעה על עדכון בשמו של המבצע: לא עוד "שכר הולם", אלא "שינוי כיוון". רפפורט ואף זיסר סבורים כי החלפת השם העידה על מעבר ממהלך שתכליתו תגמול וענישה על התגרות חזבאללה לפעולה שתשנה את המציאות ששררה עד אותה עת לאורך הגבול הישראלי-לבנוני.<sup>750</sup> דוגמא נוספת למחשבה שהושקעה בבחירת שמות המבצעים במהלך המלחמה, ניתן לראות גם בשם שניתן ב-8 באוגוסט לפקודה שהכילה את התכלית האסטרטגית למהלך קרקעי רחב בדרום לבנון: "כיוון ברור מס' 1". לדעתי, שם זה נבחר לא בכדי: היה בו כדי להעיד על ההססנות הרבה שקדמה להחלטה לצאת למהלך קרקעי רחב, שבאה לידי ביטוי בעדכוני הרבים בשמו של מבצע "שינוי כיוון" – למשל, "שינוי כיוון 8", "שינוי כיוון 9", "שינוי כיוון 10" ולבסוף "שינוי כיוון 11".

בכלל, בשנים שקדמו למלחמה הקדישו גורמים בצה"ל זמן ומחשבה רבה לפני כל מבצע, כדי למצוא שם ש"יתפוס" בציבור ובתקשורת. זאת, בעיקר מאז ההצלחה שזכה לה השם שניתן למבצע "חומת מגן".<sup>751</sup> מה שהיה פעם צירוף אקראי הנשלף מן המחשב, הפך נושא לעיון מדוקדק – לא רק בצבא אלא גם בתקשורת.<sup>752</sup> ד"ר דליה גבריאלי-נורי מאששת טענה זו: במחקרה, העוסק בשמות הניתנים לפרקטיקות צבאיות בישראל, טוענת גבריאלי-נורי כי מאחורי הפעולה התמימה

<sup>746</sup> "צה"ל מציג: שידורי המהפכה", מעריב – nrg (8 באוגוסט 2006).

<sup>747</sup> פרי, שם.

<sup>748</sup> Schleifer, op. cit., p. 231.

<sup>749</sup> לימור ושלח, שם, ע' 206; א"צ 198/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל, ע' 6, הודעה מס' 06071509; א"צ 197/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל, ע' 33, הודעה מס' 06073013; Schleifer, op. cit., p. 231; Pierre C. Pahlavi. (2007). "The 33-Day-War: An Example of Psychological Warfare in the Information Age", Canadian Army Journal, 10 (2), p. 15.

<sup>750</sup> רפפורט, שם, ע' 123; זיסר, שם, ע' 298.

<sup>751</sup> עמיר רפפורט. "ללא שם", מעריב (14 ביולי 2006), ע' 9.

<sup>752</sup> Aloni and Zidon, op. cit., p. 44.

לכאורה של מתן השם, עומד מנגנון שימושי ויעיל שמטרתו, בין היתר, תיווך בין דעת הקהל לבין מבצעים שנויים במחלוקת.<sup>753</sup>

לדעת הראל ויששכרופ, החיפוש אחר תמונה מנצחת היה מקיף במיוחד כל ימי המלחמה.<sup>754</sup> חלוץ הצהיר כי "תכלית המהלכים היא עיצוב תודעה בדבר היחלשות חיזבאללה, בין היתר באמצעות חטיפת/הריגת מחבלי הארגון ומתן תהודה פומבית לדבר".<sup>755</sup> לפיכך, נצטוו הכוחות לאורך כל הלחימה לתעד ולצלם עדויות בשטח כולל גופות אנשי חיזבאללה, בכדי להמחיש את הניצחונות.<sup>756</sup> לטענת קצין בכיר, "כל זמן רצו שנביא תמונות של מחבלים מתים, מחבלים שמרימים ידיים, לעצב תודעה של הציבור".<sup>757</sup> לשם כך, במסגרת נוהל המכונה "תיעוד מבצעי", צוידו חלק מהלוחמים על-ידי יחידת דובר צה"ל בכ-200 מצלמות סטילס ווידאו מסוגים שונים שחלקן הוצמדו לקסדותיהם,<sup>758</sup> ובבור בקריה ישב קצין בדרגת תא"ל, שאחד מתפקידיו היה לקבל לידי תמונות של הרוגי חיזבאללה.<sup>759</sup> התיעוד המבצעי נתפס כחיוני מאוד בעת המלחמה. על חשיבותו ניתן ללמוד מסיכום הרמטכ"ל מה-8 באוגוסט, בו נאמר כי "זהו חלק תומך, מסייע ומשמעותי להצלחת המהלך המבצעי. יש להקפיד על תיעוד זה בכלל הרמות, כמו גם על הפצת תוצריו במהרה".<sup>760</sup> אלא שמאמץ התיעוד המבצעי הניב תפוקה מעטה, ובסופו של דבר עיקר החומרים הויזואליים שהוצגו במהלך המלחמה הגיעו מצילומי חיל האוויר.<sup>761</sup>

כמו כן, הפיקוד והמטכ"ל לחצו על הכוחות לשבות אנשי חיזבאללה.<sup>762</sup> "תביאו לי גופות ושבוים, חזר חלוץ ואמר לאנשי פיקוד הצפון, כהמשך לאמירתו מתחילת המלחמה, "אני רוצה עשרה

---

<sup>753</sup> Dalia Gavriely-Nuri. (2008). "The Metaphorical Annihilation' of the Second Lebanon War (2006) from the Israeli Political Discourse", *Discourse & Society*, 19 (1), p. 7; Dalia Gavriely-Nuri. (2010). "Rainbow, Snow and the Poplar's Song: The 'Annihilative Naming' of Israeli Military Practices", *Armed Forces & Society*, 36 (5), pp. 825-842.

<sup>754</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 398.

<sup>755</sup> שם, ע' 236.

<sup>756</sup> לימור ושלח, שם, ע' 270; הירש, שם, עמ' 267, 338; פליקס פריש. "מחאת לוחמי צה"ל וצילומי גופות המחבלים", *מעריב* (6 ביולי 2007), ע' 11.

<sup>757</sup> איתן גליקמן ונאוה צוריאלי. "ואדי הבכא", *ידענות אחרונות – 24 שעות* (16 באוגוסט 2006), ע' 9.

<sup>758</sup> רפפורט, "צה"ל שידר באל-מנאר תמונות הרוגי חיזבאללה", שם, ע' 19; דו"ח ועדת החוץ והביטחון בנושא מערכת ההסברה של ישראל, שם, ע' 17; רפפורט, שם, עמ' 154, 212; כגן, שם, ע' 65; יעל סלומה ולידך שובל. "בגורת ההסברה: הלוחמים מצוידים במצלמות לתיעוד הפעילות", *במחנה* (27 ביולי 2006), ע' 7; נורית קנטי. (2006). "התפקוד שלנו היה מצוין", *העין השביעית*, 64, ע' 13; מבקר המדינה. (נובמבר 2007). "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון השנייה", בתוך: *דוח ביקורת שנתי 58 לשנת 2007*. ירושלים: משרד מבקר המדינה, ע' 483; שולמית שביט. (2011). "תמונת הניצחון", *מערכות*, 440, ע' 59.

<sup>759</sup> לימור ושלח, שם, ע' 270.

<sup>760</sup> כפי שצוטט ב: מבקר המדינה, "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון השנייה", שם, ע' 483.

<sup>761</sup> שם, ע' 483; דו"ח ועדת החוץ והביטחון בנושא מערכת ההסברה של ישראל, שם, ע' 17.

<sup>762</sup> כפיר, שם, ע' 185.

שבויים בכל מבצע".<sup>763</sup> העיד על כך גם אחד ממפקדי החזית: "אמרו לנו: תביאו כמה שיותר גופות של אנשי חזבאללה ושבויים בתחתונים".<sup>764</sup> בנוסף, אחד המג"דים שהשתתפו בלחימה טען כי לאחר שחזבאללה הציג תמונות של פצועים מכוחותינו ושל אזרחים ישראלים שברחו מהערס, הוא קיבל הוראה מלמעלה להוציא גופות של מחבלים: "אמרו לי שזה חשוב ושה קרב על התודעה".<sup>765</sup> לטענת פריש, בתחילת המלחמה סברו מפקדי צה"ל הבכירים כי אנשי חזבאללה רבים ייפלו בשבי במהלך הקרבות, ולכן הורו לחיילים שלא ליטול עמם את גופות חללי האויב כשהם שבים לישראל.<sup>766</sup> רק החל מה-25 ביולי, אז כבר התברר כי אנשי חזבאללה מעדיפים להילחם עד מוות, הורה הפיקוד הבכיר לחיילים בשטח להביא עמם מדי פעם גופות של לוחמי חזבאללה בכדי להציגם בפני אמצעי התקשורת.<sup>767</sup> לטענת קצינים בכירים בצה"ל, הפקודה ניתנה עקב תחושתם כי הישגי הלחימה במארון א-ראס ובבינת ג'בל אינם באים לידי ביטוי בציבור, לנוכח העובדה שהם אינם נראים לעין.<sup>768</sup> האלוף אייל בן ראובן, ששימש כיועץ לאלוף אדם בזמן הלחימה, מתח על כך ביקורת חריפה לאחר המלחמה באומרו כי "צער לי גם שפיקוד הצפון נדרש פעם אחר פעם להביא גוויות של מחבלים ותמונות של מחבלים. זו דרישה בלתי סבירה ממפקדים וחיילים...הישג תודעתי מביאים דרך הכרעת האויב ולא על-ידי סחיבת גוויות של מחבלים על אלונקות".<sup>769</sup>

כמו כן, 12 דגלי ישראל, שהיו שמורים במחסני החטיבה המרחבית "ברעם" בפיקוד הצפון, חולקו בימי הלחימה האחרונים ליחידות הלוחמות בגזרה. זאת בהתאם להוראות מפקד החטיבה, אל"מ חן לבני, לפיה יש להניף דגל ישראל בכל נקודה שבה נאחזים הכוחות ושהנה בעלת חשיבות סמלית. לבני טען כי, "מדובר בעניין סמלי, אין לכך משמעות מעשית...התודעה מתרחשת גם בשדה הקרב, וגם בה צריך לנצח".<sup>770</sup> גם מאגף המבצעים נמסרה הוראה דומה ביממה האחרונה למלחמה, לפיה על החיילים להקים תורן בשטח בו הם נמצאים בדרום לבנון, ולתלות עליו את דגל ישראל. קצינים רבים התרעמו כנגד הפקודה, בנימוק שהדבר עשוי לחשוף את מיקום הלוחמים

<sup>763</sup> לימור ושלח, שם, ע' 160; רפפורט, שם, ע' 174; הראל ויששכרוף, שם, עמ' 244, 398; עמיר רפפורט. "הלילה שבו נשלפו הסכינים", מעריב – מוסף שבת (29 ביוני 2007), ע' 12.

<sup>764</sup> ברגמן, "קריסת הקונספציה 2", שם, ע' 36.

<sup>765</sup> נועה הורוויץ. "חזבאללה הם לא סופרמנים", במחנה (15 ביולי 2011), ע' 32.

<sup>766</sup> פריש, "מחאת לוחמי צה"ל וצילומי גופות המחבלים", שם.

<sup>767</sup> שם; בוחבוט, "נהיה חייבים להגיע לקן הצרעות בינת ג'בלי", שם; היימן ולוונהיים, שם, ע' 103; יוסי יהושע. "הקרב על התודעה", ידיעות אחרונות (26 ביולי 2006), ע' 4; בן כספית. "לתקוע את הדגל", מעריב (1 באוגוסט 2006), ע' 2.

<sup>768</sup> יהושע, שם.

<sup>769</sup> לם. "מחדל המגירה", שם, ע' 34.

<sup>770</sup> יעל סלומה. "ההנחיה: להניף דגל בכל נקודה", במחנה (10 באוגוסט 2006), ע' 9.

ולסכנם לשווא.<sup>771</sup> במקביל, כסימן לעליונותו של צה"ל הובאו לשטח ישראל דגלי חזבאללה שנאספו במהלך הלחימה.<sup>772</sup>

כמו כן, במהלך המלחמה נערכו מספר פעולות שנויות במחלוקת, שזכו לביקורת חריפה בשל סיכון הלוחמים למען השגת "תמונת הניצחון" המיוחלת. בחלק זה בחרתי להתמקד בשלושה מבצעים, עליהם ניתנה הביקורת הרבה ביותר. בכך אדגיש את הקיצוניות אותה היו מקבלי ההחלטות מוכנים לנקוט בשם המלחמה על התודעה, שלטענתי – מעבר להשפעה על תודעת האויב, הייתה מכוונת לתודעת החברה הישראלית.

**הקרבות בבינת ג'בל** – בעוד שרוב המערכה הישראלית התנהלה מן האוויר, נצטוו כוחות קרקעיים להשתלט על העיירה בינת ג'בל, אשר בשום אופן לא היוותה מטרה בעלת חשיבות אסטרטגית רבה,<sup>773</sup> אלא שעיירה זו נחשבה כ"בירתו של חזבאללה", המקום שבו נשא נסראללה את נאום המפורסם לאחר הנסיגה הישראלית בשנת 2000, שבו התייחס לישראל כחלשה יותר מקורי עכביש.<sup>774</sup> לטענת הראל ויששכרוף, הכוונה הייתה לקחת את ראש הממשלה ואת שר הביטחון לנקודה שבה נסראללה נשא את נאום, לנאום ניצחון משלהם, אך עד לתום המלחמה הדבר לא התאפשר.<sup>775</sup> הוגה הרעיון למבצע בבינת ג'בל היה מפקד זרוע היבשה בני גנץ, שסבר כי בכך ימומש הרעיון להישג משמעותי במקום אחד: "נאום הניצחון של נסראללה היה בבינת ג'בל...הייתי שוקל מהלך קרקעי מוגבל על האזור הזה, שאפשר להכיל אותו...הייתי שם צוות עריכה שמראה את המהלך ותוצאותיו. זאת אומרת, מספר את הסיפור עד הסוף".<sup>776</sup> חלוץ תמך ברעיון זה,<sup>777</sup> בצינו כי "המלחמות המודרניות הן מלחמות של סמלים. בינת ג'בל היא סמל. בבינת ג'בל נשא נסראללה את נאום קורי העכביש. יש פה סמלים שהם הגנו עליהם, ותפקידנו עכשיו להראות להם שאנחנו

<sup>771</sup> אמיר בוחבוט. "הנחייה: הניפו את דגלי ישראל בדרום לבנון", מעריב – nrg (26 באוגוסט 2006).

<sup>772</sup> יוסי יהושע. "צה"ל: חזבאללה נמצאים במנוסה", ידיעות אחרונות (26 ביולי 2006), ע' 4.

<sup>773</sup> היימן ולוניהיים, שם, ע' 103; Uri Bar-Joseph. (2009). "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second Lebanon War", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), *Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective*. London: Routledge, p. 154.

<sup>774</sup> כפיר, שם, ע' 132; לימור ושלח, שם, ע' 266; דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, שם, ע' 99; יעלון, שם, ע' 208; לס, "מחדל המגירה", ע' 30; זאב שיף. "בכיר אמ"ן הזהיר מראש את רה"מ: הרחבת הפעולה – טעות", הארץ (7 בספטמבר 2006); עודד לוונהיים. "לגיטימציה לקרבנות בעת מלחמה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "מיליטריזציה ופיקוח על הצבא", האוניברסיטה הפתוחה (13 בנובמבר 2011); עמיר רפפורט. "צה"ל וסינדרום לבנון – לקראת מלחמת לבנון השלישית?", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים

אסטרטגיים (30 במאי 2012); Matthews, *op. cit.*, p. 45.

<sup>775</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 260.

<sup>776</sup> שם, ע' 251; רפפורט, "נכנסים, הורגים, יוצאים", שם, עמ' 18-19.

<sup>777</sup> היימן ולוניהיים, שם; Matthews, *op. cit.*

מכים אותם במקום הזה".<sup>778</sup> כך גם טען האלוף אייזנקוט: "מה שחשוב הוא הסמל, היכולת לעשות את זה ולשבור את המיתוס".<sup>779</sup> גם דו"ח ועדת וינוגרד מאשש את הסברה כי תכלית המהלך הייתה סמלית, בציינו כי "לפעולה בבית ג'בל לא נקבעה תכלית ברורה, מוסכמת ומובהרת לדרגי הפיקוד ולכוחות הלוחמים".<sup>780</sup> כמו כן, השם שניתן למבצע - "קורי פלדה", כמענה לתיאורית קורי העכביש של נסראללה, מעיד על החשיבות התודעתית הרבה שיוחסה לו.<sup>781</sup>

טרם היציאה לקרב, הבהיר האלוף אדם לתא"ל הירש, כי "אין לכבוש את בית ג'בל, יש להשתלט". בפועל, הגדיר האלוף את הפעולה כפשיטה שתכליתה פגיעה קשה במחבלים ובתשתיות במרחב בית ג'בל.<sup>782</sup> המבצע שיצא לדרך ב-24 ביולי אמנם נתפס כהצלחה בפיקוד הצפון, אך במטכ"ל ציפו להישגים סמליים בעלי משמעות רבה יותר, כגון שבויים. אי לכך, על אף שבערב ה-25 ביולי ניתנה הוראה לכוחות לנוע חזרה לישראל, ברגע האחרון התקבלה הפקודה להשאיר את חטיבת גולני ובזו הפעם לכבוש את העיירה.<sup>783</sup> לאור פקוקו בתבונת ההוראה, החליט האלוף אדם על דעת עצמו לא לכבוש את העיירה, מחשש למחיר הגבוה בנפגעים, אלא רק להעמיק את האחיזה בה. למרות זאת, ב-26 ביולי התנהל קרב עקוב מדם בעיירה, במהלכו נהרגו שמונה לוחמים.<sup>784</sup> עדות נוספת לחשיבותה המוטלת בספק של פעולה זו ניתן למצוא בעובדה שבתשע בערב ניתנה הוראה לסגת מהבתים עליהם נלחמו כוחות גולני במשך אותו היום.<sup>785</sup>

דומה כי לאחר תוצאותיו המרות של קרב זה הרצון להישג תודעתי אך התעצם, כפי שביטא זאת באותו היום שר הביטחון פרץ, לאחר שהובא לידיעתו מספר ההרוגים: "צריך לקחת נשימה עמוקה, לשנות את התמונה. אם הייתה אפשרות לשקול לסיים את המלחמה בהישגים חלקיים, היא התרחקה...אי אפשר לצאת עכשיו, עם זנב בין הרגליים, בלי כבוד".<sup>786</sup> לאחר הקרב מתח האלוף בן ראובן ביקורת חריפה באוזני הרמטכ"ל חלוץ על חוסר התועלת במשימה שניתנה לכוחות: "כיבוש בית ג'בל מנוגד לרעיון הפיקודי, להגיע לאזורי השיגור של הקטיושות...מתוך

<sup>778</sup> רפפורט, 2007, עמ' 160-161.

<sup>779</sup> רפפורט, "נכנסים, הורגים, יוצאים", שם, ע' 20.

<sup>780</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 370.

<sup>781</sup> שם, ע' 186; גרינברג, שם, ע' 328; היימן ולוונהיים, שם, ע' 103; כגן, שם, ע' 65; הראל ויששכרוף, שם, ע' 252.

<sup>782</sup> סגל, שם, ע' 17; הראל ויששכרוף, שם, ע' 252; הירש, שם, ע' 294.

<sup>783</sup> לם, שם; דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 367; הראל ויששכרוף, שם, ע' 253; הירש, שם, ע' 298; עמיר רפפורט.

<sup>784</sup> "נתקלנו, יש נפגעים", מעריב – המוסף לשבת (13 ביולי 2007), עמ' 19-16; Matthews, op. cit.

<sup>785</sup> נחום ברנע ושמעון שיפר. "היום הארוך ביותר", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (28 ביולי 2006), ע' 4.

<sup>786</sup> לימור ושלח, שם, ע' 190; הראל ויששכרוף, שם, ע' 258.

<sup>786</sup> רפפורט, שם, ע' 18.

חמש החטיבות שיש לנו, שחקנו שלוש על כלום עוד לפני שהמלחמה הקרקעית נגד הקטיושות התחילה".<sup>787</sup>

אלא שגם אז הרעיון לכבוש את בינת ג'בל בשל ערכה הסמלי לא נגזז. ב-27 ביולי טען סגן הרמטכ"ל קפלינסקי שאמנם "אין משמעות צבאית טקטית לכיבוש בינת ג'בל. יש כאן משמעות אחרת...משמעות הסמל...בשביל מי לספר את הסיפור מחר".<sup>788</sup> חלוץ קיבל את עמדתו של קפלינסקי, וב-28 ביולי שוב נתקבלה פקודה לכיבוש העיירה, אך היא בוטלה למחרת, לאחר ניסיון כיבוש נוסף של גדוד הצנחנים 101.<sup>789</sup> ב-1 באוגוסט הונחו כוחות מאוגדה 91 לצאת למתקפה נוספת לעבר בינת ג'בל.<sup>790</sup> גם כשכבר החל צה"ל להתכונן למהלך הקרקעי הגדול שירחיק את הקטיושות, חלוץ לא ויתר על כיבוש העיירה.<sup>791</sup> ב-7 באוגוסט, כשהחיפוש אחר "תמונת הניצחון" כבר נעשה נואש במיוחד, קיבלה חטיבת הצנחנים פקודה להיכנס שוב לבינת ג'בל, להגיע עד הבניין ששימש לפני הנסיגה במאי 2000 כמפקדת החטיבה המערבית ברצועת הביטחון, להניף שם את דגל ישראל ולצלם אותו - מבצע שזכה לכינוי האירוני "התקפת הדגל".<sup>792</sup> כמו כן, תוכננה תהלוכת ניצחון ברחובות העיירה: טור של טנקים ונגמ"שים היה אמור לנוע ברחובה הראשי, ונאום ניצחון מתאים, אשר נועד להפריך את טענותיו של נסראללה בדבר חולשתה של החברה הישראלית, נכתב מבעוד מועד עבור מפקד הכוח הכובש, מח"ט הצנחנים חגי מרדכי. לוחמים מצוידים במצלמות וידיאו וסטילס התבקשו לתעד את הנאום ההיסטורי ואת הנפת דגל ישראל מעל מבנה מפקדת החטיבה לשעבר. המח"ט מרדכי הסתייג מהרעיון, ואף הייתה לו סיבה טובה לכך: כאשר הפקודה הגיעה אליו, הוא כבר היה עם כוחותיו כמה קילומטרים צפונית לבינת ג'בל, בדרך להשתלט על שטחים שמהם שיגר חיזבאללה קטיושות לעבר ישראל.<sup>793</sup> בשלב זה של הלחימה גם מפקד אוגדה 91, תא"ל גל הירש, לא תמך בכיבוש העיירה. "אנחנו כבר נמצאים קדימה", טען בפני האלוף בן-ראובן. אלא שהאחרון הסביר למפקד האוגדה שאין ברירה: המטכ"ל מעוניין בהישג תודעתי.<sup>794</sup>

<sup>787</sup> שם.

<sup>788</sup> לימור ושלח, שם, ע' 266.

<sup>789</sup> שם, עמ' 191-192.

<sup>790</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 368.

<sup>791</sup> רפפורט, 2007, ע' 259.

<sup>792</sup> כפיר, שם, ע' 152; לימור ושלח, שם, ע' 192; הראל ויששכרוף, שם, ע' 348; כגן, שם, ע' 65; הירש, שם, ע' 352; עמוס הראל. "גרסת תא"ל הירש: הביקורת מתעלמת מהישגי אוגדה 91", הארץ (11 בספטמבר 2006).

<sup>793</sup> רפפורט, שם, עמ' 259-260; לוונהיים, שם.

<sup>794</sup> הירש, שם, ע' 352.

בתחילת הקרב נראה היה שמערך חזבאללה בעיירה עומד בפני קריסה, אלא שאז נפצע באורח אנוש אחד מלוחמי סירת הצנחנים, והחל קרב הרואי לחילוצו, במהלכו נהרג לוחם נוסף.<sup>795</sup> למרות זאת, המשימה המרכזית התמוהה – להניף את הדגל בבית ג'בל ולצלם את תמונת הניצחון – עדיין לא נזנחה, והוטלה בזו הפעם על גדוד 890 של הצנחנים. לפני הקרב תדרך המח"ט מרדכי את המג"ד, אך ביקש ממנו שלא לעדכן את חיילי הגדוד על המשימה עד לרגע האחרון.<sup>796</sup> הדבר מעיד על כך שאפילו המח"ט עצמו פקפק בערכיות המשימה. אלא שלאחר שהשתלטות על העיירה נכשלה פעם נוספת והתברר כי תליית הדגל בבניין המפקדה מסוכנת מדי, צולם הדגל כשהוא מתנוסס על בניין סמוך, תוך סיכון עצום ללוחמים.<sup>797</sup> התצלומים הועברו לידי חטיבת דובר צה"ל אך נגנזו, כביכול עקב איכותן הירודה, אך לטענת רפפורט הסיבה האמתית לכך הייתה חוסר רלוונטיות: "כשתמונת הניצחון הנחשקת כבר הייתה מוכנה להפצה, עמדו הצנחנים לנטוש את בית ג'בל"<sup>798</sup> - עובדה נוספת המאששת את הטענה כי בכיבוש העיירה לא הייתה גלומה כל תועלת מבצעית ממשית. לפי לימור ושלה, תוצאותיו של קרב זה רק חריפו את תחושת חוסר האונים – ומנגד את התביעה לעשות משהו אחר, דראסטי עוד יותר – שישנה את התמונה.<sup>799</sup>

סיפור "התקפת הדגל" עשה לו כנפיים לאחר המלחמה. קציני מילואים, שהופיעו בפני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, העידו כי "התחושה שלנו הייתה שכל המשימה נועדה לצרכי מורל".<sup>800</sup> גם מח"ט גולני, אלי"מ תמיר ידעי, הביע לאחר המלחמה את תסכולו מכך שיכולת הלחימה המעולה של גולני בזבזה על מטרות לא ברורות. מח"ט הצנחנים, אלי"מ חגי מרדכי, ביטא אף הוא תחושות דומות. בכנס מג"דים לאחר המלחמה טען מרדכי כי "לא כל המשימות שנשלחו אליהן היו ערכיות".<sup>801</sup> התמונה העולה מעדויות אלה ברורה: הרצון בהישג תודעתי הכניס את צה"ל לבית ג'בל לא פחות מחמש פעמים. התוצאה הייתה הפוכה: העובדה שחיילים נהרגו בעיירה, המרוחקת כמה קילומטרים מגבול ישראל, תרמה תרומה מכרעת לתחושת הכישלון במלחמה.<sup>802</sup> ניתן אף להניח כי הטלת משימות מסוג זה ותפיסתן בעיני חלק מהחיילים והמפקדים כ"לא מצדיקות את המחיר", השפיעו בהמשך על המוטיבציה ללחימה ותרמו להעדר החתירה לניצחון ולכרסום שחל

<sup>795</sup> כפיר, שם, ע' 207.

<sup>796</sup> עמיר רפפורט. "תמונת הניצחון שלא פורסמה מעולם", מעריב-nrg (20 בספטמבר 2007).

<sup>797</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 349.

<sup>798</sup> רפפורט, שם, ע' 265.

<sup>799</sup> לימור ושלה, שם, ע' 208.

<sup>800</sup> צביקה ברוט. "חיילים נהרגו בשביל תמונה", ידיעות אחרונות (25 באוקטובר 2006), ע' 7.

<sup>801</sup> לימור ושלה, שם, עמ' 189-190.

<sup>802</sup> שם, ע' 193.

בערך הדבקות במטרה, כפי שצוין הן על-ידי ועדת וינוגרד והן על-ידי הוועדה לבדיקת סוגיות ערכיות בלחימה.<sup>803</sup>

**מבצע "חד וחלק"** – במהלך המלחמה בוצעו מבצעים מיוחדים לעומק שטח האויב בהיקף שלא ידע צה"ל בהשוואה לעבר,<sup>804</sup> זאת עקב אמונתם של מקבלי ההחלטות שפעולת קומנדו מפתיעה בעורף האויב תאפשר להם לחשוף הישגים תודעתיים שיחזקו את אמון הציבור במנהיגות המלחמה.<sup>805</sup> לפיכך, לצד המאמץ לפגוע בצמרת חיזבאללה לחצו אולמרט ופרץ על הרמטכ"ל חלוץ בכיוון מבצעים מיוחדים בסגנון אנטבה:<sup>806</sup> "אני צריך משהו כמו צה"ל של פעם", אמר אולמרט.<sup>807</sup> הרעיון הנועז לפשיטה נולד מאותו דחף שגרם למטה הכללי להתעקש על כיבוש בינת ג'בל. במקום להתמודד עם איום הקטיושות ישירות, היה רצון נואש להוציא אל הפועל מהלך מזהיר, שובר שוויון, שינפץ סמל של חיזבאללה ויספק תמונת ניצחון שתשפיע על התודעה.<sup>808</sup>

ביום התשיעי למלחמה הוקם צוות מיוחד באגף המבצעים בראשות תא"ל טל רוסו,<sup>809</sup> והיחידות המיוחדות, סיירת מטכ"ל, שלדג, השייטת ואחרות נכנסו לתכנון מבצעי, לצד חיפוש אחר מטרה שתספק את האפקט התודעתי הנדרש.<sup>810</sup> במקביל, בקו החזית פוזרו צוותים מיוחדים בתוך האוגדות.<sup>811</sup> בסך הכול נערכו במהלך המלחמה 24 מבצעים מיוחדים מצפון לנהר הליטני, רובן חסויות, כשמבצע "חד וחלק" מהווה את אחת הפעולות הבודדות שזכתה לפרסום נרחב.<sup>812</sup> תכנית המבצע, בה יועדו להשתתף כ-200 לוחמים מסיירת מטכ"ל ומיחידת "שלדג", הייתה לפשוט על בית-חולים בו, לפי ההערכות, טיפל רופא איראני בחטופים.<sup>813</sup>

המבצע יצא לדרך ב-1 באוגוסט, וכונה על-ידי עמיר פרץ "המבצע שישנה את פני ההיסטוריה".<sup>814</sup> לאחר ארבע שעות במעוז חיזבאללה הכוחות שבו ללא נפגעים לישראל. לא הייתה זו הפעם

<sup>803</sup> רפפורט, 2010, ע' 36.

<sup>804</sup> פישמן, "משימה בלתי אפשרית", שם, ע' 10; חלוץ, שם, ע' 467; גורדון, שם, ע' 173; רון כהן. "ההבדל בין

פשיטה אסטרטגית לפשיטה טקטית", *Israel Defense* (27 בפברואר 2012); Rubin, *op. cit.*, p. 19.

<sup>805</sup> כפיר, שם, ע' 191; לימור ושלח, שם, ע' 260.

<sup>806</sup> וינריד, שם, ע' 90.

<sup>807</sup> רון ברגמן. "קריסת הקונספציה 2", שם, ע' 34.

<sup>808</sup> Petrelli, *op. cit.*, p. 67.

<sup>809</sup> הראל ויששכרופ, שם, ע' 331; כהן, שם; נחום ברנע ושמעון שיפר. "מלחמה בשלוש חזיתות", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (4 באוגוסט 2006), ע' 3.

<sup>810</sup> כפיר, שם, ע' 181.

<sup>811</sup> פישמן, שם.

<sup>812</sup> לימור ושלח, שם, ע' 249; עמיר רפפורט. "מסע אלונקות ברחובות צור", מעריב – המוסף לשבת (20 ביולי 2007),

Petrelli, *op. cit.*, p. 64. ; 12.

<sup>813</sup> *ibid.*

<sup>814</sup> עפר שלח. "מלחמה כבקשתך", מעריב – nrg (17 בינואר 2009).

הראשונה במלחמה שבה הגיעו הכוחות המיוחדים לבעל בק, אך בזו הפעם הפעולה שבוצעה הייתה "רועשת" במתכוון.<sup>815</sup> לאחר שנודע כי הרופא המבוקש אינו שוהה במקום, המשימות שנתרו היו לתפוס כמה שיותר שבויים, לאסוף מסמכים שעשויים להיות בעלי חשיבות מודיעינית ולהרוג כעשרים אנשי חזבאללה.<sup>816</sup> המבצע הוכתר בהצלחה, אך לטענת רבים, הישגיו לא הצדיקו את הסיכון העצום שהיה כרוך בו.<sup>817</sup> הן קצינים במטכ"ל והן קצינים בכירים בדימוס, סברו כי ניטל סיכון גבוה מדי, לצורך משימה שערכה היה מוטל מראש בספק.<sup>818</sup> לטענתם, מטרות המבצע לא הצדיקו הפעלת כוחות כה גדולים, שעלולים היו להסתבך בתקרית מרובת נפגעים ואפילו בשבויים נוספים.<sup>819</sup> כך ביטא זאת הרמטכ"ל לשעבר יעלון: "יש סוג מסוים של פעולות שהסיכון הכרוך בהן הוא מאוד גבוה, לכן אתה יוצא אליהן רק כאשר ההישג שהן אמורות להביא הוא בעל חשיבות אסטרטגית...אני לא בטוח שהפעולה בבעל בק לא הייתה הרפתקנית".<sup>820</sup> הפעולה אף כונתה על-ידי מבקריה כ"מבצע ראוה נטו", "גימיק" ו"סיבוב דאוויין".<sup>821</sup>

למרות ההישגים הזניחים של המבצע, פתח הצבא בפסטיבל תקשורתי רחב היקף. מספר חיילים התבקשו לצלם את מהלך המבצע לצרכי תעמולה, ומאוחר יותר הופצו הסרטים והתמונות על ידי דובר צה"ל ושודרו פעמים רבות בתקשורת.<sup>822</sup> מפקד המבצע בשטח, אלי"מ ניצן אלון, נשלח לתדרך את העיתונאים.<sup>823</sup> קצינים שפניהם הוסתרו במשבצות מרצדות בטלוויזיה סיפרו עלילות גבורה ודובר צה"ל דאג לשווק באופן בלעדי ל"ידיעות אחרונות" צילומים מהפעולה. לטענת הראל ויששכרוף, בשלב זה הייתה הצמרת המדינית והצבאית כה נואשת להפגין הישגים שיציגו לפחות מראית עין של ניצחון ישראלי, עד שלא הסכימה לתת להזדמנות לחמוק, אף שידעה היטב שהיעד המקורי של המבצע כלל לא הושג.<sup>824</sup>

**היציאה למהלך קרקעי רחב בשלהי המלחמה - ב-11 באוגוסט הכריע ראש הממשלה בעד יציאה למהלך קרקעי רחב עד הליטני, זאת חרף הידיעה כי באותה שעה עשויה להתקבל במועצת**

<sup>815</sup> עמית כהן, דורון נחום ופליקס פריש. "120 ק"מ בעורף חזבאללה", מעריב (3 באוגוסט 2006), ע' 4.

<sup>816</sup> רפפורט, שם, ע' 13.

<sup>817</sup> רפפורט, 2007, ע' 217.

<sup>818</sup> לימור ושלח, שם, עמ' 254, 258; תמרי, שם, ע' 39.

<sup>819</sup> הראל ויששכרוף, שם.

<sup>820</sup> כפי שצוטט ב: לימור ושלח, שם, ע' 258.

<sup>821</sup> כגן, שם, ע' 65.

<sup>822</sup> כפיר, שם, ע' 192; לימור ושלח, שם, ע' 255; רפפורט, שם, ע' 222; וינריך, שם, ע' 90.

<sup>823</sup> כפיר, שם.

<sup>824</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 333.

הביטחון החלטה על הפסקת אש.<sup>825</sup> ההחלטה לבצע את המהלך הקרקעי הייתה תמוהה בייחוד לנוכח ההערכות בדיונים שנערכו לקראתו, בהם דובר על אפשרות של מאות הרוגים.<sup>826</sup> שר הביטחון הבהיר שתנאי הפסקת האש לא ישתפרו כתוצאה מהמהלך הקרקעי, אך בזכותו ייווצר הרושם שישראל היא שנקטה את הצעד האחרון במלחמה, ושלא היא המבקשת מהקהילה הבינ"ל הפסקת אש כחבל הצלה ממלחמה כושלת, אלא מבקשים ממנה להפסיק את הלחימה.<sup>827</sup>

הדיונים בצה"ל ובדרג המדיני סביב היציאה למהלך זה עסקו רבות בשאלת "בימוי הניצחון": כיצד לקבע בתודעה את התחושה כי צה"ל יצא מהמלחמה כמנצח, למרות כל מה שאירע בארבעת השבועות הקודמים.<sup>828</sup> היטיבו לתאר זאת הראל ויששכרוף: "כמו חיזבאללה, גם ישראל מחפשת עכשיו לא רק דימוי של ניצחון, אלא 'סיפור ניצחון', תיאור מסודר של השתלשלות העניינים שיציג לציבור את סיום המערכה כהכרעה ישראלית, המצדיקה את הדם שנשפך ואת הבתים שנהרסו".<sup>829</sup> ואכן, לפי לימור ושלח, חלוץ טען בישיבת הקבינט ב-9 באוגוסט כי "המהלך הקרקעי דרוש פעמיים. כדי להשיג את המשימה של הקטנת הרקטות, ושנית – בגלל הדימוי. צה"ל צריך ויכול לפעול על הקרקע ולנצח".<sup>830</sup> דו"ח ועדת וינוגרד מעניק ביסוס לדברים אלה, בקבעו כי "מבצע שינוי כיוון 11 היה אמור להיות מהלך קרקעי רחב וגדול, שישנה מן היסוד הן את המציאות בדרום לבנון והן את דימוי המבצע מבחינה צבאית".<sup>831</sup> כמו כן, בעדותו בפני ועדת וינוגרד טען אולמרט כי "אם מארון א-ראס היה נראה אחרת, אם בינת ג'בל הייתה נראית אחרת, יכול להיות שלא היינו צריכים להגיע בסופו של דבר לנקודה שהגענו אליה".<sup>832</sup> מכאן ניתן להסיק שהחלטתו להורות על היציאה למהלך הקרקעי התקבלה לאחר שכשלו כל המאמצים הקודמים להשיג את "תמונת הניצחון" המיוחלת.

אלא שרבים סבורים כי היציאה למתקפה הסופית הייתה מוטעית ביסודה ומלכתחילה אסור היה שתתרחש, זאת מכיוון שמלבד הישג תדמיתי היא לא יכלה להביא לשום הישג אסטרטגי, בייחוד

<sup>825</sup> לימור ושלח, שם, עמ' 308-309; חלוץ, שם, ע' 462; Yaakov Katz. "Wadi Saluki Battle – Microcosm of War's Mistakes", *the Jerusalem Post* (29 August 2006).

<sup>826</sup> רפפורט, שם, ע' 295.

<sup>827</sup> לימור ושלח, שם, ע' 311.

<sup>828</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 398.

<sup>829</sup> אבי יששכרוף ועמוס הראל. "עוד מעט רעידת אדמה", *הארץ* (11 באוגוסט 2006).

<sup>830</sup> לימור ושלח, שם, ע' 309.

<sup>831</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 387.

<sup>832</sup> עדותו של אולמרט בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 71.

לאור העיתוי שבו יצאה לפועל.<sup>833</sup> כך, למשל, טען שר התחבורה מופז בראיון לאחר המלחמה, כי "ב-60 שעות (הזמן שהוקצב למהלך) אי אפשר להספיק לעשות פעולה שתוכננה להימשך כמה שבועות... הכניסה המאסיבית של כוחות קרקע ללבנון לא הייתה כורח צבאי ומדיני, אלא פרי תסכול מהעדר הישגים. בצבא הבינו, שהישגים ניתן להציג רק בשימוש בכוחות קרקע".<sup>834</sup> גם לטענת דני יתום, מי שכיהן בעבר כראש המוסד, לתקיפה הקרקעית לא היה סיכוי להשיג הישג משמעותי, וב-60 שעות לא היה שום סיכוי להגיע לליטני.<sup>835</sup> חברי הכנסת אפי איתם וישראל חסון הוסיפו שהמהלך אך הזיק לדימויה ההרתעתי של ישראל לאור תוצאותיו הבלתי מספקות.<sup>836</sup> גם עמדתו של ראש חטיבת המחקר באמ"ן, תא"ל יוסי ביידך, הייתה כי פעולה ברגע האחרון לא תשפיע באופן מהותי על חזבאללה. ביידך אף הבהיר את עמדתו במכתב ששלח לאולמרט, פרץ וחלוץ.<sup>837</sup> קצין בכיר נוסף שהתנגד לפעולה היה מזכירו הצבאי של אולמרט, האלוף גדי שמני, שאף הביע את דעתו באוזניו שאין להיכנס לפעולה זו באותו שלב.<sup>838</sup> אפילו האלוף בן-ראובן, שהגה את תכנית "מי מרום" ולחץ כל העת לביצועה, טען כי "האישור לתכנית ניתן לא בזמן, כשכבר לא היה סיכוי להגיע להישג מלא".<sup>839</sup> הרמטכ"ל לשעבר יעלון הביע את הביקורת החריפה ביותר על המהלך, בכנותו "קרב להצלת המנהיגים":<sup>840</sup> "המהלך הזה היה מהלך ספיני. לא הייתה לו מטרה ביטחונית-מדינית מהותית אלא מטרה ספינולוגית. הוא נועד להשיג את תמונת הניצחון החסרה... שלושים ושלושה חיילים נהרגו בעבור ספיין... לא עושים דבר כזה. לא שולחים חיילים למבצע סרק אחרי שהתוצאות המדיניות כבר נקבעו".<sup>841</sup>

התייחסות לעיתוי הבעייתי של המהלך הקרקעי מופיעה גם בתחקיר ההורים השכולים: "אחד המחדלים החמורים ביותר במלחמת לבנון השנייה בא לידי ביטוי בשאיפתו הפוליטית של ראש הממשלה ליצור תמונת ניצחון עם סיום מלחמה... המבצע הראוותני של שישים השעות האחרונות לא השיג כל שיפור במצבה של ישראל אך כן גרם לפגיעה חמורה בכושר ההרתעה שלה. ומעל

<sup>833</sup> רפפורט, שם, ע' 267; כגן, שם, ע' 66; כפיר, שם, ע' 238; לוונהיים, שם; בן-אליעזר, שם, עמ' 396-397; יאיר אטינגר ועמוס הראל. "הקרב הצליח, אומרים בצבא, אך לא ברור מה הייתה המטרה", הארץ (22 באוגוסט 2006); יוסי בן-ארי. (2007). מלחמת לבנון השנייה בראי הפרשנות של התקשורת הכתובה בישראל. תל-אביב: בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב, ע' 24; נחום ברנע. "הימים האחרונים", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (25 בינואר 2008), ע' 4; Katz, *op. cit.*  
<sup>834</sup> ברנע ושיפר, "ככה לא עושים מלחמה", שם, ע' 4.  
<sup>835</sup> דני יתום. (2009). שותף סוד. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 431.  
<sup>836</sup> דו"ח ועדת החוץ והביטחון של הכנסת בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, שם, ע' 92.  
<sup>837</sup> רפפורט, שם, ע' 321-322.  
<sup>838</sup> שיף, "בכיר אמ"ן הזהיר מראש את רה"מ: הרחבת הפעולה – טעות", שם.  
<sup>839</sup> לם, "מחדל המגירה", שם.  
<sup>840</sup> יעלון, שם, ע' 210.  
<sup>841</sup> ארי שביט. "יעלון: חיילים מתו למען ספיין; המנהיגים צריכים ללכת", הארץ (14 בספטמבר 2006).

לכושר ההרתעה, שלושים וארבע משפחות איבדו את יקיריהן בשישים השעות הללו. היו אלו לוחמים שנפלו לחינם רק כדי להציל את כיסאם של שרי ישראל...<sup>842</sup> בדברים אלה ניתן לראות שעיקר ביקורתם של ההורים נסבה לא על צדקת המהלך, אלא על עיתויו. לו היה מתקיים קודם לכן, הוא היה מוצדק בעיניהם, אך לא כאשר המלחמה למעשה הוכרעה.

על אף שחברי ועדת וינוגרד אינם שותפים להאשמות כי מקבלי ההחלטות הבכירים הניעו את המהלך על מנת להשיג יעדים תדמיתיים, ואף סבורים כי מטרות המבצע ויעדיו היו לגיטימיים, מותח גם דו"ח הוועדה ביקורת על עניין לוחות הזמנים לביצוע, וקובע כי מלכתחילה לא היה אפשרי לבצע את המהלך המלא בלוחות הזמנים המצומצמים שנקבעו. לטענת חברי הוועדה, ספק אם 96 שעות – כפי שתוכנן בתחילה – היו מספיקות להשיג תוצאות, כל שכן 60 שעות, שהפכו את המהלך לבלתי ריאלי מבחינת ההישג הנדרש.<sup>843</sup>

לסיכום, גם מחלק זה עולה דיסוננס בולט: על אף שלאורך כל המלחמה לחשש מנפגעים בקרב החיילים היה משקל רב ביותר בקבלת ההחלטות, בניגוד חריף לכך ניכר כי סוכנו חיילים וחלקם אף נפגע בפעולות שערכן האסטרטגי שנוי במחלוקת, זאת בכדי להביא הישגים בעלי ערך תודעתי שיעניקו הצדקה לחללים שהצטברו מתחילת המלחמה ולגיטימציה להמשכה. סתירה זו ניכרת בעיקר בעיתוי ההחלטה על ביצוע המהלך הקרקעי הרחב, זאת בייחוד לאור העובדה שכמעט לאורך כל המלחמה הרמטכ"ל וראש הממשלה נרתעו מלהוציאו לפועל לנוכח הערכות אפוקליפטיות באשר למספר ההרוגים. ניתן למצוא הסבר לסתירה זו בטענתם של בואנו דה מסקיטה ואחרים, שההישג הצבאי חשוב להנהגה דמוקרטית, ומשום כך מטרות המלחמה רחבות יותר, ובמקרה של מלחמה ממושכת תשקיע ההנהגה הדמוקרטית אמצעים רבים בכדי להביא לניצחון.<sup>844</sup> לפי פילסון וורנר, כלל זה תקף במיוחד כאשר מנהיגות דמוקרטית יוזמת את המלחמה, שכן במקרה כזה הציפיות לניצחון גבוהות יותר.<sup>845</sup> ואכן, התנאים המוצגים בטענות אלה זהים לתנאים בהן התקבלה ההחלטה לביצוע מהלך קרקעי רחב. ניכר כי הלחץ הציבורי לביצוע מהלך קרקעי רחב שיביא, כביכול, להישגים המיוחלים, הוא שהטה את הכף: תוצאות

<sup>842</sup> איך נפלו גיבורים – תחקירי הורים שקולים, שם, ע' 84.

<sup>843</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 390.

<sup>844</sup> Bruce Bueno de Mesquita, James D. Morrow, Randolph M. Siverson and Alastair Smith. (2004).

"Testing Novel Implications from the Selectorate Theory of War", *World Politics*, 56 (4), p. 365.

<sup>845</sup> Filson, Darren and Suzanne Werner. (2007). "Sensitivity to Costs of Fighting Versus Sensitivity to Losing the Conflict: Implications for War Onset, Duration, and Outcomes", *Journal of Conflict Resolution*, 51 (5), p. 709.

סקר שנערך עבור עיתון "הארץ" הצביעו על כך שרק עשרים ושמונה אחוזים מן הציבור הביעו תמיכה בהפסקת אש מיידית נוכח ההישגים המוגבלים שהסתמנו בזירה המדינית. בנוסף, ממחקרו של בן-ארי עולה כי המגמה הדומיננטית בפובליציסטיקה של התקשורת הכתובה הייתה "לדחוף את המדינה לקרב" בכדי להשיג ניצחון, או לפחות "דימוי ניצחון", בכדי להשיב את ההרתעה הישראלית שלטענתם נשחקה.<sup>846</sup> בהתחשב בכך, ובייחוד לאחר 31 ימי לחימה על כל קרבותיהם, סביר להניח כי הצורך של מקבלי ההחלטות ב"תמונת ניצחון" הפך לנואש, והוא שהוליד את ההחלטה על תוצאותיה העגומות.

### 3.3.3 פתיחות תקשורתית של הצבא :

לפי לבל, בעיתויי לחימה נדרש הצבא 'להציף' את אמצעי התקשורת במסריו ובדובריו על מנת שדעת הקהל תיחשף לנרטיבים הרצויים, מבחינתו.<sup>847</sup> עוד ב-14 ביוני 2005 קבע חלוץ כי התקשורת היא חלק בלתי נפרד מהמציאות שבה פועל צה"ל.<sup>848</sup> במאי 2006 ציין הרמטכ"ל כי פעולת דוברות צה"ל הינה בציר הפעלת הכוח, כמרכיב משלים ותומך במאמץ המבצעי.<sup>849</sup> לפיכך, במהלך המלחמה חטיבת דובר צה"ל נטלה חלק מרכזי במאמץ ההסברה של ישראל, הן בהסברה שהופנתה כלפי פנים אל אזרחי המדינה והן בהסברה לגורמים חיצוניים בינ"ל.<sup>850</sup> מדו"ח מבקר המדינה עולה כי החטיבה השקיעה בזמן המלחמה מאמץ ניכר בהאדרת עוצמתו של צה"ל לשם חיזוק החוסן הלאומי ושיפור תדמיתו של צה"ל. כבר ב-12 ביולי, בעקבות חטיפת החיילים, עברה החטיבה למצב שהוגדר "מוד חירום". היא תגברה חלק מיחידותיה, לרבות נציגותה בפקוד הצפון, בכוח אדם נוסף, והורחב תחום הפעולה של ענף התקשורת הבין-לאומית.<sup>851</sup>

<sup>846</sup> בן-ארי, שם, ע' 25.

<sup>847</sup> אודי לבל. (2005). "עיונות או תלות הדדית? יחסי ביטחון ותקשורת במלחמה ובשגרה: מסגרת עיונית", בתוך: אודי לבל (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ע' 19.

<sup>848</sup> יואב דייגי. (2009). "חשיפת צה"ל בתקשורת במלחמת לבנון השנייה ובמבצע 'עופרת יצוקה'", מבט מל"מ, 51, ע' 32.

<sup>849</sup> כפי שצוטט ב: דו"ח מבקר המדינה בנושא "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון השנייה", שם, ע' 481.

<sup>850</sup> דו"ח ועדת המשנה ליחסי חוץ והסברה בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה, שם, ע' 12.

<sup>851</sup> דו"ח מבקר המדינה בנושא היבטים בהיערכות גורמי ההסברה, שם, עמ' 482, 464.

עוד בימי האינתיפאדה השנייה וההתנתקות נקטה חטיבת דובר צה"ל במדיניות של שקיפות ופתיחות מקסימאלית, מדיניות אשר הועצמה בימי מלחמת לבנון השנייה.<sup>852</sup> המשמעות בפועל הייתה מתן אישורים רבים, יחסית, לקצינים ולחיילים לעלות לשידור ולהתראיין, כתבים אושרו להיכנס עם הכוחות, עיתונאים הורשו לשוחח עם קצינים על בסיס יומיומי, להשתתף בשיבות עם קצינים בכירים ולתעד את שדה הקרב.<sup>853</sup> בנוסף, בין הפעולות המגוונות שיזמה החטיבה ניתן למנות ניהול דיונים המכונים "פורום השפעה על דעת הקהל" לשם עדכון שוטף של האסטרטגיה התקשורתית במלחמה<sup>854</sup> והפצת כ-448 מסרים יומיים על פיה; קיום קשר שוטף ורחב היקף עם כתבים ישראלים וזרים, לרבות הכנת ביקורים ותדריכים יומיים לתקשורת; הכנת כתבות רקע על ההווי הצבאי; וארגון למעלה מ-500 ראיונות ומעל ל-1000 ביקורים ותדריכים למשלחות שונות.<sup>855</sup> כמו כן, הפיקה החטיבה מאות כתבות מסוגים שונים לעיתונות, לאינטרנט ולטלוויזיה, והייתה אחראית להפצת תמונות וסרטים לתקשורת. בסה"כ צולמו כ-150 סרטי וידיאו על-ידי צה"ל.<sup>856</sup> מן העבר השני, השפעת הצנזורה על הגבלת הסיקור ו/או הגבלת העברת המידע בערוצי התקשורת השונים, משיקולי "ביטחון שדה", הייתה כמעט בלתי מורגשת.<sup>857</sup>

אמנם, בשבועות הראשונים ללחימה לא אופשרה כניסת עיתונאים ללבנון, הן מחשש לחייהם והן מחשש שנוכחות צוותי טלוויזיה תכביד על הכוחות הלוחמים.<sup>858</sup> אך ב-1 באוגוסט ביטל חלוץ את האיסור שהטיל על הכנסת כתבים עם הכוחות,<sup>859</sup> ואנשי דובר צה"ל החלו להפציר בתקשורת לשלוח כתבים ללבנון.<sup>860</sup> המניע לכך, לפי דוברת צה"ל בעת המלחמה, תא"ל מירי רגב, היה "שמי שרואה בעיניים מה שקורה, יודע לספר את הסיפור הכי טוב".<sup>861</sup> אלא שחלק ניכר מהכתבים לא

<sup>852</sup> יחיאל לימור והלל נוסק. (2005). "צבא ותקשורת במאה העשרים ואחת: לקראת דגם חדש של יחסים", בתוך: אודי בל (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ע' 81; הירש צ. גודמן. (2008). "ביטחון מידע ודיפלומטיה ציבורית: ניסיון העבר, מבט לעתיד", עדכן אסטרטגי, 11 (1), ע' 23; ישראל טל-סרנגה. (2010). "בין מלחמת לבנון השנייה ל"עופרת יצוקה": חיל האוויר במערכה התקשורתית", מערכות, 430, ע' 56.

<sup>853</sup> בתיאור הדור ומיטל יונה-עירן. (2010). "התקשורת הישראלית בין מלחמת לבנון השנייה למבצע "עופרת יצוקה", בין הזירות, 9, ע' 83.

<sup>854</sup> לימור ושלח, שם, ע' 271.

<sup>855</sup> דו"ח מבקר המדינה בנושא "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון השנייה", שם, עמ' 483-482; אפרים לפיד. (2009). "ביטחון המדינה וחופש העיתונות – מתח על פני השטח", בתוך: פנחס יחזקאלי (עורך), ביטחון ותקשורת. תל-אביב: משרד הביטחון, ע' 24.

<sup>856</sup> לפיד, שם; שוקי טאוסגי. (2006). "מלחמה לא וירטואלית", העין השביעית, 64, ע' 28.

<sup>857</sup> אמציה רענן. (2007). "בין ביטחון לאומי לחופש הביטוי והמידע", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32. הרצליה: מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל, ע' 46.

<sup>858</sup> לפיד, שם; זיו כהן. "מירי טיים", ידיעות אחרונות – 7 ימים (28 ביולי 2006), ע' 29; נורית קנטי. (2006). "התפקוד שלנו היה מצוין", העין השביעית, 64, ע' 13.

<sup>859</sup> רפפורט, שם, ע' 184; הראל ויששכרופ, שם, ע' 279.

<sup>860</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 466.

<sup>861</sup> כהן, שם.

התלהב מהרעיון,<sup>862</sup> וגם בקרב אנשי הצבא נשמעו דעות על כך ש"העיתונאים מסתובבים בין הרגליים ומפריעים".<sup>863</sup> בחלק מהמקרים מפקדים בשטח אף פעלו בניגוד להנחיות המטכ"ל ודובר צה"ל ומנעו כניסת כתבים גם כאשר היא אושרה.<sup>864</sup> בנוסף, לא פעם בוטלה כניסה עם הכוחות בגלל שינויי תכניות.<sup>865</sup> בסופו של דבר, רק כתבים מעטים נכנסו, ורק במקרה אחד – כתבתו של איתי אנגל, שתיעד את לחימת כוחות הנח"ל במסגרת התכנית "עובדה" – הניבה הכניסה פרי תקשורת משמעותי עבור צה"ל.<sup>866</sup> בסך הכול במהלך המלחמה נכנסו לשטח לבנון 49 כתבים וצלמים.<sup>867</sup> בנוסף, במקרים מסוימים אושרה כניסת כתבים לחפ"קים וחמ"לים בליווי נציג דובר צה"ל, במטרה להפיק כתבה תיעודית, ולעתים אף הוצמדו מיקרופונים לקצינים בכירים.<sup>868</sup> כמו כן, במסגרת התכנית "עובדה" ראינה אילנה דיין את הרמטכ"ל חלוץ בבור הפיקוד של פיקוד צפון, בעוד שמעולם לפני כן לא התיר דובר צה"ל צילום של חמ"ל פיקוד במלחמה.<sup>869</sup>

בנוסף, הוחלט שהצבא יעמיד מול התקשורת דוברים רבים ויספק תדריכים רבים ככל האפשר,<sup>870</sup> זאת בניגוד למלחמות העבר.<sup>871</sup> ואכן, החל מה-14 ביולי נערך בכל יום בשעות הערב תדרוך רשמי בו נטלו חלק נציגים בכירים מזרועות צה"ל השונות, וכן נערכו תדרוכים נוספים.<sup>872</sup> בסך הכול נערכו 59 תדרוכים יומיים.<sup>873</sup> לטענת צירינסקי, הבחירה במילה "תדרוך" על פני הכינוי הרגיל "מסיבת עיתונאים" לא הייתה מקרית. מטרתה הייתה לנסות לקרב את הצופה אל שדה הקרב, להפוך אותו לצופה-משתתף, ליצור לכידות חברתית ולחזק את הזדהותו עם מטרות הלחימה באמצעות יצירת אווירה של שקיפות ופתיחות, בעזרת הכנסתם, לכאורה, של כל אזרחית ואזרח אל מעמקי בור הפיקוד בקריה. הנכונות, לכאורה, להתחלק במידע ובאחריות ולחשוף את החומרים הצבאיים הרגישים ביותר נועדה כנראה להוכיח, כחלק מהשיווק המלחמתי, את הצלחות הלחימה ולחזק את התחושה של "מלחמת אין ברירה".<sup>874</sup> גם לטענת לביא, אחת המטרות של התדריך היומי הייתה להבליט את הצלחותיו של צה"ל מעבר לגבול, ולשם כך נעשה

<sup>862</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם.

<sup>863</sup> כהן, שם; קנטי, שם; לפיד, שם.

<sup>864</sup> דו"ח ועדת המשנה ליחסי חוץ והסברה בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה, שם, ע' 13.

<sup>865</sup> שם.

<sup>866</sup> לימור ושלח, שם, ע' 270.

<sup>867</sup> דו"ח ועדת המשנה ליחסי חוץ והסברה בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה, שם.

<sup>868</sup> הירש, שם, ע' 411.

<sup>869</sup> כפיר, שם, ע' 130.

<sup>870</sup> גודמן, שם.

<sup>871</sup> רענן, שם.

<sup>872</sup> דו"ח ועדת המשנה ליחסי חוץ והסברה בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה, שם, ע' 12 ;

כפיר, שם, ע' 126 ; לפיד, שם, ע' 23.

<sup>873</sup> לפיד, שם.

<sup>874</sup> רוני צירינסקי. (2006). "אנחנו במפה", העין השביעית, 64, ע' 45.

שימוש רב במצגות ובסרטי וידיאו שתיעדו את המכות שצה"ל הנחית בלבנון.<sup>875</sup> עדות נוספת לכך שמדיניות הפתיחות התקשורתית של צה"ל נועדה לחיזוק הנכונות להקרבה ניתן למצוא באגרת שהוציא חלוץ למפקדי צה"ל בסיום המלחמה, ב-14 באוגוסט: "...החשיפה התקשורתית היוזמה מאפשרת לציבור בעורף לחוות את מאורעות החזית ולחוש קרבה, אמון והזדהות עם הלוחמים והמפקדים, תוך חיזוק חוסנו וכושר עמידתו אל מול קשיי המלחמה".<sup>876</sup>

אלא שמניתוח שערכה מחלקת ביטחון המידע לאחר המלחמה עולה כי המדיניות התקשורתית בה נקט צה"ל גרמה לחשיפה חסרת תקדים של צה"ל שהסבה נזקים מודיעיניים חמורים וסייעה לשירותי המודיעין של האויב.<sup>877</sup> לפי דו"ח ועדת וינוגרד, חזבאללה ייחס חשיבות ומהימנות רבה למתפרסם בכלי התקשורת הישראליים, ובכלל זה לדברי בכירים בדרג המדיני והצבאי, ותרגם אותו לפעילות מבצעית.<sup>878</sup> חשיפת המידע נעשתה בדרכים שונות, ובין היתר בתדרכים שנתנו גורמי צבא בכירים בשידור; בראיונות שיזמו אמצעי התקשורת עם חיילים ומפקדים בשירות סדיר ובמילואים ובמהלך פרשנויות באולפני הטלוויזיה.<sup>879</sup>

בנוסף, הסיקור התקשורתי האינטנסיבי והמזיק של תהליכי קבלת ההחלטות – דיונים במטכ"ל ובמשרד הביטחון, אישורים בקבינט, במליאת הממשלה ובכיוון ההפוך של מתן הנחיות לצה"ל – סיקור זה גרם לחשיפת מהלכים אופרטיביים וטקטיים מתוכננים, כמו התכנית לכבוש רצועה בת 3 ק"מ מצפון לקו הגבול ואחר כך רצועת ביטחון בעומק 6 ק"מ, ובהמשך להגיע לליטני בלי לכבוש את צור, וכן הלאה. התקשורת פרסמה כמה אוגדות גויסו וציינה את מספרן, נחשפו מספרי חטיבות וגדודים, לוחות זמנים לגיוס, סוגי האימונים שאומנו הגייסות טרם כניסה לקרב; דווח על חוסר מוכנות של הכוחות, מחסור בצידוד, תקלות באספקת מזון, צירי תנועה ועוד. מפקדים רואיינו באשר למשימותיהם לפני הכניסה לקרב, נמסרו פרטים על האיגוף האנכי, דווח על המבצעים המיוחדים בבעל בק ועל מבצע השייטת בצור להריגת שלושת המחבלים, וכל זאת בתיעוד מדויק של אופן ההגעה והפינוי מהיעד ושל אמצעי הלחימה שהפעיל הכוח. לטענת דייגי, אמנם הפרסומים חשפו והטמיעו בתודעה את היכולת האווירית הגדולה, אולם כך גם נפגעה תדמית הנחישות של כוחות החי"ר להילחם באויב עיקש. כמו כן, דווח שוב ושוב על הססנות הדרג

<sup>875</sup> אביב לביא. "חשופים בצריח", במחנה (27 ביולי 2006), ע' 29.

<sup>876</sup> דייגי, שם, ע' 32.

<sup>877</sup> שם, ע' 31.

<sup>878</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 456.

<sup>879</sup> כפי שצוטט ב: דו"ח מבקר המדינה בנושא "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון השנייה", שם, ע' 486.

המדיני והצבאי לבצע מהלכים צבאיים משמעותיים, ונוסף על כל אלו הובלטה שוב הרגישות הישראלית לאבדות ולפגיעות בעורף ובחזית.<sup>880</sup>

לאחר המלחמה, ב-26 בנובמבר 2006 התקיים בלשכת הרמטכ"ל דיון שבסיכומו, קיבל הרמטכ"ל את קביעת המחלקה לביטחון מידע, כי רמת חשיפת כוחות צה"ל הייתה גבוהה מאוד, וכפועל יוצא מכך היא פגעה ביכולת הפעולה של צה"ל, וסיכנה את עליונות המידע והעליונות המודיעינית.<sup>881</sup> מכך עולה שוב, כי דווקא מדיניות שננקטה במטרה להעלות את הנכונות להקרבה, הובילה בעקיפין הן לעלייה במספר הנפגעים והן לדמורליזציה בקרב הציבור.

### 3.4 אי-קיצור משך המלחמה

מסקירת הספרות לעיל עולה כי דמוקרטיזציה ככלל וישראל בפרט<sup>882</sup> שואפות לקצר את המלחמה ככל הניתן, ובכך לצמצם את מספר הנפגעים, אך במלחמת לבנון השנייה קרה בדיוק ההפך: הלחימה התמשכה מעל ומעבר לכל הציפיות, מבלי לתכנן כיצד היא תסתיים.<sup>883</sup> כמו כן, בניגוד להחלטה לאורך מרבית המלחמה לנקוט בדפוס של פשיטות מצומצמות בהיקפן, כל העת הייתה חתירה להרחיב – ולא לצמצם – את חלון הזמן של הפעילות הצבאית, זאת למרות הרתיעה הגדולה הן בדרג הצבאי והן בדרג המדיני ממהלך קרקעי רחב שיכלול כיבוש.<sup>884</sup>

מן העדויות שלהלן עולה כי איש ממקבלי ההחלטות הבכירים לא העריך כי המבצע יימשך חודש ויותר. למשל, להערכת פרץ, "המבצע אמור היה להימשך בין עשרה ימים לשבועיים... מפני שהקהילה הבינלאומית לא תספק חלון זמן נוסף מעבר לכך".<sup>885</sup> שרת החוץ לבני אף טענה כי "מבחינתי היציאה ב-12 ביולי הייתה למבצע שהיה אמור להסתיים באותו לילה, גג למחרת בצהריים".<sup>886</sup> חלוץ עצמו אף הודה כי "עד היום האחרון של המבצע לא ידעתי... שהוא יימשך 33

<sup>880</sup> דייגי, שם.

<sup>881</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 457.

<sup>882</sup> כפי שהוצג לעיל, התפיסה הצה"לית המסורתית רואה חשיבות רבה בקיצור משך המלחמה.

<sup>883</sup> הרסגור ופוקס, שם, ע' 329; סקל, שם; גבריאלי סיבוני. (2007). "מעזה ללבנון וחזרה", עדכן אסטרטגי, 10 (1), ע' Heller, op. cit.; Uri Bar-Joseph. (2009). "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second ; 2 Lebanon War", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), *Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective*. London: Routledge, p. 150

<sup>884</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, עמ' 523-524.

<sup>885</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 35.

<sup>886</sup> עדותה של ציפי לבני בפני ועדת וינוגרד, שם, עמ' 5-6.

ימים",<sup>887</sup> וש"י 33 ימים של מתקפת טילים על אזרחים זה הרבה יותר ממה שזה היה אמור להיות".<sup>888</sup>

לטענת רום, כבר בניסוח היעדים הייתה התעלמות מאחד היסודות הבסיסיים של תורת הביטחון הישראלית והוא, שיש להגדיר לוחות זמנים למלחמה יזומה שתימשך זמן קצר ומוגדר.<sup>889</sup> רום מסביר התעלמות זו בכך שהדרג המדיני העניק לצבא את התחושה כי לרשותו עומד זמן בלתי מוגבל.<sup>890</sup> ואכן, אולמרט חזר בהזדמנויות שונות על האמירה כי בפני הצבא אין כל מגבלת זמן:<sup>891</sup> למשל, על רקע ידיעות שהופיעו בתקשורת ביחס להגבלות שהטיל לכאורה הדרג המדיני על צה"ל, הצהיר אולמרט כי "אין שום אילוץ של זמן שהצבא מחויב בו".<sup>892</sup> אלא שבראיון לאחר המלחמה תלה אולמרט את ההסבר לאי קיצור משך המלחמה דווקא בצבא: "בשום מקרה הצבא לא בא עם אמירה, שהגענו לנקודה שבה מבחינת השגת היעדים הצבאיים אפשר להפסיק. הצבא תמיד ביקש עוד זמן, עוד עשרה ימים ועוד עשרה ימים".<sup>893</sup>

בהנחה שהנטייה להארכת משך המלחמה הייתה הדדית, ניתן להסביר זאת בכך שמקבלי ההחלטות שאפו – באופן בלתי ריאלי, כפי שהוצג לעיל – להעצמת ההישגים. כבר ב-12 ביולי הוצהר כי יש לנצל את אירוע החטיפה בכדי לשנות את מדיניות ההכלה שננקטה עד אז. בשיחה בין פרץ לחלוץ באותו היום, קבע חלוץ כי "נצטרך לעשות כמה פעולות מאוד אגרסיביות בשביל לקבוע דפוס חדש של חוקי משחק", ואילו פרץ סיכם את השיחה בכך ש"אי אפשר להתייחס אל האירוע הזה כאל אירוע רגיל, וחייבים לשנות את המדיניות".<sup>894</sup>

בהתאם לקו זה, לא נוצלו הזדמנויות ראויות ליציאה מהמלחמה. כך למשל, לפי פרץ, כבר ב-18 ביולי הייתה אפשרות אופטימאלית לסיום המלחמה. לטענתו, באותו היום העבירה משלחת האו"ם הצעה שכללה את העברת החטופים לידי ממשלת לבנון.<sup>895</sup> עם זאת, סבר פרץ כי "ככל שיינתן יותר זמן לכוחות לפעול, כך נצליח להחליש יותר את החזבאללה".<sup>896</sup> חלוץ אף הוא היה

<sup>887</sup> עדותו של דן חלוץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 61.

<sup>888</sup> שם, ע' 19.

<sup>889</sup> רום, 2007א, ע' 47.

<sup>890</sup> רום, 2007ב, ע' 23.

<sup>891</sup> רפפורט, שם, ע' 122.

<sup>892</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 100.

<sup>893</sup> אלוף בן ויוסי ורטור. "אולמרט: ראש הממשלה צריך לנהל מדינה, הוא לא צריך אגנדה", הארץ (22 בספטמבר 2006).

<sup>894</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 16.

<sup>895</sup> שם, ע' 58.

<sup>896</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 37.

מודע להזדמנות זו, וטען כי "אז באמת הגענו למקסום בהישגים, במטרות האסטרטגיות..."<sup>897</sup> נימוקיו של חלוץ לתמיכתו בהמשך המלחמה זהים לאלה של פרץ: "אני לא הצעתי אז לצאת, כי סברתי שהפגיעה בחזבאללה, ההחלשה של חזבאללה בממד הפיזי נכון לה שתימשך. חשבתי שאפשר להגיע למשהו טוב יותר בהסדרה".<sup>898</sup> בדומה לכך, בפגישתו עם ראשי רשויות ומועצות מהצפון ב-18 ביולי, הצהיר אולמרט כי המלחמה תסתיים רק כשיושגו מטרותיה: "לא נפסיק את המבצע כדי להתחיל אותו שוב בעוד חודשיים...אין לנו מגבלת זמן".<sup>899</sup> בנוסף, ייתכן ובשלב זה מקבלי ההחלטות תמכו בהמשך הלחימה בין היתר בשל העובדה שמיום החטיפה ועד ה-19 ביולי לא נהרג אף חייל בלחימה הקרקעית.<sup>900</sup>

לאחר המלחמה התייחס חלוץ לאי קיצור משך הלחימה כאל אחת השגיאות המרכזיות שנעשו במלחמה.<sup>901</sup> האלוף אייזנקוט סבור אף הוא כי "השגיאה המרכזית של המלחמה הייתה אי קיצור משך המלחמה...לא חתרנו להפסיק את המלחמה אחרי עשרה ימים עד שבועיים..היו עוד שגיאות, אבל זו הייתה השגיאה הקריטית".<sup>902</sup> גם האלוף קפלינסקי שותף לעמדה זו: "אני חושב שנטלנו לעצמנו חופש רב מדי בהארכת משך המלחמה ההיא. במבט לאחור לא הערכנו את ההשפעה המצטברת שהייתה לירי הטילים והרקטות על העורף. הצד השני הבין טוב יותר מאתנו מה הרקטות עושות לנו לאורך זמן. באותה עת שאבנו עידוד רב מאמירות של ראשי עיריות כאלה ואחרים אשר הצהירו כי העורף חזק, יעמוד לימין צה"ל וכי על הצבא להמשיך לבצע את משימתו". קפלינסקי אף מציין כי גם לא הוגדרו מנגנוני סיום בראשית המערכה: "היה עלינו להגדיר בדיוק מה אנו מתכוונים לעשות ומה אנו רוצים להשיג, ובהתאם לגבש את מנגנוני הסיום הרצויים לנו".<sup>903</sup>

אלא שבדיעבד מסתבר שהן בדרג המדיני והן בדרג הצבאי היו שחתרו ליציאה מוקדמת מהמלחמה ולמעבר למהלך מדיני.<sup>904</sup> הרעיון של תכנית יציאה מהמלחמה עלה לראשונה ב-13 ביולי, ביוזמתה של השרה לבני. בהנחייתה, עיבד צוות במשרד החוץ תכנית שבמרכזה עמד הרעיון

<sup>897</sup> עדותו של דן חלוץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 52.

<sup>898</sup> שם, ע' 53.

<sup>899</sup> דברי ראש הממשלה אולמרט בפגישתו עם 60 ראשי מועצות ורשויות בצפון ב-18.7.2006, כפי שצוטטו באתר משרד ראש הממשלה.

<sup>900</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 88.

<sup>901</sup> דן חלוץ. "קריית שמונה אלופת הליגה", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "מלחמות לבנון ותפיסת הביטחון", אוניברסיטת תל-אביב – המכון למחקרי ביטחון לאומי (12 ביולי 2012).

<sup>902</sup> אמירה לם ויוסי יהושע. "דוח איזנקוט", ידיעות אחרונות – 7 ימים (15 ביולי 2011), ע' 24.

<sup>903</sup> משה קפלינסקי. (2009). "צה"ל בשנים שלפני המלחמה", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), ע' 25.

<sup>904</sup> עדותה של ציפי לבני בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 7.

של נוכחות בינלאומית בדרום לבנון.<sup>905</sup> אלא שבאותו היום חלוץ הצהיר בחיתוך מצב שהתקיים במטכ"ל כי "אני לא רוצה שיחשבו עכשיו על מנגנון הסיום...תעזבו עכשיו את מנגנון הסיום...עם הלבנונים אני רוצה להאמין שזה ייקח כמה שבועות, כי אם לא – לא נשיג את מה שאנחנו מתכוונים".<sup>906</sup>

כמו כן, ב-14 ביולי, הציע האלוף איזנקוט לחלוץ, "נכון לשים צוות דיסקרטי של אנשים...שיחשבו כיצד לבנות את מנגנון הסיום". גם ראש אג"ת, האלוף חקי הראל, העריך באותו היום כי ישראל לא תשיג עוד הישגים משמעותיים רבים במבצע ועל כן יש להתכונן לסיומו.<sup>907</sup> בנוסף, ב-16 ביולי חיברה המועצה לביטחון לאומי מסמך שהוגש לראש הממשלה ובו נטען כי המהלך הצבאי כבר השיג את יעדיו וכעת יש לסיים בהקדם את המלחמה.<sup>908</sup> ב-16 ביולי הציע גם האלוף קפלינסקי לעצור את המבצע לפני שהוא מתדרדר: "התשנו את המאמץ האווירי; הגענו לשיא; מעתה ואילך אנחנו רק יכולים להתדרדר".<sup>909</sup> בהשפעת קפלינסקי, הסכים הרמטכ"ל למנות צוות צבאי שיעסוק באפשרות לסיום הלחימה.<sup>910</sup> כבר ב-21 ביולי קיים קפלינסקי דיון ראשון של "צוות סיום המערכה", ולמחרת הצג את מסקנותיו בפני חלוץ, אלא שהרמטכ"ל והדרג המדיני החליטו שנכון לאותו שלב אין לעסוק עדיין בסיום המערכה. זאת למרות שראש הצוות, תא"ל אודי דקל, הזהיר כי "דפוס הפעולה הנוכחי מיצה את עצמו. גמרנו את בנק היעדים. בשיטה הזו אנחנו עלולים להגיע לאסון דוגמת כפר כנא".<sup>911</sup> – נבואה שהתממשה כשבוע לאחר מכן. ב-22 ביולי טען האלוף איזנקוט כי "אנחנו נמצאים בתחילתה של הנקודה הזו (סיום הלחימה), אולי עוד יום-יומיים של מיצוי המהלך הקרקעי המוגבל כדי ליצור ניצחון סמלי". אלא שבפועל חלפו 21 יום עד הפסקת האש.<sup>912</sup> רק ב-23 ביולי החלה לשכת ראש הממשלה לבחון ברצינות גם את האפשרות לסיום מדיני של המלחמה, והוחלט על הקמת צוות לניהול המגעים המדיניים. הדיון הראשון עם האמריקאים על אסטרטגיית יציאה התקיים ביום המחרת, ה-24 ביולי, ועד אז כל השיחות עם וושינגטון ושליחיה נסבו על ההכרח להמשיך בקרבות.<sup>913</sup>

<sup>905</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 183.

<sup>906</sup> דו"ח ועדת וינוגרד החלקי, שם, ע' 132.

<sup>907</sup> לימור ושלח, שם, ע' 118.

<sup>908</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 185.

<sup>909</sup> לימור ושלח, שם, ע' 45; Kober, *op. cit.*, p. 4.

<sup>910</sup> הראל ויששכרוף, שם, ע' 186.

<sup>911</sup> לימור ושלח, שם, ע' 167; אלכס פישמן. "לא אפשרנו למפקדים לנצח", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (12 באוקטובר 2006), ע' 13.

<sup>912</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם, ע' 98.

<sup>913</sup> הראל ויששכרוף, שם, עמ' 295-296.

לסיכום חלק זה, בכדי לטעת בקרב הציבור הישראלי את התחושה שמטרות המלחמה ראויות ומשום כך מחיר המלחמה כדאי, הוצבו על-ידי הדרג המדיני יעדים שאפתניים, על אף שהובהר לו כי השגתן איננה אפשרית בדרכי הפעולה הזהירות שנבעו מן הצורך לצמצם במספר הנפגעים. ככל שהמלחמה התמשכה, פער זה התברר לציבור, וכתוצאה מכך גבר הצורך בשכנועו כי למעשה הניצחון קרב, בכדי לשמר את תמיכתו בהמשך המלחמה. לשם כך, טיפחה ההנהגה את ציפיותיו לניצחון הן באמצעות נאומים והצהרות והן על-ידי שקיפות מופרזת של מהלכי הצבא לתקשורת, בתקווה שזו תגייס למאמצי השכנוע. לקראת תום המלחמה, כבר לא היה די בכך, והצורך בהשגת "תמונת ניצחון" ממשית, שתוכיח לציבור כי סבלו לא היה לשווא, הפך דחוף יותר. צורך זה אף גבר, בלית ברירה, על הצורך בצמצום נפגעים, ועל כן הכריעה ההנהגה בעד פעולות צבאיות שתרומתן המבצעית הפוטנציאלית הייתה שולית. לא רק שפעולות אלה לא הביאו להישג משמעותי, ואף היו כרוכות בנפגעים - הן אף הובילו להארכת משך הלחימה, וכפועל יוצא מכך לעלייה נוספת במספר הנפגעים.

#### 4. נכונות החברה הישראלית להקרבה במהלך מלחמת לבנון השנייה

כפי שהוצג בסקירת הספרות, פעמים רבות מקבלי ההחלטות הבכירים נוטים להפריז בחוסר נכונותו של הציבור לאבדות, בעוד שבמציאות, הציבור דווקא עשוי להיות סובלני לאבדות מכפי שמנהיגיו משערים. כהמשך לפרקים הקודמים, בהם נמצא כי לאורך מלחמת לבנון השנייה השפיע חששם של מקבלי ההחלטות מנפגעים בקרב הלוחמים על ניהול המלחמה, מטרתו של פרק זה היא לבדוק האם חשש זה היה מוצדק, או שמא גם במקרה זה מקבלי ההחלטות המעיתו בהערכתם את נכונות החברה להקרבה. בכך, למעשה, אבדוק את השערת המחקר הרביעית.

למעשה, כבר מראשיתה נהנתה המלחמה מתמיכה גורפת מצד האוכלוסייה היהודית, וכמעט ולא נתגלעו כל חילוקי דעות בנושא החלטת הממשלה לצאת למלחמה.<sup>914</sup> סקרי דעת הקהל הראו באופן עקבי תמיכה ציבורית איתנה בתגובה קשה, תמיכה בצדקת המלחמה, במנהיגיה הפוליטיים, ומעל הכול בצה"ל.<sup>915</sup> לאורך כל תקופת המלחמה שרר קונצנזוס איתן (90 אחוזים ומעלה) באשר לצדקתה של המתקפה על לבנון. יציבות זו נותרה בעינה על אף האירועים מרובי הנפגעים בעורף ובחזית הלחימה.<sup>916</sup> גם האופוזיציה היהודית בכנסת הצהירה על תמיכתה המלאה בממשלה והתחייבה לתמוך בממשלה ככל שהלחימה נמשכת.<sup>917</sup> ראש האופוזיציה דאז, בנימין נתניהו, אף קרא מעל בימת הכנסת: "תילחמו בהם, תכו אותם, תרסקו אותם, אנחנו אתכם!"<sup>918</sup> אף בקרב מרבית חוגי השמאל נשמרה תמימות הדעים באשר לנחיצותה של הלחימה,<sup>919</sup> ואפילו

<sup>914</sup> יהודה בן-מאיר. (2007). "דעת הקהל בישראל ומלחמת לבנון השנייה", בתוך: מאיר אלהרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 87; עפר שלח. "מהלכי המלחמה ותוצאותיה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "סוגיות בביטחון ישראל: מלחמת לבנון השנייה – 2006", רמת-אפעל, העמותה לחקר כוח המגן (7 בפברואר 2008); לאה בורבוי ומרינה רז-ממשינה. (2010). נייר עמדה: עמדות גלויות ועמדות חבויות כלפי ישראל, לפני, בזמן ואחרי מלחמת לבנון השנייה. ירושלים: המכון לאסטרטגיה ציונית, ע' 7; Aron Heller. "Lebanon Offensive Criticized In Israel", The Washington Post (26 July 2006); ; Jeremy M. Sharp. (2006). Lebanon: The Israel-Hamas-Hezbollah Conflict. CRS Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, p. 11; Uzi Rubin. (2007). The Rocket Campaign against Israel during the 2006 Lebanon War. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, p. 15.

<sup>915</sup> לב גרינברג. (2007). שלום מדומיין, שיח מלחמה: כשל המנהיגות, הפוליטיקה והדמוקרטיה בישראל: 2006-1992. תל-אביב: רסלינג, ע' 327; דב בן-מאיר. (2009). מערכת הביטחון: תולדות, מבנה, מדיניות. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ע' 240; עירית זאבי. (2009). "מחבקים את הצפון": פרסומת ופטריוטיזם במלחמת לבנון השנייה, קשר, 38, ע' 67; שבח וייס ואלזביטה קוססבסקה. (2011). "יחסי צבא-תקשורת: בין עוינות לסימביוזה", כיוונים חדשים, 25, ע' 242; אורי בן-אליעזר. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ע' 394.

<sup>916</sup> ערן אורטל. (2011). "ראשית חוכמה – חתירה לניצחון", בין הזירות, 10, ע' 35.

<sup>917</sup> איתמר אייכנר וצביקה ברוט. "לא נכנעים, לא נבהלים", ידיעות אחרונות (18 ביולי 2006), ע' 4.

<sup>918</sup> גבריאל סיבוני ואמיר קוליק. (2009). "סיכום – מלחמת לבנון השנייה כקו פרשת מים", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), ע' 55.

<sup>919</sup> Steven Erlanger. "Left or Right, Israelis Are Pro-War", New York Times (9 August 2006); Uri Bar-Joseph. (2009). "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second Lebanon War", in:

מזכ"ל תנועת "שלום עכשיו", יריב אופנהיימר, טען כי לישראל יש כל זכות להגן על עצמה.<sup>920</sup> המלחמה זכתה לתמיכה רבה גם מצד הממשל האמריקאי,<sup>921</sup> אשר לא זו בלבד שלא ביקש, כבעבר, למתן את ישראל, אלא אף עודד אותה בגלוי להסלים את מתקפתה.<sup>922</sup> לארצות הברית הצטרפו מדינות מערב אירופה ואף רבים בקהילייה הבינלאומית. ביטוי ברור לתמיכה זו אף ניתן בפגישת ראשי מדינות ה-G8 ב-15 ביולי 2006. הודעת הסיכום של המפגש גינתה בחריפות את חזבאללה בשל חטיפת החיילים, וקראה לפירוקו של הארגון מנשקו בהתאם להחלטת מועצת הביטחון 1559.<sup>923</sup>

בנוסף, ממחקר שנערך על-ידי עמותת "קשב", במסגרתו נותחו כ-9,000 פרטי חדשות שהתפרסמו ושודרו במהלך מלחמת לבנון השנייה, עולה כי גם בקרב אמצעי התקשורת שרר קונצנזוס באשר לצדקת המלחמה. מחקר זה קבע כי "אמצעי התקשורת יצרו אווירה כללית של תמיכה מלאה ומוחלטת במלחמה וצדקתה, והדחיקו באופן שיטתי את סימני השאלה שעלו כבר מהיום הראשון שלה. מפעם לפעם, הופיעו לצד התמיכה הזו גם דברי ביקורת על מרכיבים טקטיים כאלה או אחרים בניהול המלחמה, ודברי הביקורת הלכו והתעצמו לקראת סוף המלחמה – ככל שהתברר שצה"ל אינו מצליח לנצח. אבל הרוח הכללית שנשבה מהסיקור של המלחמה, במובן הרחב, האסטרטגי, הייתה בלתי ביקורתית בעליל – מתחילתה של המלחמה ועד סיומה."<sup>924</sup>

לטענת ענבר, הציבור הישראלי רצה בניצחון חד משמעי, ואף היה מוכן לשלם תמורתו מחיר גבוה.<sup>925</sup> ואכן, בסקר שנערך ב-18 ביולי, נמצא כי 86% מהנשאלים מגדירים את מבצע צה"ל כמוצדק, 81% סבורים שיש להמשיך בלחימה, 87% מרוצים מתפקודו של צה"ל במלחמה, ו-78% מרוצים מתפקודו של ראש הממשלה.<sup>926</sup> מסקר אחר שנערך ב-21 ביולי, עולה כי 90% מהנשאלים צידדו בהמשך הלחימה בצפון עד שחזבאללה יורחק מהגבול ו-95% טענו כי תגובת ישראל

---

Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), *Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective*. London: Routledge; p. 148.

<sup>920</sup> Ibid.

<sup>921</sup> אורלי אזולאי ואיתמר אייכנר. "יש לנו כמה זמן שנצטרך כדי לפעול בלבנון", ידיעות אחרונות (20 ביולי 2006), ע' 3; אבי קובר. (2007). "בעיות בניהול המלחמה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ע' 7.

<sup>922</sup> חיים רוזנברג. (2012). "הטכנולוגיה לא תחליף את התמרון", מערכות, 443, ע' 74.

<sup>923</sup> אייל זיסר. (2009). לבנון דם בארזים. בני-ברק: הקיבוץ המאוחד, עמ' 302-303.

<sup>924</sup> קשב – מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל. (2007). מלחמה עד הרגע האחרון – התקשורת הישראלית במלחמת לבנון השנייה. ירושלים: קשב, ע' 5.

<sup>925</sup> אפרים ענבר. (2007). כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת

למחקרים אסטרטגיים, ע' 10.

<sup>926</sup> "סקר ידיעות אחרונות וד"ר מינה צמח/דחף", ידיעות אחרונות (18 ביולי 2006), ע' 5.

מוצדקת ונכונה.<sup>927</sup> סקר שנערך ב-24 ביולי משקף אף הוא מצב רוח לוחמני של הציבור: 73% תומכים בפעולה קרקעית רחבה בדרום-לבנון, 13% תומכים בפעולה קרקעית מצומצמת ו-14% בעד הגבלת הפעילות הצבאית הישראלית לממד האווירי בלבד.<sup>928</sup> גם לאחר שבועיים של לחימה הראו הסקרים כי 90% מהציבור תומכים במלחמה, כ-85% רואים בחיוב את תפקודו של צה"ל, ובעיני יותר מ-70% תפקודם של ראש הממשלה ושר הביטחון טוב או טוב מאוד.<sup>929</sup> סקר נוסף שנערך ב-28 ביולי הראה כי 71% תומכים בהפעלת כוח רב יותר, 71% מרוצים מתפקודו של אולמרט, 64% מרוצים מתפקודו של פרץ, 80% מרוצים מתפקודו של צה"ל, ו-82% סבורים כי המבצע מוצדק.<sup>930</sup> גם ההרוגים הראשונים בקרב האזרחים כתוצאה ממתקפת הרקטות של חיזבאללה וכן ההרוגים הראשונים בקרב החיילים כתוצאה מהלחימה הקרקעית בדרום לבנון, לא גרמו לשינוי בתמונה הכללית של התמיכה הגורפת במלחמה. סקר שנערך ב-31 ביולי וב-1 באוגוסט, העלה כי 93% מאזרחי ישראל היהודים סוברים כי המערכה בלבנון מוצדקת, ו-79% מאזרחי ישראל היהודים תומכים בהמשך הלחימה עד שתושגנה כל מטרותיה של ישראל. כמו כן, 55% העריכו את מצב הרוח הלאומי כטוב או טוב מאוד – נתון בו חלה עלייה משמעותית מאז תחילת המלחמה.<sup>931</sup> בנוסף, בסקר אחר שנערך ב-1 באוגוסט נמצא כי 85% מרוצים מתפקוד צה"ל במלחמה ו-74% מרוצים מתפקוד הדרג המדיני במלחמה.<sup>932</sup> כמו כן, אפילו הורים ששכלו את בניהם במהלך הלחימה הביעו את תמיכתם בהמשך הפעולה הצבאית. כך שלח עמי שרייר, אביו של סגן יפתח שרייר ז"ל, מכתב לראש הממשלה אולמרט, בו הוא מחזק את ידיו.<sup>933</sup>

באופן מפתיע, גם תושבי הצפון, שהיו הנפגעים העיקריים במלחמה, גילו נכונות למלחמה ממושכת.<sup>934</sup> ואכן, מסקר שבוצע על-ידי ynet בקרב תושבי הצפון בלבד נמצא כי 88% מהנשאלים סבורים כי הם מפגינים כושר עמידה גבוה.<sup>935</sup> מסקר אחר שבוצע על-ידי פיקוד העורף ופורסם בביטאון צה"ל "במחנה" ב-19 ביולי, עולה כי 80% מתושבי הצפון שנשאלו סבורים, כי צה"ל צריך

<sup>927</sup> "סקר: 78% מרוצים מתפקוד רה"מ", מעריב – nrg (21 ביולי 2006).

<sup>928</sup> מאיר אלרן. (2006). "העורף הישראלי כמרכיב מרכזי בעימות עם חזבאללה", עדכן אסטרטגי, 9 (2), ע' 4.

<sup>929</sup> יהודה בן-מאיר. (2006). "מדיניות ממשלת ישראל ומטרות המלחמה", עדכן אסטרטגי, 9 (2), ע' 2.

<sup>930</sup> "סקר ידיעות אחרונות וד"ר מינה צמח/דחף", ידיעות אחרונות (28 ביולי 2006), ע' 3.

<sup>931</sup> הנתונים נלקחו ממדד השלום לחודש יולי 2006, פרויקט מדד השלום – מכון תמי שטיינמץ למחקרי שלום והתכנית ליישוב סכסוכים וגישור ע"ש אוונס באוניברסיטת תל-אביב.

<sup>932</sup> "גיבוי מהעורף", מעריב (1 באוגוסט 2006), ע' 2.

<sup>933</sup> מתוך: דברי ראש הממשלה בטקס סיום קורס מב"ל ב-1.8.2006, כפי שצוטטו באתר משרד ראש הממשלה.

<sup>934</sup> Stuart A. Cohen. (2008). *Israel and its Army: From Cohesion to Confusion*. London: Routledge, p.

60.

<sup>935</sup> "סומכים על אולמרט, מתגעגעים למופז", Ynet (18 ביולי 2006).

להמשיך במבצע הצבאי בלבנון.<sup>936</sup> עוד נמצא, כי 94% מתושבי הצפון אמרו כי הם יכולים להמשיך ולגלות כושר עמידה, גם אם המבצע בלבנון יימשך זמן רב.<sup>937</sup> בסקר של פיקוד העורף ציינו 74% מהנשאלים תושבי הצפון שהם מעדיפים להישאר במקום מגוריהם ו-65% הגדירו את חוסנם האישי "ברמה גבוהה". סקר שבוצע באותו היום העלה כי 85% מהנשאלים, כולם מצפון המדינה, סבורים כי הציבור מגלה כושר עמידה גבוה. כשני שלישים מהנשאלים בצפון טענו כי שהם מרגישים בטוחים.<sup>938</sup> גם לטענת רובין, תושבי הצפון הפגינו כושר עמידה מרשים. ההרוגים, ההרס ושיבוש חיי היום-יום לא הובילו לשבירת המורל. ניכר כי אוכלוסיית הצפון הכינה את עצמה להפיק את הטוב ביותר מהמצב. באופן מפתיע, כ-60% מהתעשיות ובתי העסק בצפון שימרו את רמת הייצור השגרתית שלהם.<sup>939</sup>

כמו כן, לטענת רפפורט, ראשי יישובי הצפון לא דחקו בצה"ל או בשר הביטחון לסיים את המבצע הצבאי, להפך. הם הבהירו כי התושבים יהיו מוכנים להמשיך לספוג ובלבד שהמציאות לאורך גבול הצפון תשתנה אחת ולתמיד.<sup>940</sup> גם בשלהי המלחמה, הנכונות בקרב תושבי הצפון להמשיך ולספוג הייתה גבוהה, ובלבד שתהיה תמורה לכך. לדוגמא, ב-10 באוגוסט הצהיר ראש עיריית קריית שמונה, שספגה במהלך המלחמה כאלף קטיושות – כרבע מתוך סך כל הקטיושות שנורו, כי העיר עוברת תקופה קשה, אך למרות זאת קוראת לא להפסיק את הלחימה עד להשגת המטרות.<sup>941</sup>

גם לאחר תום המלחמה ניכר כי מרבית הציבור היה מעדיף להמשיכה, לנוכח דלות הישגיה : ב-16 באוגוסט, יממה לאחר כניסת הפסקת האש לתוקף, נערך סקר עבור "מעריב", בו נמצא כי 81% מהנשאלים היו מרוצים מתפקוד צה"ל בזמן המלחמה, 62% גיבו את ההחלטה להיכנס קרקעית ללבנון, למעלה מ-50% תמכו בהמשך הלחימה, מבלי לקבל את הפסקת האש, ו-67% מהנשאלים היו רוצים שישראל תחסל את נסראללה, גם במחיר חידוש הלחימה.<sup>942</sup>

עדות נוספת לקונצנזוס הרחב ששרר בשבועות הראשונים למלחמה ניתן למצוא בהעדר המחאה המפתיע במהלכה. לפי הרמן, הסיבה הראשונה שהאטה את התגבשות המחאה הייתה קשורה,

<sup>936</sup> אלרן, שם.

<sup>937</sup> אריק בנדר. "תושבי הצפון מגלים עמידות", מעריב – nrg (19 ביולי 2006).

<sup>938</sup> אלרן, שם.

<sup>939</sup> Rubin, *op. cit.*, p. 15.

<sup>940</sup> עמיר רפפורט. (2007). אש על כוחותינו: כך הכשלנו את עצמנו במלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: מעריב, ע' 118.

<sup>941</sup> אמיר בוחבוט וגיל סולומון. "המבצע ייצור מרחב מדיני", מעריב – nrg (10 באוגוסט 2006).

<sup>942</sup> "המלחמה הסתיימה, רעידת האדמה – בדרך", מעריב – nrg (16 באוגוסט 2006).

כאמור, בהצגת המערכה כמלחמת מגן, כלומר תגובה לגיטימית ומוצדקת מוסרית על התנכלות חיצונית. על רקע זה ברור למדי מדוע הקריאות המעטות של קבוצות שמאל שונות בישראל בזמן הלחימה נגד עצם היציאה למלחמה לא זכו לאוזן ציבורית קשבת. מלבד זאת, בשבועיים הראשונים למלחמה, רובו המכריע של הציבור היה אופטימי בנוגע לסיכוי להשיג במהירות את יעדי המלחמה. לאור כך, הסיכוי להתגבשות תנועת מחאה היה נמוך מאוד.<sup>943</sup>

הסבר לתמיכה המקיפה במלחמה ניתן למצוא בטענתו של ברזילי, כי מלחמות מביאות להתגברות ממשית בעוצמת סמלי המדינה, כמו דגל, המנון, הביורוקרטיה הממלכתית ושלטון החוק. בציבור רווחה התפיסה, כאילו אופוזיציה גלויה לממסד הפוליטי בתקופות של מצב חירום קיצוני היא בגידה במדינה, או מעין בגידה; רבים נוטים להניח, כי חובתם לציית לממסד הפוליטי בשל פעולתו לטובת הכלל בתקופת משבר ביטחוני. זאת מתוך תפיסה הגורסת, כי התנגדות גלויה לממשלה תביא נזק לסיכויי הניצחון הצבאי.<sup>944</sup> גם לפי אלרן, הימצאותו של צה"ל בלחימה פעילה בחזית ברורה נגד אויב מוגדר מעוררת את התחושות הפטריוטיות של הציבור הישראלי, ואת נטייתו הטבעית ל"חיבוקם" של החיילים.<sup>945</sup> הסברים רווחים נוספים הם שייתכן והציבור הבין בשלב מוקדם יחסית כי מדובר באיום לא מבוטל על העורף, שיש להתייחס אליו. זאת ועוד, העובדה שחיזבאללה עשה את הצעד הראשון, כמו גם הצבת אזרחים כיעד מרכזי לתקיפותיו, סייעו בהצגתו ובתפיסתו כארגון טרור מובהק וכמרכיב פעיל ב"ציר הרשע", שאין מנוס מהתגייסות מלאה לצורך העמידה הנחושה נגדו.<sup>946</sup>

תמונה אוהדת זו החלה להשתנות במשך השבוע האחרון למלחמה, ועד סופה שיקפו המשאלים מפנה דרמטי. בסופו של השבוע הראשון באוגוסט ניכרו סימנים ברורים של התפכחות הציבור הישראלי מתוצאות המלחמה, שלוו בירידה בתמיכה בצה"ל ובמיוחד במנהיגות הפוליטית.<sup>947</sup> האווירה הלוחמנית שאפיינה את התקשורת והציבור הישראלי, והרוח הגבית שנתנו לממשלה התחלפו לקראת סוף המלחמה בתחושת דאגה, נוכח חוסר היכולת של צה"ל להכריע את

<sup>943</sup> תמר הרמן. (2010). "השקט שאחרי הסערה: חולשת המחאה לאחר מלחמת לבנון (2006) כמקרה בוחן לשינוי בדפוסי ההשתתפות הפוליטית האזרחית בישראל", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, עמ' 551-553.

<sup>944</sup> גד ברזילי. (1996). "מדינה, חברה וביטחון לאומי: תקשורת המונים ומלחמות", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות. ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, עמ' 186-187.

<sup>945</sup> אלרן, 2006; אלרן, 2007, ע' 108.

<sup>946</sup> שם; בן-מאיר, שם; Gil Merom. (2008). "The Second Lebanon War: Democratic Lessons Imperfectly Applied", Democracy and Security, 4 (1), p. 26.

<sup>947</sup> בן-מאיר, 2007; מאיר אלרן. (2007). "החזית האזרחית במלחמת לבנון השנייה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים. משכל: תל-אביב, ע' 107.

חזבאללה וחוסר יכולתה של הממשלה לסיים את המלחמה תוך השגת תוצאות מדיניות המעידות על ניצחון.<sup>948</sup>

ראיה נוספת לשחיקה שחלה בקונצנזוס לקראת סיום המלחמה ניתן למצוא בקשיים מסוימים בהם נתקלו מפקדי כוחות המילואים בהנעת פקודיהם ערב הפסקת האש. לטענת בן-חורין, מח"טים העידו על כך שלא מעט קשיים התעוררו ביממה שלפני הפסקת האש. רבים מאנשי המילואים, שהיו מעודכנים בחדשות ובמתרחש בזירה המדינית והפוליטית, ושהם לרוב בעלי משפחות, ערערו על הלגיטימציה של המשימות דווקא אז – במיוחד לאור המחיר הגבוה שהן עלולות היו לגבות, שלא היה לו, לדעתם, הצדקה. מפקדים דיווחו על כך שנדרשו להתמודד עם שאלות, עם התנגדות, עם צורך רב יותר להסביר כל פקודה, לשכנע ולבסוף להניע מכוח פקודות.<sup>949</sup>

לטענת בן-מאיר, קשה להצביע במדויק על נקודת המפנה בדעת הקהל. מסקר מקיף שנערך על-ידי מכון כהן למחקרי דעת קהל לאורך כל ימי המלחמה נמצא כי חלה ירידה בשיעורי הדעה החיובית על ביצועי הממשלה בעיקר כפועל יוצא של מספר האבדות בנפש.<sup>950</sup> הירידה המשמעותית הראשונה – מכשמונים עד לשישים אחוזים – נרשמה ב-27 ביולי, היום שאחרי הקרב הקשה בבינת גיבל, שם ספג צה"ל תשעה הרוגים. אף-על-פי-כן, תוך שלושה ימים עלתה התמיכה בחזרה לכשמונים אחוזים. ירידה דרמטית נוספת ניכרה ב-9 באוגוסט, שלושה ימים לאחר שנהרגו שנים-עשר חיילי מילואים מירי קטיושה ליד קיבוץ כפר גלעדי בגליל, סמוך לגבול לבנון, ושלושה אזרחים נהרגו באותו ערב בהתקפת רקטות בחיפה. מנקודה זו ואילך המשיכו שיעורי הדעה החיובית לרדת עד לסיום המלחמה, עם ירידה משמעותית שנרשמה ב-11 באוגוסט – יומיים לאחר שנהרגו חמישה-עשר חיילי מילואים בלוחמת הקרקע בדרום לבנון.<sup>951</sup> בנוסף, כתוצאה מאבדות בנפש חלה צניחה גם במצב הרוח הלאומי והאיש, אך מיד לאחר מכן חלה התאוששות וחזרה לרמות הקודמות. לדוגמא, בתאריכים 21-22 ליולי חלה שחיקה מסוימת במצב הרוח הלאומי והאיש, ככל הנראה בעקבות אירועי אותו סוף שבוע, במהלכו נהרגו חמישה חיילים בהתקלות ליד מארון א-ראס ושני מסוקי אפאצ'י התנגשו זה בזה סמוך לצומת כוח. אלא

<sup>948</sup> חיים קניזו. (2011). "קורי עכביש?" – היבטים של חוסן לאומי והרתעה במאבק בין ישראל והחזבאללה – 2006-1982. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה, ע' 79.

<sup>949</sup> יעל בן-חורין. (2008). "מנהיגות במבחן: להיות מפקד סדיר של חטיבת מילואים", מערכות, 420-421, ע' 77.

<sup>950</sup> מכון ב.י. כהן לסקרי דעת קהל, תכנית אוונס ליישוב סכסוכים וגישור ומרכז תמי שטיינמן למחקרי שלום. (אוגוסט 2006). "תחושות ועמדות הציבור ביחס לחימה בצפון – מעקב יומי: 19 ביולי – 13 באוגוסט 2006", דעות בעם – גיליון מס' 12, ע' 3.

<sup>951</sup> בן-מאיר, שם, ע' 95; בן-הדור ויונה-עירן, שם.

ששחיקה זו נבלמה והתאוששה לאחר מכן. כך היה גם לאחר הקרב הקשה בבינת ג'בל ולאחר נפילת הקטישה בכפר גלעדי.<sup>952</sup>

רבים טוענים כי הביקורת לא נסבה על הימשכות הלחימה שהייתה כרוכה – מטבע הדברים – בעלייה במספר הנפגעים ובפגיעה בשגרת החיים, אלא על העדר ההישגים. הציבור רצה שהצבא יכה בחזבאללה חזק, כך שהוא לא יאיים על ישראל בשנית.<sup>953</sup> תוצאות סקר שנערך ב-14 באוגוסט העלו כי 52% מהציבור סבורים שצה"ל לא הצליח במלחמה.<sup>954</sup> לדעת שלח, הציבור הישראלי החל לעסוק בנפגעים רק כאשר עלתה התחושה שהפעולה הצבאית היא חסרת כיוון ואיננה נושאת פרי.<sup>955</sup> בן-מאיר סבור אף הוא, כי כאשר היו הישגים מוגבלים על הקרקע והמערכה האווירית מיצתה עצמה פחות או יותר, הפך הציבור הישראלי להיות אובססיבי לגבי אבדות.<sup>956</sup> גם מפקד חיל האוויר לשעבר, האלוף (מיל') איתן בן אליהו, מדגיש כי להבנתו אם ישראל הייתה מנצחת במלחמה האחרונה, היו נשמעים קולות אחרים. כלומר: התגובה לאבדות תלויה בתוצאת הקרב. "במלחמת ששת הימים, שהייתה ללא ספק המלחמה המוצלחת ביותר שלנו, חיל האוויר איבד עשרה אחוז ממטוסיו בחצי היממה הראשונה, אבל אז, בניגוד להיום, אף אחד לא מצמצם כי זה היה על רקע של הצלחה כוללת במלחמה. ברגע שמביאים לציבור כישלון עם נפגעים זה הרבה יותר קשה לעכל מאשר הצלחה עם נפגעים".<sup>957</sup> גם שר הביטחון סבר שהישגי המלחמה הם אלה שמשמרים את נכונות העורף לספוג. בדיון בזמן המלחמה אמר פרץ כי "אם העורף יחטוף כל יום לא 100 קטיושות, 200 קטיושות, והוא יהיה בטוח שהצבא משיג את היעדים, הוא עומד בזה".<sup>958</sup> פרץ אף טען בפני ועדת וינוגרד כי "אם היה מצב שניח החטופים היו חוזרים יחד עם הפסקת האש, אני מניח שזה היה משנה דרמטית את מצב הרוח הלאומי",<sup>959</sup> וגם כי "אין ספק שהנושא של החטופים היה נושא שהיה משנה לחלוטין את כל הגישה של האזרחים הישראלים לגבי תוצאות המערכה".<sup>960</sup> ואכן, בסקר שערכה חטיבת דובר צה"ל ב-23 ביולי נמצא כי רוב מוחלט מהציבור הישראלי סבור שהחזרת החטופים ופגיעה בחזבאללה תיחשב כניצחון לישראל. לעומת

<sup>952</sup> מכון ב.י. כהן לסקרי דעת קהל, שם, ע' 3.

<sup>953</sup> Steven Erlanger. "Left or Right, Israelis Are Pro-War", New York Times (9 August 2006).

<sup>954</sup> לימור ושלח, שם, ע' 291.

<sup>955</sup> שלח, שם.

<sup>956</sup> בן-מאיר, שם, ע' 98.

<sup>957</sup> יהושע בריינר. "דרושים: מתנדבים למות בקרב", וואלה חדשות – הארץ (2 בפברואר 2008).

<sup>958</sup> דו"ח ועדת וינוגרד, שם.

<sup>959</sup> עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד, שם, ע' 63.

<sup>960</sup> שם, ע' 68.

זאת, רק 2% מהנשאלים השיבו כי כמה שפחות הרוגים ישראלים ייחשב להצלחה.<sup>961</sup> גם בן-ישראל טען במחקרו כי תחושת הכישלון של הציבור הרחב אינה נובעת ממספר האבדות אלא מאכזבה מרמת ההישגים של צה"ל. באתוס הישראלי, יש לאבדות בנפש משקל חשוב ביותר, וקשה למתוח ביקורת על מי שהעניק חשיבות גדולה לצורך להקטין את מספרן. יש להניח כי לו היו ההישגים משמעותיים יותר, היה הציבור מקבל בהבנה גם מספר גדול יותר של נפגעים.<sup>962</sup>

לטענת ענבר, דעת הקהל הן בזמן האינתיפאדה והן במהלך מלחמת לבנון השנייה הייתה מוכנה לשאת באבדות גדולות. התחושה הייתה שראוי להמשיך במלחמה למרות הסיכוי לאבדות כדי לסיים את המלחמה בניצחון. מצד העורף הייתה נכונות גדולה לסבול, נכונות שלא נוצלה על ידי המנהיגות הישראלית.<sup>963</sup> גם לטענת שיפטן, במהלך המלחמה התגלה הציבור הישראלי כשקול וחזק יותר מאשר מנהיגיו, והוכיח יכולת עמידה שלא נוצלה כראוי.<sup>964</sup>

תימוכין לעמדה זו ניתן למצוא גם במחקרו המקיף של אבי קובר על מלחמות ההתשה בהן ישראל הייתה מעורבת (ובכללן גם מלחמת לבנון השנייה). במחקרו זה מפרק קובר את ההנחה הרווחת בדבר כושר העמידה הנמוך של החברה הישראלית ומוצא כי לאורך כל מלחמותיה הממושכות של ישראל, החברה הישראלית הפגינה כושר עמידה גבוה למדי.<sup>965</sup> אישוש נוסף ניתן למצוא גם במחקרו של מאיר אלרן, העוסק בהשפעותיה של האינתיפאדה השנייה על החברה הישראלית. מסקנתו של אלרן הייתה שלציבור הישראלי חוסן בערכים גבוהים. הוא הוכיח כושר ספיגה וכושר עמידה מרשים במשך ארבע שנים של התמודדות קשה ואכזרית, שגרמה אבדות רבות בחוליה החלשה, כביכול, האזרחית, של האוכלוסייה. במלחמה ארוכה, שגבתה אזרחים, נשים וטף יותר מכל מלחמה אחרת, עמדה החברה הישראלית בהצלחה.<sup>966</sup> גם ביצועה של תכנית ההתנתקות בקיץ 2005 לא גרם לירידה במידת הנכונות להקרבה. מחקר שנערך בדצמבר 2005 העלה כי לכלל אזרחי ישראל דרגה גבוהה של פטריוטיות ישראלית, על-פי שני התבחינים המהותיים שהוגדרו לכך: הנכונות להילחם בעבורה (85%) והרצון להישאר נטועים על אדמתה (87%). במחקר זה אף נמצא כי בהשוואה למדינות מתקדמות במערב, אין אף מדינה שעולה על ישראל בנכונות

<sup>961</sup> לימור ושלח, שם, ע' 205.

<sup>962</sup> בן-ישראל, שם, ע' 23.

<sup>963</sup> אפרים ענבר. (2007). "כשלי החשיבה האסטרטגיים במלחמת לבנון השנייה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, עמ' 4-5.

<sup>964</sup> דן שיפטן. "שש אחרי המלחמה", יומן אקדמי (11 בספטמבר 2006).

<sup>965</sup> Avi Kober. (2009). Israel's Wars of Attrition: Attrition Challenges to Democratic States.

London\New-York: Routledge.

<sup>966</sup> מאיר אלרן. (2006). חוסן לאומי בישראל: השפעות האינתיפאדה השנייה על החברה הישראלית. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, ע' 68.

המוצהרת של אזרחיה להגן עליה.<sup>967</sup> כמו כן, מחקר נוסף מצא כי בשלוש השנים שקדמו למלחמת לבנון השנייה, רמת הפטריוטיות של כלל הציבור היהודי נותרה יציבה.<sup>968</sup>

עדות לפער שבין תפיסתם של מקבלי ההחלטות למציאות ניתן למצוא בהתייחסות שהתקיימה ב-24 ביולי. בתגובה לטענת שר הביטחון וראש אמ"ן, שתחת הטראומה של לבנון מעדיף הציבור שחיל האוויר יישא בנטל העיקרי של הלחימה, אמר דגן: "לדעתי הטראומה של לבנון יושבת יותר אצל הדרג המדיני מאשר יושבת אצל הציבור."<sup>969</sup> גם לטענת שלח, רגישות החברה הישראלית, כביכול, לנפגעים, הדהדה בתודעתם של מקבלי ההחלטות הרבה יותר מאשר בקרב החברה עצמה.<sup>970</sup>

לסיכום חלק זה, ניכר כי חששם של מקבלי ההחלטות מנפגעים לא שיקף את הלכי הרוח בקרב הציבור הישראלי, שהביע ברובו המכריע תמיכה מרשימה במלחמה ובמטרותיה. תמיכה זו לא נוצלה, ובמקום זאת בחרו מקבלי ההחלטות לפעול בזהירות מופלגת, שמנעה את האפשרות להגיע להישגים ממשיים. בסופו של דבר, העדר ההישגים הוא שהביא לצניחת התמיכה הציבורית בסוף המלחמה ולתחושות האכזבה והכישלון של הציבור, שדרש ניצחון גם במחיר נפגעים. אציין כי פער זה בין תפיסת ההנהגה במלחמת לבנון השנייה לבין תפיסת הציבור הנו תמוה מעט בעיניי, שכן מנהיגים, ובייחוד מנהיגים דמוקרטיים, קשובים מאוד לדעת הקהל הפנימית, וניכר כי גם ההנהגה הישראלית במלחמת לבנון השנייה הייתה מודעת לתוצאות סקרי דעת הקהל שנערכו מעת לעת במהלך ימי הלחימה, וכאמור הצביעו על קונצנזוס מקיר לקיר כמעט לכל אורכה. אך ככל הנראה, השתרשות החשש מנפגעים בשנים שקדמו למלחמה, כפי שהוצגה לעיל, הייתה עמוקה, ורק לקראת תום המלחמה החליטה ההנהגה בלית ברירה להיענות ללחץ הציבורי ולצאת למהלך הקרקעי גם במחיר נפגעים, אלא שזה היה בבחינת מעט מדי ומאוחר מדי.

<sup>967</sup> עוזי ארד וגל אלון. (2006). פטריוטיות וחוסן לאומי בישראל: סקר הפטריוטיות, 2006: מסמך עבודה. הרצליה: המרכז הבינתחומי הרצליה, בית-ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המכון למדיניות ואסטרטגיה, ע' א'.  
<sup>968</sup> גבריאלי בן-דור, עירן הלפרין ודפנה קנטי-ניסים. (2006). המרכיב החברתי של החוסן הלאומי. הרצליה: המרכז הבינתחומי הרצליה, ע' 3.  
<sup>969</sup> (ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי. ירושלים: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 – ועדת וינוגרד, ע' 106.  
<sup>970</sup> שלח, שם.

## דיון וסיכום

מטרת המחקר הייתה לבדוק את האופן בו נתפס כושר העמידה של החברה הישראלית על-ידי מנהיגיה במלחמת לבנון השנייה, ולבחון את ביטוייה והשלכותיה של תפיסה זו על אופן ניהולם את המלחמה. כרקע לכך, הוצגה דאגתם הרבה של מנהיגי ישראל בעבר, שמא החברה הישראלית הינה נעדרת אורך נשימה ולא תעמוד במספר נפגעים רב בעת מלחמה, דאגה אשר באה לידי ביטוי באופן עיצובם את תורת הביטחון של ישראל. כמו כן, תוארו התמורות הנרחבות אשר התחוללו בחברה הישראלית ממחצית שנות השמונים, ובראשן עלייתם של ערכים אינדיבידואליסטים, אשר חלחלו לכל תחומי החיים ואף הובילו לקריאות תגר אזוריות על המערכת הצבאית, מתוקף היותה מייצגת מובהקת של הערכים הקולקטיביסטיים הישנים. כפועל יוצא מכך, גבר הספק בקרב מקבלי ההחלטות באשר למידת נכונותו של הציבור הישראלי להקרבה במסגרת השירות הצבאי, והחל משנות התשעים ננקטה זהירות רבה בהפעלת כוחות צה"ל, אשר הגיעה לשיאה במלחמת לבנון השנייה. בפרקים הקודמים הוצגו ממדי התופעה, כפי שבאו לידי ביטוי במלחמה זו. כמו כן, נעשה ניסיון להתחקות אחר דרכי ההתמודדות של מקבלי ההחלטות עמה וחיתירתם לצמצם את השפעתה. בפרק זה אמנה את ממצאי המחקר המסתמנים לאור בחינת השערותיו, אדון במשמעויותיהם, ולבסוף אציג את המסקנות הנובעות מכך.

בתחילת המחקר הוצגו ארבע השערות: השערת המחקר הראשונה הייתה כי רגישות החברה הישראלית לאבדות עמדה לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות במהלך מלחמת לבנון השנייה. השערה זו אוששה: נמצא כי שלושת מקבלי ההחלטות הבכירים בזמן המלחמה - ראש הממשלה, שר הביטחון והרמטכ"ל, סבורים היו כי נפגעים בקרב הלוחמים ישפיעו באופן שלילי על דעת הקהל, ויובילו ללחץ ציבורי להפסקת הלחימה. ניכר כי לחשש זה ניתן משקל כבד בהחלטותיהם, שבא לידי ביטוי הן במאמץ הפיזי לצמצום מספר הנפגעים והן במאמץ התודעתי, שנועד לסייע לציבור לעכל את הנפגעים במהלך המלחמה ביתר קלות, למקרה שהמאמץ הפיזי ייכשל.

השערת המחקר השנייה, הנגזרת מההשערה הקודמת ואף מחזקת אותה, הייתה שבכדי למנוע ירידה בתמיכה הציבורית במלחמה עקב הצטברות הנפגעים, פעלו מקבלי ההחלטות לשימור הלגיטימציה הפנימית למלחמה. בסקירת הספרות התיאורטית הוצגו ארבע דרכים עיקריות, באמצעותן מנהיגי חברות דמוקרטיות משפיעים על דעת הקהל במלחמה, ובראשן ניצבת החתירה לצמצום נפגעים. ואכן, במלחמת לבנון השנייה ניתנה חשיבות חסרת תקדים להימנעות מנפגעים,

כאשר הביטוי המרכזי לכך היה שעד שלהי המלחמה נרתעו מקבלי ההחלטות מביצוע מהלך קרקעי רחב היקף נגד חיזבאללה, אשר ייתכן והיה בו כדי להסיר את איום הטילים על צפונה של ישראל. במקום זאת, הוחלט להסתפק בתקיפות אוויריות, ירי ארטילרי מאסיבי ופעולות "צמודות גדר" בלבד, על אף שידוע היה מראש כי בכך אין די. אלא ש"טראומת הבוץ הלבנוני", כפי שכינו זאת רבים מבכירי הדרג המדיני והצבאי בזמן המלחמה, מנעה בעדם מלזנוח את התגובה שנבחרה, על אף חוסר יעילותה והנזק הסביבתי האדיר שזרעה, וכל חלופה אחרת לא נדונה לעומק, כולל תכניות מגירה שעוצבו במיוחד לתרחיש הסלמה בגזרה הצפונית.

משנתחוויר כי הפעילות האווירית אינה יעילה בצמצום ירי הרקטות קצרות הטווח, הוחלט להרחיב מעט את אופי הפעילות הקרקעית לכדי פשיטות קרקעיות מוגבלות בזמן ובשטח, שנועדו לחסוך בחיי אדם מחד, ולהביא הישג תודעתי דמוי ניצחון מאידך. אלא שמגבלות הלחימה הרבות שהוטלו על הכוחות מנעו בעדם מלהשלים את משימותיהם בהצלחה ובמהירות האפשרית. בעקיפין, לעתים התוצאה הייתה שדווקא מגבלות לחימה שנועדו להגן על הכוחות, אך גרמו למספר נפגעים רב יותר. בנוסף, מגבלות הלחימה הרבות גרמו לירידה ברמת המוטיבציה הגבוהה של הלוחמים, אשר טענו כנגד הגבלת הפעילות ההתקפית ואף תבעו להרחיבה. כמו כן, השינויים התכופים במשימות והפקודות העמומות, שלעתים אף היו תמוהות, הניבו בקרב דרגי השדה הזוטרים פקפוק בחשיבותן, ועל כן במקרים מסוימים העדיפו שלא לסכן חיילים עבור ביצוען, אך גם במקרים בהם נתפסה המשימה כחיונית וערכית, ניתנה קדימות לחילוץ נפגעים על פני דבקות במשימה - עד כדי הפסקתה.

עוד הוצג ברקע התיאורטי, כי להגדרת מטרות המלחמה על-ידי המנהיגים ישנה השפעה רבה על נכונות הציבור להקרבה: ככל שהמטרות תיתפסנה כחשובות יותר, כך הציבור יהיה נכון יותר להקריב למען השגתן. בנוסף, נטען לעיל כי הציבור יסכין להמשיך ולספוג נפגעים בתנאי שיהיו כרוכים בהישגים. ואכן, במקביל לאמצעים שננקטו לצמצום נפגעים בקרב הלוחמים, נמצא כי ההנהגה הישראלית במלחמת לבנון השנייה הפעילה מאמץ תודעתי רחב, שמטרתו הייתה לשכנע את הציבור הישראלי בצדקת המלחמה והישגיה, ובכך להגביר את סובלנותו לנפגעים במהלכה. מאמץ זה בא לידי ביטוי בראש ובראשונה בהצהרות הדרג המדיני על מטרות מלחמה מרחיקות לכת, זאת על אף שהובהר לו היטב על-ידי הדרג הצבאי כי השגתן איננה אפשרית בדפוסי הפעולה שנבחרו. כמו כן, הדרג הצבאי והמדיני כאחד טיפחו את אשליית הניצחון, האדירו את הישגי הלחימה וטרחו לשבח בכל הזדמנות את עמידתה האיתנה של החברה הישראלית. אלא שבמקום

לייצר תודעת ניצחון, אמירות מסוג זה נטעו בקרב הציבור ציפיות גבוהות, ומשאלה לא התממשו, נוצרה תחושת אכזבה שהתבטאה בצניחה בתמיכה הציבורית בשלהי המלחמה.

בנוסף, עם התמשכות המלחמה, גבר הצורך בהצגת הישגים ממשיים שייתפסו בציבור כמשמעותיים. במסגרת זו, יצאו לפועל מהלכים צבאיים בעלי חשיבות סמלית, כביכול, אשר חלקם היו כרוכים בסיכון רב לכוחות. גם פעולות אלה כשלו ביצירת תודעת ניצחון ולעתים אף היו כרוכות בנפגעים רבים, אשר העדר ההישגים אך העצים בקרב הציבור את תחושת הכישלון וחוסר הטעם בנפילת הלוחמים. כדוגמא בולטת לכך, ניתן לציין את הקרבות החוזרים ונשנים בבינת ג'בל, אך דומה כי ההחלטה השנויה ביותר במחלוקת הייתה ההחלטה על יציאה למהלך קרקעי רחב לאחר שכבר התקבלה ההחלטה על הפסקת אש. מהלך זה נתפס בעיני רבים כניסיון אחרון להביא את תמונת הניצחון המבוקשת שהציבור חפץ בה, זאת מפני שידוע היה כי לא ניתן להשיג את מטרות המהלך הקרקעי בזמן הקצר שהוקצב לו. לכאורה, ממצא זה של המחקר בדבר חתירתם של מקבלי ההחלטות להישג תודעתי גם במחיר חיי חיילים, סותר את טענתי הקודמת בדבר זהירותם הרבה ביחס להפעלת הכוחות, אך נמצא לכך הסבר מספק: הלחץ הציבורי להישג משמעותי הוא שהניע את הדרג המדיני להוציא לפועל פעולה קרקעית רחבה דווקא בעיתוי בעייתי זה, מתוך הכרה שזו ההזדמנות האחרונה לספק לציבור מעין הצדקה עבור הנפגעים שהצטברו מתחילת המלחמה.

כמו כן, מתוך ההכרה בתרומתה הרבה של התקשורת ליצירת נרטיב הניצחון והשרשתו, הוחלט לקיים מדיניות של פתיחות תקשורתית, שנועדה להעצים את הישגי הלחימה ולשווקם לציבור, בתקווה שהדבר יקל עליו להמשיך ולשאת במחיר המלחמה המתמשכת. אלא שנראה כי מדיניות זו גרמה לנזקים מודיעיניים חמורים, שבחלקם אף הובילו לעלייה במספר הנפגעים. כך, חטיבת דובר צה"ל יזמה ראיונות עיתונאיים עם מפקדים וחיילים וקיימה תדרוכים רבים בשידור חי, במסגרתם נחשפו לא אחת מהלכים צבאיים מתוכננים. בנוסף, לא הוטל איסור על פרסום יעדי הנפילה של רקטות בשטחים עירוניים לאחר המלחמה. לאחר המלחמה אף נקבע כי רמת החשיפה של כוחות צה"ל הייתה גבוהה מאוד, וכתוצאה מכך נפגעה יכולת הפעולה של צה"ל. לא זו בלבד, אלא שמדיניות הפתיחות התקשורתית השיגה את המטרה ההפוכה ממטרתה המיוחלת: על אף שלרוב התקשורת התייצבה לצד ההנהגה, התרת הרסן מצד הצבא עצמו הובילה גם להשמעת קולות אחרים, שהתנגדו למלחמה וחשפו את מחדליה עוד בטרם שכנו הדי הקרבות. קולות אלו הלכו וגברו לקראת תום המלחמה, ותרמו לירידת שיעורי התמיכה בה. כמו כן, בהעדר סייגים

מתאימים מצד הצנזורה הצבאית, אמצעי התקשורת העניקו התייחסות רבה לנפגעים, אשר העצימו את תחושת הכישלון בקרב החברה הישראלית לנוכח העדר ההישגים.

הדרך הרביעית שהוצגה ברקע התיאורטי כמסייעת לשימור הלגיטימציה הפנימית במלחמה הנה החתירה לקיצור משכה. מלחמה קצרה מטבעה חסכונית יותר בקרבנות, והחתירה לקיצור משך המלחמה אף מהווה את אחת מאבני היסוד של תורת הביטחון הישראלית. אלא שבמלחמת לבנון השנייה לא רק שמקבלי ההחלטות לא תחמו בזמן את משך הפעולה הצבאית, הם אף פעלו להארכתה בכדי להגיע להישגים משמעותיים בטרם הפסקת האש. ניתן להסביר זאת בכך שמיעוט הנפגעים בימים הראשונים למלחמה הוביל לשאננות בקרב בכירי הדרג המדיני והצבאי, שככל הנראה סברו כי ניתן יהיה להמשיך את הלחימה ללא נפגעים רבים. כתוצאה מכך, ישראל ניהלה את המלחמה הממושכת בתולדותיה שגבתה נפגעים רבים בשני הצדדים ככל שנקפו הימים. בכך ניכרת שוב הסתירה שבין החתירה לצמצום נפגעים והחתירה להישגים.

לסיכום הממצאים העולים מבחינת השערת המחקר השנייה, ניכר כי הניסיונות להשפיע על מוכנות הציבור לנפגעים באמצעות מטרות מוצדקות והישגים צבאיים לא עלו בקנה אחד עם הניסיון לחסוך בנפגעים. ככל שהמלחמה התמשכה והסתבר כי שיטות הפעולה הזהירות אינן נושאות פרי, הצורך להצדיק את הנפגעים באמצעות הישגים משמעותיים הפך דחוף יותר, ועל כן בלית ברירה מקבלי ההחלטות הכריעו גם בעד מהלכים שלא נחשבו לחפים מאבדות.

השערת המחקר השלישית הייתה שהחברה הישראלית נתפסה בעיני מקבלי ההחלטות כרגישה יותר לאבדות בקרב לוחמים מאשר בקרב אזרחים, ולפיכך במהלך המלחמה ניתנה חשיבות גדולה יותר לצמצום האבדות בקרב חיילי צה"ל. השערה זו אוששה אף היא: נמצא כי בניגוד למאמץ המאסיבי שנקט לצורך ההגנה על חיי חיילים, לא ניתנה התייחסות מספקת להגנה על חיי האזרחים, שאמורה להיות בעדיפות עליונה. אל מול האמירות הברורות שעלו בדיונים בראשית המלחמה בדבר הפגיעה הקשה הצפויה בעורף, וכן התממשותן של תחזיות אלו, בלטו בצורה חריפה העדר הדיון והערכת המצב לגיבוש המענה הראוי, על אחת כמה וכמה על רקע חוסר ההיערכות והיעדר המוכנות לטיפול בעורף במלחמה. בנוסף, העדפת הצמצום בחיי חיילים אף הביאה לנקיטת דרכי פעולה שאזלת ידן בצמצום הסיכון עבור האזרחים הייתה ידועה מראש, ואך העצימו את הפגיעה בעורף.

הוצעו לעיל מספר הסברים להגנה היתרה שניתנה לחיי חיילים, גם במחיר חיי אזרחים, אך לדעתי את הסבר המשכנע ביותר יוצר שילוב בין טענתו של לוי בדבר קיומה של "היררכיית מוות", המציבה את החיילים כראויים להגנה יותר מהאזרחים, לבין הסברו של כהן, הטוען כי ההעדפה שניתנה לצמצום הנפגעים בקרב החיילים מקורה בהיענות הצבא ללחצים המופעלים עליו על-ידי קבוצות אזרחיות. הסבר פשטני יותר הוא שלנוכח האבדות המעטות יחסית בקרב האזרחים, סברה ההנהגה כי אין צורך במהלך קרקעי רחב, שלפי ההערכות היו כרוכים בו נפגעים רבים.

השערת המחקר הרביעית הייתה כי רגישות החברה הישראלית לאבדות הייתה למעשה בבחינת עיוות תפיסתי של מקבלי ההחלטות. ואכן, חרף התמיכה הציבורית האדירה ביציאה למלחמה, שאף נשמרה כמעט עד לסיומה, קינן כל העת בקרב מקבלי ההחלטות החשש מפני "שעון הנפגעים". לאור בחינת סקרי דעת קהל שנערכו בזמן המלחמה, ניכר כי הציבור למעשה תמך בהפעלת כוח רבה יותר מזו שצה"ל הפעיל, וזאת למרות שבמהלך הלחימה, שנמשכה מעל לחודש, תושבים רבים נאלצו לחיות במקלטים בתנאים קשים, ואחרים נותרו ללא מיגון מפני הרקטות. לא זו בלבד, אלא שגם תמיכת הציבור (שהוזכרה לעיל) בשלהי המלחמה ביציאה למהלך קרקעי רחב בכדי לשפר את הישגי הלחימה, יש בה כדי להעיד על נכונותו הגבוהה של הציבור הישראלי להקרבה.

ניתן להסביר תמיכה זו בכך שלהשקפת מרבית החברה הישראלית, מטרות המלחמה היו מוצדקות, כפי שניכר בתוצאות סקרי דעת הקהל שהוצגו לעיל. בכך מוכחת השפעת מטרות מלחמה מוצדקות על העלאת הנכונות להקרבה, כפי שהוצג בסקירת הספרות התיאורטית. אמנם, לאחר אירועים מרובי נפגעים ניכר כי תמיכה זו התרופפה במקצת – ממצא המאשש באופן חלקי את התיאוריה של מולר בדבר הקשר הישיר שבין עלייה במספר האבדות לבין ירידה בתמיכה הציבורית במלחמה. אולם חרף זאת, במרבית המקרים חלה התאוששות כמעט מידית, ועד לסיום המלחמה נשמרה יציבות יחסית. תמיכת הציבור החלה לצנוח רק כשגאתה בקרבו ההכרה כי המלחמה מתקרבת לסיום ללא הישגים ממשיים. בכך נמצא ביסוס לתיאוריות הקשר שבין סיכויי ניצחון לנכונות להקרבה, דוגמת התיאוריה של גלפי ופיבר, כי יותר משהחברה במדינות דמוקרטיות רגישה לאבדות – היא רגישה לכישלונות בשדה הקרב, המעניקים תחושה כי קרבנות המלחמה היו לשווא.

לדעתי, מסקנת המחקר המרכזית היא כי בעת מלחמה מנהיגיהן של מדינות דמוקרטיות נתונים תחת לחצים סותרים מצד הציבור, החפץ בהישגים מהירים ומרשימים אך במספר נפגעים מועט ככל האפשר. מקבלי ההחלטות שואפים לשמור על איזון עדין בין שתי הדרישות, אך לעתים מוכרעת הכף בהתחשב בהלכי רוחו של הציבור, המודד לאורך כל תקופת הלחימה את מטרותיה והישגיה למול מספר הנפגעים.

על אף שאיני מתיימרת לאמוד את ביצועי צה"ל במלחמת לבנון השנייה, לא ניתן לנתק ניהול מלחמה מתוצאותיה: ניהול מלחמה כושל מוביל לתוצאות תואמות, ולהפך. כפי שהוצג לעיל, לחששם הלא מוצדק של מקבלי ההחלטות מנפגעים היו השלכות שליליות רבות על התנהלות המלחמה, ועל כן, לא בכדי נטען כי ביצועי צה"ל במלחמת לבנון השנייה היו בינוניים, בלשון המעטה. על כן, מסקנה עקיפה העולה ממחקר זה היא כי לתפיסתה של החברה כרגישה לאבדות השפעה עצומה לא רק על ניהול מלחמה, אלא גם על תוצאותיה, שכן כאשר חברה נתפסת על-ידי מנהיגיה כרגישה לאבדות, הם מנהלים את המלחמה בהססנות הפוגמת ביכולתם לנצח. ניכר כי מקבלי ההחלטות החשיבו העדר נפגעים כהישג בפני עצמו, והחתירה לצמצום בנפגעים הובילה להעדר הישגים, שהם אשר הפחיתו את התמיכה הציבורית במלחמה.

### **מגבלות המחקר**

במהלך העבודה על המחקר נתקלתי במספר מגבלות: ראשית, עקב היותו של מקרה המבחן טרי יחסית, מרביתו של החומר הרלוונטי נותר חסוי, ועל כן ניצבה בפניי מגבלה משמעותית הנובעת מהעדר מידע עדכני ומהימין במידה מספקת. בכדי להתגבר על כך, נעשה שימוש רב במקורות ראשוניים והצלבה בין מספר מקורות. מגבלה נוספת שעמדה בפניי נבעה מעצם העיסוק הבעייתי בתפיסתם של מקבלי החלטות, שכן קיים קושי לבדוד רכיבי תפיסה אלה מאלה, כמו גם לאמוד את עוצמתו ומידת השפעתו של רכיב תפיסתי כזה או אחר - כל שכן כשמדובר בתפיסה קבוצתית. משום כך, הניסיון לבדוד את מרכיב החשש מנפגעים ממרכיבים אחרים שאף הם עיצבו את התנהלותם של מקבלי ההחלטות במלחמת לבנון השנייה היה קשה, ולעתים אף בלתי אפשרי.

## **תרומת המחקר**

למחקר זה חשיבות רבה הן במישור התיאורטי והן במישור היישומי. מהבחינה התיאורטית, מרבית הספרות הקיימת בנושא רגישותן של חברות דמוקרטיות לאבדות עוסקת בעיקר באופן השפעתן על מנהיגים, אך במחקרי התמקדתי דווקא בצד השני של הקשר: באופן שבו מקבלי ההחלטות מתמודדים עם התופעה ומנסים להשפיע עליה. מהבחינה האמפירית, המחקר מאפשר הבנה עמוקה ועדכנית יותר של יחסי הגומלין בין החברה הישראלית לצבאה. במידה רבה, מחקר זה מדגים את טענתו של פרופ' סטיוארט כהן בדבר "כפיפות היתר" של הצבא לחברה בישראל בשנים האחרונות, אלא שמחקר זה מחדד תופעה זו ואף מקצינה, בהצביעו על כך שבעשורים האחרונים מקבלי ההחלטות כה קשובים להלכי הרוח הציבוריים, עד כדי כך שהם נוהגים זהירות מופלגת בניהול מלחמה, יותר ממה שהציבור עצמו מעוניין בכך. תרומה אמפירית נוספת ניתן למצוא בעובדה שהמחקר עוסק בסוגיה הרלוונטית לא רק לישראל אלא שרירה וקיימת במדינות נוספות. מעבר לכך, ישנה חשיבות רבה לניתוח הסוגיה בהקשר הישראלי לנוכח האיומים המשחרים לפתחנו.

## **הצעות למחקרים עתידיים**

מפאת קוצר היריעה, התמקדה עבודה זו במקרה מבחן יחיד, אך ניכר כי השפעת החשש מנפגעים על קבלת החלטות בעניינים צבאיים הולכת וגוברת. זאת ניתן ללמוד מאופן התנהלות צה"ל במבצעים שהתנהלו מאז מלחמת לבנון השנייה – "עופרת יצוקה" (2009) ו"עמוד ענן" (2012). בחינה השוואתית של מבצעי צה"ל בשלושת העשורים האחרונים עשויה להעניק משנה תוקף לממצאי המחקר. כמו כן, אמנם במחקר זה התמקדתי אך ורק בהשפעת רגישות החברה לאבדות בקרב לוחמיה על ניהול מלחמה, אך ניתן אף לבחון כיצד הצורך להימנע מאבדות בקרב אזרחים בצד היריב משפיע על ניהול מלחמה. בנוסף, ניתן לבחון את תופעה זו גם מבעד למשקפי היריב: כיצד תפיסתה של חברה כרגישה לאבדות משפיעה על הרתעתה את יריביה. כמו כן, לאור ממצאי המחקר, לדעתי יש לייחד מחקר נפרד שיעסוק בחיוניות המאבק על דעת הקהל מבית בעת מלחמה.

## רשימה ביבליוגרפית

### ספרים בעברית

אדמסקי, דמיטרי. (2012). תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית: השפעת התרבות האסטרטגית על המהפכה בעניינים צבאיים ברוסיה, בארצות הברית ובישראל. תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות.

אירם, שירי, מיכל הראל-מזרחי, עפר ולדובסקי ואחרים. (2007). מלחמה עד הרגע האחרון: התקשורת הישראלית במלחמת לבנון השנייה. ירושלים: קשב - מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל.

אייזנסטאדט, מיכאל ג', אנדרו ג' בסביץ' ואליוט א. כהן. (1999). 'סכנים, טנקים וטילים': המהפכה הביטחונית הישראלית. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

אלון, יגאל. (1980). כלים שלובים. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

אלון, יגאל. (1960). מסד של חול. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

אלמוג, עוז. (2004). פרידה משרוליק: שינוי ערכים באליטה הישראלית. אור-יהודה וחיפה: זמורה-ביתן ואוניברסיטת חיפה.

אלמוג, עוז. (1997). הצבר – דיוקן. עם-עובד: תל-אביב.

אלרן, מאיר. (2006). חוסן לאומי בישראל: השפעות האינתיפאדה השנייה על החברה הישראלית. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים.

אנסבכר, יאיר. (2009). כצל ציפור. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.

ארד, עוזי וגל אלון. (2006). פטריוטיות וחוסן לאומי בישראל: סקר הפטריוטיות, 2006: מסמך עבודה. הרצליה: המרכז הבינתחומי הרצליה, בית-ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המכון למדיניות ואסטרטגיה.

אשלי, ליאונרד. (1977). על המלחמה: מדריך קצר לקלאוזביץ. תל-אביב: מערכות.

בויאר, מרק. (1997). האסטרטגיה הביטחונית של ישראל בדרום לבנון – עשור מתום המלחמה, 1985-1996. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.

בורבוי, לאה ומרינה רז-ממשינה. (2010). נייר עמדה: עמדות גלויות ועמדות חבויות כלפי ישראל, לפני, בזמן ואחרי מלחמת לבנון השנייה. ירושלים: המכון לאסטרטגיה ציונית.

ביצור, אברהם. (2003). מעמד העורף בתפיסת הביטחון הלאומי הישראלי 1948-1956. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה.  
בלום, גדי וניר חפץ. (2008). ישראל – לאן? 18 שיחות עם האישים שמעצבים את פני המדינה. תל-אביב: משכל.

בן-אליעזר, אורי. (2012). מלחמותיה החדשות של ישראל: הסבר סוציולוגי-היסטורי. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.

בן-אליעזר, אורי. (1995). דרך הכוונת: היווצרותו של המיליטריזם הישראלי 1936-1956. תל-אביב: דביר.

בן-אהרן, מיה. (2010). ניתוח השיח סביב הלגיטימציה להפעלת כוח במלחמת לבנון הראשונה. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.

בן-ארי, יוסי. (2007). מלחמת לבנון השנייה בראי הפרשנות של התקשורת הכתובה בישראל. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת.

בן-גוריון, דוד. (1993). פעמי מדינה – זיכרונות מן העיזבון: מרס-נובמבר 1947. תל-אביב: עם-עובד ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב: החברה להפצת משנתו של בן-גוריון.

בן-גוריון, דוד. (1974). ייחוד וייעוד. תל-אביב: מערכות.

בן-דור, גבריאל, עירן הלפרין ודפנה קנטי-ניסים. (2006). המרכיב החברתי של החוסן הלאומי. הרצליה: המרכז הבינתחומי הרצליה.

- בן-ישראל, יצחק. (2007). מלחמת הטילים הראשונה: ישראל – חיזבאללה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, בית-הספר לממשל ומדיניות ע"ש הרולד הרטוך.
- בן-מאיר, דב. (2009). מערכת הביטחון: תולדות, מבנה, מדיניות. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- בן-פורת, ישעיהו (ואחרים). (1974). המחדל. תל-אביב: הוצאה מיוחדת.
- בר-און, מרדכי. (2007). עת מלחמה ועת שלום – עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967. ירושלים: כתר.
- בר-און, מרדכי. (2001). גבולות עשנים: עיונים בתולדות מדינת ישראל, 1948-1967. ירושלים: יד יצחק בן-צבי והמרכז למורשת בן-גוריון.
- בר-און, מרדכי. (1992). שערי עזה: מדיניות הביטחון והחוץ של מדינת ישראל 1955-1957. תל-אביב: עם-עובד.
- ברגמן, רונן. (2009). מדינת ישראל תעשה הכול: הקרב החשאי על השבויים והנעדרים. אור-יהודה: כנרת, זמורה-ביתן.
- ברודי, ברנרד. (1980). מלחמה ופוליטיקה. תל-אביב: מערכות.
- ברזילי, גד. (1992). דמוקרטיה במלחמות – מחלוקת וקונצנזוס בישראל. תל-אביב: ספריית פועלים.
- ברטוב, חנוך. (1978). דדו – 48 שנה ועוד 20 יום. תל-אביב: ספריית מעריב.
- בר-יוסף, אורי. (2001). הצופה שנרדם: הפתעת מלחמת יום הכיפורים ומקורותיה. לוד: זמורה-ביתן.
- גולני, מוטי. (2002). מלחמות לא קורות מעצמן: על זיכרון, כוח ובחירה. בן-שמן: מודן.
- גורדון, שמואל. (2012). מחניבעל למלחמה: החלטות אסטרטגיות במלחמת לבנון השנייה. בן-שמן: מודן.

גורדון, שמואל. (1997). קשתו של פאריס: טכנולוגיה, דוקטרינה וביטחון ישראל. תל-אביב: ספרית פועלים.

גלבר, יואב. (2007). היסטוריה, זיכרון ותעמולה: הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ. תל-אביב: עם-עובד.

גרינברג, יצחק. (2001). עם לוחם – הנחת היסודות למערך המילואים, 1950-1949. קריית שדה בוקר: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז למורשת בן-גוריון.

גרינברג, לב. (2007). שלום מדומיין, שיח מלחמה: כשל המנהיגות, הפוליטיקה והדמוקרטיה בישראל: 2006-1992. תל-אביב: רסלינג.

גרץ, נורית. (1995). שבוייה בחלומה: מיתוסים בתרבות הישראלית. תל-אביב: עם-עובד.

דרוקר, רביב ועפר שלח. (2005). בומרנג: כישלון המנהיגות באינתיפאדה השנייה. ירושלים: כתר.

דרורי, זאב. (2000). אוטופיה במדים: תרומת צה"ל להתיישבות, לקליטת העלייה ולחינוך בראשית ימי המדינה. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז למורשת בן-גוריון.

הופנונג, מנחם. (1991). ישראל: ביטחון המדינה מול שלטון החוק. ירושלים: נבו.

הורוביץ, דן. (1993). תכלת ואבק: דור תש"ח – דיוקן עצמי. ירושלים: כתר.

הורוביץ, דן ומשה ליסק. (1990). מצוקות באוטופיה, ישראל – חברה בעומס יתר. תל-אביב: עם-עובד.

הירש, גל. (2009). סיפור אהבה סיפור מלחמה. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.

הכטר, תרצה. (1996). מיתוסים פוליטיים – רציפות מול שינוי: התפתחותם של מיתוסים פוליטיים סביב מלחמת יום-הכיפורים, בקרב הציבור החילוני-יהודי: ממלחמת יום הכיפורים עד הסכם אוסלו. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה.

הנדל, מיכאל. (2011). גדולי המחשבה הצבאית הקלאסית. תל-אביב: מערכות.

הראל, עמוס ואבי יששכרוף. (2008). קורי עכביש: סיפורה של מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: משכל.

הרכבי, יהושפט. (1990). מלחמה ואסטרטגיה. תל-אביב: משרד הביטחון.

הרסגור, מיכאל ואהוד פוקס. (2010). רגעים היסטוריים ורגעים היסטוריים: החלטות בתנאי משבר. אור יהודה: דביר.

הרצוג, חיים. (2005). עם כלביא יקום. תל-אביב: משכל.

הרשקוביץ, משה. (2008). משיב הרוח: עיקרי ממצאי דו"ח ועדת וינוגרד בהתייחסות למשבר התודעה, הערכים ורוח הלחימה במלחמת לבנון השנייה. ירושלים: שינוי כיוון – העמותה לשינוי חברתי בישראל.

ויימן, גבריאל. (2007). הביקורת הציבורית על התקשורת במלחמת לבנון 2006. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה למדעי החברה, בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת.

וינריך, מורן. (2010). "האומנם דור חדש של לוחמה?": מלחמת לבנון השנייה. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.

ולד, עמנואל. (1987). קללת הכלים השבורים: דמדומי העוצמה הצבאית והמדינית הישראלית 1967-1982. ירושלים: שוקן.

זיסר, אייל. (2009). לבנון דם בארזים. בני-ברק: הקיבוץ המאוחד.

זרטל, עדית. (2002). האומה והמוות: היסטוריה זיכרון פוליטיקה. אור-יהודה: דביר.

חקון, יגאל. (2002). הנסיגה החד-צדדית מלבנון: סיומן של 15 שנות התערבות ב-LIC 1985-2000. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.

חלוץ, דני. (2010). בגובה העיניים. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.

טופלר, אלווין והידי טופלר. (1994). מלחמה ואנטי מלחמה. אור-יהודה: ספריית מעריב.

טירה, רון. (2007). המערכה באש מנגד ומכשלותיה: על אש מנגד, תמרון והכרעה במלחמה. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

- טל, ישראל. (1996). בטחון לאומי: מעטים מול רבים. תל-אביב: דביר.
- ידגר, יעקב. (2004). הסיפור שלנו: הנרטיב הלאומי בעיתונות הישראלית. חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור.
- יניב, אבנר. (1994). פוליטיקה ואסטרטגיה בישראל. חיפה: אוניברסיטת חיפה, ספריית פועלים.
- יעלון, משה. (2008). דרך ארוכה – קצרה. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- ישראלי, ציפי. (2006). יחסי הגומלין בין ממסד פוליטי-ביטחוני, קבוצות מחאה ותקשורת בסכסוך בעצמות נמוכה: ישראל בלבנון 1985-2000. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.
- יתום, דני. (2009). שותף סוד. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- כהן, אליוט א. ותומס א. קיני. (2000). סופה בשמי עיראק: המערכה האווירית במלחמת המפרץ. תל-אביב: מערכות.
- כהן, סטיוארט א. (2006). כפיפות יתר של צה"ל? שינוי במערכות היחסים בין הדרג האזרחי לצבא בישראל. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.
- כספי, דן ויחיאל לימור. (1992). המתווכים: אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990. תל-אביב: עם-עובד.
- כפיר, אילן. (2006). האדמה רעדה. תל-אביב: ספריית מעריב, כתר.
- כץ, יוסי. (2007). לב ואבן: סיפורה של המצבה הצבאית בישראל 1948-2006. תל-אביב: משרד הביטחון.
- לב-און, אזי. (2010). תפקודי מדיה חדשים בשעת חירום: המקרה של מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: מכון חיים הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה.
- לבל, אודי. (2007). הדרך אל הפנתיאון: אצ"ל, לח"י וגבולות הזיכרון הישראלי. ירושלים: כרמל.
- לוי, יגיל. (2010). מי ישלוט על הצבא? בין פיקוח על הצבא לשליטה בצבאות. ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים, מכון אשכול ומאגנס.

- לוי, יגיל. (2007). מצבא העם לצבא הפריפריות. ירושלים : כרמל.
- לוי, יגיל. (2003). צבא אחר לישראל : מיליטריזם חומרני בישראל. תל-אביב : ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- לויטה, אריאל. (1988). הדוקטרינה הצבאית של ישראל : הגנה והתקפה. תל-אביב : הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- ליבס, תמר וזהר קמפף. (2007). מ"קורי עכביש" ל"חומה בצורה" ובחזרה : המצוב המשתנה של העורף במלחמת לבנון השנייה. תל-אביב : אוניברסיטת תל-אביב : בית-ספר רוטשילד-קיסריה לתקשורת.
- ליימן-ווילציג, שמואל. (1992). מחאה ציבורית בישראל 1949-1992. רמת-גן : אוניברסיטת בר-אילן.
- לימור, יואב ועפר שלח. (2007). שבויים בלבנון : האמת על מלחמת לבנון השנייה. תל-אביב : ידיעות אחרונות.
- מורגנטאו, הנס. (1962). פוליטיקה בין האומות. תל-אביב : עם-עובד.
- מכון ראות. (2008). 'עמידה איתנה לניצחון בחזית האזרחית' – מסגרת תפיסתית : גרסה א'. הוגש לוועדת איילון לבחינת מוכנות העורף, הוצג בכנס שדרות לחברה.
- מקרגור, דאגלס א. (2007). השתנות תחת אש : מהפכה בצורת הלחימה של אמריקה. תל-אביב : צה"ל – המכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה, המכון לחקר הטקטיקה והפעלת הכוח, משרד הביטחון.
- נגבי, משה. (1985). נמר של נייר : המאבק על חופש העיתונות בישראל. תל-אביב : ספריית פועלים.
- נדל, חיים. (2006). בין שתי המלחמות : הפעילות הביטחונית והצבאית לכוונות והתכוונות של צה"ל, מתום מלחמת ששת הימים ועד מלחמת יום הכיפורים. תל-אביב : מערכות.
- סיון, עמנואל. (1991). דור תש"ח : מיתוס, דיוקן וזיכרון. תל-אביב : מערכות.

עזריהו, מעוז. (1995). פולחני מדינה: חגיגות העצמאות והנצחת הנופלים, 1948-1956. קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז למורשת בן-גוריון.

עילם, אהוד. (2003). הדוקטרינה ובניין הכוח של צה"ל בשנים 1957-1967. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה להיסטוריה כללית.

ענבר, אפרים. (2007). כיצד כשלה ישראל בלבנון בקיץ 2006. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

ענבר, אפרים. (2004). רבין והביטחון הלאומי של ישראל. תל-אביב: משרד הביטחון.

ענבר, אפרים. (1998). המלחמה. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

עציוני-הלוי, חווה. (2000). ארץ שסועה: האם מלחמת תרבות היא בלתי נמנעת? כפר-סבא: מודן.

פלד, יואב וגרשון שפיר. (2005). מיהו ישראלי: הדינמיקה של אזרחות מורכבת. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.

קובר, אבי. (1995). הכרעה: הכרעה צבאית במלחמות ישראל-ערב 1948-1982. תל-אביב: מערכות, משרד הביטחון.

קניזו, חיים. (2011). "קורי עכביש?" – היבטים של חוסן לאומי והרתעה במאבק בין ישראל והחזבאללה 1982-2006. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה.

רבין, יצחק. (1979). פנקס שירות. תל-אביב: ספריית מעריב.

רוזנטל, ראובן. (2001). האם השכול מת?. ירושלים: כתר.

רויכמן, אורלי. (2010). הרתעה ודיפלומטיית אילוצים בעידן הטרור: יישום אסטרטגיות אילוצ במסגרת העימותים בין מדינת ישראל לבין הארגונים אש"ף, חזבאללה וחמאס. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה.

ריקובר, איתמר. (2011). מרכזיות הדרג הצבאי בישראל בהערכת מודיעין לאומית ובתכנון מדיני-אסטרטגי: הסברים מטריאליסטיים ותרבותיים. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה.

רם, אורי. (2005). הגלובליזציה של ישראל: מק'וורלד בתל-אביב, ג'יהאד בירושלים. תל-אביב: רסלינג.

רפפורט, עמיר. (2010). צה"ל ולקחי מלחמת לבנון השנייה. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

רפפורט, עמיר. (2007). אש על כוחותינו: כך הכשלנו את עצמנו במלחמת לבנון השנייה. תל-אביב: מעריב.

שביט-פרדקין, מיכל. (2002). תהליכים חברתיים ותרבותיים בחברה הישראלית. ישראל: אגף כוח אדם, מחלקת מדעי ההתנהגות.

שמש, אלישיב. (2011). נוע כבר, לכל הרוחות! על מהירות בשדה הקרב. מושב בן-שמן: מודן, מערכות.

שפירא, אניטה. (1997). יהודים חדשים יהודים ישנים. תל-אביב: עם-עובד.

שפירא, אניטה. (1992). חרב היונה: הציונות והכוח 1881-1948. תל-אביב: עם-עובד.

שפרינצק, אהוד. (1995). בין מחאה חוץ-פרלמנטרית לטרור: אלימות פוליטית בישראל. ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל.

ששון-לוי, אורנה. (2006). זהויות במדים – גבריות ונשיות בצבא הישראלי. ירושלים: ספריית "אשכולות" ומאגנס.

תמיר, משה. (2005). מלחמה ללא אות. תל-אביב: מערכות.

תמרי, דב. (2012). האומה החמושה: עלייתה ושקיעתה של תופעת המילואים בישראל. תל-אביב: מודן ומערכות.

(2007). איך נפלו גיבורים במלחמת לבנון השנייה: תחקירי הורים שקולים.

- אבמן, אורן. (2012). "המעבר לחימה משגרה ומבט"ש", מערכות, 441, 14-21.
- אופיר, נועם. (2007). "הפתרון אינו בשמיים: התמודדות חיל האוויר עם משגרי רק"ק", עדכן אסטרטגי, 9 (3), 15-19.
- אופיר, נועם. (2006). "לחזור לקרקע המציאות: על כמה ממגבלות הכוח האווירי בלחימה בלבנון", עדכן אסטרטגי, 9 (2), 28-29.
- אורטל, ערן. (2011). "ראשית חוכמה – חתירה לניצחון", בין הזירות, 10, 34-35.
- אזרחי, ירון. (2006). "מבחן התוצאה שגוי", העין השביעית, 64, 32-33.
- איילון, אברהם. (1985). "ביטחון ישראל – 'חבילת האיכות והכמות' ", בתוך: צבי עופר ואבי קובר (עורכים), איכות וכמות – דילמות בבניין הכוח הצבאי (עמ': 231-254), תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות.
- איילנד, גיורא. (2011). "יסוף מעשה במחשבה תחילה": על נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000", צבא ואסטרטגיה, 3 (3), 63-67.
- איילנד, גיורא. (2009א). "מלחמת לבנון השנייה – לקחים ברמה האסטרטגית", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), 7-18.
- איילנד, גיורא. (2009ב). "יחסי הדרגים ותוצאות המבצע", עדכן אסטרטגי, 11 (4), 7-12.
- איילנד, גיורא. (2007). "תהליך קבלת ההחלטות בישראל", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 25-33), משכל: תל-אביב.
- אלרן, מאיר. (2007א). "בל נפנה עורף לחזית האזרחית (בעקבות פרסום דו"ח מבקר המדינה)", עדכן אסטרטגי, 10 (2), 4-10.
- אלרן, מאיר. (2007ב). "החזית האזרחית במלחמת לבנון השנייה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 101-118), משכל: תל-אביב.

אלרן, מאיר. (2006). "העורף הישראלי כמרכיב מרכזי בעימות עם חזבאללה", עדכן אסטרטגי, 9 (2), עמ' 3-5.

אפשטיין, אלק ד. (2003). "בין ירידה במוטיבציה להתפשטותה של הסרבנות: שבירת המסגרת הנורמטיבית של מחויבות האזרחים לצבא בשנות התשעים", בתוך: מאגיד אלחאג' ואורי בן-אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה (עמ' : 215-240), חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס.

אשל, אמיר. (2010). "בדרך לקיפאון בתמרון", מערכות, 434, 16-25.

בון, זאב. (2001). "השפעת הנשק המדויק על המערכה היבשתית", מערכות, 374-375, 60-65.

בזק, יובל. (2011). "המענה לצורך בלגיטימציה בינלאומית – שיפור כוח המחץ של צה"ל", צבא ואסטרטגיה, 3 (2), 3-15.

בילו, יורם ואליעזר ויצטום. (1999). "חייו ומותו של 'הגיבור הלאומי' ", פנים, 11, 46-54.

בנסקי, טובה וחיה צוקרמן-בראלי. (1989). "הורים נגד שתיקה: תנאים ותהליכים המובילים לצמיחת תנועת מחאה", מגמות, (1) 32, 27-47.

בן-אליעזר, אורי. (2003). "החברה הצבאית והחברה האזרחית בישראל", בתוך: מאגיד אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה (עמ' 29-77), חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס.

בן-אליעזר, אורי. (2001). "מאומה במדים לצבא פוסט מודרני: פוליטיקה צבאית בישראל ב"זמנים חדשים", תרבות דמוקרטית, 4-5, 55-97.

בן-ארי, אייל, אופיר וינשל-שחר והנרייט קונס-פונטה. (2009). "דינאמיקה של מנהיגות מתהווה – מלחמת לבנון השנייה כמקרה מבחן", מראות של מנהיגות, 1, 22-43.

בן-דוד, דרור. (2011). "שילוב כלי טיס בלתי מאוישים בלוחמה הצבאית והאווירית", בתוך: יצחק בן-ישראל (עורך), מגביהים עוף (עמ' : 86-93), תל-אביב: משרד הביטחון.

בן-הדור, בתיה ומיטל יונה-עירן. (2010). "התקשורת הישראלית בין מלחמת לבנון השנייה למבצע "עופרת יצוקה", בין הזירות, 9, 78-99.

בן-חורין, יעל. (2008). "מנהיגות במבחן: להיות מפקד סדיר של חטיבת מילואים", מערכות, 421-420, 79-70.

בן-ישראל, יצחק. (2001). "ביטחון, טכנולוגיה ושדה הקרב העתידי", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה (עמ': 269-327), תל-אביב: מערכות.

בן-מאיר, יהודה. (2007). "דעת הקהל בישראל ומלחמת לבנון השנייה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 84-100), תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.

בן-מאיר, יהודה. (2006). "מדיניות ממשלת ישראל ומטרות המלחמה", עדכן אסטרטגי, 9 (2), 1-2. ברוג, מולי. (1997). "מראש מצדה עד לב הגטו: המיתוס כהיסטוריה", בתוך: דוד אוחנה ורוברט ס' ויסטריך (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית (עמ': 203-230), ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד.

ברון, איתי. (2008). "לאן נעלם התמרון?", מערכות, 421-420, 15-4.

ברום, שלמה. (2007). "יעדים מדיניים וצבאיים במלחמה מוגבלת נגד ארגון גרילה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 15-24), תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.

ברוקר, גיא. (2011). "השעונים שתקתקו בעצלתיים: התנהלות הצבא במתח שבין לגיטימציה לבין מגבלות הפעלת הכוח", בין הזירות, 10, 33-10.

ברזילי, גד. (1998). "הגמוניה שיפוטית, קיטוביות מפלגתית ושינוי חברתי", פוליטיקה, 2, 31-51.

ברזילי, גד. (1996). "מדינה, חברה וביטחון לאומי: תקשורת המונים ומלחמות", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות (עמ': 176-195), ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית.

ברזילי, גד. (1991). "תקשורת המונים ומלחמות", קשר, 10, 25-32.

ברק, אורן. (2008). "מעמימות לעימות: מבט רחב על מלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, 35-13.

בר-יוחאי, אמיר, נתי ברנט, עמיר סנדר, ואמיר קופפרשמידט. (2009). "מתרבות צבאית לתרבות קרבית", מערכות, 423, 4-11.

בר-יוסף, אבריאל ואבנר שמחוני. (2012). "תפיסת הביטחון – שימור ועדכון", מערכות, 443, 17-12.

בר-יוסף, אבריאל ואבנר שמחוני. (2010). "לחימה אסימטרית ותפיסת הביטחון של ישראל", מערכות, 429, 4-11.

גבע, מוטי. (2000). "האתוס של צה"ל", מערכות, 373, 26-31.

גודמן, הירש צ. (2008). "ביטחון מידע ודיפלומטיה ציבורית: ניסיון העבר, מבט לעתיד", עדכן אסטרטגי, 11 (1), 23-26.

גוטליב, חנוך. (2008). "טוב למות בעד ארצנו?", מערכות, 419, 20-27.

גורן, דינה. (1989). "אמצעי התקשורת והדמוקרטיה בישראל", בתוך: שמואל סטמפלר (עורך), אנשים ומדינה (עמ': 250-261), תל-אביב: משרד הביטחון.

גלבר, יואב. (1998). "מדינה פלשתינית ותפיסת הביטחון של ישראל", נתיב, 6 (65), 63-68.

דורון, גדעון ואודי לבל. (2003). "תקשורת פוליטית של שכול: הגדרת תאונות האימונים כבעיה חברתית", בתוך: מאגיד אלחאג' ואורי בן אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה (עמ': 145-175), חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור.

דורון, גדעון ואודי לבל. (2002). "ארגון מתגונן – מערכת הביטחון נגד הורים שכולים", בתוך: דפנה ברק-ארז (עורכת), צבא, חברה ומשפט (עמ': 369-412), תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב: רמות.

דרור, יחזקאל. (2002). "טכנולוגיה מודרנית כבסיס לתורת מלחמה מדינית", בתוך: עיונים בביטחון המזרח התיכון (עמ': 41-54), רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים.

- דרורי, עפר. (2007). "אין הכרעה מן האוויר בלבד", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 25, 16.
- הופנונג, מנחם. (1996). "הפיקוח האזרחי על הביטחון", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות (עמ': 233-254), ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית.
- הורוביץ, דן ומשה ליסק. (1996). "דמוקרטיה וביטחון לאומי בסכסוך מתמשך", בתוך: אילן בן-עמי ובנימין נויברגר (עורכים), דמוקרטיה וביטחון לאומי בישראל (עמ': 73-114), תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- הורוביץ, דן. (1985). "הקבוע והמשתנה בתפישת הביטחון הישראלית", בתוך: מלחמת ברירה (עמ': 57-116), תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- הורוביץ, דן. (1983). "המלחמה בה נשבר הקונצנזוס הלאומי", בתוך: מלחמת לבנון: בין מחאה להסכמה (עמ': 135-152), תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- היימן, גדי ועודד לוונהיים. (2008). "שכר הולס": נקמה והמערכה הישראלית במלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, 97-110.
- הלמן, שרה. (2003). "מחאה וסימון גבולות מגדריים ואתנו-מעמדיים: כיצד היה השלום לסמל של זהות אתנו-מעמדית?", בתוך: מאג'ד אלחאג' ואורי בן-אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה (עמ': 557-574), חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס.
- הלמן, שרה. (1998). "יש גבול", תיאוריה וביקורת, 12, 313-319.
- הנדל, יועז וזכי שלום. (2007). "כשלים קונספטואליים בדרך למלחמת לבנון: לקחים אפשריים", עדכן אסטרטגי, 10 (1), 19-24.
- הנקין, יגיל. (2003). "קוסובו, סומליה, ג'נין: ניתוח השוואתי", תכלת, 14, 67-98.
- הראבן, אלוף. (1999). "התיתכן זהות משותפת: אנחנו אזרחים ישראלים?", בתוך: עזמי בשארה (עורך), בין האני לאנחנו (עמ': 41-60), ירושלים: מכון ון-ליר.
- הראל, ישראל. (2007). "גבורה של הצלה", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 10.

הרמן, תמר. (2010). "השקט שאחרי הסערה: חולשת המחאה לאחר מלחמת לבנון (2006) כמקרה בוחן לשינוי בדפוסי ההשתתפות הפוליטית האזרחית בישראל", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל (עמ': 524-564), קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות.

הרפז, אמיר. (2010). "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", מערכות, 431, 16-25.

וגמן, יהודה. (2008). "המאבק על תודעת כוחותינו", עדכן אסטרטגי, 10 (4), 17-23.

וגמן, יהודה. (2007). "ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים", עדכן אסטרטגי, 10 (2), 22-28.

וייס, שבח ואלז'ביטה קוססבסקה. (2011). "יחסי צבא-תקשורת: בין עוינות לסימביוזה", כיוונים חדשים, 25, 238-250.

וינר, ארז. (2007). "כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים", מערכות, 414, 52-53.

ויצטום, אליעזר ורות מלקינסון. (1993). "שכול והנצחה: הפנים הכפולות של המיתוס הלאומי", בתוך: אליעזר ויצטום, רות מלקינסון ושמשון רובין (עורכים), אבדן ושכול בחברה הישראלית (עמ': 231-294), ירושלים: כנה, משרד הביטחון.

זאבי, עירית. (2009). "מחבקים את הצפון: פרסומת ופטריוטיזם במלחמת לבנון השנייה", קשר, 38, 66-76.

זיגדון, יעקב. (2008). "הרבה אש, מעט מחשבה", מערכות, 420-421, 44-53.

זרובבל, יעל. (2004). "קרב, הקרבה, קורבן: תמורות באידיאולוגיית ההקרבה הפטריוטית בישראל", בתוך: אבנר בן-עמוס ודניאל בר-טל (עורכים), פטריוטיזם: אהבים אותך מולדת (עמ': 61-99), בני-ברק: הקיבוץ המאוחד, דיונון.

זרובבל, יעל. (1997). "בין 'היסטוריה' ל'אגדה': גלגולי תל-חי בזיכרון העממי", בתוך: דוד אוחנה ורוברט ס' ויסטריך (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית (עמ': 202-189), ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד.

חזני, אסף. (2011). "הקשר בין תהליכים חברתיים לתורת ההפעלה של צה"ל", מערכות, 435, 25-18.

חלוץ, דן. (2009). "על הכישלונות וההישגים במלחמה", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), 53-45.

חנין, דב. (2001). "בעקבות גראמשי על החברה האזרחית", בתוך: עדי אופיר ויואב פלד (עורכים), ישראל: מחברה מגויסת לחברה אזרחית? (עמ': 73-93), ירושלים: מכון ון-ליר, הוצאת הקיבוץ המאוחד.

טאוסיג, שוקי. (2006). "מלחמה לא וירטואלית", העין השביעית, 64, 28-26.

טובי, שרית ודוד רטנר. (2008). "מי מפחד מתנועות חברתיות?", בין הזירות, 7, 87-73.

טבנסקי, ליאור. (2011). "לחימה במרחב הקיברנטי: מושגי יסוד", צבא ואסטרטגיה, (1) 3, 80-65.

טירה, רון. (2006). "לשבור לאמבה את העצמות", עדכן אסטרטגי, 9 (3), 14-6.

טל, ישראל. (1976). "תורת הביטחון – רקע ודינמיקה", מערכות, 253, 9-2.

טל-סרנגה, ישראל. (2010). "בין מלחמת לבנון השנייה ל"עופרת יצוקה": חיל האוויר במערכה התקשורתית", מערכות, 430, 59-52.

טרן, גדעון. (2002). "מבוא לתפיסת ביטחון: מושגי יסוד ומרכיבים מרכזיים", בתוך: יעקב עמידרור (עורך), מבוא לביטחון לאומי (עמ': 21-35), תל-אביב: משרד הביטחון.

יבלונקה, חנה וצבי צמרת. (2008). "העשור השלישי: עשור של תפניות משמעותיות", בתוך: חנה יבלונקה וצבי צמרת (עורכים), העשור השלישי: תשכ"ח-תשל"ח (עמ': 7-20), ירושלים: יד-יצחק בן צבי.

יערי, אביעזר. (2010). "האקטיביזם השיפוטי והשפעתו על הצבא", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל (עמ': 366-388), קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות.

יריב, אהרון. (1985). "מלחמת ברירה – מלחמת בלית ברירה", בתוך: מלחמת ברירה (עמ': 9-30), תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

- כגן, קורינה. (2008). "מלחמת לבנון השנייה בראי הריאליזם ההגנתי", פוליטיקה, 17, 47-72.
- כהן, אליוט. (2001). "עשור למלחמת המפרץ – הלקחים שנלמדו", מערכות, 374-375, 42-45.
- כהן, סטיוארט א. (2011). "מדוע זקוק צה"ל להגנה מפני החברה הישראלית?", בתוך: אפרים לביא (עורך), יחסי צבא-חברה בישראל: השלכות על קבלת החלטות בנושאי ביטחון ושלום (עמ': 63-68), תל-אביב: מרכז תמי שטיינמץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל-אביב.
- כהן, סטיוארט א. (2003). "היחסים המשתנים בין החברה לצבא בישראל: ההשלכות המבצעיות", בתוך: מאג'ד אלחאג' ואורי בן-אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה (עמ': 103-123), חיפה: אוניברסיטת חיפה ופרדס.
- כהן, סטיוארט א. ואור-ישראל בגנו. (2001). "המשמעות החברתית של השירות הצבאי בישראל: מבט מחודש", תרבות דמוקרטית, 4-5, 130-151.
- כהן, סטיוארט א. (2001). "צה"ל – חלופות לבניין הכוח", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה (עמ': 19-41), תל-אביב: משרד הביטחון.
- כהן, סטיוארט א. (1999). "מגבלות השימוש בכוחות המילואים: לקחי מלחמת יום הכיפורים", מערכות, 367-377, עמ' 56-75.
- כהן, סטיוארט א. (1998). "הממד החברתי בתפיסת הביטחון: שינויים והשלכותיהם", בתוך: תפיסת הביטחון הישראלית – עיון מחודש (עמ': 23-32), רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.
- כהן, סטיוארט א. (1996). "צה"ל והחברה הישראלית: לקראת צמצום תפקודי של הצבא?", בתוך: משה ליסק וברוך קני-פז (עורכים), ישראל לקראת שנות ה-2000: חברה, פוליטיקה ותרבות (עמ': 211-229), ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית.
- כהן, סטיוארט א. ואילן סולמן. (1995). "מצב העם לצבא מקצועי", מערכות, 341, 2-17, 57.
- כהן, סטיוארט א. (1993). "דגשים משתנים במחויבות הצבאית של ישראל, 1981-1991", מערכות, 333, 2-13.
- כליפי, מאיר ודב תמרי. (2009). "תפיסת ההפעלה של צה"ל", מערכות, 423, 26-41.

כתריאל, תמר וענבל ליבוביץ'. (2010). "על הרטוריקה של יציאה למלחמה", עיונים בשפה וחברה, 3 (2), 85-56.

לאקהם, א.ר. (1984). "מיון משווה של היחסים בין רשויות אזרחיות לרשויות צבאיות", בתוך: ש.נ. אייזנשטדט, עמנואל גוטמן ויעל עצמון (עורכים), מדינה וחברה: סוגיות בסוציולוגיה פוליטית - מקראה, כרך ב' (עמ': 102-120), תל-אביב: עם-עובד.

לב, אודי. (2010). "הנופלים, ההורים והאחריות הלאומית", בתוך: עשהאל אבלמן (עורך), בסבך הלבנון: מלחמת לבנון השנייה – זיכרון, קרבות, משפחות (עמ': 310-312), ירושלים: ראובן מס.

לב, אודי. (2008). "סדקים במודל השכול ההגמוני: ההתנהגות הפוליטית של משפחות חללי מלחמת יום הכיפורים", בתוך: זאב דרורי ומשה שמש (עורכים), טראומה לאומית: מלחמת יום הכיפורים אחרי שלושים שנה ועוד מלחמה (עמ': 325-350), קריית שדה בוקר: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות.

לב, אודי. (2007). " 'מגויסים במותם': הורים שכולים, חשאייות ואתגור ההגמוניה הצבאית: דגמים מתחרים של שכול בחברה הישראלית", עיונים בתקומת ישראל, 17, 267-286.

לב, אודי. (2005). "קומפלקס משפטי-תקשורתי מול קומפלקס ביטחוני-פוליטי: יחסי תקשורת, משפט וביטחון בחברה הישראלית", בתוך: אודי לב (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים (עמ': 151-179), קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

לברן, אהרן. (2007). " 'עייפים מלנצח': כמה נכון ומדוע? – מלחמת לבנון השנייה ושברה", נתיב, 1 (114), 12-18.

לוטוואק, אדוארד. (2006). "תוצאות מלחמה – הלכה ולמעשה", מערכות, 408, 4-5.

לוטוואק, אדוארד. "מלחמה פוסט-הרואית", מערכות, 374-375, 4-9.

לוי, יגיל, קובי מיכאל ואסף שפירא. (2010). "הפיקוח החוץ-מוסדי על צה"ל: מסגרת מושגית", המרחב הציבורי, 4, 45-74.

לוי, יגיל. (2011א). "הממד החברתי של הפיקוח האזרחי על הצבא: מדיניות מניעת נפגעים", בתוך: אפרים לביא (עורך), יחסי צבא-חברה בישראל: השלכות על קבלת החלטות בנושאי ביטחון ושלום (עמ': 69-86), תל-אביב: מכון תמי שטיינמץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל-אביב.

לוי, יגיל. (2010). "אוסלו כמבוא לאינתיפאדת אל-אקצא", בתוך: דבורה הכהן ומשה ליסק (עורכים), צומתי הכרעות ופרשיות מפתח בישראל (עמ': 389-416), קריית שדה בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות.

לוי, יגיל. (2008). "כיצד דמוקרטיזציה מחוללת לוחמנות – מלחמת לבנון השנייה", פוליטיקה, 17, 111-129.

לויטן, יניב. (2009). "רעיונות חזקים יותר מפצצות: השימוש במבצעי מידע בעימות מול גרילה", ביטחון לאומי, 5, 66-84.

לימור, יחיאל והלל נוסק. (2005). "צבא ותקשורת במאה העשרים ואחת: לקראת דגם חדש של יחסים", בתוך: אודי לבל (עורך), ביטחון ותקשורת: דינאמיקה של יחסים (עמ': 69-100), קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל, הציונות ומורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

ליסק, משה. (2001). "האתוס הביטחוני והמיתוס של ישראל כחברה מיליטריסטית", תרבות דמוקרטית, 4-5, 187-212.

ליסק, משה. (1997). "אתוס אופנסיבי או תרבות מיליטריסטית?", עיונים בתקומת ישראל, 7, 651-661.

ליסק, משה. (1991). "הרכיבים האזרחיים של תורת הביטחון הלאומי של ישראל", בתוך: פנחס גינוסר (עורך), עיונים בתקומת ישראל, 1, 191-210.

ליפשיץ, יעקב. (2001). "ניהול משאבי הביטחון בשנות ה-2000", בתוך: חגי גולן (עורך), מַרְקָם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה (עמ': 42-70), תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות.

לפיד, אפרים. (2009). "ביטחון המדינה וחופש העיתונות – מתח על פני השטח", בתוך: פנחס יחזקאלי (עורך), ביטחון ותקשורת (עמ': 15-27), תל-אביב: משרד הביטחון.

- מוסקוס, צירלס. (2001). "לקראת צבא פוסט-מודרני?", תרבות דמוקרטית, 4-5, 213-232.
- מייזלס, עפרה. (1993). "השירות הצבאי כמרכיב מרכזי ב"חוויה הישראלית", סקירה חודשית, 9-8, 20-3.
- מיכאל, קובי. (2008). "מלחמת לבנון השנייה בראי חולשת הפיקוח האזרחי והמנהיגות האסטרטגית-אינטלקטואלית", פוליטיקה, 17, עמ' 130-150.
- מיכלסון, בני. (2008). "השריון במלחמת לבנון השנייה", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 30, מלכא, עמוס. (2011). "עשור לנסיגה מלבנון – הצלחות וטעויות", צבא ואסטרטגיה, 3 (2), 55-61.
- נאור, מרדכי. (2008). "התקשורת", בתוך: חנה יבלונקה וצבי צמרת (עורכים), העשור השלישי: תשכ"ח-תשל"ח (עמ' : 401-415), ירושלים: יד יצחק בן-צבי.
- נגר, שאול. (2006). "ניצחון הטנק והביטחון הלאומי", שריון: ביטאון עמותת יד לשריון, 24, 63-60.
- נוה, חנה. (2000). "פה אני עובר, ניצב ליד האבן": פרטיות ואינטימיות באבל הלאומי", בתוך: מתתיהו מייזל ואילנה שמיר (עורכים), דפוסים של הנצחה (עמ' : 49-76), תל-אביב: משרד הביטחון, היחידה לתיעוד ומחקר היסטורי.
- ניר, שמואל. (2004). "טבע העימות המוגבל", בתוך: חגי גולן ושאול שי (עורכים), העימות המוגבל (עמ' 19-44), תל-אביב: מערכות.
- נעמן, דן. (2006). "תפיסת הביטחון של ישראל בעולם משתנה", מערכות, 409, 106-109.
- סא"ל עידו. (2001). "העימות המוגבל – מאפיינים כלליים", מערכות, 380-381, 8-23.
- סא"ל ש'. (2011). "התשה – אסטרטגיה נוספת להשגת ניצחון", מערכות, 435, 4-13.
- סגל, גיורא. (2008). "חיוניות התמרון היבשתי בעימות א-סימטרי", עדכן אסטרטגי, 10 (4), 24-30.
- סגל, גיורא. (2007). "איך מנצחים כוחות מהפכניים", מערכות, 415, 42-47.
- סגל, גיורא. (2006). "מלחמת לבנון השנייה – הזדמנות שהוחמצה", מערכות, 420-421, 16-29.

סובלמן, דניאל. (2004). "ארבע שנים לנסיגה מלבנון: המאבק על עיצוב כללי המשחק בצפון", עדכן אסטרטגי, 7 (2), 25-32.

סופר, חיליק. (2010). "העורף הוא החזית", מערכות, 431, 72-75.

סיבוני, גבריאל ואמיר קוליק. (2009). "סיכום – מלחמת לבנון השנייה כקו פרשת מים", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), 55-60.

סיבוני, גבריאל. (2007). "מעזה ללבנון וחזרה", עדכן אסטרטגי, 10 (1), 1-3.

סיבוני, גבריאל. (2007). "המערכה הצבאית בלבנון", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 58-73), תל-אביב: הוצאת ידיעות אחרונות.

סלע, אברהם. (2007). "חברה אזרחית, צבא ומדיניות ביטחון: המקרה של אזור הביטחון בדרום לבנון", בתוך: גבי שפר (עורך), צבא שיש לו מדינה? מבט חדש על מקום הביטחון ומערכת הביטחון בישראל (עמ': 21-34), ירושלים: מכון ון-ליר.

סמית, ברנרד. (2007). "הרתעה: מלחמה או ניצחון? (א')", נתיב, 1 (114), 19-28.

סנדלר, שמואל. (2002). "זיקה פנימית-חיצונית במעורבות בלבנון: אז והיום", בתוך: עיונים בביטחון המזרח התיכון (עמ': 333-338), רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

ספראי, מוטי. (2010). "הרגישות לנפגעים – רצף ותמורות", בין הזירות, 8, 26-43.

סקל, עמנואל. (2007). "הכשלים בהכנת הכוח היבשתי למלחמה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ואחריה (עמ': 13-18), רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

עמידרור, יעקב. (2007). "עקרונות המלחמה בעימות האסימטרי", מערכות, 416, 4-11.

ענבר, אפרים. (2007א). "כשלי החשיבה האסטרטגיים במלחמת לבנון השנייה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה (עמ': 1-6), רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

ענבר, אפרים. (1983). "האסטרטגיה הישראלית מיום הכיפורים ואילך", מערכות, 289-290, 24-16.

ענבר, טל וערן שנקר. (2006). "מחשבות בעקבות המערכה בלבנון: אספקת ציוד רפואי ופינוי אווירי על-ידי כלי טיס בלתי מאויש", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32 (עמ': 31-44), הרצליה: מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל.

ענבר, טל. (2007). "מחשבות על מלחמת הרקטות: לבנון, קיץ 2006", מבט מל"מ, 48, 12-13.

ענבר, טל. (2006). "ירי הרקטות של חזבאללה בלבנון", מבט מל"מ, 47, 14-15.

פדהצור, ראובן. (2003). "תרבות הביטחון הישראלית – מקורותיה והשפעותיה על הדמוקרטיה הישראלית", פוליטיקה, 10, 87-117.

פיגה, מיכאל. (2010). "האנדרטה לאסון המסוקים ופרדוקס הפרטת ההנצחה של חללי הלאום", עיונים בתקומת ישראל, 20, 122-143.

פיגה, מיכאל. (2007). "שלוש עכשיו" בין מודרניות, לאומיות וגלובליזציה", בתוך: חנה הרצוג, טל כוכבי ושמעון צלניקר (עורכים), דורות, מרחבים, זהויות: מבטים עכשוויים על חברה ותרבות בישראל (עמ': 394-420), ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד.

פיגה, מיכאל. (1997). "הניחו להולכים?": יחסן של גוש אמונים ושלוש עכשיו למרטירים תנועתיים", בתוך: דוד אוחנה ורוברט ס' ויסטריך (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית (עמ': 304-320), ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד.

פיוטקין, דן. (2006). "הפוסט-מודרניזם והחשיבה הצבאית", מערכות, 406, 16-21.

פינקל, מאיר ואיתן שמיר. (2010). "ממי צריך צה"ל ללמוד?", מערכות, 433, 28-35.

פינקל, מאיר. (2007). "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל", מערכות, 412, 60-63.

פעיל, מאיר. (2003). "תורת הלחימה של צה"ל במבחן המלחמות", בתוך: אברהם זהר, בני מיכלסון ואפי מלצר (עורכים), המאבק לביטחון ישראל (עמ': 311-324), תל-אביב: העמותה הישראלית להיסטוריה צבאית ליד אוניברסיטת תל-אביב.

פרי, יורם. (2007א). "אליטה צבאית חדשה", בתוך: אליעזר בן-רפאל, משה ליסק, בנימין נויברגר, חוה עצינוני-הלוי, יצחק שטרנברג וגבי שפר (עורכים), בתוך: אליטות חדשות בישראל (עמ': 117-136), ירושלים: מוסד ביאליק.

פרי, יורם. (2001). "שינוי השיח הביטחוני בתקשורת והתמורות בתפיסת האזרחות בישראל", תרבות דמוקרטית, 4-5, 233-265.

פרי, יורם. (1999). "יחסי חברה-צבא בישראל במשבר", מגמות, 39, 375-399.

פרי, יורם. (1996). "האומנם החברה הישראלית מיליטריסטית?", זמנים, 56, 94-112.

פרי, יורם. (1985). "דפוסי הזיקה של צה"ל למערכת הפוליטית בישראל", בתוך: מלחמת ברירה (עמ': 31-55), תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

צור, נדיר. (2010). "מבחן התודעה: משבר המשמעויות בצה"ל ובחברה וחשיפתם במלחמת לבנון השנייה", צבא ואסטרטגיה, 2 (2), 3-15.

צירינסקי, רוני. (2006). "אנחנו במפה", העין השביעית, 64, 44-47.

קובר, אבי. (2007). "בעיות בניהול המלחמה", בתוך: מלחמת לבנון השנייה ולאחריה (עמ': 7-11). רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

קובר, אבי. (2004). "סכסוכים בעלי עצימות נמוכה: מדוע קיים פער בין תיאוריה ומעשה?", בתוך: חגי גולן ושאול שי (עורכים), העצמות המוגבל (עמ': 69-100), תל-אביב: מערכות.

קובר, אבי. (2001). "המלחמה ושדה הקרב בעתיד – לאן?", בתוך: חגי גולן (עורך), מרקם הביטחון: סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה (עמ': 237-268), תל-אביב: מערכות.

קובר, אבי. (1985). "תיאוריה, תכנון ותורות בבניין הכוח הצבאי", בתוך: צבי עופר ואבי קובר (עורכים), איכות וכמות: דילמות בבניין הכוח הצבאי (עמ': 79-95), תל-אביב: משרד הביטחון, מערכות.

קוליק, אמיר. (2009). "המודיעין ואתגרי הירי תלול המסלול", צבא ואסטרטגיה, 1 (3), 19-31.

קוליק, אמיר. (2006). "חיזבאללה מול צה"ל: המימד האופרטיבי", עדכן אסטרטגי, 9 (3), 24-27.

- קופרווסר, יוסי. (2009). "שדה הקרב של התודעה", עדכון אסטרטגי, 12 (2), 44-37.
- קימרלינג, ברוך. (2001). "ההבניה החברתית של המושג 'הביטחון הלאומי' של ישראל", תרבות דמוקרטית, 4-5, 301-267.
- קימרלינג, ברוך. (1993א). "מיליטריזם בחברה הישראלית", תיאוריה וביקורת, 4, 140-123.
- קימרלינג, ברוך. (1993ב). "ייחסי מדינה-חברה בישראל", בתוך: אורי רם (עורך), החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים (עמ': 328-350), תל-אביב: ברירות.
- קנטי, נורית. (2006). "התפקוד שלנו היה מצוין", העין השביעית, 64, 15-12.
- קפלינסקי, משה. (2009). "צה"ל בשנים שלפני המלחמה", צבא ואסטרטגיה, 1 (2), 28-19.
- קצוביץ, אריה. (2008). "מלחמת לבנון השנייה: היבטים תיאורטיים ונורמטיביים", פוליטיקה, 17, 46-37.
- ראם, עלומה. (2012). "מתנה משמיים", ביבשה: ביטאון זרוע היבשה, 20, 33-28.
- רדאי, פרנסיס. (2002). "הצבא – פמיניזם ואזרחות", בתוך: דפנה ברק-ארוז (עורכת), צבא, חברה ומשפט (עמ': 185-218), תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב: רמות.
- רווה, סער. (2006). "תודעה והוויה: שני המרכיבים של השלם המבצעי", מערכות, 409-410, 75-66.
- רוזנברג, חיים. (2012). "הטכנולוגיה לא תחליף את התמרון", מערכות, 443, 75-74.
- רוזנברג, חיים. (2011). "האמת על סכנת הטילים", מערכות, 437, 99-94.
- רוזנהק, זאב. (2007). "דינמיקות של הכלה והדרה במדיניות הרווחה הישראלית", בתוך: חנה הרצוג, טל כוכבי ושמעון צלניקר (עורכים), דורות, מרחבים, זהויות: מבטים עכשוויים על חברה ותרבות בישראל (עמ': 317-349), ירושלים: מכון ון-ליר, הקיבוץ המאוחד.
- רוניגר, לואיס. (1999). "האינדיבידואליזם בקרב הציבור היהודי בישראל של שנות התשעים", בתוך: עזמי בשארה (עורך), בין האני לאנחנו (עמ': 109-128), ירושלים: מכון ון-ליר.

רום, גיורא. (2007א). "מבחן האסטרטגיות של היריבים – כשתי אוניות החולפות זו על פני זו בחשיכה", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 46-57), תל-אביב: משכל.

רום, גיורא. (2007ב). "קיצור תולדות מערכת לבנון השנייה", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32 (עמ': 16-26), הרצליה: מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל.

רונצקי, אביחי. (2010). "המניע הנפשי להסתערות בקרב", מערכות, 433, 62-65.

רותם, אברהם. (2002). "התגוננות התקפית – פנים חדשות לעיקרון ישן", בתוך: עיונים בביטחון המזרח התיכון (עמ': 245-260), רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.

רס"ן ויקטור. (2007). "כך השתעבד צה"ל לאש וזנח את התמרון", מערכות, 415, 4-9.

רענן, אמציה. (2007). "בין ביטחון לאומי לחופש הביטוי והמידע", בתוך: קובץ מאמרים – פרסום מס' 32 (עמ': 45-57), הרצליה: מכון פישר למחקר אסטרטגי אוויר וחלל.

רפפורט, עמיר. (2012). "כשלי הלוגיסטיקה לא יחזרו", Israel Defense, 9, 36-40.

שביט, שלומית. (2011). "תמונת הניצחון", מערכות, 440, 56-61.

שגיב, אסף. (2008). "משקלו של מגש הכסף", תכלת, 30, 3-11.

שגיב, אסף. (2006). "שאלת קיטבג", תכלת, 24, 19-25.

שוויצר, יורם. (2006). "חיזבאללה ביום שאחרי – גרילה, טרור ומלחמה תודעתית", עדכן אסטרטגי, 9 (2), 13-14.

שטאובר, צבי. (2007). "המלחמה בלבנון – מבט מסכם", בתוך: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים (עמ': 227-233), תל-אביב: משכל.

שטאובר, צבי. (2006). "המשבר בלבנון – סיכום ביניים", עדכן אסטרטגי, 9 (2), 30-31.

שלום, זכי. (2009). "הגדרת האויב בעימות אסימטרי: מלחמת לבנון כמשל", עדכן אסטרטגי, 12 (3), 7-16.

- שלום, זכי. (2006). "קונספציות ושברן: מלחמת לבנון כאבן בוחן", עדכן אסטרטגי, 9 (2), 25-27.
- שלח, עפר. (2006). "אנטי מלחמה", עדכן אסטרטגי, 9 (3), 2-5.
- שנוולד, אליעזר. (2002). "שותפות והידברות ערכית והמימד הערכי של הקיום והביטחון הלאומי בעידן פוסט-מודרני", בתוך: נחום לנגנטל ושוקי פרידמן (עורכים), הקונפליקט: דת ומדינה בישראל (עמ': 241-276), תל-אביב: משכל.
- שניבאום, אבי. (1990). "מלחמת של"ג – המכשלה מבפנים", נתיב, עמ' 52-61.
- שפיגל, אודי. (2007). "החרדים, העם וצבא העם: השיח על 'גיוס חרדים לצבא' כביטוי למאבק על שימור הזהות הקולקטיבית בישראל", פוליטיקה, 16, 67-91.
- שפירא, נעם. (2007). "מלחמת לבנון השנייה: המודיעין הגלוי והתקשורת – הגלוי והנסתר", מבט מל"מ, 48, 4-7.
- תמרי, דב. (2007). "האם צה"ל מסוגל להשתנות בעקבות מלחמת לבנון השנייה?", מערכות, 415, 26-41.
- תמרי, דב. (1998). "יחסי חברה-צבא בישראל לקראת שנות ה-2000", מפנה, 20-21, 37-46.

### **ספרים באנגלית**

- Aloni, Shlomo and Ofer Zidon. (2007). Israeli Air Force Yearbook: IAF at War. Israel: Wizard Publications.
- Amidror, Yaakov. (2008). Winning Counterinsurgency War: The Israeli Experience. Jerusalem: Jerusalem Center for Public Affairs.
- Arkin, William M. (2007). Divining Victory: Air-Power in the 2006 Israel-Hizbollah War. Maxwell Air Force Base, AL: Air University Press.

Bernstein, Alvin, Knox Macgregor and Murray Williamson. (eds.). (1994). The Making of Strategy: Rulers, States, and War. Cambridge: Cambridge University Press.

Biddle, Stephen and Jeffrey A. Friedman. (2008). The 2006 Lebanon Campaign and Implications for Army and Defense Policy. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

Bueno de Mesquita, Bruce & David Lalman. (1992). War and Reason. New Haven, CT: Yale University Press.

Clausewitz, Carl Von. (1976). On War. Princeton: Princeton University Press.

Cohen, Amichai and Stuart A. Cohen. (2012). Israel's National Security Law: Political Dynamics and Historical Development. London: Routledge.

Cohen, Stuart A. (2008). Israel and its Army: From Cohesion to Confusion. London: Routledge.

Cordesman, Anthony H. (2006). Preliminary "Lessons" of the Israeli-Hezbollah War. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies.

Destler, I. M. and Steven Kull. (1999). Misreading the Public Mood: The Myth of a New Isolationism. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

Everts, Philip. (2002). Democracy and Military Force. New-York: Plagrave.

Exum, Andrew. (2006). Hizballah at War: A Military Assessment. Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy.

Feaver, Peter D. and Christopher Gelpi. (2004). Choosing your Battles: American Civil-Military Relations and the Use of Force. New-Jersey: Princeton University Press.

Feaver, Peter D., Christopher Gelpi and Jason Reifler. (2009). Paying the Human Cost of War: American Public Opinion and Casualties in Military Conflicts. Princeton: Princeton University Press.

Gordon, Shmuel. (1998). The Vulture and the Snake – Counter-Guerrilla Warfare: The War in Southern Lebanon. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, Begin-Sadat Center for Strategic Studies.

Horowitz, Dan and Edward Luttwak. (1975). The Israeli Army. New-York: Harper & Row.

Inbar, Efraim. (2008). Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War. London: Routledge.

Johnson, David E. (2010). Military Capabilities for Hybrid War: Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza. Santa Monica, CA: RAND.

Kant, Immanuel. (1970). Kant's Political Writings. Ed.: Hans Reiss. Oxford, UK: Oxford University Press.

Katzenstein, Peter J. (ed.) (1996). The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. New-York: Columbia University Press.

Kelly, Charles and Mark A. Lorell. (1985). Casualties, public opinion, and presidential policy during the Vietnam War. Santa Monica, CA: RAND.

Kier, Elizabeth. (1997). Imagining War: French and British Military Doctrine Between the Wars. Princeton: Princeton University Press.

Kimmerling, Baruch. (1985). The Interrupted System: Israeli Civilians in War and Routine Times. New Brunswick: Transaction Books.

Kober, Avi. (2009). Israel's Wars of Attrition: Attrition Challenges to Democratic States. London\New-York: Routledge.

Kober, Avi. (2006). The Second Lebanon War. Ramat-Gan: Bar Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies.

Kriner, Douglas L. and Francis X. Shen. (2010). The Casualty Gap: The Causes and Consequences of American Wartime Inequalities. New York, NY: Oxford University Press.

Lambeth, Benjamin S. (2011). Air Operations in Israel's War Against Hezbollah: Learning from Lebanon and Getting it Right in Gaza. Santa Monica, CA: RAND.

Lambeth, Benjamin S. (2001). NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment. Santa Monica, CA: RAND.

Lambeth, Benjamin S. (2000). The Transformation of America's Air Power. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Larson, Eric V. and Bogdan Savych. (2005). American Public Support for U.S. Military Operations from Mogadishu to Baghdad. Santa Monica, CA: RAND.

Larson, Eric V. (1996). Casualties and Consensus: The Historical Role of Casualties in Domestic Support of U.S Military Operations. Santa Monica, CA: RAND.

- Levran, Aharon. (1997). Israeli Strategy After Desert Storm: Lessons of the Second Gulf War. London: Frank Cass.
- Levy, Yagil. (2012). Israel's Death Hierarchy: Casualty Aversion in a Militarized Democracy. New York: New York University Press.
- Mandel, Robert. (2004). Security, Strategy and the Quest for Bloodless War. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Matthews, Matt M. (2008). We Were Caught unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War. Fort Leavenworth, KS: U.S. Army Combined Arms Center, Combat Studies Institute Press.
- Merom, Gil. (2003). How Democracies Lose Small Wars: State, Society and the Failures of France in Algeria, Israel in Lebanon and the United States in Vietnam. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Milstein, Jeffrey S. (1974). Dynamics of the Vietnam War: A Quantitative Analysis and Predictive Computer Simulation. Columbus: Ohio State University Press.
- Mueller, John E. (1973). War, Presidents and Public Opinion. New-York: Wiley.
- Osgood, Robert E. (1979). Limited War Revisited. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Neuman, Johanna. (1996). Lights, Camera, War: is Media Technology Driving International Politics? New York: St. Martin's.
- Perlmutter, Amos. (1969). Military and Politics in Israel: Nation Building and Role Expansion. London: Cass.

Peri, Yoram. (2006). Generals in the Cabinet Room: How the Military Shapes Israeli Policy. Washington, DC: United States Institute of Peace Press

Peri, Yoram. (1983). Between Battles and Ballots: The Israeli Military in Politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Posen, Barry R. (1984). The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany between the World Wars. New-York: Cornell University.

Record, Jeffrey. (2000). Failed States and Casualty Phobia: Implications for Force Structure and Technology Choices. Alabama: Air War College, Center for Strategy and Technology, Maxwell Air Force Base.

Record, Jeffrey. (1993). Hollow victory: A contrary view of the Gulf War. Washington: Brassey's.

Reiter, Dan and Allan C. Stam. (2002). Democracies at war. New Jersey: Princeton University Press.

Rubin, Uzi. (2007). The Rocket Campaign against Israel during the 2006 Lebanon War. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies.

Russett, Bruce. (1990). Controlling the Sword: The Democratic Governance of National Security. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Schwarz, Benjamin. (1994). Casualties, Public Opinion and U.S. Military Intervention: Implications for U.S. Regional Deterrence Strategies. Santa Monica, CA: RAND.

Sharp, Jeremy M. (2006). Lebanon: The Israel-Hamas-Hezbollah Conflict. CRS Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress.

Shaw, Martin. (2005). The New Western Way of War: Risk-Transfer War and its Crisis in Iraq. Cambridge: Polity Press.

Tilly, Charles. (1997). Roads from Past to Future. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.

Vertzberger, Yaacov Y. I. (1998). Risk Taking and Decision Making. Stanford: Stanford University Press.

Yaniv, Avner. (1987). Deterrence without the Bomb: The Politics of Israeli Strategy. Lexington: Lexington Books.

Zaller, John. (1992). The Nature and Origins of Public Opinion. Cambridge: Cambridge University Press.

#### **מאמרים באנגלית**

Baker, William D. and John R. Oneal. (2001). "Patriotism or Opinion Leadership: The Nature and Origins of the "Rally 'Round the Flag" Effect", Journal of Conflict Resolution, 45 (5), 661-687.

Barzilai, Gad and Efraim Inbar. (1996). "The Use of Force: Israeli Public Opinion on Military Options", Armed Forces & Society, 23 (1), 49-80.

Bar-Joseph, Uri. (2009). "The Hubris of Initial Victory – the IDF and the Second Lebanon War", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective (pp.: 147-162), London: Routledge.

Baum, Mathew A. (2002). "The Constituent Foundation of the Rally-Round-the-Flag Phenomenon", International Studies Quarterly, 46 (2), 263-298.

Ben-Eliezer, Uri. (2004). "Post-Modern Armies and the Question of Peace and War: The Israeli Defense Forces in the "New Times" ", International Journal of Middle East Studies, 36 (1), 49-70.

Bennett, Scott. D. and Alan C. Stam. (1998). "The Declining Advantage of Democracy: A Combined Model of War Outcomes and Duration", Journal of Conflict Resolution, 42 (3), 344-366.

Bennett, Scott D. and Alan C. Stam. (1996). "The Duration of Interstate Wars, 1816-1985", American Political Science Review, 90, 239-257.

Berinsky, Adam J. (2007). "Assuming the Costs of War: Events, Elites, and American Public Support for Military Conflict", Journal of Politics, 69 (4), 975-997.

Betts, Richard K. (2000). "Is Strategy an Illusion?", International Security, 25, 5-50.

- Boettcher, William A. and Michael D. Cobb. (2006). "Echoes of Vietnam? Casualty Framing and Public Perceptions of Success and Failure in Iraq", The Journal of Conflict Resolution, 50 (6), 831-854.
- Boot, Max. (2003). "The New American Way of War", Foreign Affairs, 82 (4), 41-59.
- Britton, Rebecca L. and Bruce W. Jentleson. (1998). "Still Pretty Prudent: Post-Cold War American Public Opinion on the Use of Military Force", Journal of Conflict Resolution, 42 (2), 395-417.
- Bueno de Mesquita, Bruce and Randolph M. Siverson. (1995). "War and the Survival of Political Leaders: A Comparative Study of Regime Types and Political Accountability", American Political Science Review, 89 (4), 841-855.
- Bueno de Mesquita, Bruce, James D. Morrow, Randolph M. Siverson and Alastair Smith. (2004). "Testing Novel Implications from the Selectorate Theory of War", World Politics, 56 (4), 363-388.
- Burk, James. (1999). "Public Support for Peacekeeping in Lebanon and Somalia: Assessing the Casualties Hypothesis", Political Science Quarterly, 114 (1), 53-78.
- Butt, David G., Annabelle Lukin and Christian Matthiessen. (2004). "Grammar – The First Covert Operation of War", Discourse & Society, 15 (2-3), 267-290.
- Campbell, Kenneth J. (1998). "Once Burned, Twice Cautious: Explaining the Weinberger-Powell Doctrine", Armed Forces and Society, 24 (3), 357-374.

Casey, Steven. (2010). "Casualty Reporting and Domestic Support for War: The US Experience during the Korean War", Journal of Strategic Studies, 33 (2), 291-316.

Catignani, Sergio. (2009). "Israeli Counter-Insurgency Strategy and the Quest for Security in the Israeli-Lebanese Conflict Arena", in: Clive Jones and Sergio Catignani (eds.), Israel and Hizbollah: An Asymmetric Conflict in Historical and Comparative Perspective (pp.: 90-108), London: Routledge.

Campbell, Sally H. and Clifton T. Morgan. (1991). "Domestic Structure, Decisional Constraints and War", Journal of Conflict Resolution, 35 (2), 212-244.

Cohen, Eliot A. (1996). "Revolution in Warfare", Foreign Affairs, 75 (2), 37-54.

Cohen, Eliot A. (1994). "The Mystique of US Air Power", Foreign Affairs, 73 (1), 109-124.

Cohen, Eliot A. (1984). "Constraints on America's Conduct of Small Wars", International Security, 9 (2), 150-166.

Cohen, Stuart A. (2003). "Why do they Quarrel? Civil-Military Tensions in LIC Situations", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars (pp.: 40-21), London: Frank Cass.

Cohen, Stuart A. (2000). "Changing Societal-Military Relations in Israel: The Operational Implications", Contemporary Security Policy, 21 (3), 116-138.

Cohen, Stuart A. (1995). "The Israeli Defense Forces: From a 'people's army' to a 'professional army': Causes and Implications", Armed Forces & Society, 21 (2), 237-254.

- Cohen, Stuart A. (1994). "How did the Intifada Affect the IDF?", Conflict Quarterly, 14, 7-22.
- Cohen, Stuart A. and Efraim Inbar. (1991). "A Taxonomy of Israel's Use of Military Force", Comparative Strategy, 10 (2), 121-138.
- Cornish, Paul. (2003). "Myth and Reality: US and UK Approaches to Casualty Aversion and Force Protection", Defense Studies, 3 (2), 121-128.
- Croco, Sarah, E., Paul K. Huth and Benjamin Valentino. (2010). "Bear any Burden? How Democracies Minimize the Cost of War", The Journal of Politics, 72 (2), 528-544.
- Dauber, Cori. (2001). "Implications of the Weinberger Doctrine for American Military Intervention in a Post-desert Storm Age", Contemporary Security Policy, 22 (3), 66-90.
- David, Steven R. (2003). "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars (pp.: 138-158), London: Frank Cass.
- De Koninc, Marijke and Jan Van Der Meulen. (2001). "Risky Missions: Dutch Public Opinion on Peackeping in the Balkans", in: Phillip Everts and Pierangelo Isneria (eds.), Public Opinion and the International Use of Force (pp.:116-138), London: Routledge
- Downs, Alexander B. (2009). "How Smart and Tough are Democracies? Reassessing Theories of Democratic Victory in War", International Security, 33 (4), 9-51.
- Eichenberg, Richard C. (2005). "Victory Has Many Friends: U.S. Public Opinion and the Use of Military Force, 1981-2005", International Security, 30 (1), 140-177.

- Erdmann, Andrew P.N. (1999). "The U.S. Presumption of Quick, Costless Wars", Orbis, 43, 363-381.
- Everts, Philip. (2001). "Introduction", in: Philip Everts and Pierangelo Isernia (eds.), Public Opinion and the International Use of Force (pp.: 1-27), London: Routledge.
- Everts, Philip. (2000). "When the Going Gets Rough: Does the Public Support the Use of Military Force?", World Affairs, 162 (3), 91-107.
- Feaver, Peter D., Christopher Gelpi and Jason Reifler. (2005). "Success Matters: Casualty Sensitivity and the War in Iraq", International Security, 30 (3), 7-46.
- Filson, Darren and Suzanne Werner. (2004). "Bargaining and Fighting: The Impact of Regime Type on War Onset, Duration and Outcomes", American Journal of Political Science, 48, 296-313.
- Filson, Darren and Suzanne Werner. (2007). "Sensitivity to Costs of Fighting Versus Sensitivity to Losing the Conflict: Implications for War Onset, Duration, and Outcomes", Journal of Conflict Resolution, 51 (5), 691-714.
- Gartner, Scott S. (2008). "The Multiple Effects of Casualties on Public Support for War: an Experimental Approach", American Political Science Review, 102 (1), 95-106.
- Gartner, Scott S. and Michael Koch. (2005). "Casualties and Constituencies: Democratic Accountability, Electoral Institutions and Costly Conflicts", Journal of Conflict Resolution, 49 (6), 874-894.
- Gartner, Scott S. and Gary M. Segura. (1998). "War, Casualties, and Public Opinion", The Journal of Conflict Resolution, 42, 278-300.

- Gartzke, Erik. (2001). "Democracy and the Preparation for War: Does Regime Type Effect States Anticipation of Casualties?", International Studies Quarterly, 45 (3), 467-484.
- Gartzke, Erik. (2000). "Preferences and the Democratic Peace", International Studies Quarterly, 44 (2), 191-210.
- Gartzke, Erik. (1998). "Kant we all Just Get Along?: Opportunity, Willingness, and the Origins of the Democratic Peace", American Journal of Political Science, 42 (1), 1-27.
- Gavriely-Nuri, Dalia. (2010). "Rainbow, Snow and the Poplar's Song: The "Annihilative Naming" of Israeli Military Practices", Armed Forces & Society, 36 (5), 825-842.
- Gavriely-Nuri, Dalia. (2008). " 'The Metaphorical Annihilation' of the Second Lebanon War (2006) from the Israeli Political Discourse", Discourse & Society, 19 (1), 5-20.
- Gelpi, Christopher and John E. Mueller. (2006). "The Cost of War", Foreign Affairs, 85 (1), 139-144.
- Gentry, John A. (2006). " Norms and Military Power: Nato's War Against Yugoslavia", Security Studies, 15 (2), 187-224.
- Gentry, John A. (2011). "Casualty Management: Shaping Civil-Military Operational Environments", Comparative Strategy, 30 (3), 242-253.
- George, Alexander L. (1980). "Domestic Constraints on Regime Change in U.S. Foreign Policy: The Need for Policy Legitimacy", in: Alexander L. George, Ole R. Holsti & Randolph M. Siverson (Eds.), Change in the International System (pp.: 233-262), Boulder: Westview Press.

Helmer, Daniel. (2008). "Not Quite Counterinsurgency: A Cautionary Tale For US Forces Based On Israel's Operation Change of Direction", Australian Army Journal, v (2), 117-128.

Horowitz, Dan. (1987). "Strategic Limitations of "A Nation in Arms" ", Armed Forces & Society, 13 (2), 277-294.

Horowitz, Dan. (1975). "The Israeli Concept of National Security and the Prospects of Peace in the Middle East", in: Gabriel Scheffer (ed.), Dynamics of a Conflict: A reexamination of the Arab-Israeli Conflict (pp.: 235-275), Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press.

Horowitz, Dan and Baruch Kimmerling. (1974). "Some Social Implications of Military Service and the Reserve System in Israel", European Journal of Sociology, 15, 262-275.

Howard, Michael E. (1979). "The Forgotten Dimensions of Strategy", Foreign Affairs, 57 (5), 975-986.

Inbar, Efraim. (1996). "Contours of Israel's New Strategy Thinking", Political Science Quarterly, 111 (1), 41-64.

Inbar, Efraim. (1990). "Attitudes toward War in the Israeli Political Elite", Middle East Journal, 44 (3), 445-431.

Inbar, Efraim. (1983). "Israeli Strategic thinking after 1973", Journal of Strategic Studies, 6 (1), 36-59.

Jentleson, Bruce W. (1992). "The Pretty Prudent Public: Post Post-Vietnam American Opinion on the Use of Military Force", International Studies Quarterly, 36 (1), 49-74.

Kadera, Kelly M., Mark J. Crescenzi and Megan Shannon. (2003). "Democratic Survival, Peace and War in the International System", American Journal of Political Science, 47 (2), 224-247.

Kernell, Samuel. (1978). "Explaining Presidential Popularity: How Ad Hoc Theorizing, Misplaced Emphasis, and Insufficient Care in Measuring One's Variables Refuted Common Sense and Led Conventional Wisdom Down the Path of Anomalies", The American Political Science Review, 72 (2), 506-522.

Kimmerling, Baruch and Dahlia Moore. (1995). "Individual Strategy of Adopting Collective Identities: The Israeli Case", International Sociology, 4, 387-407.

Klarevas, Louis. (2002). "The "Essential Domino" of Military Operations: American Public Opinion and the Use of Force", International Studies Perspectives, 3 (4), 417-437.

Klarevas, Louis. (2000). "Trends: The United States Peace Operation in Somalia", Public Opinion Quarterly, 64 (4), 523-540.

Klingberg, Frank L. (1966). "Predicting the Termination of War: Battle Casualties and Population Losses", Journal of Conflict Resolution, 10, 129-171.

Kober, Avi. (2008). "The Israel Defense Forces in the Second Lebanon War: Why the Poor Performance?", Journal of Strategic Studies, 31 (1), 3-40.

Kober, Avi. (2006). "Israel's Wars of Attrition: Operational and Moral Dilemmas", Israel Affairs, 12 (4), 801-822.

Kober, Avi. (2003). "Western Democracies in Low Intensity Conflict: Some Postmodern Aspects", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars (pp.: 3-20), London: Frank Cass.

Kober, Avi. (2002). "Low-Intensity Conflicts: Why the Gap Between Theory and Practice?", Defense & Security Analysis, 18, 15-38.

Kober, Avi. (1995). "A Paradigm in Crisis: Israel's Doctrine of Military Decision", Israel Affairs, 2 (1), 188-211.

Kohut, Andrew and Robert C. Toth. (1994). "Arms and the People", Foreign Affairs, 73 (6), 47-61.

Kreps, Sarah E. (2007). "The 2006 Lebanon War: Lessons Learned", Parameters, 37 (1), 72-83.

Kull, Steven and Clay Ramsay. (2001). "The Myth of the Reactive Public: American Public Attitudes on Military Fatalities in the Post-Cold War Period", in: Phillip Everts and Pierangelo Isneria (eds.), Public Opinion and the International Use of Force (pp.: 205-228), London: Routledge.

Kull, Steven. (1997). "Review of Eric Larson's Casualties and Consensus", Public Opinion Quarterly, 61 (4), 672-674.

Kull, Steven. (1995). "Misreading the Public Mood", Bulletin of the Atomic Scientists, 51 (2), 55-59.

Kummel, Gerhard and Nina Leonhard. (2005). "Casualties and Civil-Military Relations: The German Polity between Learning and Indifference", Armed Forces & Society, 31 (4), 513-536.

Lake, David A. (1992). "Powerful Pacifists: Democratic States and War", American Political Science Review, 86 (1), 24-37.

Lambeth, Benjamin S. (1997). "The Technology Revolution in Air Warfare", Survival: Global Politics and Strategy, 39 (1), 65-83.

Larson, Eric V., Charles Moskos, Harvey M. Sapolsky & Jeremy Shapiro. (1996). "Casualties and the Will to Win", Parameters, 26 (4), 136-139.

Lebel, Udi. (2011). "Militarism versus Security? The Double-Bind of Israel's Culture of Bereavement and Hierarchy of Sensitivity to Loss", Mediterranean Politics, 16 (3), 365-384.

Lebel, Udi. (2010). " `Casualty Panic`: Military Recruitment Models, Civil-Military Gap and their Implications for the Legitimacy of Military Loss", Democracy and Security, 6 (2), 183-206.

Lebel, Udi. (2006). "Postmortem Politics: Competitive Models of Bereavement for Fallen Soldiers in Israeli Society", Journal of Modern Jewish Studies, 5 (2), 163-181.

Lembcke, Alexander C. and Niklas Schornic. (2006). "The Vision of War Without Casualties: On the Use of Casualties Aversion in Armament Advertisement", Journal of Conflict Resolution, 50 (2), 204-227.

- Levy, Yagil. (2011). "How Casualty Sensitivity Affects Civilian Control: The Israeli Experience", International Studies Perspectives, 12, 68-88.
- Levy, Yagil. (2010a). "The Second Lebanon War: Examining "Democratization of War" Theory", Armed Forces & Society, 36, 786-803.
- Levy, Yagil. (2010b). "The Gap of Legitimacies Syndrome: A Conceptual Framework", International Political Science Review, 31 (1), 77-94.
- Levy, Yagil. (2010c). "The Hierarchy of Military Death", Citizenship Studies, 14 (4), 345-361.
- Levy, Yagil. (2009a). "An Unbearable Price: War Casualties and Warring Democracies", International Journal of Politics, Culture and Society, 22 (1), 69-82.
- Levy, Yagil. (2009b). "The Second Lebanon War: Coping with the 'Gap of Legitimacies' Syndrome", Israel's Studies Forum, 24 (1), 3-24.
- Luttwak, Edward N. (1996). "A Post-Heroic Military Policy", Foreign Affairs, 75 (4), 33-44.
- Luttwak, Edward N. (1995). "Toward Post-Heroic Warfare", Foreign Affairs, 74 (3), 109-122.
- Luttwak, Edward N. (1994). "Where Are the Great Powers? At Home with the Kids", Foreign Affairs, 73 (4), 23-28.

Lyall, Jason. (2010). "Do Democracies Make Inferior Counterinsurgents? Reassessing Democracy's Impact on War Outcomes and Duration", International Organization, 64 (1), 167-192.

Mack, A. J. R. (1975). "Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict", World Politics, 27, 175-200.

Mahnken, Thomas G. (2003). "The American Way of War in Twenty-first Century", in: Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars (pp. : 73-84), London: Frank Cass.

Matthews, Matt M. (2009). "Hard Lessons Learned: A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: A Historical Overview", in: Scott C. Farquhar (ed.), Back to Basics: A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD (pp.: 5-44), Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center.

Mazid, Bahaa-eddine M. (2007). "Presuppositions and Strategic Functions In Bush's 20/9/2001 Speech: A Critical Discourse Analysis", Journal of Language and Politics, 6 (3), 351-375.

Merom, Gil. (2008). "The Second Lebanon War: Democratic Lessons Imperfectly Applied", Democracy and Security, 4 (1), 5-33.

Mueller, John E. (2005). "The Iraq Syndrome", Foreign Affairs, 84 (6), 44-54.

Mueller, John E. (1971). "Trends in Popular Support for the Wars in Korea and Vietnam", American Political Science Review, 65 (2), 358-375.

Nathan, James A. and Charles Tien. (2010). "Casualties and Threats: Conditions of Support for War", Defense & Security Analysis, 26 (3), 289-304.

Nincic, Miroslav and Bruce Russett. (1976). "American Opinion on the Use of Military Force Abroad", Political Science Quarterly, 91 (3), 411-431.

O'Hanlon, Michael E. (2002). "A Flawed Masterpiece", Foreign Affairs, 81 (3), 47-63.

Osgood, Robert. (1971). "The Expansion of Force", in: Robert J. Art and Kenneth N. Waltz (ed.), The Use of Force: International Politics and Foreign Policy (pp. 29-55), Boston: Little Brown.

Ouellet, Eric and Pierre C. Pahlavi. (2012). "Institutional Analysis and Irregular Warfare: Israel Defense Force during the 33-Day War of 2006", Small Wars and Insurgencies, 23 (1), 32-55.

Pahlavi, Pierre C. (2007). "The 33-Day-War: An Example of Psychological Warfare in the Information Age", Canadian Army Journal, 10 (2), 12-24.

Palazzo, Albert. (2008). "No Casualties Please, We're Soldiers", Australian Army Journal, v (3), 65-78.

Pearson, Frederic S. (1974). "Foreign Military Interventions and Domestic Disputes", International Studies Quarterly, 18 (3), 259-290.

Peri, Yoram. (2000). "The Media and the Military: From Collusion to Collision", in: Stuart A. Cohen (ed.), Democratic Societies and their Armed Forces: Israel in Comparative Perspective (pp.: 184-213), London: Frank Cass.

Petrelli, Niccolo. (2012). "The Missing Dimension: IDF Special Operations Forces and Strategy in the Second Lebanon War", Small Wars and Insurgencies, 23 (1), 56-73.

Richman, Alvin. (1995). "When Should we be Prepared to Fight?", Public Perspective, 6 (3), 44.

Rosen, Stephen P. (1995). "Military Effectiveness: Why Society matters?", International Security, 19, 5-31.

Rosen, Stephen P. (1972). "War Power and the Willingness to Suffer", in: Bruce M. Russett (ed.), Peace, War, and Numbers (pp.: 167-183), Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Rosenau, James N. (1969). "Intervention as a Scientific Concept", Journal of Conflict Resolution, 13 (2), 149-171.

Sapolsky, Harvey and Jeremy Shapiro. (1996). "Casualties, Technology, and America's future Wars", Parameters, 26 (2), 119-127.

Schleifer, Ron. (2009). "Psyoping Hezbollah: The Israeli Psychological Warfare Campaign during the 2006 Lebanon War", Terrorism and Political Violence, 21 (2), 221-238.

Schleifer, Ron. (2003). "Democratic, Limited War and Psychological Operations", in; Efraim Inbar (ed.), Democracies and Small Wars (pp.: 41-53), London: Frank Cass.

Schoring, Niklas. (2008). "Casualty Aversion in Democratic Security Provision: Procurement and the Defense Industrial Base", in: Matthew Evangelista, Harald

Muller and Niklas Schoring (eds.), Democracy and Security: Preferences, Norms and Policy-Making (pp.: 14-35), New York, NY: Routledge.

Sela, Avraham. (2007). "Civil Society, the Military, and National Security: The Case of Israel's Security Zone in South Lebanon", Israel Studies, 12 (1), 53-78.

Smith, Hugh. (2005). "What Costs Will Democracies Bear? A Review of Popular Theories of Casualty Aversion", Armed Forces & Society, 31, 487-512.

Soeters, Joseph and Jan Van Der Muelen. (2005). "Considering Casualties: Risk and Loss during Peacemaking and Warmaking", Armed Forces & Society, 31, 483-486.

Stech, Frank. (1994). "Wining CNN Wars", Parameters, 14 (3), 37-56.

Sullivan, Patricia L. (2008). "Sustaining the Fight: A Cross-Sectional Time-Series Analysis of Public Support for Ongoing Military Interventions", Conflict Management and Peace Science, 25 (2), 112-135.

Vasquez, Joseph. (2005). "Shouldering the Soldiering: Democracy, Conscription and Military Casualties", Journal of Conflict Resolution, 49 (6), 849-873.

Verba, Sidney, et al. (1967). "Public Opinion and the War in Vietnam", American Political Science Review, 61 (1), 317-333.

Zerubavel, Yael. (1994). "The Death of Memory and the Memory of Death: Massada and the Holocaust as Historical Metaphors", Representations, 45, 72-100.

## כתבות בעיתונות הישראלית

- אברהמי, עדית. "ההפגנות בארץ מאיימות על חיי", מעריב (3 במרץ 1999), ע' 4.
- אברמוב, אתי ואיתן גליקמן. "עם מטכ"ל כזה, אף אחד לא יכול היה לעשות יותר", ידיעות אחרונות – 24 שעות (7 בינואר 2007), עמ' 6-7, 20.
- אגוזי, אריה, איתמר אייכנר, יוסי יהושע ושמעון שיפר. "לוחמי קומנדו בעורף האויב", ידיעות אחרונות (16 ביולי 2006), ע' 2.
- אגוזי, אריה. "הפרד ומשול", ידיעות אחרונות – 24 שעות (16 בספטמבר 2009), ע' 4.
- אזולאי, אורלי ואיתמר אייכנר. "יש לנו כמה זמן שנצטרך כדי לפעול בלבנון", ידיעות אחרונות (20 ביולי 2006), ע' 3.
- אטינגר, עמי. "כוחו של חיל האוויר נגד הקטיושות: מטוסים ללא טייס", מעריב (4 באוגוסט 2006), ע' 7.
- אייכנר, איתמר, יניב חלילי ובנימין טוביאס. "ניהול מלחמת לבנון – מטופש", ידיעות אחרונות (30 בנובמבר 2010), ע' 8.
- אייכנר, איתמר וצביקה ברוט. "לא נכנעים, לא נבהלים", ידיעות אחרונות (18 ביולי 2006), עמ' 4-5.
- אייכנר, איתמר, יוסי יהושע ויעל לוי. "מגייסים מילואים", ידיעות אחרונות (18 ביולי 2006), ע' 6.
- אייכנר, איתמר. "נסראללה, הנה אני בא", ידיעות אחרונות (25 ביולי 2006), ע' 9.
- איל, נדב. "נערכים לקרב התדמיתי", מעריב (1 באוגוסט 2006), עמ' 5, 10.
- ארז, יעקב. "קצינים צריכים להיות מעורבים במו"מ המדיני. לא להביע דעות פוליטיות", מעריב-מוסף ראש השנה (20 בספטמבר 1998), עמ' 2-6, 54-55.
- בנדר, אריה, פליקס פריש ועמיר רפפורט. "לראשונה מתחילת העימות: גיוס מילואים מאסיבי", מעריב (18 ביולי 2006), ע' 5.

בנדר, אריה, יהודה גולן ואיתן רבין. "ברק: עם ישראל צריך לדעת להילחם", מעריב (15 בפברואר 2000), עמ' 2-3.

ברגמן, רונן. "קריסת הקונספציה 2", ידיעות אחרונות – 7 ימים (18 באוגוסט 2006), עמ' 28-36.

ברוט, צביקה. "חיילים נהרגו בשביל תמונה", ידיעות אחרונות (25 באוקטובר 2006), ע' 7.

ברנע, נחום. "הימים האחרונים", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (25 בינואר 2008), עמ' 2-5.

ברנע, נחום ושמעון שיפר. "ככה לא עושים מלחמה", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (15 בספטמבר 2006), עמ' 2-4.

ברנע, נחום ושמעון שיפר. "מלחמה בשלוש חזיתות", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (4 באוגוסט 2006), עמ' 2-5.

ברנע, נחום ושמעון שיפר. "היום הארוך ביותר", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (28 ביולי 2006), עמ' 2-4.

ברנע, נחום ושמעון שיפר. "נשיקת קורי העכביש", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (21 ביולי 2006), עמ' 2-3.

ברק, אהוד. "חוסן נפשי הוא הנשק שלנו", ידיעות אחרונות (25 באפריל 1993), עמ' 4-6.

ברק, אהוד. "להילחם רק עם קונסנזוס", ידיעות אחרונות (4 באפריל 1991), ע' 9.

גליקמן, איתן ויוסי יהושע. "צה"ל הרחיב את הפעילות הקרקעית", ידיעות אחרונות (29 ביולי 2006), ע' 11.

גליקמן, איתן ונאוה צוריאלי. "ואדי הבכא", ידיעות אחרונות – 24 שעות (16 באוגוסט 2006), עמ' 8-9.

הורוויץ, נועה. "חזבאללה הם לא סופרמנים", במחנה (15 ביולי 2011), ע' 32.

טל-שיר, ענת וצדוק יחזקאלי. "ממשלה באפלה", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (18 באוגוסט 2006), עמ' 12-13.

- יבלונקה, אורי, יובל לידור ופליקס פריש. "פגישה אישית קשה בין פרץ לאדם", מעריב (15 בספטמבר 2006), ע' 4.
- יבלונקה, אורי. "היום: אולמרט יתדרך את מומחי ההסברה", מעריב (6 באוגוסט 2006), ע' 9.
- ידלין, נעה ועמרי אסנהיים. "פעם היו גיבורים", מעריב – סופשבוע (25 באוגוסט 2006), עמ' 22-20, 24, 26.
- יהושע, יוסי. "שקיעת הערכים", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (13 ביולי 2007), עמ' 11-13.
- יהושע, יוסי. "קריסת מערכות כללית", ידיעות אחרונות (16 באוקטובר 2006), עמ' 8-9.
- יהושע, יוסי. "טייסים: פצועים מתו בגלל שלא פינינו אותם בזמן", ידיעות אחרונות (15 בספטמבר 2006), ע' 3.
- יהושע, יוסי. "חי"ר נגד חיל האוויר", ידיעות אחרונות (30 באוגוסט 2006), ע' 6.
- יהושע, יוסי. "גבורה באוויר", ידיעות אחרונות (27 ביולי 2006), ע' 4.
- יהושע, יוסי. "הקרב על התודעה", ידיעות אחרונות (26 ביולי 2006), ע' 4.
- יהושע, יוסי. "צה"ל: חזבאללה נמצאים במנוסה", ידיעות אחרונות (26 ביולי 2006), ע' 4.
- כהן, זיו. "מירי טיים", ידיעות אחרונות – 7 ימים (28 ביולי 2006), עמ' 26-30.
- כהן, עמית, דורון נחום ופליקס פריש. "120 ק"מ בעורף חזבאללה", מעריב (3 באוגוסט 2006), עמ' 4-5.
- כספית, בן. "פשוט להרוג", מעריב – סופשבוע (15 בספטמבר 2006), עמ' 24-32.
- כספית, בן. "לתקוע את הדגל", מעריב (1 באוגוסט 2006), עמ' 2-3.
- כספית, בן. "קונספט הצימר", מעריב – מוסף שבת (21 ביולי 2006), עמ' 5-6.
- לביא, אביב. "חשופים בצריח", במחנה (27 ביולי 2006), ע' 29.
- לוי, אייל. "המפקדים השתפנו", מעריב – מוסף שבת (21 בדצמבר 2007), עמ' 10-11, 30.

- לוין, רון. "במותו, הוא כבר לא שייך לצבא", מעריב (20 בספטמבר 1998), עמ' 46-48.
- לוין, רון. "מרד בגולני: 60 לוחמים מסרבים להתאמן – אין לנו אמון במפקד", מעריב (1 בינואר 1998), ע' 11.
- לידור, יובל, פליקס פריש ועמיר רפפורט. "צה"ל נערך לקחת בשבי קלפי מיקוח", מעריב (23 ביולי 2006), ע' 5.
- לידור, יובל, פליקס פריש ועמיר רפפורט. "קרב הדמים של לוחמי הסיירת", מעריב (21 ביולי 2006), ע' 2.
- לימור, יואב ואיציק סבן. "לא רצינו להיגרר להסלמה ולשחק לידי חזבאללה", מעריב – עצמאות 52 (9 במאי 2000), עמ' 2-3, 35.
- לימור, יואב. "הנשיא ויצמן: "צריך למנוע מכל אחד ליילל בנושא לבנון", מעריב (15 בפברואר 2000), ע' 3.
- לימור, יואב. "אני מסכן את החיים שלי. מותר לי לתקוף את אלה שהופכים את הסיכון מוחשי", מעריב – מוסף שבת (12 ביוני 1998), ע' 8.
- לם, אמירה ויוסי יהושע. "דוח איזנקוט", ידיעות אחרונות – 7 ימים (15 ביולי 2011), עמ' 22-30.
- לם, אמירה. "ועכשיו אני אתנהג כמו שאני רוצה, כמו שאני מבין כמו שאני אוהב", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (5 בפברואר 2010), עמ' 28-36.
- לם, אמירה. "מחדל המגירה", ידיעות אחרונות – 7 ימים (9 במרץ 2007), עמ' 26-34.
- משגב, אורי. "6 שעות באוגוסט", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (4 בינואר 2008), עמ' 8-9.
- סלומה, יעל ולידך שובל. "בגזרת ההסברה: הלוחמים מצוידים במצלמות לתיעוד הפעילות", במחנה (27 ביולי 2006), ע' 7.
- סלומה, יעל. "ההנחיה: להניף דגל בכל נקודה", במחנה (10 באוגוסט 2006), ע' 9.
- סלומה, יעל. "הלוחמים מקבלים אספקה ללבנון – מהמסוק", במחנה (3 באוגוסט 2006), ע' 8.
- סקר, יולי. "עין לצידון צופיה", ידיעות אחרונות – 24 שעות (19 ביולי 2006), עמ' 11-12.

פישמן, אלכס ואריאלה רינגל-הופמן. "קשה לי עם המחיר של המלחמה", ידיעות אחרונות –  
מגזין יום כיפור (1 באוקטובר 2006), עמ' 4-6, 8.

פישמן, אלכס. "חטף וירוס", ידיעות אחרונות-המוסף לשבת (15 בדצמבר 2006), עמ' 4-6.

פישמן, אלכס. "משימה בלתי אפשרית", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (27 באוקטובר 2006),  
עמ' 10-11.

פישמן, אלכס. "כוננות ספיגה", ידיעות אחרונות – המוסף לחג (13 באוקטובר 2006), עמ' 10-11.

פישמן, אלכס. "לא אפשרנו למפקדים לנצח", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (12 באוקטובר  
2006), עמ' 10-13.

פישמן, אלכס. "למה לא ניצחנו", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (18 באוגוסט 2006), עמ' 8-10.

פישמן, אלכס. "ייתנו לצה"ל לנצח?", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (11 באוגוסט 2006),  
עמ' 10-11.

פישמן, אלכס. "יורדים אל הקרקע", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (21 ביולי 2006), עמ' 8-9.

פרי, סמדר. "פורצים לשידור", ידיעות אחרונות (30 ביולי 2006), ע' 4.

פרי, סמדר. "בשיגור ישיר", ידיעות אחרונות – 24 שעות (17 ביולי 2006), ע' 9.

פריש, פליקס. "מחאת לוחמי צה"ל וצילומי גופות המחבלים", מעריב (6 ביולי 2007), ע' 11.

פריש, פליקס. "חלוץ: שגיתי כשלא גייסתי מילואים בזמן", מעריב (29 בינואר 2007), ע' 3.

פריש, פליקס. "האלוף לוין לחלוץ: האחריות מונחת על כתפך", מעריב (7 בדצמבר 2006), ע' 6.

פריש, פליקס. "התחמושת של צה"ל הוצנחה לחזבאללה", מעריב (26 באוקטובר 2006), עמ' 4-5.

פריש, פליקס. "מחדלי האוגדה מתחילים בקריה", מעריב (16 באוקטובר 2006), עמ' 6-7.

פריש, פליקס. "העוקץ הלבנוני", מעריב – מוסף שבת (13 באוקטובר 2006), עמ' 16-17.

קדמון, סימה. "אני טעיתי", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (15 בפברואר 2008), עמ' 2-9.

- קדמון, סימה. "טעינו שחיכינו", ידיעות אחרונות – המוסף לשבת (28 ביולי 2006), עמ' 4-6.
- קוטס-בר, חן. "אין זבנג וגמרנו", מעריב – מוסף לשבת (21 ביולי 2006), עמ' 12-13, 30.
- קמיר, אלי. "כן, בהחלט נחלש כוח העמידה שלנו", מעריב (18 בפברואר 2000), עמ' 4-5, 22.
- קרני, יובל. "אולמרט: אין הפסקת אש", ידיעות אחרונות (1 באוגוסט 2006), ע' 4.
- רפפורט, עמיר. "ואז נפל היסעור", מעריב – המוסף לשבת (1 בפברואר 2008), עמ' 10-11, 24.
- רפפורט, עמיר. "יש גיבור ויש גיבור", מעריב (30 באוגוסט 2007), ע' 15.
- רפפורט, עמיר. "נכנסים, הורגים, יוצאים", מעריב – מוסף שבת (6 ביולי 2007), עמ' 18-21, 31.
- רפפורט, עמיר. "מסע אלונקות ברחובות צור", מעריב – המוסף לשבת (20 ביולי 2007), עמ' 12-13.
- רפפורט, עמיר. "נתקלנו, יש נפגעים", מעריב – המוסף לשבת (13 ביולי 2007), עמ' 16-19.
- רפפורט, עמיר. "הלילה שבו נשלפו הסכינים", מעריב – מוסף שבת (29 ביוני 2007), עמ' 8-13.
- רפפורט, עמיר. "צה"ל שידר באל-מנאר תמונות הרוגי חזבאללה", מעריב (9 באוגוסט 2006), עמ' 19.
- רפפורט, עמיר. "ללא שם", מעריב (14 ביולי 2006), ע' 9.
- שביט, ארי. "מזרח תיכון חדש? איזה רעיון משעשע", הארץ (22 בנובמבר 1996), עמ' 18-24, 54.
- שיף, זאב. "בואו נהיה ריאליים", הארץ (21 באוקטובר 2006), ע' 4ב.
- שלח, עפר. "גיבורים", מעריב (9 באוגוסט 2007), עמ' 2-3.
- "התקפה חריפה על הרמטכ"ל בכנס האלופים", ידיעות אחרונות (6 בספטמבר 2006), ע' 5.
- "גיבוי מהעורף", מעריב (1 באוגוסט 2006), ע' 2.
- "סקר ידיעות אחרונות וד"ר מינה צמח/דחף", ידיעות אחרונות (28 ביולי 2006), ע' 3.
- "סקר ידיעות אחרונות וד"ר מינה צמח/דחף", ידיעות אחרונות (18 ביולי 2006), ע' 5.

## מקורות אלקטרוניים

אטינגר, יאיר ועמוס הראל. "הקרב הצליח, אומרים בצבא, אך לא ברור מה הייתה המטרה",

הארץ (22 באוגוסט 2006), זמין ב:

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1130504>

אלדר, עקיבא. "שבויים בקונספציה", הארץ (17 ביולי 2008), זמין ב:

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1003012.html>

ארליך, ראובן. "תרומתו של המודיעין במלחמה על התודעה", מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש

מאיר עמית (11 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.terrorism-info.org.il/he/article/18594>

בוחבוט, אמיר ואריק בנדר. " 'חזבאללה כבר לא יחזור לקו הקודם שלו' ", מעריב – nrg (13 ביולי

2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/448/717.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר וברק רביד. "הקבינט אישר הרחבת הפעילות הקרקעית", מעריב – nrg

(31 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/457/354.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר וגיל סולומון. " 'המבצע ייצור מרחב מדיני' ", מעריב – nrg (10 באוגוסט 2006),

זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/463/616.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר, אלי לוי והדס שפר. " 'כוחות גדולים נערכים לכניסה ללבנון' ", מעריב – nrg (21

ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/452/688.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר. "הנחייה: הניפו את דגלי ישראל בדרום לבנון", מעריב – nrg (26 באוגוסט 2006),

זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/470/154.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר. "חזבאללה ספג מכה קשה. העורף נותר איתן", מעריב – nrg (23 ביולי 2006),

זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/453/366.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר. "נהיה חייבים להגיע לקן הצרעות בינת ג'בלי", מעריב – nrg (23 ביולי 2006),

זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/453/112.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר. "השתלטנו על מארון א-ראסי", מעריב – nrg (22 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/452/861.html?hp=1&cat=875>

בוחבוט, אמיר. "נפעל קרקעית בלבנון ככל שיידרש", מעריב – nrg (21 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/452/734.html?hp=1&cat=875>

בן, אלוף ויוסי ורט. "אולמרט: ראש הממשלה צריך לנהל מדינה, הוא לא צריך אג'נדה", הארץ

(22 בספטמבר 2006), זמין ב:

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1139281>

בן, אלוף. "59 משגרי טילים איראניים הושמדו ב-34 דקות בלבד", הארץ (23 באוקטובר 2006),

זמין ב:

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1147804>

בן-ישי, רון. "יותר נחישות, הרבה פחות רגישות", Ynet – דעות (22 בספטמבר 2006), זמין ב :

<http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-3306950,00.html>

בנדר, אריק. "תושבי הצפון מגלים עמידות", מעריב – nrg (19 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/451/735.html?hp=1&cat=875>

בריינר, יהושע. "דרושים : מתנדבים למות בקרב", וואלה חדשות – הארץ (2 בפברואר 2008),

זמין ב :

<http://news.walla.co.il/?w=/104/1229424>

ברשקובסקי, ענת. "ישראל מוכנה לאבדות בעורף – לא בחזית", Ynet (24 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3280781,00.html>

גרינברג, חנן. "הרמטכ"ל : לבנון חייבת להקיא את הסרטן", Ynet (14 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3275767,00.html>

דניאל, רוני. "פרשנות : מלחמת לבנון היא סיפור כואב של החמצה", Mako – חדשות 2

(12 ביולי 2009), זמין ב :

<http://www.mako.co.il/news-columns/Article-f446a9bb12e6221004.htm>

הראל, עמוס ואבי יששכרוף. "לפיקוד הצפון נגמרו המטרות", הארץ (4 באפריל 2007), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1399331>

הראל, עמוס ואבי יששכרוף. "הרמטכ"ל לא אוהב את הפסקת האש", הארץ (11 באוגוסט 2006),

זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/749405.html>

הראל, עמוס ואבי יששכרוף. "עוד מעט רעידת אדמה", הארץ (11 באוגוסט 2006), זמין ב :

<http://news.walla.co.il/?w=/21/956724>

הראל, עמוס. "מבחן ה-19 ביולי", הארץ (12 בפברואר 2008), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/opinions/1.1304237>

הראל, עמוס. "מפקד הקומנדו הימי הפורש : מפקד חיל הים הגביל פעילות התקפית במלחמה",

הארץ (21 בפברואר 2007), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1388359>

הראל, עמוס. "אלופים במיל' לחלוץ : צה"ל לא הפגין דבקות במשימה", הארץ (6 בספטמבר

2006), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1134599>

הראל, עמוס. "צה"ל החליט להקים מחדש את היחידה ללוחמה פסיכולוגית", הארץ (25 בינואר

2005), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1496075>

כהן, רונן. "ההבדל בין פשיטה אסטרטגית לפשיטה טקטית", Israel Defense (27 בפברואר

2012), זמין ב :

<http://www.israeldefense.co.il/?CategoryId=411&ArticleID=1911&SearchParam=%D7%9E%D7%9C%D7%97%D7%9E%D7%AA+%D7%9C%D7%91%D7%A0%D7%95%D7%97%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%94>

לב, אודי. "כשחיי חיילים יקרים מחיילי אזרחים", Ynet (26 במאי 2008), זמין ב :

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3547849,00.html>

לוי, יגיל. "היררכיית המוות", הארץ - דעות (23 ביוני 2008), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/opinions/1.1332471>

מרציאנו, אילן. "אולמרט : ניאבק על הזכות לחיי נורמאליים", Ynet (17 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3277334,00.html>

נחום, דורון. "המלחמה הזו תיקרא 'מלחמת בין המצרים'", מעריב – nrg (27 ביולי 2006),

זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/455/755.html?hp=1&cat=875>

סלע, יוחאי. "אדם מובס אינו מייצר אלא אידיאולוגיה תבוסתנית", The Mideast Forum 4)

באוקטובר 2006, זמין ב :

[http://www.mideast.co.il/p-2\\_a-85/](http://www.mideast.co.il/p-2_a-85/)

רביד, ברק. "ישראל ממשיכה להילחם", מעריב – nrg (31 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/457/296.html?hp=1&cat=875>

רביד, ברק. "צה"ל לא ירחיב את הפעילות הקרקעית", מעריב – nrg (27 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/455/604.html?hp=1&cat=875>

רביד, ברק. "אושר 'מסדרון סיוע' ללבנון", מעריב – nrg (20 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/452/420.html?hp=1&cat=875>

רהט, מנחם. "לא חשבנו שזה מבצע לוקסוס", מעריב – nrg (26 ביולי 2006), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/454/923.html>

רוזנפלד, שאול. "מלחמה בחברה פוסט הרואית", News1 (17 במרץ 2003), זמין ב :

<http://www.news1.co.il/Archive/003-D-28483-00.html>

רפפורט, עמיר. "תמונת הניצחון שלא פורסמה מעולם", מעריב – nrg (20 בספטמבר 2007),

זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/638/198.html>

שביט, ארי. "יעלון : חיילים מתו למען ספין ; המנהיגים צריכים ללכת", הארץ

(14 בספטמבר 2006), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/762692.html>

שדמי, יוני וברק רביד. "היחידה שתשגע לאויבינו את המוח", מעריב – nrg (17 בדצמבר 2005),

זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/020/638.html>

שיף, זאב. "בכיר אמ"ן הזהיר מראש את רה"מ : הרחבת הפעולה – טעות", הארץ

(7 בספטמבר 2006), זמין ב :

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1135122>

שיפטן, דן. "שש אחרי המלחמה", יומן אקדמי (11 בספטמבר 2006), זמין ב :

<http://www.youtube.com/watch?v=nJNgCHnnTXY&feature=relmfu>

שלח, עפר. "מלחמה כבקשתך", מעריב – nrg (17 בינואר 2009), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/840/860.html>

"המלחמה הסתיימה, רעידת האדמה – בדרך", מעריב – nrg (16 באוגוסט 2006), זמין ב :

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/465/897.html?hp=1&cat=875>

"הרמטכ"ל: יכולת העמידה של החברה הישראלית מוגבלת", Ynet (11 בפברואר 2003), זמין ב:

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2428093,00.html>

"חלוץ סירב למהלך קרקעי רוב המלחמה", הארץ (23 בינואר 2007), זמין ב:

<http://news.walla.co.il/?w=/9/1045644>

"חלוץ: לבנון משלמת מחיר גבוה", מעריב – nrg (14 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/449/399.html?hp=1&cat=875>

"מי שפגע בחיפה ובעורף ישלם מחיר יקר", מעריב – nrg (16 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/450/054.html?hp=1&cat=875>

"סומכים על אולמרט, מתגעגעים למופז", Ynet (18 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3277930,00.html>

"סקר: 78% מרוצים מתפקוד רה"מ", מעריב – nrg (21 ביולי 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/452/648.html>

"צה"ל מציג: שידורי המהפכה", מעריב – nrg (8 באוגוסט 2006), זמין ב:

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/461/476.html?hp=1&cat=875>

דברי ראש הממשלה בפתח ישיבת הממשלה ב-16.7.2006, משרד ראש הממשלה,  
זמין ב:

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Spokesman/2006/07/spokestart160706.htm>

דברי ראש הממשלה במפגש עם ראשי ערים ומועצות מקו העימות בצפון ובדרום ב-17.7.2006,

משרד ראש הממשלה, זמין ב :

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Spokesman/2006/07/spokecity170706.htm>

דברי ראש הממשלה בכנסת ב-17.7.2006, משרד ראש הממשלה, זמין ב :

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Speeches/2006/07/speechkneset170706.htm>

דברי ראש הממשלה בפגישתו עם 60 ראשי מועצות ורשויות בצפון ב-18.7.2006, משרד ראש

הממשלה, זמין ב :

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Spokesman/2006/07/spokehaifa180706.htm>

דברי ראש הממשלה בפתח ישיבת הממשלה ב-30.7.2006, משרד ראש הממשלה, זמין ב :

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Spokesman/2006/07/spokestart300706.htm>

דברי ראש הממשלה בטקס סיום קורס מב"ל ב-1.8.2006, משרד ראש הממשלה, זמין ב :

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Speeches/2006/08/speechmabal010806.htm>

נאום ראש הממשלה בכנס הרצליה ב-16.12.2004, משרד ראש הממשלה, זמין ב :

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Speeches/2004/12/speech+1612.htm>

מדד השלום לחודש יולי 2006, פרויקט מדד השלום - מכון תמי שטיינמץ למחקרי שלום והתכנית

ליישוב סכסוכים וגישור ע"ש אוונס באוניברסיטת תל-אביב, זמין ב :

<http://www.peaceindex.org/indexMonth.aspx?num=33&monthname=%D7%99%D7%9C%D7%99>

%95%D7%9C%D7%99

מכון ב.י. כהן לסקרי דעת קהל, תכנית אוונס ליישוב סכסוכים וגישור ומרכז תמי שטיינמץ  
למחקרי שלום. (אוגוסט 2006). "תחושות ועמדות הציבור ביחס ללחימה בצפון – מעקב יומי :  
19 ביולי – 13 באוגוסט 2006", דעות בעם – גיליון מס' 12, זמין ב :

[http://www.bicohen.tau.ac.il/uploads/files/\\_\\_\\_12\\_\\_\\_\\_\\_19\\_\\_\\_13\\_.pdf](http://www.bicohen.tau.ac.il/uploads/files/___12_____19___13_.pdf)

### **תיקים מארכיון צה"ל**

א"צ 198/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל.

א"צ 187/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל.

א"צ 197/122/2008 תיק "שינוי כיוון", חטיבת דובר צה"ל.

### **מסמכים רשמיים**

מבקר המדינה. (נובמבר 2007). "היבטים בהיערכות גורמי ההסברה ובתפקודם במלחמת לבנון  
השנייה", בתוך : דוח ביקורת שנתי 58א לשנת 2007 (עמ' : 451-494), ירושלים : משרד מבקר  
המדינה.

מבקר המדינה. (2007). היערכות העורף ותפקודו במלחמת לבנון השנייה. ירושלים : משרד מבקר  
המדינה.

(דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה, ועדת  
המשנה ליחסי חוץ והסברה, זמין ב :

<http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/hazbara.pdf>

(דצמבר 2007). דין וחשבון בנושא הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, ועדת החוץ והביטחון של  
הכנסת, זמין ב :

[http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/bitachon17\\_2.pdf](http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/bitachon17_2.pdf)

(ינואר 2008). מלחמת לבנון השנייה: דין וחשבון סופי. ירושלים: הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 – ועדת וינוגרד, זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%93%D7%95%D7%97%20%D7%A1%D7%95%D7%A4%D7%99.pdf>

#### עדויות בפני ועדת וינוגרד

עדויות של אהוד אולמרט בפני ועדת וינוגרד (1 בפברואר 2007), זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%90%D7%95%D7%9C%D7%9E%D7%A8%D7%98.pdf>

עדויות של אבי דיכטר בפני ועדת וינוגרד (23 בנובמבר 2006), זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%A4%D7%99%D7%9C%D7%9E%D7%A8%D7%98.pdf>

עדויות של יצחק הרצוג בפני ועדת וינוגרד (18 בינואר 2007), זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%99%D7%A6%D7%97%D7%A7%20%D7%94%D7%A8%D7%A6%D7%95%D7%92.pdf>

עדויות של רא"ל (מיל') דן חלוץ בפני ועדת וינוגרד (28 בינואר 2007), זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%93%D7%9F%20%D7%97%D7%9C%D7%95%D7%A5.pdf>

עדויות של אלי ישי בפני ועדת וינוגרד (8 בנובמבר 2006), זמין ב:

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%90%D7%9C%D7%99%20%D7%99%D7%A9%D7%99.pdf>

עדותה של ציפי לבני בפני ועדת וינוגרד (23 בינואר 2007), זמין ב :

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%A6%D7%99%D7%A4%D7%99%20%D7%9C%D7%91%D7%A0%D7%99.pdf>

עדותו של האלוף (מיל') עמוס מלכא (2 בנובמבר 2006), זמין ב :

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%9E%D7%A1%D7%9E%D7%9A%20%D7%91%20%D7%A2%D7%9E%D7%95%D7%A1%20%D7%9E%D7%9C%D7%9B%D7%90.pdf>

עדותו של ד"ר אפרים סנה בפני ועדת וינוגרד, זמין ב :

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%90%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D%20%D7%A1%D7%A0%D7%94.pdf>

עדותו של אופיר פז-פינס בפני ועדת וינוגרד (7 בינואר 2007), זמין ב :

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%90%D7%95%D7%A4%D7%99%D7%A8%20%D7%A4%D7%96%20%D7%A4%D7%99%D7%A0%D7%A1.pdf>

עדותו של עמיר פרץ בפני ועדת וינוגרד (24 בינואר 2007), זמין ב :

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%A2%D7%9E%D7%99%D7%A8%20%D7%A4%D7%A8%D7%A5.pdf>

עדותו של חיים רמון בפני ועדת וינוגרד (10 בינואר 2007), זמין ב :

<http://www.vaadatwino.gov.il/pdf/%D7%AA%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%9C%20%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9D%20%D7%A8%D7%9E%D7%95%D7%9F.pdf>

Baker, Peter and Dan Balz. "Bush Words Reflect Public Opinion Strategy", The Washington Post (30 June 2005), Available at:

<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2005/06/29/AR2005062902792.html>

Erlanger, Steven. "Left or Right, Israelis Are Pro-War", New York Times (9 August 2006), Available at:

<http://www.nytimes.com/2006/08/09/world/middleeast/09israel.html>

Evron, Yair. (2009). "Deterrence: The Campaign Against Hamas", Strategic Assessment, 11 (4), Available at:

<http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=2656>

Heller, Aron. "Lebanon Offensive Criticized In Israel", The Washington Post (26 July 2006), Available at:

[http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/07/26/AR2006072601156\\_pf.html](http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/07/26/AR2006072601156_pf.html)

Katz, Yaacov. "Commanders Failed to Fulfill Missions", Jerusalem Post (15 October 2006), Available at:

<http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=37942>

Katz, Yaakov. "Wadi Saluki Battle – Microcosm of War's Mistakes", Jerusalem Post (29 August 2006), Available at:

<http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=33202>

Keegan, John. "Why Israel Will Go To War Again – Soon", The Telegraph

(3 November 2006), Available at:

<http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3633843/Why-Israel-will-go-to-war-again-soon.html>

Luttwak, Edward N. "Misreading the Lebanon War", The Jerusalem Post (20 August 2006), Available at:

<http://www.jpost.com/Opinion/Op-EdContributors/Article.aspx?id=32283>

Makovsky, David, Dennis Ross and Jeffrey White. "Lessons and Consequences of the Israel-Hizballah War: an Early Assessment", The Washington Institute for Near East Policy (1 September 2006), Available at:

<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/lessons-and-consequences-of-the-israel-hizballah-war-an-early-assessment>

Moskos, Charles. "Grave Decision: When Americans Accept Casualties", Chicago Tribune (12 December 1995), Available at:

[http://articles.chicagotribune.com/1995-12-12/news/9512120112\\_1\\_casualties-gulf-war-american-deaths](http://articles.chicagotribune.com/1995-12-12/news/9512120112_1_casualties-gulf-war-american-deaths)

Myre, Greg. "Risks Escalate As Israel Fights A Ground War", The New York Times (5 August 2006), Available at:

<http://www.nytimes.com/2006/08/05/world/africa/05ihtweb.0805zone.2394067.html?pagewanted=all>

Spyer, Jonathan. (2008). "Lebanon 2006: Unfinished War", MERIA, 12 (1),

Available at:

<http://meria.idc.ac.il/journal/2008/issue1/jv12no1a1.asp>

Wilson, Scott. "Israeli War Plan Had No Exit Strategy", The Washington Post (21

October 2006), Available at:

<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/10/20/AR2006102001688.html>

Vedantam, Shankar. "Tolerance for a War's Death Toll Depends on How You Look at It", The Washington Post (18 December 2006), Available at:

<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/12/17/AR2006121700960.html>

### **הרצאות שניתנו בכנסים וימי עיון**

אולמרט, אהוד. "מלחמת לבנון השנייה במבחן הזמן", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "מלחמות לבנון ותפיסת הביטחון", תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי (12 ביולי 2012).

איתם, אפי. "השהייה בלבנון", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "מלחמות לבנון ותפיסת הביטחון", תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי (12 ביולי 2012).

חלוץ, דן. "קריית שמונה אלופת הליגה", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "מלחמות לבנון ותפיסת הביטחון", תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי (12 ביולי 2012).

לבב, אודי. "מחיר ההיררכיה של השכול – פאניקה מנפגעים והשלכותיה", הרצאה שניתנה במסגרת ערב עיון בנושא "החברה האזרחית בישראל וסוגיית השבויים", תל-אביב, המכון למחקרי ביטחון לאומי (8 במאי 2012).

לבב, אודי. "השפעת הלוחמה בלבנון על התרבות האסטרטגית בישראל", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (30 במאי 2012).

לוונהיים, עודד. "לגיטימציה לקרבנות בעת מלחמה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "מיליטריזציה ופיקוח על הצבא", האוניברסיטה הפתוחה (13 בנובמבר 2011).

סקל, עמנואל. "אבני דרך בלחימת ישראל בטרור מלבנון", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (30 במאי 2012).

קובר, אבי. "היבטים אסטרטגיים", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (30 במאי 2012).

רפפורט, עמיר. "צה"ל וסינדרום לבנון – לקראת מלחמת לבנון השלישית?", הרצאה שניתנה במסגרת כנס בנושא "הזירה הלבנונית – שלושים שנה למלחמת לבנון", אוניברסיטת בר-אילן, מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (30 במאי 2012).

### **תמלילי הרצאות שניתנו בכנסים**

אגמון, אסף. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון הראשון בנושא "ההכרעה בלוחמת היבשה לאחר מלחמת לבנון השנייה", לטרון, יד לשריון (13 בנובמבר 2007), זמין ב:

<http://www.ilws.org.il/UserFiles/File/1st%20Latrun%20Con.%202007.pdf>

בר-דוד, אברהם. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון (16 בספטמבר 2008), זמין ב:

<http://www.ilws.org.il/UserFiles/File/2nd%20latrun%20con.%202008.pdf>

ברון, איתי. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון (16 בספטמבר 2008), זמין ב:

<http://www.ilws.org.il/UserFiles/File/2nd%20latrun%20con.%202008.pdf>

יעלון, משה. "הזיקה בין דרג מדיני ודרג צבאי בעריכת תמרון יבשתי", הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון השני לצבא וביטחון בנושא "התמרון היבשתי במאה ה-21", לטרון, יד לשריון (16 בספטמבר 2008), זמין ב:

<http://www.ilws.org.il/UserFiles/File/2nd%20latrun%20con.%202008.pdf>

שלח, עפר. "מהלכי המלחמה ותוצאותיה", הרצאה שניתנה במסגרת יום עיון בנושא "סוגיות בביטחון ישראל: מלחמת לבנון השנייה – 2006", רמת-אפעל, העמותה לחקר כוח המגן (7 בפברואר 2008), זמין ב:

<http://www.youtube.com/watch?v=-Bkmqhx75vo>

שערבני, יעקב. הרצאה שניתנה במסגרת כנס לטרון הראשון לצבא וביטחון בנושא "ההכרעה בלוחמת היבשה לאחר מלחמת לבנון השנייה", לטרון, יד לשריון (13 בנובמבר 2007), זמין ב:

<http://www.ilws.org.il/UserFiles/File/1st%20Latrun%20Con.%202007.pdf>

## **Abstract**

This thesis focuses on sensitivity to casualties by Israeli society, as perceived by the political and military echelons, and its influence on the management of the Second Lebanon War. Ever since Israel's early days, this perception influenced decision making in military affairs, but many shifts, external and internal, which occurred in the mid-eighties of the last 20th, made a decisive contribution to the increasing rooting of that perception among the Israeli leadership.

The study's theoretical foundation which engages with the impact of sensitivity to casualties on the use of military force. This theory begins with Mueller's pioneer work, which found that as the number of war casualties increases, public support decreases. Since then, the various aspects of that correlation attracted a great deal of scholarly attention, especially in the American context. However, in the Israeli context this phenomenon was hardly addressed. Beyond this, since the Israeli state is under a constant threat, which should increase the willingness for sacrifice, the Israeli case is an interesting one for analyzing the casualty sensitivity phenomenon and its implications.

## **Research Questions**

This study focuses on two research questions: Did the perception of societal sensitivity to casualties influence the management of the second Lebanon war?

Since the results show that the answer for the first question is positive, the second question is: which methods, military and non-military, were taken by the decision makers in order to reduce the societal sensitivity to casualties, as perceived by them during the second Lebanon war?

### **The study's contribution**

This study makes several important contributions. First, on the theoretical level, after reviewing the literature on sensitivity of democratic societies to casualties, it seems that most of this literature focuses on sensitivity's impact on leaders. In the current research I focused on the other side of the correlation: The ways decision makers deal with the phenomenon and tries to manipulate it. Second, on the empirical level, the research provides a deeper and updated comprehension of the complex relationship between the Israeli society and her army. As the research deals with an issue which relevant not only to the Israeli case, but to another democracies as well, its potential application is much broader than this single case.

### **The research hypotheses**

The study uses four Hypotheses: the first hypothesis is that the sensitivity of the Israeli society to casualties significantly influenced Israeli decision makers during the second Lebanon war, and this was reflected both on the strategy level, as well as on the tactical level. The second hypothesis it that in order to avoid a decrease in public

support for the war, due to accumulation losses, the decision makers used several methods in order to increase the willingness of the Israeli society for sacrifice. The third hypothesis is that the decision makers during the war perceived the Israeli society as more sensitive to casualties among soldiers than among civilians. Therefore, the leadership placed more importance on the reduction of casualties among the IDF soldiers. The fourth and last hypothesis is that the sensitivity of the Israeli society to casualties was actually a perceptual distortion of the decision makers.

### **The research structure**

The first section presents the relevant theoretical and empirical literature. The second section is a short historical review, which indicates that throughout the history of Israel, decision makers given heavy weight to the casualties consideration in military affairs. This section also summarizes the main social shifts which led to the intensification of the perception that Israeli society is less tolerant of casualties than in the past. The third section analyzes the research hypotheses and implements them on the case study. The final section discusses the research findings and their consequences.

## **Methodology**

This research is a qualitative-deductive study, which utilizes theoretical tools to empirically examine the selected case study. The first three assumptions are examined by content analysis of primary and secondary empirical publications. The fourth research assumption is analyzed using an additional research method - public opinion surveys, which contributed to sharpening the gap between the perception of the decision makers and reality. The research for this study is based on theoretical and empirical literature: The theoretical background is based on secondary sources, while the empirical section of the research is based on both secondary and primary sources – studies, books, articles, newspapers, media reports and commissions of inquiry reports.

## **Main findings**

The results support all four hypotheses: The three senior decision makers – The Prime Minister, Chief of Staff and the Defense Minister, all believed that casualties among soldiers would negatively influence Israeli public opinion, and might lead to public pressure to stop the fighting. This concern weighed heavily on their decisions during the war, which was expressed in efforts to minimize casualties. It also manifested, efforts to manipulate the public consciousness in a manner, designed to help the public to more easily accept casualties in case the effort to reduce them will fail.

As argued in the theoretical background, while casualties reduce public support for war, there are four main variables which can compensate for that: The first one is simply to minimize casualties. In the Second Lebanon War the decision makers had given unprecedented importance to avoiding casualties, which manifested primarily in the reluctance to engage in extensive ground operation. Instead, Israel's government applied a firepower doctrine, although it was well known that the war could not be decided from the air. Moreover, combat restrictions which were imposed on the forces in order to minimize casualties, prevented them from completing their missions successfully, and paradoxically often led to an increase in the number of casualties. In addition, the combat restrictions caused a decrease in the motivation of the troops, who argued against the limitation of the offensive action and demanded to expand it. Likewise, extrication of casualties was given higher priority over adherence to the mission.

Theoretically, it is widely agreed that the public's view regarding the rightness of the war, as well as the prospects of victory in the war, are also two important variables which can increase/decrease sensitivity to casualties. Therefore, parallel to the efforts which they implemented in order to avoid casualties, the Israeli leadership in the Second Lebanon War pursued to influence the Israeli public opinion, in order to increase the threshold of the Israeli public's acceptances of casualties. This effort is reflected in political declarations about ambitious war objectives, despite the fact that it was well known that the achievement of these objectives was not possible, given the selected modes of action. Likewise, senior members of the political and military echelons nurtured the victory illusion, glorified the fighting accomplishments

and bothered to praise at any opportunity the steadfastness of the Israeli society. However, rather than creating a victory consciousness, these declarations created among the public high expectations, and when it turned out that they couldn't be realized, the public disappointment was expressed in a drop in support at the end of the war.

In addition, with the continuation of the war, the need to present valuable achievements to the public became urgent. As a result, military carried out operations with seeming symbolic significance, some of them involving serious risks to the troops. Not only did these actions often involve many casualties, their lack of achievements failed to create a victory consciousness and also intensified the sense of failure and frustration among the public. The ground operation that was launched during the final 60 hours of the war became one of the focal points of criticism, since the government approved it only on the eve of the ceasefire. Seemingly, this risking soldiers for military missions whose operational benefits were questionable, contradicts the previous finding of this research regarding the exaggerated efforts in order to minimize casualties. The likely explanation for this contradiction is that apparently, the public pressure to significant achievement tipped the scales in favor of a ground operation, out of recognition that this was the last opportunity to provide the public a justification for the casualties incurred from the beginning of the war.

The theoretical background also suggests that another way to reduce sensitivity to casualties is by shortening the duration of war, but strangely, in the Second Lebanon War not only did the decision makers fail to limit the duration of the military action,

they acted to extend it in order to attain military accomplishments before the cease fire. Apparently, the low number of casualties in the early days of the war led to complacency among the senior political and military officials, who believed that it would be possible to continue the war without many casualties. As a result, Israel fought the longest war in its history, which claimed many casualties on both sides as the days past.

From the above, it seems that the attempts to influence the public willingness to accept casualties by unrealistic war objectives and military achievements were often contradicted by the efforts to minimize casualties. As the war dragged on, and it turned out that the precautionary war methods did not bring significant achievements, the need to justify the casualties became more urgent, and therefore the decision makers decided in favor of military actions that were not considered as casualty free.

In addition, the research demonstrates that unlike the significant efforts made to minimize casualties among the soldiers, the protection of the citizens was not given sufficient attention, although it should have been a top priority. In addition, the preference of the decision makers to minimize casualties among the soldiers led them to prefer courses of action which their helplessness in reducing the risk for civilians was well known, and they only increased the damage to the rear.

The research also suggests that despite launching the war with strong public support which remained stable until the end, the decision makers were deeply concerned about the potential impact of casualties on Israeli public opinion. It turns out that

the Israeli atmosphere was misunderstood by the political leaders and military commanders. As public opinion surveys which conducted during the war indicates, Israeli public was willing to incur casualties in order to achieve the war objectives, which deemed as justified. Only when the war ended, and the IDF was viewed as having lost, did the public express its disappointment. For this reason, it seems that the sensitivity of the Israeli society to casualties was an error in perception. In light of this finding, the study confirms the theoretical argument that the public may be more tolerant of casualties than the expected by political and military echelons. It also supports the scholarly argument that the public is more concerned about the odds for victory than about casualties.

From Israel's experience during the Second Lebanon War, it can be concluded that during war, leaders of western democracies are under conflicting pressures from the public, which seeks quick and impressive achievements on the one hand, but prefers to avoid casualties from the other hand. The leadership needs to maintain a delicate balance between these two requirements, but sometimes they must decide in favor of one of them, taking into account trends in public opinion, which are measured throughout the fighting, as well as achievements versus the number of casualties. In this manner, it is apparent that the public is more reasonable than how it is portrayed to its leaders, and his willingness to sacrifice depends mostly in cost-benefit calculations.

The poor performance of Israel in the Second Lebanon War is also challenges the widely accepted scholarly argument, that democracies are more likely than nondemocracies to win wars that they fight – particularly the wars they started. The

research indicates that eventually, the leadership's fear of casualties diminished the prospects for victory. This demonstrates that sensitivity to casualties, whether it is real or a matter of perception, might negatively affect war outcomes.